

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის
1946 წლის სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობის
ე ნ გ ე რ ი უ ი

პასუხისმგებელი რედაქტორი საქართველოს სსრ მეცნიერებათა
აკადემიის აკადემიკოსი-მდივანი ი. ვეკუა

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის 1946 წლის მუშაობის ზოგადი მიმოხილვა	1
საზოგადოებრივ მეცნიერებათა განყოფილება	29
აკად. ნ. მარის სახ. ენის ინსტიტუტი	34
რუსთაველის სახ. ქართული ლიტერატურის ისტორიის ინსტიტუტი	47
აკად. ი. ჯავახიშვილის სახ. ისტორიის ინსტიტუტი	53
ქართული ხელოვნების ისტორიის ინსტიტუტი	74
ფილოსოფიის ინსტიტუტი	78
ფსიქოლოგიის ინსტიტუტი	82
ეკონომიკის ინსტიტუტი	86
ვარძის მუზეუმ-ნაკრძალი	90
მათემატიკისა და ბუნებისმეტყველების მეცნიერებათა განყოფილება	93
ა. რაზმაძის სახ. მათემატიკის ინსტიტუტი	95
ფიზიკისა და გეოფიზიკის ინსტიტუტი	100
ქიმიის ინსტიტუტი	104
გეოლოგიისა და მინერალოგიის ინსტიტუტი	108
ვახუშტის სახ. გეოგრაფიის ინსტიტუტი	113
აბასთუმნის ასტროფიზიკური ობსერვატორია	115
სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა განყოფილება	117
ბოტანიკის ინსტიტუტი	119
თბილისის ბოტანიკური ბაღი	125
სოხუმის ბოტანიკური ბაღი	128
სატყეო ინსტიტუტი	130
მცენარეთა დაცვის ინსტიტუტი	133
წიადაგთმცოდნეობის, აგროქიმიისა და მელიორაციის ინსტიტუტი	137
მევენახეობა-მელვინეობის ინსტიტუტი	139
მევენახეობა-მელვინეობის საცდელი სადგური	143
მეზღვეობის საცდელი სადგური	145
მემინდვრეობის ინსტიტუტი	148
მემინდვრეობის საცდელი სადგური	152
ტექნიკის მეცნიერებათა განყოფილება	154
ლითონისა და სამთო საქმის ინსტიტუტი	156
ენერგეტიკის სექტორი	159
ანტისეისმური მშენებლობის ბიურო	161
ბიოლოგიისა და მედიცინის მეცნიერებათა განყოფილება	163
ზოოლოგიის ინსტიტუტი	171
აკად. ი. ბერიტაშვილის სახ. ფიზიოლოგიის ინსტიტუტი	175

ექსპერიმენტული მორფოლოგიის ინსტიტუტი	179
ექსპერიმენტული და კლინიკური ქირურგიისა და ჰემატოლოგიის ინსტიტუტი	182
კლინიკური და ექსპერიმენტული კარდიოლოგიის ინსტიტუტი	184
აკად. ნ. მარის სახ. აფხაზეთის ასსრ სამეცნიერო კვლევითი ინსტიტუტი	186
სამხრეთი ოსეთის ავტონომიური ოლქის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი	188
საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმი	190
საქართველოს სსრ საწარმოო ძალების შემსწავლელი საბჭო	200
თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის განმარტებითი ლექსიკონის კომისია	203
თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმათა დამდგენი მუდმივი სახელმწიფო კომისია	205
სამამულო ომის შემსწავლელი კომისია	208
ბიბლიოთეკები	210
საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის განყოფილებათა რიცხობრივი შემადგენლობა	212
საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის განყოფილებათა პერსონალური შემადგენლობა	213
საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის მეცნიერ თანამშრომელთა რიცხობრივი შემადგენლობა	217
საანბანო მაჩვენებელი საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის საპატიო წევრებისა, ნამდვილი წევრებისა და წევრ-კორესპონდენტებისა	218
საანბანო მაჩვენებელი საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის სამეცნიერო დაწესებულებებისა	221

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის 1946 წლის მუშაოების ზოგადი მიმოხილვა

მოხსენება, წაკითხული საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის საერთო კრებაზე აკადემიკოსი-მდივნის ი. ვეკუას მიერ
1947 წლის 8 მაისს.

ამხანაგებო, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიას ორი თვის წინათ, თებერვალს თავისი არსებობის 6 წელი შეუსრულდა, მაგრამ ამ ხნის განმავლობაში მან მხოლოდ ერთი კალენდარული წელი იმუშავა მშვიდობიანობის პირობებში; ეს იყო გასული 1946 წელი. დანარჩენი ხუთი წლის მანძილზე აკადემიას უხდებოდა მუშაობა დიდი სამამულო ომის ვითარებაში. აკადემიის დაარსების 4 თვის შემდეგ ჩვენს ქვეყანას მუხანათურად თავს დაესხა ფაშისტური გერმანია და დამონება დაუპირა. ჩვენი ახალგაზრდა აკადემია, მთელ საბჭოთა ხალხთან ერთად, ფეხზე დადგა სამშობლო ქვეყნის დასაცავად. აკადემიის თანამშრომლები ფრონტზე და ზურგში თავგანწირვით იბრძოდნენ მტერზე გამარჯვების მოსაპოვებლად და ოქტომბრის დიდი რევოლუციის მონაპოვრის—საბჭოთა სახელმწიფოს დასაცავად.

სამამულო ომის დაწყებიდანვე აკადემიამ თავისი სამუშაო გეგმები გადასინჯა და მაქსიმალურად დაუქვემდებარა ქვეყნის დაცვის ინტერესებს. სამამულო ომის წლებში აკადემიის სამეცნიერო დაწესებულებებმა ჩვენი პარტიისა და მთავრობის ორგანოების დავალებით მრავალი თავდაცვითი ხასიათის სამუშაო შეასრულა.

სანატრელი დღე დაგვიდგა. ამხანაგი სტალინის გენიალური წინამძღოლობით საბჭოთა ხალხმა საშინელ მტერზე სრულ გამარჯვება მოიპოვა და ისევ დაუბრუნდა მშვიდობიან ცხოვრებასა და შემოქმედებას. მაგრამ ომი ძვირად დაუჯდა ჩვენს ქვეყანას. მან რამდენიმე მილიონი საბჭოთა ადამიანის სიცოცხლე შეიწირა და აურაცხელი მატერიალური ზარალი მოგვაცენა. ორი წელი შესრულდა, რაც საბჭოთა ხალხი შეუდგა მშვიდობიან შრომასა და წარმა-

ტებით იბრძვის მეოთხე სტალინური ხუთწლედის შესასრულებლად, რომლის მიზანია ჩვენი ქვეყნის სახალხო მეურნეობის ყველა დარგის ომამდელი დონის სწრაფად აღდგენა და მისი შემდგომი განვითარების უზრუნველყოფა. კანონში მეოთხე სტალინური ხუთწლედის შესახებ მკაფიოდ არის ხაზგასმული საბჭოთა მეცნიერების როლი და მოვალეობანი ამ ხუთწლედის გეგმების წარმატებით შესრულების საქმეში.

ჩვენი მეცნიერების წინაშე დიდი ამოცანები და ფართო პერსპექტივა ისახება. საბჭოთა მეცნიერების ამოცანების შესახებ ჩვენ მოგვეპოვება ამხანაგი სტალინის ისტორიული მითითებანი: „არა მარტო დავეწიოთ, არამედ უნდა გადავასწროთ კიდევ მეცნიერების მიღწევებს ჩვენი ქვეყნის მიჯნის იქით“ — აი საითკენ მოგვიწოდებს ამხანაგი სტალინი ჩვენი ქვეყნის მეცნიერებსა და სამეცნიერო დაწესებულებებს.

ეს დიდი და რთული ამოცანაა, მაგრამ საბჭოთა მეცნიერება შესძლებს მის დაძლევას. რადგან მას ამისათვის შექმნილი აქვს ყოველგვარი მორალური და მატერიალური პირობა. დღეს საბჭოთა კავშირის ყველა სამეცნიერო დაწესებულება და მეცნიერთა კოლექტივები დაძაბულად მუშაობენ ამხანაგი სტალინის ამ ისტორიული მითითების განსახორციელებლად. საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიაც მთელ თავის მუშაობას წარმართავს იქ, რომ ამ დიდ ამოცანების შესრულებაში ერთ-ერთი საპატიო ადგილი დაიკავოს.

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის 1946 წლის თემატიკური გეგმა შედგენილი იყო მეოთხე სტალინური ხუთწლედის ძირითადი ამოცანების გათვალისწინებით. ეს გეგმა ძირითადად გამომდინარეობდა ჩვენი აკადემიის სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობის ხუთწლიანი გეგმიდან.

აკადემიის დაწესებულებებში 1946 წლის განმავლობაში მუშავდებოდა სულ 763 თემა, რომელნიც ითვალისწინებდა თანამედროვე მეცნიერების სხვადასხვა დარგის მრავალი აქტუალური საკითხის გადაწყვეტას; მიღებულია თეორიულად საინტერესო და ჩვენი ქვეყნის სახალხო მეურნეობისა და კულტურის განვითარებისათვის ღირსშესანიშნავი მრავალი შედეგი. ვიდრე 1946 წლის სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობის შედეგების მოკლე მიმოხილვაზე გადა-

ვიდოდე, საჭიროდ მიმაჩნია დავასახელო რამდენიმე მნიშვნელოვანი ფაქტი, მომხდარი ჩვენი აკადემიის ცხოვრებაში 1946 წელს და აგრეთვე მოვიყვანო ზოგი რიცხობრივი მაჩვენებელი აკადემიის ზრდისა და დღევანდელი მდგომარეობის ნათელსაყოფად.

მიუხედავად დიდი სამამულო ომით შექმნილი მძიმე პირობებისა, ჩვენი აკადემიის ზრდა და განვითარება არ შენელებულა. ის ყოველთვის ჩვენი პარტიისა და საბჭოთა მთავრობის ყურადღებისა და ყოველდღიური მზრუნველობის საგანი იყო, რის შედეგადაც აკადემიამ სამეცნიერო დაწესებულებათა ქსელი საგრძნობლად გააფართოვა; საგრძნობლად გაიზარდა აგრეთვე აკადემიის ნამდვილ წევრთა და წევრ-კორესპონდენტების რიცხვი და მეცნიერებათა დოქტორებისა და კანდიდატების რაოდენობა. დაარსებისას, 1941 წელს, ჩვენი აკადემია აერთიანებდა 14 სამეცნიერო დაწესებულებას და მის შემადგენლობაში 16 ნამდვილი წევრი შედიოდა. 1946 წლის დასასრულს კი აკადემია აერთიანებდა 40 სამეცნიერო დაწესებულებას და მის შემადგენლობაში შედიოდა 41 ნამდვილი წევრი, ერთი საპატიო წევრი და 19 წევრ-კორესპონდენტი. 1941 წელს ჩვენი აკადემიის დაწესებულებებში მუშაობდა 337 მეცნიერი თანამშრომელი; მათ შორის 44 მეცნიერებათა დოქტორი იყო და 107 მეცნიერებათა კანდიდატი; 1946 წლის დასასრულს აკადემიის ყველა დაწესებულებაში ირიცხება უკვე 797 მეცნიერი თანამშრომელი; მათ შორის—102 მეცნიერებათა დოქტორი და 358 მეცნიერებათა კანდიდატი.

ამჟამად ჩვენი მეცნიერებათა აკადემია შედგება ხუთი განყოფილებისაგან: საზოგადოებრივ მეცნიერებათა განყოფილება, მათემატიკისა და ბუნებისმეტყველების მეცნიერებათა განყოფილება, სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა განყოფილება, ტექნიკის მეცნიერებათა განყოფილება და ბიოლოგიისა და მედიცინის მეცნიერებათა განყოფილება; 1941 წელს კი მხოლოდ ორი განყოფილება იყო: საზოგადოებრივ მეცნიერებათა განყოფილება და მათემატიკისა და ბუნებისმეტყველების მეცნიერებათა განყოფილება.

1941 წლიდან დღემდე ჩვენი აკადემიის სხვადასხვა ინსტიტუტში და სამეცნიერო დაწესებულებაში ასპირანტურა დაამთავრა 69 კაცმა, რომელთაგან 51-მა დაიცვა დისერტაცია და მოიპოვა მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხი.

საანგარიშო წელს შედგა ჩვენი აკადემიის საერთო კრების ორო-
სესია. ერთი მათგანი საზეიმო იყო; იგი მიეძღვნა საქართველოში
საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების 25 წლისთავს; ეს სესია დაი-
წყო 26 თებერვალს და დამთავრდა 2 მარტს. მას ესწრებოდა მრავა-
ლი სტუმარი—მოდმე რესპუბლიკების მეცნიერებათა აკადემიებისა
და სამეცნიერო დაწესებულებების წარმომადგენლები. 26. II-ს და
2.III-ს შედგა სესიის პლენარული სხდომები, რომლებზედაც გა-
კეთდა 6 მოხსენება. აკად. ნამდ. წევრმა გ. ახვლედიანმა წაიკითხა მო-
ხსენება თემაზე „მეცნიერება საბჭოთა საქართველოში 25 წლის მან-
ძილზე“, რომელშიც გაშუქებული იყო მეცნიერების სხვადასხვა დარ-
გის მიღწევები საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარე-
ბის შემდეგ. დანარჩენი მოხსენებანი წაიკითხეს აკად. ი.
ბერიტაშვილმა—„ადამიანისა და ცხოველთა ნერვული და ფსიქო-
ნერვული მოქმედების დამახასიათებელი ფორმები“, აკად.
ნამდ. წევრმა კ. კეკელიძემ — „მარტივი საბაწმინდელი—უც-
ნობი ქართველი მწერალი VII—XII ს. ს.“, აკად. ნამდ. წევრმა გ.
ჩუბინაშვილმა—„X—XVI ს. ს. სვანური საოქრომჭედლო სახე-
ლოსნოების შესახებ“, აკად. ნამდ. წევრმა არნ. ჩიქობავამ—„ქარ-
თველური ენები, მათი ისტორიული შედგენილობა და დამახასიათე-
ბელი ნიშანთვისებები“ და აკად. ნამდ. წევრმა შ. ნუცუბიძემ—„ქარ-
თული ფილოსოფიის განვითარების ისტორიული კანონზომიერების
პრობლემა“.

27.II, 28.II და 1.III-ს ჩატარდა განყოფილებათა სხდომები.
საზოგადოებრივ მეცნიერებათა განყოფილების სხდომაზე, რომე-
ლიც შედგა 27.II-ს, წაიკითხულ იქნა 3 მოხსენება—აკად. ნამდ. წევ-
რის გ. ახვლედიანის, მეცნ. დოქტ. ქ. ლომთათიძისა და პროფ. დ.
არაყიშვილის მიერ. მათემატიკის და ბუნებისმეტყველების მეცნიე-
რებათა განყოფილების სხდომაზე 28.II-ს მოსმენილ იქნა 3 მოხსე-
ნება—აკად. წევრ-კორესპონდენტების ი. ვეკუასი და პ. ქომეთიანი-
სა და მეცნ. დოქტ. რ. აგლაძისა. სოფლის მეურნეობის მეცნიერე-
ბათა განყოფილების სხდომაზე 1.III-ს წაიკითხულ იქნა აგრეთვე 3
მოხსენება—აკად. წევრ-კორესპონდენტის მ. საბაშვილის, მეცნ.
დოქტ. ნ. ალექსიძისა და მეცნ. კანდ. დ. ტაბიძის მიერ.

აქვე აღვნიშნავ, რომ ჩვენმა აკადემიამ 1946 წელს გამოსცა რა-
მდენიმე ბროშურა, რომლებშიაც საკმაო სისრულით არის გაშუქე-
ბული მეცნიერების სხვადასხვა დარგის მიღწევები საქართველოში
საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ.

ჩვენი აკადემიის საერთო კრების მეორე სესია, რომელიც მიეძღვნა აკადემიის ახალი ნამდვილი წევრებისა და წევრ-კორესპონდენტების არჩევნებს, შედგა 26.XII-ს, 28.XII-ს და 30.XII-ს. ამ სესიაზე მოსმენილი იყო მოხსენებანი აკად. ნამდ. წევრების გ. ჩუბინაშვილის—„ოქრომჭედლის ასათის ნამუშევარი ქართველთა კურაპალატის დავითისათვის“, პ. შარიასი—„ფილოსოფია და მეცნიერება“ და გ. წულუკიძის—„ტექნიკურ მეცნიერებათა განვითარება და მისი პერსპექტივები საქართველოში“. გარდა ამისა, ამ სესიაზე მოხდა საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ახალი ნამდვილი წევრებისა და წევრ-კორესპონდენტების არჩევნები.

ნამდვილ წევრებად არჩეულ იქნენ: ი. გრიშაშვილი (სამხატვრო ლიტერატურა), ე. თაყაიშვილი (საქართველოს ისტორია), ბ. კუფტინი (არქეოლოგია), გ. წერეთელი (აღმოსავლეთმცოდნეობა), ი. ვეკუა (მათემატიკა), ვ. კუპრაძე (მათემატიკა), ი. ქუთათელაძე (ფარმაცოქიმია), ვ. გულისაშვილი (მეტყვეობა), ა. ალადაშვილი (შინაგანი სნეულებანი), ნ. ყიფშიძე (შინაგანი სნეულებანი), მ. წინამძღვრიშვილი (შინაგანი სნეულებანი), რ. აგლაძე (მეტალურგია).

წევრ-კორესპონდენტებად არჩეულ იქნენ: ა. ბარამიძე (ქართული ლიტერატურის ისტორია), ვ. ბერიძე (ქართული ფილოლოგია), ლ. მაცულევიჩი (ქართული ხელოვნების ისტორია), გ. ნიორაძე (არქეოლოგია), ი. ლომოური (მემცენარეულობა), ლ. ყანჩაველი (ფიტობათოლოგია), ლ. კალანდაძე (ენტომოლოგია), გ. მუხაძე (საღმშენებლო მექანიკა), ვ. ასათიანი (ბიოქიმია), დ. გედევანიშვილი (ფიზიოლოგია), ვ. ჟღენტი (პათოლოგიური ანატომია).

1946 წ. 4 მაისს შედგა ჩვენი აკადემიის ნამდვილ წევრთა საერთო კრება, რომელზედაც მოსმენილი იყო აკადემიის პრეზიდენტის აკად. ნ. მუსხელიშვილის მოხსენება საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობის ხუთწლიანი გეგმის შესახებ. ამავე სხდომაზე მიღებული იყო დადგენილება ფილოსოფიის, ნიადაგმცოდნეობის, აგროქიმიისა და მელიორაციის, ექსპერიმენტული მორფოლოგიის და ექსპერიმენტული და კლინიკური ქირურგიისა და ჰემატოლოგიის ინსტიტუტებისა და კარდიოლოგიის სექტორის დაარსების შესახებ. გარდა ამისა, აღნიშნულ სხდომაზე განხილულ იქნა რამდენიმე საორგანიზაციო საკითხი.

საანგარიშო წელს ჩატარდა აკადემიის პრეზიდიუმის 27 სხდომა, რომლებზედაც გაირჩა 299 სხვადასხვა საკითხი.

დიდი მუშაობა ჩატარეს ჩვენი აკადემიის ნამდვილმა წევრებმა, წევრ-კორესპონდენტებმა და სხვა თანამშრომლებმა მეცნიერებისა და ტექნიკის მიღწევათა პროპაგანდის დარგში. აკადემიის თანამშრომლები კითხულობდნენ ლექციებს და მოხსენებებს როგორც აკადემიასთან არსებული მეცნიერებისა და ტექნიკის პროპაგანდის საბჭოს დავალებით, ისე სხვადასხვა წარმოება-დაწესებულებათათვის. აკადემიის თანამშრომლების მიერ საანგარიშო წელს წაკითხულია 316 სამეცნიერო-პოპულარული მოხსენება.

გარდა ამისა, აკადემიის გარეთ ჩვენი თანამშრომლების მიერ წაკითხულია 374 სამეცნიერო ხასიათის მოხსენება.

ცალკე უნდა აღინიშნოს აკად. ნამდ. წევრის პ. შარიას მოხსენება თემაზე „ქართული საბჭოთა ლიტერატურის განვითარების გზები“, წაკითხული საქართველოს საბჭოთა მწერლების მესამე ყრილობაზე 1946 წლის 9 სექტემბერს. ამ შესანიშნავ მოხსენებაში გაშუქებულია ქართული საბჭოთა ლიტერატურის განვითარების მრავალი პრინციპული საკითხი საკავშირო კომუნისტური პარტიის (ბ) ცენტრალური კომიტეტის მიერ 1946 წ. 14 აგვისტოს ჟურნალების „ზევზდასა“ და „ლენინგრადის“ შესახებ მიღებული ისტორიული დადგენილების სინათლეზე.

1946 წელს საბჭოთა კავშირის უმაღლესი საბჭოს დეპუტატებად არჩეულ იქნენ აკადემიის პრეზიდენტი, აკადემიკოსი ნ. მუსხელიშვილი, ვიცე-პრეზიდენტი აკადემიკოსი ს. ჯანაშია, აკად. ნამდ. წევრი პ. შარია და ლითონისა და სამთო საქმის ინსტიტუტის დირექტორი პროფ. რ. აგლაძე (ამჟამად აკად. ნამდ. წევრი და ვიცე-პრეზიდენტი).

საანგარიშო წელს სამეცნიერო, პედაგოგიურ და საზოგადოებრივ ასპარეზზე წარმატებით მუშაობისათვის ჩვენი აკადემიის 43 თანამშრომელი დაჯილდოვებულ იქნა საბჭოთა კავშირის სხვადასხვა ორდენით, ხოლო 24—მედლებით. ორდენებით დაჯილდოვებულთა შორის 23 აკადემიის ნამდვილი წევრია და 12 წევრ-კორესპონდენტი.

საქ. სსრ მინისტრთა საბჭოს დადგენილებით ჩატარდა საზეიმო სხდომა (27. VI), მიძღვნილი გამოჩენილი ქართველი მეცნიერის

ი. თარხნიშვილის დაბადების 100 წლისთავისადმი და დაწესდა მისი სახელობის პრემია, რომელიც 3 წელიწადში ერთხელ მიენიჭება აკადემიის პრეზიდიუმის მიერ ბიოლოგიისა და მედიცინის მეცნიერებათა დარგში საუკეთესო გამოკვლევის ავტორს ან ავტორთა კოლექტივს.

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს დადგენილებით აკადემიასთან ჩამოყალიბდა აკად. ს. ჯანაშიას თავმჯდომარეობით თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმების დამდგენი მუდმივი სახელმწიფო კომისია, რომელმაც ნაყოფიერი მუშაობა გაშალა.

საანგარიშო წელს სიკვდილმა გამოსტაცა ჩვენს რიგებს ჩვენი აკადემიის საპატიო წევრი ალექსანდრე ალექსანდრეს-ძე ბოგომოლცი, მოძმე უკრაინის საბჭოთა რესპუბლიკის მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტი დიდი ხნის განმავლობაში და საკავშირო მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრი. ა. ბოგომოლცის სახით ჩვენმა ქვეყანამ დაკარგა უდიდესი მეცნიერი, საბჭოთა ქვეყნის დიდი პატრიოტი და მოქალაქე, რომელმაც თავისი მნიშვნელოვანი აღმოჩენებით გაამდიდრა ბიოლოგიის მეცნიერებათა მრავალი დარგი.

გადავდივარ ახლა ჩვენი აკადემიის 1946 წლის სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობის შედეგების მოკლე მიმოხილვაზე. ეს იქნება მეტად მოკლე მიმოხილვა იმ მრავალფეროვანი შემოქმედებითი მუშაობისა, რომელიც წარმოებდა აკადემიის სხვადასხვა ინსტიტუტსა და სამეცნიერო დაწესებულებაში საანგარიშო წელს.

აქვე აღვნიშნავ, რომ პრეზიდიუმის დადგენილებით წელს ცალკე წიგნად გამოვა აკადემიის 1946 წლის სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობის ანგარიში, სადაც საკმაო სისრულით გაშუქდება ცალკეულ სამეცნიერო დაწესებულებათა სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობა.

საზოგადოებრივ მეცნიერებათა განყოფილება, რომელიც ერთიანებს 7 სამეცნიერო ინსტიტუტსა და ერთ მუზეუმ-ნაკრძალს (ისტორიისა, ენისა, ქართული ხელოვნების ისტორიისა, ფილოსოფიისა, ფსიქოლოგიისა, ქართული ლიტერატურის ისტორიისა და ეკონომიკის ინსტიტუტები და ვარძიის მუზეუმ-ნაკრძალი), საანგარიშო წელს ამუშავებდა 201 თემას. დამთავრებულია, გეგმით

გათვალისწინებული მოცულობით, 187 თემის დამუშავება. განყოფილებამ ჩაატარა 4 სამეცნიერო სესია; ისინი მიეძღვნა ენათმეცნიერების, ფსიქოლოგიის, ქართული ხელოვნების ისტორიის, ქართული მუსიკის ისტორიისა და ქართული აზროვნების ისტორიის საკითხებს. ამ სესიებზე წაკითხული იყო 27 მოხსენება. გარდა ამისა, ენის, ქართული ლიტერატურის ისტორიის, ქართული ხელოვნების ისტორიისა და ფილოსოფიის ინსტიტუტებმა მოაწვევეს საკუთარი სამეცნიერო სესიები, რომლებზედაც წაკითხულ იქნა 145 მოხსენება. გამოქვეყნდა განყოფილებაში შემავალი დაწესებულებების თანამშრომელთა 127 სამეცნიერო ნაშრომი, გადაეცა დასაბეჭდად 68 და გამზადებულია დასაბეჭდად 77.

განყოფილების დაწესებულებათა თანამშრომლებმა დაიცვეს 9 სადოქტორო და 11 საკანდიდატო დისერტაცია.

აკად. ი. ჯავახიშვილის სახ. ისტორიის ინსტიტუტში დიდი მუშაობაა ჩატარებული საქართველოს ისტორიის მეორე ტომის შედგენისათვის საჭირო მასალების დასაგროვებლად. ეს ტომი მოიცავს ჩვენი სამშობლოს ისტორიას XIX საუკუნის დამდეგიდან დღემდე. მუშაობა ამჟამად გრძელდება იმ ვარაუდით, რომ ეს ტომი გამოსაცემად დამზადდეს მიმდინარე წლის ბოლოსათვის. იგივე ინსტიტუტი დიდი მასშტაბით განაგრძობდა წინა წლებში დაწყებულ არქეოლოგიურ გათხრებს; მუშაობა წარმოებდა მცხეთა-არმაზის ტერიტორიაზე (ბაგინეთი, არმაზის ხევი), სამხრეთ ოსეთში (ნაცარგორა) და კოლხეთში (ს. ყულევი). მოპოვებულია ბევრი ღირსშესანიშნავი ახალი მასალა, რომელიც შუქსა ჰფენს ჩვენი სამშობლოს ისტორიის მრავალ საკვანძო საკითხს.

დამზადდა დასაბეჭდად მცხეთის არქეოლოგიური ექსპედიციის „შრომების“ I ტომი, რომელშიაც შესულია არმაზის ხევის გათხრების შედეგები. იგი შეიცავს მრავალ საინტერესო მასალას საქართველოს ისტორიის სხვადასხვა საკითხის გასაშუქებლად ჩვენი წელთაღრიცხვის პირველ საუკუნეებში.

აკად. ნ. მარის სახ. ენის ინსტიტუტი საანგარიშო წელს განაგრძობდა მუშაობას ქართველური, კავკასიური და აღმოსავლური ენებისა და აგრეთვე ზოგადი ენათმეცნიერების საკითხების შესასწავლად. ამ ინსტიტუტში მიღებული მრავალი საინტერესო შედეგიდან მე აღვნიშნავ მხოლოდ ერთს. XI—XVIIII საუკუნეების ქართული

ენის წერილობითი ძეგლების ენის შესწავლისა და ქართულისა და სვანურის ცოცხალი კილოების გამოკვლევის შედეგად მიღებულია საკმაოდ ნათელი წარმოდგენა ქართულის თავისებურებათა და ახალი ქართულის საწყისების დამახასიათებელი ნიშნების შესახებ და აგრეთვე ცოცხალი კილოებისა და მათი ურთიერთობის შესახებ მომიჯნავე კილოებთან.

ქართული ხელოვნების ისტორიის ინსტიტუტში შესრულებულია გამოკვლევა ტაო-კლარჯეთის შესანიშნავი ხუროთმოძღვრების ძეგლების შესახებ და ჩატარებულია XI ს. მნიშვნელოვანი ძეგლის, სამთავისის ტაძრის აზომვა. შესწავლილია აგრეთვე საფარისა და თირის მონასტერთა ანსამბლი, რკონის ეგვტრები, ტუსისშვილისეული სახლი ნინოწმინდაში, რომელნიც X^{VII}—X^{VIII} ს. ს. დამახასიათებელ ძეგლებს წარმოადგენენ.

რუსთაველის სახ. ქართული ლიტერატურის ისტორიის ინსტიტუტში, რომელიც განაგრძობდა საანგარიშო წელსაც კვლევით მუშაობას როგორც ძველი, ისე ახალი და უახლესი ქართული ლიტერატურის ისტორიის საკითხებზე, მიღებულია ბევრი საყურადღებო შედეგი. აღსანიშნავია, კერძოდ, აღმოჩენა VI ს. მიწურულისა და VII ს. დამდეგს მისტიკური შინაარსის თხზულებისა „სინანულისათვის და სიმდაბლისა“, რომელიც ქართველ მწერალს მარტვირი საბაწმიდელს ეკუთვნის. ამ თხზულების გამოვლინება და შესწავლა მნიშვნელოვანი შენაძენია ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიისათვის.

ფსიქოლოგიის ინსტიტუტში გრძელდებოდა მუშაობა განწყობის თეორიის გაღრმავებისა და ჯანვითარების მიმართულებით და, წინა წლების მუშაობის შედეგების საფუძველზე, ჩატარებულია განწყობის იმ ფორმების შესწავლა, რომელნიც სპეციფიკურია ადამიანისათვის. აღსანიშნავია ამ მიმართულებით განწყობის გადაწყვეტი როლის დადასტურება ჩვევების შემუშავების პროცესში.

ფილოსოფიის ინსტიტუტში დიდწილად მუშაობა იყო გაშლილი მარქსისტულ-ლენინური ფილოსოფიის სხვადასხვა საკითხის დასამუშავებლად, ფილოსოფიის კლასიკოსების მემკვიდრეობის შესასწავლად და თანამედროვე ბურჟუაზიული ფილოსოფიის სხვადასხვა მიმდინარეობის ბუნებისა და რაობის გასაშუქებლად დიალექტიკური მატერიალიზმის პოზიციებიდან. დიდწილად მუშაობაა ინსტიტუტის

მიერ ჩატარებული ამხანაგი სტალინის ადრინდელ შრომებში გაშუქებული ფილოსოფიური საკითხების შესასწავლად; ამ მიმართულებით დამუშავდა თემები: „ი. ბ. სტალინის სწავლება იდეების როლის შესახებ საზოგადოების განვითარებაში 1901—1907 წ. წ. შრომების მიხედვით“ და „ფორმისა და შინაარსის პრობლემა ი. ბ. სტალინის ადრინდელ შრომებში“. 1946 წ. დამუშავებულია დიდი ნაწილი თემისა „თანამედროვე ამერიკული ფილოსოფიის ძირითადი მიმართულებანი“, რომლის დამთავრება გეგმით განზრახულია 1947 წელს.

ეკონომიკის ინსტიტუტში დამუშავებულია თემა „საქართველოს მსხვილი მრეწველობის მნიშვნელობა სახალხო მეურნეობის თვალსაზრისით და მისი ძირითადი დარგები“, რომელშიაც მოცემულია მსხვილი მრეწველობის დარგების ურთიერთშეფარდების დინამიკა და მისი შეცვლის მიზეზები მეოთხე ხუთწლეულის ამოცანებთან დაკავშირებით.

ვარძიის მუზეუმ-ნაკრძალის მუშაობაში აღსანიშნავია კლდეში გამოკვეთილი 10 სენაკის აზომვა და პასპორტიზაციის დაწყება ზემო ქართლის არქეოლოგიურ ცნობათა წიგნის შესადგენად.

მათემატიკისა და ბუნებისმეტყველების მეცნიერებათა განყოფილება, რომელიც აერთიანებს სამეცნიერო დაწესებულებას (ა. რაზმაძის სახ. მათემატიკის, ფიზიკისა და გეოფიზიკის, გეოლოგიისა და მინერალოგიის, ქიმიისა და ვახუშტის სახ. გეოგრაფიის ინსტიტუტები და აბასთუმნის ასტროფიზიკური ობსერვატორია), ამუშავებდა 141 თემას, რომელთაგან, გეგმით გათვალისწინებული მოცულობით, შესრულებულია 127.

განყოფილებამ ჩაატარა 2 სამეცნიერო სესია, რომელთაგან პირველი მიეძღვნა საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების 25 წლისთავს, ხოლო მეორე—ასტროფიზიკის საკითხებს. სულ წაკითხულ იქნა 8 მოხსენება. განყოფილების დაწესებულებათა თანამშრომლების მიერ გამოქვეყნებულია საანგარიშო წელს 97 სამეცნიერო შრომა, გადაცემულია დასაბეჭდად 33 და დამზადებულია 39, დაცულია 2 სადოქტორო და 6 საკანდიდატო დისერტაცია.

პროფ. ა. რაზმაძის სახ. მათემატიკის ინსტიტუტში ნაყოფიერი მუშაობა წარმოებდა დიფერენციალურ და ინტეგრალურ განტოლებათა თეორიაში, კომპლექსური ცვლადის ფუნქციათა თეო-

რის სასაზღვრო ამოცანების გადასაწყვეტად, თეორიული მათემატიკის სხვადასხვა დარგში, მიახლოებით ანალიზში და მექანიკაში, კერძოდ, დრეკადობის თეორიაში. ამოხსნილია კომპლექსურ ცვლადის ფუნქციათა თეორიის რამდენიმე კლასიკური ამოცანა, რომელიც დღემდე ბოლომდე არ იყო შესწავლილი, მიუხედავად იმისა, რომ მათი ამოხსნა ამ უკანასკნელი ნახევარი საუკუნის მანძილზე მრავალმა ავტორიტეტულმა მეცნიერმა სცადა.

ფიზიკისა და გეოფიზიკის ინსტიტუტი აგრძელებდა მუშაობას პრობლემაზე „საქართველოს ტერიტორიის გეოფიზიკური დახასიათება“; ამ მიზნით ჩატარებულია საქართველოს სხვადასხვა რაიონში მაგნიტური, სეისმომეტრიული და სხვა ექსპედიციები. აღსანიშნავია ინსტიტუტში შესრულებული გამოკვლევები საქართველოსი და საერთოდ ამიერკავკასიის ტერიტორიაზე სეისმური მოვლენების რეგისტრაციისა და შესწავლისათვის.

გეოლოგიისა და მინერალოგიის ინსტიტუტმა დაიწყო აღმოსავლეთ საქართველოს ნავთიანი რაქონების სტრატეგრაფიისა, ტექტონიკისა და გეომორფოლოგიის შესწავლა. ეს მხარე, რომელიც მოიცავს სამკორის საირიგაციო ტერიტორიასაც, გეოტექტონიკური კვანძია, სადაც საქართველოს და აზერბაიჯანის ბელტები და აჭარათრიალეთის ნაოჭა ქედები ერთმანეთს ხვდება. უკვე მიღებული შედეგები მნიშვნელოვანია გეომორფოლოგიისა, ტექტონიკისა და ფაციესთა განაწილების თვალსაზრისით და მათ უეჭველად გამოყენება ექნება საქართველოში ნავთის მრეწველობის შემდგომი განვითარებისათვის.

ქიმიის ინსტიტუტში გრძელდებოდა ნორიოს და სუფსის ნავთობის საბადოების ახალი ჭაბურღილების წყლების ქიმიური შესწავლა და დადგენილია მათში სამრეწველო მნიშვნელობით იოდისა და ბრომის შემცველობა. ამავე ინსტიტუტში მიღებული შედეგებიდან აღსანიშნავია მერისის (აჭარა) სპილენძის მადნისა და ბათომის ნავთსახდელი ქარხნის ნარჩენებში შერჩენილი გოგირდმჟავადან შაბამნის სამრეწველო რაოდენობით მიღების ტექნოლოგიური სქემისა და მეთოდის დამუშავება. ეს მეთოდი უკვე მოწმდება ნახევრად ქარხნულ დანადგარებზე, რისთვისაც საქართველოს სსრ სახელმწიფო საგეგმო კომისია ამუშავებს სათანადო ღონისძიებებს.

ვახუშტის სახ. გეოგრაფიის ინსტიტუტმა მუშაობა ჩაატარა საქართველოს გეოგრაფიის ვრცელი და მოკლე ვარიანტების შესადგენად. ეს შრომა შევა, როგორც ნაწილი, სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის გეოგრაფიის ინსტიტუტის მიერ გამოსაცემად განზრახულ „სსრ კავშირის გეოგრაფიაში“.

აბასთუმნის ასტროფიზიკურ ობსერვატორიაში 1946 წელს დამთავრებულია დიდი სამუშაო—კაპტეინის 43 არეში 14 ათასი მკრთალი ვარსკვლავის კოლორ-ინდექსების განსაზღვრა, რომელიც უკანასკნელი სტადიაა ვარსკვლავთა კოლორ-ინდექსების კატალოგის აგების საქმეში. დამთავრდა აგრეთვე ე. წ. ცეფეიდების ტიპის ვარსკვლავთა განსაზღვრა.

სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა განყოფილება, რომელიც აერთიანებს 11 სამეცნიერო დაწესებულებას (ბოტანიკის, მცენარეთა დაცვის, მევენახეობა-მელვინეობის, მემინდვრეობის, სატყეო, ნიადაგმცოდნეობის, აგროქიმიისა და მელიორაციის ინსტიტუტები, მეხილეობის, მევენახეობა-მელვინეობის, მემინდვრეობის საცდელი სადგურები, თბილისის და სოხუმის ბოტანიკური ბაღები), ამუშავებდა 194 თემას, რომელთაგან, გეგმით გათვალისწინებული მოცულობით, დასრულებულია 191. საანგარიშო პერიოდში შედგა განყოფილების სამი სამეცნიერო სესია, რომლებზედაც წაკითხულ იქნა 16 მოხსენება. ეს სესიები მიეძღვნა საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების 25 წლისთავსა და მევენახეობა-მელვინეობის საკითხებს.

განყოფილებაში გაერთიანებულ დაწესებულებათა თანამშრომლების მიერ გამოქვეყნებულია 20 ნაშრომი, გადაცემულია დასაბეჭდად 35, დაცულია 1 სადოქტორო და 12 საკანდიდატო დისერტაცია.

ბოტანიკის ინსტიტუტმა ჩაატარა მნიშვნელოვანი მუშაობა ვაზის ავადმყოფობის ქლოროზის პრობლემის შესასწავლად. დადგენილია ამ ავადმყოფობის ფიზიოლოგიური ნიშნები, რომელთაც მნიშვნელობა აქვს მისი წინასწარი დიაგნოსტიკისათვის. ამავდროულ ინსტიტუტში დადგენილია, რომის ორი ჯგუფი—„კულტურული“ და „ველური“, რომლებიც, როგორც გამოირკვა, ცალკე სახეობებს წარმოადგენს; კულტურულ სახეობაში დადგენილია 16 სახესხვაობა, მათ შორის 11 პირველად მოყვანილი. ვეგეტაციური

გამრავლების პრობლემასთან დაკავშირებით შესწავლილია ყლორ-ტის ფიზიოლოგიური პოლარობა, რომლის დროსაც გარკვეულია ცაზის კალმების დაფესვიანების პირობები და ყლორტის მეტამე-რების სხვაობა.

თბილისის ბოტანიკურ ბაღში დამუშავებულია თემა „უცხო მერქნიანი ჯიშების ზრდის რიტმი და ვეგეტაციის პერიოდები თბი-ლისის ბოტანიკურ ბაღში“. გამოკვლევის შედეგები წყვეტს მცენა-რეთა აკლიმატიზაციის პრობლემის მრავალ თეორიულ საკითხს.

სოხუმის ბოტანიკურმა ბაღმა გადასცა დასაბეჭდად „Флора Абхазии“-ს III ტომი.

სატყეო ინსტიტუტში დამუშავებულია თემა „კორპის მუხის ინ-ტროდუქცია საქართველოში“, რის შედეგადაც გადაწყდა ამ მცენა-რის მოშენების სხვადასხვა საკითხი და მიღებული დასკვნების მი-ხედვით საქართველოს სსრ სატყეო მრეწველობის სამინისტრო უკ-ვე აშენებს დასავლეთ საქართველოში კორპის მუხის პლანტაციებს.

მცენარეთა დაცვის ინსტიტუტში შესწავლილია ლიმონის ახა-ლი ავადმყოფობა „მალ-სეკო“ და დამუშავებულია მასთან ბრძო-ლის ღონისძიებათა გარკვეული სისტემა, რომელიც უკვე გადაცე-მულია პრაქტიკაში გასატარებლად. წარმოებდა აგრეთვე პომიდო-რის ვირუსოვანი დაავადების—„სტოლბურის“ („ქაჩალას“) შესწავ-ლა; დადგენილია მისი გადამტანი მწერი—ჰიჭინობელა. დამუშავდა ამ დაავადებასთან ბრძოლის ღონისძიებანი და გადაეცა წარმოებას.

თელავის მევენახეობა-მეღვინეობის ინსტიტუტში ჩატარებული მუშაობის შედეგად დადასტურდა და დაზუსტდა მესხეთში მევენა-ხეობის აღდგენა-განვითარების შესაძლებლობანი. შემუშავდა მე-თოდი ვაზის დიდმოსავლიანი მოდგმების გამოსავლენად. შესწავ-ლილია საქართველოს სხვადასხვა კუთხის მიკრორაიონის ღვინოე-ბი. დადგენილია მეთოდი ღვინის საღებავი ნივთიერების განსაზ-ღვრისათვის.

ნიადაგთმცოდნეობის, მელიორაციისა და აგროქიმიის ინსტი-ტუტმა ჩაატარა ნიადაგის გამოკვლევები მესხეთში, რაჭა-ლეჩხუმში და დმანისის რაიონში. სულ გამოკვლეულ იქნა 155 ათასი ჰექტარი.

სკრის მეხილეობის საცდელ სადგურში დადგენილია ხეხილის ბაღში ნიადაგის მოვლა-დამუშავების ოთხმინდვრიანი სისტემა სა-შუალო (10—25 წ.) და ძველი (25 წ. მეტი) ბაღებისათვის.

გარდაბნის მემინდვრეობის ინსტიტუტში სანაწვეროლო კელტურების, როგორც სარწყავ პირობებში ხორბლის და სიმინდის წინაწარმობა, შესწავლამ ცხადჰყო მათი სათანადო შერჩევით ხორბლის მოსავლის 5—6 ცენტნერითა, ხოლო სიმინდისა 7—8 ცენტნერით გადიდების შესაძლებლობა ჰქეტარზე.

აჯამეთის მემინდვრეობის საცდელ სადგურში დადგენილია საშემოდგომო ხორბლის თესვის ოპტიმალური ვადები და ნორმები დასავლეთი საქართველოს დაბლობი ზონისათვის; გამოვლენილია იქაურ თესლბრუნვაში დასათესად საშემოდგომო ხორბლის საუკეთესო ჯიშები, მათი მოსავლიანობა და სხვა სამეურნეო თვისებები.

საქარის მევენახეობა-მელვინეობის საცდელ სადგურში გამოვლენილია ვაზის ადგილობრივი ჯიშების მაღალმოსავლიანი ნოდგემები; დადგენილია ვენახების განოყიერებისათვის სასუქების ნორმები და სხვა.

საანგარიშო წელს სოფლის მეურნეობის განყოფილების დაწესებულებებმა დაამუშავა და მიაწოდა წარმოებას 24 სხვადასხვა მიზნით, წინადადება და ინსტრუქცია.

ტექნიკის მეცნიერებათა განყოფილება, რომელიც აერთიანებდა 3 სამეცნიერო დაწესებულებას (ლითონისა და სამთო საქმის ინსტიტუტი, ენერგეტიკის სექტორი და ანტისეისმური მშენებლობის ბიურო), ამუშავებდა 26 თემას, რომელთაგან, გეგმით გათვალისწინებული მოცულობით, შესრულდა 17. განყოფილებაში გაერთიანებულ თანამშრომელთა მიერ გამოქვეყნებულია 13 შრომა, დასაბეჭდად გადაცემულია 12 და დაცულია 3 საკანდიდატო დისერტაცია.

ლითონისა და სამთო საქმის ინსტიტუტში მიღებულ იქნა თუთია-მანგანუმის ახალი შენადნობები უშუალოდ მათი მარილების წყალხსნართა ელექტროლიზით. გარდა ამისა, ჭიათურის ფორებიანი მადნის მეტალურგიული თვისებების შესწავლამ ცხადჰყო ამ მადნის გამოყენების შესაძლებლობა კაზმში სილიკო-მანგანუმის მისაღებად, რაც საგრძნობლად აიაფებს ამ შენაერთის მიღებას.

ჭიათურაში ჩატარებულია გამოცდა ახალი კონსტრუქციის ხის ბიგებისა, რომელიც დამუშავებულია აღნიშნულ ინსტიტუტში. ეს ბიგები და მათი მეორე კონსტრუქცია—ბიგების გადასატანი ქუს-

ლები მიღებულია ჭიათურის მარგანეცის ტრესტის მიერ წარმოებაში დასაწერად, რითაც მიღწეული იქნება ხე-ტყისა და რკინის მასალების საგრძნობი ეკონომია.

ენერგეტიკის სექტორში წარმოებდა მუშაობა საქართველოს ჰიდროენერგეტიკული რესურსების აღრიცხვის ახალი მეთოდოლოგიის დამუშავებისა და მტკვარზე 3 მსხვილი ჰიდროენერგეტიკული ობიექტის სქემის შესადგენად, რაც ნაწილია. დიდი პრობლემისა „საქართველოს მსხვილი ენერგეტიკა“, რომელსაც ენერგეტიკის სექტორი ამუშავებს.

ანტისეისმური მშენებლობის ბიუროს მიერ ჩატარებული მუშაობის შედეგებიდან აღსანიშნავია ქვის თაღების მსუბუქი ბეტონის თაღებით შეცვლის შესაძლებლობის შესწავლა სეისმოგამძლე კონსტრუქციების დადგენის მიზნით. ამ საკითხის შესახებ ძირითადად დამთავრებულია მონოგრაფიის შედგენა. წარმოებდა აგრეთვე ანტისეისმური მშენებლობის ინსტრუქციის დაზუსტება.

ბიოლოგიისა და მედიცინის მეცნიერებათა განყოფილება, რომელიც აერთიანებს 5 სამეცნიერო დაწესებულებას (აკად. ი. ბერიტაშვილის სახ. ფიზიოლოგიის, ექსპერიმენტული და კლინიკური ქირურგიისა და ჰემატოლოგიის, ექსპერიმენტული მორფოლოგიის, კლინიკური და ექსპერიმენტული კარდიოლოგიის ინსტიტუტები) ამუშავებდა 62 თემას, რომელთაგან, გეგმით გათვალისწინებული მოცულობით, მუშაობა დასრულდა 56 თემაზე. განყოფილებამ ჩატარა 2 სესია, მიძღვნილი ფიზიოლოგიისა და ზოოლოგიის საკითხებისადმი, რომლებზედაც წაკითხული იყო 12 მოხსენება. განყოფილების დაწესებულებათა თანამშრომლების მიერ გამოქვეყნებულა 18 ნაშრომი, გადაცემულია დასაბეჭდად 29, დამზადებულია 25, დაცულია 2 სადოქტორო და 1 საკანდიდატო დისერტაცია.

აკად. ი. ბერიტაშვილის სახ. ფიზიოლოგიის ინსტიტუტში მიღწეულია საყურადღებო შედეგები ცენტრალური და პერიფერიული ნერვული სისტემის მოქმედების, ცხოველთა ინდივიდური ქცევის, ნერვული სისტემის პათოფიზიოლოგიის, ცენტრალური ნერვული სისტემის აღნაგობისა და ნერვული სისტემისა და კუნთის ბიოქიმიის შესწავლაში.

დადგენილია, რომ ძაღლის ინდივიდური ქცევის გამომუშავების

სხვადასხვა პერიოდში სხვადასხვა ფაქტორია მიზეზი „განწყობის“ წარმოშობისა და რომ განწყობა შედეგია აღზნებადობის მატებისა დიდი ტვინის ქერქის ვანსაზღვრულ მამოძრავებელ ცენტრებში.

ზოოლოგიის ინსტიტუტში დამთავრდა მონოგრაფიები: 1. საქართველოში გავრცელებული მინდვრულების ქვეოჯახის შესახებ და 2. საქართველოში გავრცელებული ჩლიქოსნების შესახებ.

მორფოლოგიის დარგში დამუშავდა თემები: „წვრილი ნაწლავის დისტალური ნაწილის ვასკულარიზაციის თავისებურებანი“ და „გარდამავალი ეპითელის ჯირკვლოვანი წარმოქმნები“.

პრობლემით—„ადამიანის სისტემათა და ორგანოთა განვითარების კანონზომიერებანი“, დამუშავდა თემა „ქართველ ბავშვთა და პოზარდთა განვითარების სტანდარტები დაბადებიდან 20 წლამდე“; შედგა ბავშვების ფიზიკური განვითარების ცხრილები და დადგენილია ამ განვითარების 7 პერიოდი.

ქირურგიისა და ჰემატოლოგიის ინსტიტუტში მუშავდებოდა კუჭისა და თორმეტგოჯა ნაწლავის დაავადების პათოლოგიისა და ქირურგიის მნიშვნელოვანი საკითხები—ფართო რეზექციის უპირატესობა, წყლულოვანი კუჭის პათომორფოლოგია, რეზექციის გავლენა ანემიის განვითარებაზე და სხვა.

კარდიოლოგიის ინსტიტუტში გაშუქდა თირკმლის ფაქტორი ე. წ. რენული ჰიპერტონიის წარმოშობაში; პათოანატომიურ მასალაზე დადგენილია აგრეთვე გულსისხლმილთა დაავადების სიხშირე და ხასიათი ჩვენში.

პრეზიდენტთან არსებული დაწესებულებანი (აფხაზეთისა და სამხრეთი ოსეთის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტები, საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმი, საწარმოო ძალთა შემსწავლელი საბჭო, სამამულო ომის ისტორიის შემსწავლელი და ქართული განმარტებითი ლექსიკონის კომისიები) ამუშავებდნენ 139 თემას, რომელთაგან, გეგმით ნავარაუდევო მოცულობით შესრულებულია 125.

სამხრეთი ოსეთის ინსტიტუტმა ჩაატარა 1 სესია, მიძღვნილი საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების 25 წლისთავისადმი, რომელზედაც წაკითხულ იქნა 5 მოხსენება.

პრეზიდენტთან არსებული დაწესებულებების თანამშრომელთა მიერ დაცულია 5 საკანდიდატო დისერტაცია (1 აფხაზეთის ინსტი-

ტუტში და 4 მუზეუმში); გამოქვეყნებულია 12 ნაშრომი, დასაბეჭდად გადაეცა 32 და დამზადდა 16.

აკად. ნ. მარის სახ. აფხაზეთის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი განაგრძობდა ნაყოფიერ მუშაობას აფხაზური ენისა, ეთნოგრაფიისა, ძველი ქალაქების ისტორიისა და სასარგებლო ნამარხების შესწავლის დარგში. სამხრეთი ოსეთის ინსტიტუტი სწავლობდა ოლქის ისტორიისა, კულტურისა და სახალხო მეურნეობის სხვადასხვა საკითხს.

საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის კოლექციები გამდიდრდა წლის განმავლობაში 10947 ექსპონატით, რომელთაგანაც აღსანიშნავია ქვემო სვანეთის სოფ. ჩუკულის მთავარი ანგელოზის ეკლესიის ჩუქურთმიანი კარი XII ს., ი. ჭავჭავაძის წერილის დედანი „ბატონ იანოვსკის წერილის გამო“, ვახუშტი ბატონიშვილის ავტოგრაფიული კრებული, ვახტანგ VI ნაქონი კარაბადინი XV ს., რომელშიაც ვახტანგის საკუთარი ხელით ნაწერი ანდერძი აღმოჩნდა, ახალქალაქის რაიონის პალეონტოლოგიური და პეტროგრაფიული კოლექცია შუა და ქვედა ეოცენის ნუმულიტიდებისა, სომხეთის მშრომელთა მიერ საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების 25 წლისთავის გამო ქართველი ხალხისათვის მიძღვნილი „ვეფხის ტყაოსნის“, ჩანს XVII საუკუნის მე-2 ნახევრის, ხელნაწერი და მრავალი სხვა.

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების 25 წლისთავზე მუზეუმმა აღადგინა 3 უწინდელი, ომის დროს გაუქმებული გამოფენა და მოაწყო 6 ახალი გამოფენა.

მუზეუმში მიმდინარეობდა აგრეთვე ინტენსიური სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობა მრავალ დარგში; აღსანიშნავია შრომები: „მდინარეების ლიახვის, ფრონისა და ყვირილის აუზებში მოწყობილი 1945 წ. სამარშრუტო არქეოლოგიური ექსპედიციის მასალები“, „სოფ. აღში აღმოჩენილი განძის XIV ს. ჯუჩილური ფული“ და სხვა.

ნაყოფიერად მუშაობდა ქართული განმარტებითი ლექსიკონის კომისია; მან შეავსო 1 ტომის სიტყვანი და ნაწილობრივ დააგროვა შემდეგი ტომების მასალა—47407 ზმნური ერთეული. ექსპედიციებში შეგროვდა და შემოწმდა საბა-სულხან ორბელიანის ლექსიკონში შესული 8000 სიტყვა; შედგენილია 13078 სიტყვა—

სტატია (65 თაბახი) და რედაქცია გაუკეთდა 3600 სიტყვა-სტატიას (16,2 თაბახი), რაც I ტომის ნახევარს შეადგენს.

სამამულო ომის ისტორიის შემსწავლელი კომისია განაგრძობდა მასალების შეკრებას და დააგროვა 100 საქმე 1779 ფურცელზე; ძირითადად დამთავრდა რამდენიმე მონოგრაფია.

აკადემიის ცენტრალური ბიბლიოთეკისა და სამეცნიერო დაწესებულებათა ბიბლიოთეკების ფონდები გამდიდრდა 49933 წიგნ-ერთეულით; მათ 1073 პირს გაუწიეს მომსახურება 42983 წიგნ-ერთეულით და გასცეს 1899 ბიბლიოგრაფიული ცნობა.

საანგარიშო წელს გამოვიდა „მოამბის“ VII ტომის 8 ნომერი ქართულად და რუსულად და აგრეთვე რამდენიმე ნომერი წინა წლის ტომისა. გამომცემლობამ გამოუშვა 36 სახელწოდების სხვადასხვა წიგნი 483 თაბახის მოცულობით.

ზემოთმოყვანილი ცნობები აკადემიის 1946 წლის სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობის შესახებ, რასაკვირველია, როგორც თავიდანვე იყო ნათქვამი, სრული არ არის, მაგრამ ამ ცნობებიდან აშკარად ჩანს ის დიდი შემოქმედებითი მუშაობა, რომელიც წარმოებდა აკადემიის სამეცნიერო დაწესებულებებში.

ჩვენი აკადემიის თანამშრომლების მიერ 1946 წელს გადაწყვეტილია მრავალი საინტერესო და აქტუალური მეცნიერული საკითხი; ბევრი ამ საკითხთაგანი მჭიდროდაა დაკავშირებული ჩვენი ქვეყნის სახალხო მეურნეობისა და კულტურის შემდგომი განვითარების ამოცანებთან.

აღნიშნული მიღწევების გვერდით არ შეიძლება არ აღინიშნოს ის ნაკლოვანებანიც, რომელნიც ჩვენი აკადემიის საქმიანობას თან ახლდა საანგარიშო პერიოდში.

ჩვენი ინსტიტუტების ზოგი თანამშრომელი არ მუშაობდა სათანადო ინტენსივობით და ამის გამო თემების ნაწილი შეუსრულებელი დარჩა. 763 თემიდან, რომელიც აკადემიის დაწესებულებებში მუშავდებოდა 1946 წელს, გეგმით ნავარაუდები მოცულობით თავის დროზე შესრულებული არ იყო 60 თემა. გარდა ამისა, საქმაო ყურადღებით რომ განვიხილოთ ინსტიტუტების მიერ წარმოდგენილი ანგარიშები 1946 წლის სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობის შესახებ, აღმოჩნდება, რომ თემების ნაწილი, მართალია, ფორმალური მონაცემების მი-

ჭედვით შესრულებულია, მაგრამ მათი შესრულების დონე არა დგას თანამედროვე მეცნიერების მოთხოვნილების სიმაღლეზე. ეს იმით აიხსნება, რომ ჩვენი აკადემიის ზოგი ინსტიტუტის მუშაობის პრაქტიკაში ჯერ კიდევ არაა მიღებული ისეთი ხერხი, რომელიც მოგვცემს საშუალებას შევამოწმოთ, თუ რამდენად მაღალხარისხოვნად არის შესრულებული თემები. აკადემიის პრეზიდიუმს, განყოფილებათა ბიუროებსა და სამეცნიერო დაწესებულებათა ხელმძღვანელებს ამ მიმართულებით ბევრი რამ აქვთ გასაკეთებელი. ჩვენ უნდა მივალწიოდ იმას, რომ ყოველი თემა, რომელიც მუშავდება აკადემიის სისტემაში, იყოს აქტუალური, იდგეს თანამედროვე მეცნიერების მოთხოვნილებების სიმაღლეზე და უპასუხებდეს ჩვენი ქვეყნის სახალხო მეურნეობისა და კულტურის განვითარების ამოცანებს. აკადემიის პრეზიდიუმმა უნდა შეიმუშავოს სამეცნიერო თემების შესრულების ანგარიშგების ისეთი წესები, რომელნიც მოგვცემს საშუალებას ყოველი თემის შესრულება შევამოწმოთ არა მარტო ფორმალური მაჩვენებლების მიხედვით, რაც აგრეთვე აუცილებელია, არამედ, რაც მთავარია და არსებითი, იმ თვალთახედვით, თუ რამდენად თემის შესრულების დონე დგას თანამედროვე მეცნიერების მოთხოვნილების სიმაღლეზე და რამდენად მნიშვნელოვანია მიღებული შედეგები სოციალისტური მშენებლობის პრაქტიკისათვის.

ამ ამოცანის დადებითად გადაწყვეტისათვის უწინარეს ყოვლისა აუცილებელია, რომ ის პირები, რომელნიც აკადემიის ინსტიტუტებში სამეცნიერო თემატიკას გეგმავენ და თემების შემსრულებლნი არიან, იდგნენ სათანადო სიმაღლეზე თავიანთი მეცნიერული კვალიფიკაციით და შემოქმედებითი უნარით; აუცილებელია რომ აკადემიის სამეცნიერო დაწესებულებებს, მათ განყოფილებებსა და ლაბორატორიებს ხელმძღვანელობდნენ ავტორიტეტული მეცნიერები, რომელთაც შესწევთ უნარი უზრუნველჰყონ სამეცნიერო მუშაობის დაგეგმვა და მისი მაღალხარისხოვანი შესრულება. სამეცნიერო კადრების შერჩევა, მომზადება და მათი გამოყენება სხვადასხვა უბანზე უნდა ხდებოდეს პრინციპული მოსაზრებებისა და საქმის ინტერესების გათვალისწინებით და არა ძმაკაცობისა და ნათესავური ურთიერთობის ნიადაგზე. გაბედულად უნდა ხდებოდეს ნიჭით და უნარით დაჯილდოებული ახალგაზრდა მეცნიერი ძალების დაწინაურება.

როგორც ამხანაგი სტალინი გვასწავლის, კადრების შერჩევა, დაწინაურება და მომზადება მხოლოდ ასეთი პრინციპების მიხედვით უნდა ხდებოდეს ყველა საბჭოთა წარმოება-დაწესებულებაში. ეს პრინციპი განსაკუთრებით ზუსტად უნდა ხორციელდებოდეს სამეცნიერო კადრების შერჩევისას. მაგრამ, სამწუხაროდ, ჩვენი აკადემიის პრაქტიკაში ეს პრინციპები ჯერ კიდევ სრულ განხორციელებას. ყველგან ვერ პოულობს და სწორედ ესაა ერთ-ერთი ძირითადი მიზეზი, რომელიც მრავალ დარგში ჩვენი მუშაობის ეფექტურობას ძლიერ ანელებს.

ამ მნიშვნელოვანი საკითხის შესახებ 1947 წ. 30 აპრილს სპეციალური დადგენილება გამოიტანა საქართველოს კომუნისტური პარტიის (ბ) ცენტრალურმა კომიტეტმა. ამ დადგენილებაში ცენტრალური კომიტეტი აღნიშნავს, რომ აკადემიას გააჩნია საგრძნობი მიღწევები სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობის გაშლისა და სამეცნიერო კადრების მომზადების დარგში; დადგენილებაში ნათქვამია: „საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიას გააჩნია მიღწევები აქტუალური სამეცნიერო პრობლემების გადაწყვეტაში, რომელნიც მნიშვნელოვანი არიან ჩვენი ქვეყნის სახალხო მეურნეობისა და კულტურის განვითარებისათვის“.

ამ მიღწევებთან ერთად, ცენტრალური კომიტეტი ჩვენ მიგვითითებს იმ დეფექტებზე, რომლებსაც ადგილი აქვს ჩვენი აკადემიის მუშაობის პრაქტიკაში სამეცნიერო კადრების მომზადებისა, შერჩევისა, დაწინაურებისა და გამოყენების საქმეში. დადგენილებაში სამართლიანადაა აღნიშნული, რომ აკადემიის პრეზიდიუმი, განყოფილებათა ბიუროები და ინსტიტუტების დირექტორები ყოველთვის უშუალოდ და არსებითად არ ხელმძღვანელობენ კადრების შერჩევის საქმეს და, რომ ისინი ხშირად ამ მნიშვნელოვან თავიანთ მოვალეობას აკისრებენ ხოლმე არაკომპეტენტურ მუშაკებს. ცენტრალური კომიტეტი ჩვენ მიგვითითებს აგრეთვე აქედან გამომდინარე სხვა მრავალ ნაკლოვანებაზედაც. მე შევჩერდები რამდენიმე მათგანზე და კონკრეტული მაგალითებით შევეცდებო მათ ნათელყოფას.

არსებული პრაქტიკა აკადემიის ინსტიტუტებში თემატიკური გეგმების შედგენისა და მათი შესრულების შემოწმებისა, როგორც ზემოთაც აღვნიშნე, უმეტეს შემთხვევაში ფორმალურია და ეყრდ-

წილი გარეგნული ხასიათის მონაცემებს და ნიშნებს. ინსტიტუტში არ იმართება დისკუსიები თემატიკური გეგმების ირგვლივ და არ წარმოებს სამეცნიერო პროდუქციის ფართო კრიტიკული განხილვა. მართალია, ზოგ ინსტიტუტში ასეთი დისკუსიები და კრიტიკული განხილვა დროდადრო ხდება, მაგრამ მასში საკმარისად არ არიან ჩაბმული ამ საქმით დაინტერესებული სამეცნიერო საზოგადოებრიობა და წარმოება-დაწესებულებათა წარმომადგენლები.

ამიტომ, როგორც ცენტრალური კომიტეტის აღნიშნული დადგენილება მიგვითითებს, ჩვენი აკადემიის პრეზიდიუმის, განყოფილებათა ბიუროებისა და სამეცნიერო დაწესებულებათა ხელმძღვანელების ერთ-ერთი გადაუდებელი ამოცანაა ჩვენი მუშაობის პრაქტიკაში მკვიდრად იქნეს დანერგილი საქმიანი, ჯანსაღი და პრინციპულ სიმაღლეზე მდგომი კრიტიკა და თვითკრიტიკა, როგორც ერთ-ერთი ყველაზე უფრო ქმედითი საშუალება სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობის ხარისხის გასაუმჯობესებლად.

ჩვენი თემატიკური გეგმების შეუსრულებლობის ფაქტები, ან ზოგი შესრულებული თემების უმნიშვნელო მეცნიერული და პრაქტიკული ღირებულება, ზოგჯერ იმითი აიხსნება, რომ ზოგ სამეცნიერო დაწესებულებაში განყოფილებებსა და ლაბორატორიებს ისეთი პირობები მეთაურობენ, რომელთაც არა აქვთ სათანადო მეცნიერული კვალიფიკაცია და გამოცდილება, რომ გაუწიონ ავტორიტეტული ხელმძღვანელობა თავიანთ თანამშრომლებს, დააწინაურონ ნიჭიერი ახალგაზრდობა და ხელი უშუწყონ მის მეცნიერულ ზრდას. ზოგ ინსტიტუტში მუშაობენ ისეთი მეცნიერი თანამშრომლები, რომელთაც არ გააჩნიათ სათანადო კვალიფიკაცია, არ შესწევთ უნარი აწარმოონ დამოუკიდებლად კვლევა-ძიებითი მუშაობა და არ მოუციათ წლების განმავლობაში მნიშვნელოვანი ღირებულების მქონე სამეცნიერო პროდუქცია. ამჟამად აკადემიის სისტემაში ირიცხება 54 პირი სამეცნიერო დაწესებულებათა ხელმძღვანელებად, ინსტიტუტების განყოფილებათა და ლაბორატორიების გამგებად და უფროს მეცნიერ თანამშრომლებად, რომელთაც სამეცნიერო ხარისხი არ მოუპოვებიათ; ბევრ მათგანს არც შესაფერისი სამეცნიერო მუშაობის სტაჟი და გამოცდილება გააჩნია. ზოგ ჩვენს სამეცნიერო დაწესებულებაში ირღვევა უფროსი მეცნიერი თანამშრომლების კონკურსით მოწვევის წესი.

აღნიშნული დეფექტების აღმოსაფხვრელად ცენტრალური კომიტეტის დადგენილებით ჩვენი აკადემიის პრეზიდიუმს ევალება: 1. მიიღოს ზომები, რომ უფროსი მეცნიერი თანამშრომლების, განყოფილებათა და ლაბორატორიების გამგეების მოწვევა ხდებოდეს მხოლოდ კონკურსის წესით; 2. ჩაატაროს 1947 წლის განმავლობაში ყველა განყოფილების და ლაბორატორიის გამგისა და უფროსი მეცნიერი თანამშრომლის ატესტაცია იმ მიზნით, რომ ჩვენი აკადემიის სამეცნიერო დაწესებულებანი უზრუნველყოფილი იქნენ ისეთი თანამშრომლებით, რომელთაც თავი გამოიჩინეს ნაყოფიერი სამეცნიერო მოღვაწეობით; 3. გადასინჯოს აკადემიის სამეცნიერო დაწესებულებათა ხელმძღვანელების შემადგენლობა და დაყენოს ყველა სამეცნიერო დაწესებულების სათავეში კომპეტენტური მეცნიერები, რომელთაც არსებითად შეუძლიათ უხელმძღვანელონ დაწესებულების მეცნიერულ მუშაობას.

ჩვენი აკადემიის მუშაობას ასპირანტების მომზადების დარგში რიგ მიღწევებთან ერთად მრავალი ნაკლოვანებაც ახლავს. ასპირანტურაში ზოგჯერ იღებენ შეუფერებელ პირებს, რომელთაც არა აქვთ სათანადო ნიჭი, უნარი და ცოდნა მეცნიერული მუშაობისათვის. ზოგან ცუდად მიმდინარეობს ასპირანტებთან მუშაობა და მუშაობის შედეგების შემოწმება. დიდი სხვადასხვაობაა ასპირანტების ინდივიდუალური გეგმების შედგენაში. ზოგან საასპირანტო გეგმები გადატვირთულია მრავალი გამოცდით (ფიზიკისა და გეოფიზიკის ინსტიტუტი), ზოგან კი, პირიქით, ასპირანტი გეგმის მიხედვით პირველი ორი წლის განმავლობაში არ აბარებს არც ერთ სპეციალურ საგანს (რუსთაველის სახ. ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი). არის შემთხვევები, როცა ასპირანტები უზრუნველყოფილი არ არიან კვალიფიციური მეცნიერული ხელმძღვანელობით. არ არის სათანადო სიმაღლეზე დაყენებული ასპირანტურებისათვის უცხო ენების სწავლება, რადგან ამ მიზნით გამოყენებული მასწავლებლებიდან ყველა სათანადო კვალიფიკაციის მქონე არ არის.

- თუ მათემატიკის, ენის, ისტორიის, ფიზიოლოგიისა და ზოოლოგიის ინსტიტუტებში ასპირანტების მუშაობა შედარებით კარგადაა დაყენებული და ასპირანტები თავის დროზე იცავენ დისერტაციებს, სამაგიეროდ ცუდია ამ მხრივ მდგომარეობა ქიმიისა და ფიზიკისა და გეოფიზიკის ინსტიტუტებში. ამ ინსტიტუტებში ას-

პირანტებთან მუშაობას ჯერ კიდევ მრავალი დეფექტი ახლავს, რომლის გამოსწორებაზე ზრუნვა მათი დირექტორების ერთ-ერთი გადაუდებელი ამოცანაა.

ცენტრალური კომიტეტი გვავალებს, უახლოეს ხანში აღმოვფხვრათ ასპირანტების მომზადებაში არსებული დეფექტები, მივიღოთ ასპირანტურაში მხოლოდ ისეთი პირები, რომლებიც დაჯილდოებულნი არიან სათანადო ნიჭითა და უნარით მეცნიერული მუშაობისათვის, და მოვაგვაროთ ასპირანტების მუშაობის სხვა საკითხები.

ასპირანტების მომზადებას ზოგიერთ დისციპლინაში ხელს უშლის ის გარემოება, რომ ადგილზე ჩვენ არ მოგვეპოვება მაღალკვალიფიციური ხელმძღვანელები. ამიტომ ცენტრალური კომიტეტი გვავალებს წესად შემოვიღოთ ასეთ დარგებში ასპირანტების ხანგრძლივად მივლენა მოსკოვს, ლენინგრადს და ჩვენი ქვეყნის სხვა სამეცნიერო ცენტრებში. მივლინებების ასეთივე პრაქტიკა ფართოდ უნდა იქნეს გამოყენებული აგრეთვე იმ თანამშრომლების მიმართ, რომელნიც სადოქტორო დისერტაციებს ამზადებენ, ოღონდ ამ მიზნით ღირსეული კანდიდატები უნდა შეირჩეს, რომელთაც მუშაობის პროცესში სათანადო უნარი და ნიჭი გამოავლინეს.

კადრების შერჩევა, გამოყენება და დაწინაურება ზოგან სრული ობიექტურობით არ ხდება. ადგილი აქვს მეგობრული და ნათესაური ურთიერთობის მიხედვით თანამშრომლების მოწვევის ფაქტებს. ანალოგიური ფაქტები ზოგჯერ თავს იჩენს აგრეთვე ასპირანტურაში მისაღები კონტინგენტის შერჩევისას.

ცენტრალური კომიტეტი ჩვენ გვავალებს ბოლო მოელოს ასეთ ფაქტებს აკადემიის მუშაობის პრაქტიკაში. კადრების შერჩევა და დაწინაურება უნდა წარმოებდეს სრული ობიექტურობით, მათი პოლიტიკური და საქმიანი მონაცემების მიხედვით.

ჩვენი აკადემიის მუშაობის ერთ-ერთი დიდად შემაფერხებელი ფაქტორთაგანია თანამშრომელთა შეთავსებით მუშაობა სხვა დაწესებულებებში. შეთავსებითი მუშაობა ხშირად ყოველგვარ ზომას აჭარბებს. არის შემთხვევები, როცა თანამშრომელი აკადემიის გარდა 2 და 3 ადგილას მუშაობს.

ცენტრალური კომიტეტი ჩვენი აკადემიის პრეზიდიუმს ავალებს, რომ უახლოეს ხანში მოგვარდეს ეს საქმე არსებული კანონმდებ-

ლობის შესაბამისად. განსაკუთრებით ხაზგასმით მიგვითითებს ცენტრალური კომიტეტი მოვსპოთ ხელმძღვანელი მეცნიერი მუშაკების შეთავსებითი მუშაობით გადატვირთულობის ფაქტები, რათა მათ საშუალება მიეცეთ მთელი თავისი ყურადღება და ენერჯია დაკისრებული მოვალეობის პირნათლად შესრულებას მოანდომონ.

ცენტრალური კომიტეტი თავის დადგენილებაში სამართლიანად მიუთითებს აკადემიას იმაზე, რომ მის სამეცნიერო დაწესებულებებში სამეცნიერო კადრების იდეურ-პოლიტიკური აღზრდის საქმე სუსტადაა დაყენებული. ამის დამამტკიცებელი ფაქტები ჩვენი აკადემიის მუშაობის პრაქტიკაში მრავალია. ზოგიერთ ჩვენს სამეცნიერო დაწესებულებაში თანამშრომელთა შორის არ სუფევს მაღალი შრომის დისციპლინა, არ არის გამეფებული პასუხისმგებლობის გრძნობა დაკისრებული საქმის დროულად და მაღალხარისხოვნად შესრულებისათვის. ზოგი დაწესებულების ხელმძღვანელს, განყოფილებისა და ლაბორატორიის გამგეს და მეცნიერ თანამშრომელს სათანადოდ არა აქვს განვითარებული სახელმწიფოებრივი მოვალეობის შეგნება. ხშირია შემთხვევა, როცა განყოფილებათა გამგეები და დაწესებულებათა ხელმძღვანელები ერიდებიან სუსტი მუშაკების გამოვლენას, მათი მუშაობის საქმიან გაკრიტიკებას, მიუღდგომელსა და სწორ შეფასებას. ჩვენი მუშაობის პრაქტიკაში უდავოდ მოიპოვება აქა-იქ ცრუმეცნიერული ჩხირკედელაობის ფაქტები, მაგრამ იშვიათად თუ ვინმე ხმას აიმაღლებს ამ ფაქტების წინააღმდეგ. ზოგიერთი ჩვენი ხელმძღვანელი მუშაკი იჩენს ერთგვარ „კეთილკაცობას“ კადრების შეფასებაში, არ უნდა ვისმე აწეინოს, მაგრამ ის ანგარიშს არ უწევს იმას, რომ ეს „კეთილკაცობა“ ძვირად უჯდება ჩვენს სახელმწიფოს, რომ ის დიდ ზიანს აყენებს ჩვენი ქვეყნის მეცნიერების განვითარების საქმეს.

საანგარიშო წლქს თემატიკური გეგმების მრავალი თემა შეუსრულებელი დარჩა იმის გამო, რომ შემსრულებლები დაუდევრად მოეკიდნენ თავიანთ მოვალეობას; ზოგი თანამშრომლის წარმოდგენით თემის თავის დროზე შესრულება როდია სავალდებულო. დაწესებულებათა ხელმძღვანელები, განყოფილებათა ბიუროები და პრეზიდიუმი ასეთი თანამშრომლების წინააღმდეგ არ იღებენ ქმედით ზომებს.

ყველაფერი ეს გვიკარნახებს, რომ საჭიროა დიდი მუშაობის ჩატარება ჩვენს სამეცნიერო დაწესებულებებში მეცნიერ თანამშრო-

მელთა შორის იდეურ-პოლიტიკური მუშაობის გასაუმჯობესებლად. პირველ რიგში ამ მუშაობას დაწესებულებათა პარტიულმა ორგანიზაციებმა უნდა უხელმძღვანელონ.

მეცნიერი თანამშრომლების იდეურ-პოლიტიკური დონის ამაღლებისათვის საჭიროა სისტემატური მუშაობა მარქსიზმ-ლენინიზმის კლასიკოსების ნაწარმოებთა დასაუფლებლად. სამეცნიერო კადრების იდეურ-პოლიტიკური წრთობა გულისხმობს მარქსის, ენგელსის, ლენინისა და სტალინის თხზულებათა შესწავლას და მათ ღრმად დაუფლებას. მარქსიზმ-ლენინიზმი ეს ისეთი მეცნიერებაა, რომელიც ყველა საბჭოთა მეცნიერებისათვის აუცილებელია წარმატებითი საკვლევადიებო მუშაობის საწარმოებლად. ეს ისეთი იარაღია შემოქმედებითს მუშაობაში, რომლის გარეშე საბჭოთა მეცნიერმა შეუძლებელია მოგვეცეს მაღალხარისხოვანი და სრულყოფილი სამეცნიერო პროდუქცია. კერძოდ, ჩვენი გადაუდებელი ამოცანაა ყოველმხრივ ხელი შევუწყოთ მეცნიერ თანამშრომელთა მიერ ამხანაგ სტალინის თხზულებათა და ლენინისა და სტალინის ბიოგრაფიების ღრმად შესწავლას.

ცენტრალური კომიტეტი თავის დადგენილებაში ავალებს ჩვენი აკადემიის პრეზიდიუმს უახლოეს ხანში აღმოფხვრას ზემოაღნიშნული ნაკლოვანებანი სამეცნიერო კადრების მომზადებისა, შერჩევისა და გამოყენების საქმეში. ჩვენმა აკადემიამ განუხრელად უნდა გაატაროს ცხოვრებაში ცენტრალური კომიტეტის ეს მეტად მნიშვნელოვანი დადგენილება. ამ გზით ჩვენ შევძლებთ გადავლახოთ მრავალი დაბრკოლება, რომელიც ამდებლებს ჩვენი სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობის ეფექტურობას.

აკადემიის მუშაობას გასულ წელს კიდევ მრავალი დაბრკოლება ელობებოდა წინ, მაგრამ ყველა მათი ჩამოთვლა აქ შეუძლებელია.

მე მხოლოდ შევეხები კიდევ ერთ საკითხს, რომელსაც აკადემიის სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობის გაშლისათვის უდიდესი მნიშვნელობა აქვს. ეს არის აკადემიის სამეცნიერო პროდუქციის გამოქვეყნების საკითხი. ჩვენი გამოცემლობა ოდნავადაც ვერ აკმაყოფილებს აკადემიის გაზრდილ მოთხოვნილებას ამ დარგში. სისტემატურად ვერ სრულდება საგამომცემლო გეგმები. მაგალითად, 1945 წლის გეგმით უნდა გამოცემულიყო 973 თაბახი, გამოიცა 483. მიმდინარე წელს ინსტიტუტებიდან სარედაქციო-საგამომცემლო საბ-

ჭომი შემოსული განაცხადები შრომების გამოცემის შესახებ 2000⁺ თაბახს აღმატება. საბჭომ გაითვალისწინა ჩვენი გამომცემლობის მაქსიმალური შესაძლებლობანი და შეიტანა საგამომცემლო გეგმაში მხოლოდ 1000 თაბახამდე. მაგრამ ახლავე შეიძლება ითქვას, რომ ამ გეგმების რეალიზაცია საფრთხის წინაშე დგას. მთავარი მიზეზი გამომცემლობის გეგმების შეუსრულებლობისა ჩვენი სტამბის სიმცირე და მისი მოუწყობლობაა. მეტად მცირეა სტამბის შენობა, მოძველებულია მანქანები და გაცვეთილია შრიფტი. არა გვაქვს შრიფტების საკმაო რაოდენობა; განსაკუთრებით გვაკლია შრიფტები სპეციალური ლიტერატურისათვის, როგორცაა—ბერძნული, ლათინური, სლავური, არაბული, სირიული, სოლბერი, მათემატიკური და სხვა.

მეორე ხელისშემშლელი გარემოება, რომელიც საგრძნობლად აქვეითებს გამომცემლობის მუშაობის პროდუქტიულობას, მდგომარეობს იმაში, რომ ჩვენი სამეცნიერო დაწესებულებანი, ავტორები და რედაქტორები სათანადო პასუხისმგებლობით არ ეკიდებიან თავიანთ მოვალეობას ამ დარგში. არის შემთხვევები, როდესაც გამომცემლობის მუშაობა ფერხდება იმის გამო, რომ ინსტიტუტებიდან თავის დროზე არ შემოდის გეგმით გათვალისწინებული წიგნები და „შრომები“. ხშირია შემთხვევები, როდესაც გამოსაცემი წიგნები და „შრომები“ არ არის სათანადოდ დამუშავებული; ზოგი ცუდადაა დაწერილი, ზოგი არაა სათანადო ყურადღებით რედაქტირებული, ზოგი მასალა კი გამომცემლობაში ნაწილ-ნაწილ შემოდის; ამის გამო გამომცემლობას ზოგჯერ უხდება წიგნის აწყობის დაწყება ისე, რომ მხოლოდ წიგნის ნაწილი იყო მის განკარგულებაში. ასეთ პირობებში, გამომცემლობის მუშაობის სხვა მხარეები მოწესრიგებულიც რომ გვქონდეს, ცხადია, შეუძლებელია წიგნების გამოცემის ვადების წინასწარ დადგენა და გეგმის თავის დროზე შესრულება.

გამომცემლობას მეტად უშლის ხელს რედაქტორებისა და ავტორების მიერ კორექტურების დაგვიანებით დაბრუნება. კორექტურები ხშირად ისეთი სახით ბრუნდება, რომ მათი გასწორება მასალის ხელმეორედ აწყობას უდრის.

ყველა აღნიშნული ნაკლი ისეთია, რომლის თავიდან აცილება ადვილად შეიძლებოდა; ეს კი მოგვეცემდა საშუალებას გასულ წელს 200 თაბახით უფრო მეტი გამოგვეცა, ვიდრე გამოვეცით.

რასაკვირველია, მრავალი ნაკლი, რომელიც ჩვენი გამომცემლობის მუშაობას ახლავს, გამოწვეულია თვით გამომცემლობის უყაირათო მუშაობით. გამომცემლობას რომ თავის დროზე გადაეღება მტკიცე ნაბიჯები, მიეღო გარკვეული ზომები იმ ავტორების ან ავტორთა კოლექტივების მიმართ, რომელნიც წესიერად არ ეკიდებიან თავიანთ მოვალეობას, შეიძლებოდა უფრო მეტი გაკეთებულიყო. გამომცემლობას შეეძლო აგრეთვე ეზრუნა სტამბის უკეთ მოწყობაზე, მისი ტექნიკური ბაზის გაუმჯობესებაზე.

რა თქმა უნდა, ჩვენი აკადემიის საგამომცემლო მუშაობის გაუმჯობესებისათვის საჭიროა უფრო რადიკალური ზომების მიღება. პირველ რიგში აუცილებელია სტამბის საგრძნობლად გაფართოება. უახლოეს ხანში აკადემიას უფრო დიდი სტამბა უნდა გადაეცეს, ანდა უნდა აშენდეს სტამბისათვის ახალი შენობა. მაგრამ ვიდრე ეს მოხდებოდეს, საჭიროა მუშაობა ისე მოვაწყოთ, რომ ახლანდელი სტამბის საშუალებით უფრო მეტი პროდუქცია მივიღოთ, ვიდრე აქამდე ვახერხებდით.

სარედაქციო-საგამომცემლო საბჭომ უკვე გადადგა გარკვეული ნაბიჯები ამ მიმართულებით; გაფართოებულია სტამბის საამაწყობო საამქრო, დასმულია ზემდგომ ორგანოების წინაშე საკითხი შრიფტის მარაგის გადიდებისა და ახალი მანქანების გამოყოფის შესახებ. გარდა ამისა, ინსტიტუტებს დაეგზავნა ინსტრუქცია იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა იყოს წარმოდგენელი გამოსაცემი მასალა. სარედაქციო-საგამომცემლო საბჭომ საჭიროდ სცნო აგრეთვე შეეცვალა წესი, რომელიც აქამდე არსებობდა გამოსაცემი მასალის გამომცემლობაზე გადაცემის შესახებ. წინათ მასალა პირდაპირ შედიოდა გამომცემლობაში და ეს უკანასკნელი აწესრიგებდა მის დაბეჭდვის საკითხს; ახალი წესით მასალა შემოდის უშუალოდ სარედაქციო-საგამომცემლო საბჭოში, რომელიც იხილავს მას და მხოლოდ იმ შემთხვევაში მიიღებს გამოსაცემად, თუ ის აკმაყოფილებს ინსტრუქციაში მითითებულ ყველა მოთხოვნილებას.

ამ ღონისძიებათა ცხოვრებაში გატარებით ჩმედია შევძლებთ საგრძნობლად გავზარდოთ საგამომცემლო მუშაობის მოცულობა მიმდინარე წელს.

ამხანაგებო, ჩვენი აკადემია წლითიწლობით იზრდება და აუმჯობესებს თავის მუშაობას. აკადემიის სამეცნიერო დაწესებულებ-

ბებში დიდი შემოქმედებითი მუშაობა წარმოებს მრავალ დარგში. ჩვენს აკადემიას ერთ-ერთი პირველი ადგილთაგანი უკავია საბჭოთა კავშირის რესპუბლიკურ აკადემიათა შორის, მისი ავტორიტეტი საგრძნობლად გაიზარდა. აკადემიაში მუშაობს მრავალი მეცნიერი, რომელთაც საკუთარი მიმართულება შექმნეს მეცნიერებაში და ხელმძღვანელობენ სამეცნიერო სკოლებს. ჩვენი მეცნიერების მრავალი გამოკვლევა პოულობს დიდ გამოხმაურებას როგორც ჩვენს დიდ კავშირში, ისე საზღვარგარეთ. აკადემიის სამეცნიერო პროდუქციას საკმაოდ დიდი გასავალი აქვს საბჭოთა კავშირში და უცხოეთში. მაგრამ ამავე დროს აკადემიის მუშაობაში მრავალი ნაკლი ნოვოვეპოვება. ჩვენი ამოცანაა დროზე შევამჩნიოთ ეს ნაკლოვანებანი და მივიღოთ ზომები მათი აღმოფხვრისათვის. ამას ჩვენ მივალწევთ თუ ყოველდღიურად ვიხელმძღვანელებთ იმ ბრძნული მითითებებით, რომელთაც საბჭოთა მეცნიერებს აძლევენ ჩვენი პარტია და ამხანაგი სტალინი. ჩვენი აკადემიის მუშაობას კონკრეტულ ხელმძღვანელობას უწევს საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტი და საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭო. პირადად ამხანაგი კანდიდ ჩარკვიანი დიდ ყურადღებას და დროს უთმობს ჩვენი აკადემიის მუშაობას და გვაძლევს მრავალ ღირსშესანიშნავ მითითებას. ჩვენი ამოცანაა პარტიისა და ხელისუფლების მითითებანი განუხრელად გავატაროთ ცხოვრებაში. მაშინ ჩვენი მეცნიერებათა აკადემია უფრო ჩქარი ნაბიჯით წავა წინ და პირნათლად შეასრულებს თავის მოვალეობას ჩვენი საბჭოთა სახელმწიფოს, ჩვენი ხალხისა წინაშე.

საზოგადოებრივ მეცნიერებათა განყოფილება

თავმჯდომარე აკად. ნამდ. წევრი გ. ახვლედიანი

საზოგადოებრივ მეცნიერებათა განყოფილების გამგებლობაში 7 სამეცნიერო-კვლევითი დაწესებულებაა, სახელდობრ: აკად. ნ. მარის სახ. ენის ინსტიტუტი, რუსთაველის სახ. ქართული ლიტერატურის ისტორიის ინსტიტუტი, აკად. ი. ჯავახიშვილის სახ. ისტორიის ინსტიტუტი, ქართული ხელოვნების ისტორიის ინსტიტუტი, ფილოსოფიის ინსტიტუტი, ფსიქოლოგიის ინსტიტუტი, ეკონომიკის ინსტიტუტი და ვარძიის მუზეუმ-ნაკრძალი.

ჩამოთვლილ დაწესებულებათა მუშაობის შედეგები დაწვრილებით მოთხრობილია მათ ცალკეულ ანგარიშებში. აქ კი შევჩერდებით ზოგიერთ მათგანზე, რომლებიც უფრო საყურადღებოა და დამახასიათებელი.

აკად. ნ. მარის სახ. ენის ინსტიტუტში საკმაო ადგილი ჰქონდა დათმობილი XI—XVIII ს. ს. ქართული ენის წერილობითი ძეგლების ენის შესწავლას და აგრეთვე ქართულისა და სვანურის ცოცხალი კილოების გამოკვლევას. ირკვევდნენ „ვისრამიანისა“ და „შაჰნამე-ს“ და აგრეთვე დაბეჭდილი სიგელ-გუჯრების ენის თავისებურებას. ქართული კილოებიდან შესწავლის საგანი იყო: გუდამაყრული, ლეჩხუმური და ჯავახური. სვანური ენის კილოთაგან ყურადღების ცენტრში იყო ლატალური, რომელსაც იკვლევდნენ სხვა ბალზემოურ კილოებთან მიმართებით, ერთი მხრით, და ბეჩოურთან მიმართებით, მეორე მხრით.

აკად. ნამდ. წევრი ვ. თოფურია კვლევა-ძიებას აწარმოებდა სვანური ენის ოთხივე კილოსას მათი ურთიერთშორის დამოკიდებულების გამოსარკვევად.

* აკად. ნამდ. წევრის გ. ახვლედიანის აკადემიკოს-მდივნად არჩევის გამო განყოფილების თავმჯდომარის მოვალეობას დროებით ასრულებდა აკად. ნამდ. წევრი კ. კეკელიძე, ხოლო 11.II.47-ს განყოფილების თავმჯდომარედ არჩეულია აკად. ნამდ. წევრი ა. შანიძე.

შეკრებილი მასალები და გამოკვლევები საკმაოდ ნათელ წარმოდგენას იძლევა საშუალო ქართულისა და ახალი ქართულის საწყისების დამახასიათებელი ნიშნების შესახებ, აგრეთვე ცოცხალი კილოებისა და მათი ურთიერთობის შესახებ მომიჯნავე კილოებთან.

მთის კავკასიური ენების პრობლემა მუშავდებოდა ხუთი ენის მასალების მიხედვით: აფხაზურისა, ჩერქეზურისა, ჩაჩურისა, ხუნძურისა და ბუღუზურისა.

აკად. ნამდ. წევრის ა. ჩიქობავას ნაშრომში „ერგატიული კონსტრუქციის პრობლემისათვის არაკავკასიურ ენებში“ მოცემულია ცნობილი ჰოლანდიელი ენათმეცნიერის კ. ულენბეკის ერგატიული კონსტრუქციის თეორიის კრიტიკული ანალიზი. ავტორს დასაბუთებულად არ მიაჩნია კ. ულენბეკის თეორია (რომელიც ამ საკითხში ამერიკული ენების მასალებს ემყარება), რამდენადაც ამ თეორიის მიხედვით გარდამავალი ზმნა უფრო პასიურია, ვიდრე გარდაუვალი.

ახლო აღმოსავლეთის განყოფილებაში, აკად. ნამდ. წევრის გ. წერეთლის ხელმძღვანელობით, განაგრძობდნენ შუა აზიის ახლად აღმოჩენილი არაბული კილოების სალექსიკონო მასალების დამუშავებას.

რუსთაველის სახ. ქართული ლიტერატურის ისტორიის ინსტიტუტის თანამშრომლები იკვლევდნენ ისტორიულ-ლიტერატურულ საკითხებს და გამოსაცემად ამზადებდნენ ქართული მწერლობის ძეგლებს, აგრეთვე აგროვებდნენ და სისტემაში მოჰყავდათ ხალხური სიტყვიერების მასალები.

აკად. ნამდ. წევრმა კ. კეკელიძემ აღმოაჩინა მისტიკურ-ასკეტიკური შინაარსის თხზულება „სინანულისათვის და სიმდაბლისა“, რომელიც ეკუთვნის VI ს. მიწურულისა თუ VII ს. დამდეგის ქართველ მწერალს მარტვირის.

ახალი ქართული ლიტერატურის საკითხების კვლევის დარგში ყურადღების ცენტრში იყო ა. წერეთლის ისტორიული პოემები, ნ. ნიკოლაძის პუბლიცისტური მოღვაწეობა 70-ან წლებში და ვაჟაფშაველას ბუნების ფილოსოფია.

აკად. ი. ჯავახიშვილის სახ. ისტორიის ინსტიტუტის ისტორიის განყოფილების (გამგე აკად. ნამდ. წევრი ნ. ბერძენიშვილი) მთავარ ამოცანას წარმოადგენს საქართველოს ისტორიის II ტომის დასაწერად საჭირო მასალების მოპოვება და დამზადება. ეს ტომი მოი-

ცავს ჩვენი ქვეყნის ისტორიას რუსეთთან შეერთების დროიდან საბჭოთა ხალხის დიდ სამამულო ომამდე (XIX და XX ს. ს.).

არქეოლოგიის განყოფილებამ (გამგე აკად. ს. ჯანაშია) საანგარიშო წელს შეასრულა დიდი სამუშაოები, რომელთაც გააფართოვეს ჩვენი წარმოდგენა ძველი საქართველოს კულტურის შესახებ. საველე სამუშაოები წარმოებდა საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში. მათ შორის აღსანიშნავია მცხეთის არქეოლოგიური გათხრები, რომელთაც მოგვცეს რამდენიმე ახალი უნიკალური ნივთი გვიანდელი ბრინჯაოს ხანისა (პატარა ქანდაკებანი ვეფხვისა და ჯიხვისა, რომელიც მირბის); ნაპოვნია ხელუხლებელი ქვის აკლდამა მდიდარი ინვენტარიტურთ.

ეთნოგრაფიის განყოფილებამ (გამგე აკად. წევრ - კორ. გ. ჩიტაია) შეადგინა ნარკვევები საქართველოს ეთნოგრაფიული საკითხების შესახებ სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის ეთნოგრაფიის ინსტიტუტისათვის, რომელიც ამზადებს მრავალტომიან გამოცემას სათაურით „დედამიწის ერები“.

ქართული ხელოვნების ისტორიის ინსტიტუტის მუშაობაში მთავარი ადგილი ეკავა მომწიფებულ შუა საუკუნეთა მრავალფეროვანი ხელოვნების შესწავლას. აკად. ნამდ. წევრი გ. ჩუბინაშვილი იკვლევდა ტაო-კლარჯეთის შესანიშნავ ხუროთმოძღვრებას—ოშკისა, ხახულისა, იშხნისა და შატბერდის ტაძრებს. ინსტიტუტის თანამშრომელთა მიერ დაიწერა გამოკვლევები X—XI ს. ს. ძეგლების შესახებ: პატარა ონისა, ზემო კრიხისა, საბა-წმინდისა, ვერესი, კრიხისა და ა. შ. მოეწყო ექსპედიციები ხუროთმოძღვრების, მხატვრობისა და ოქრომჭედლობის ძეგლების მთლიანი გამოკვლევის მიზნით სვანეთში, ჯავახეთში, სამცხესა და ჯავის რაიონში. შესწავლილია აგრეთვე ტიმოთესუბნის შესანიშნავი მხატვრობა.

ფილოსოფიის ინსტიტუტი მუშაობდა რამდენიმე პრობლემაზე, რომელთა შორის ძირითადი იყო „ი. ს. ტაღიანი სწავლება იდეების როლის შესახებ საზოგადოების განვითარებაში 1901—1907 წ.წ. შრომების მიხედვით“, „ფორმისა და შინაარსის პრობლემა ი. ს. ტაღიანის ადრინდელ შრომებში“, „მარქსისტულ-ლენინური შეგეცნების თეორიის ძირითადი პრობლემები“, „თანამედროვე ამერიკული ფილოსოფიის ძირითადი მიმართულებანი“. უკანასკნელი თემა, რომელსაც ამუშავებს აკად. ნამდ. წევრი პ. შარია და

რომელიც ორი წლისთვის არის ნავარაუდები (1946—47 წ. წ.), შესრულებულია პირველ ნაწილში და წაკითხულია მოხსენებად ინსტიტუტის სამეცნიერო სესიაზე დეკემბერში.

არ იქნება არ აღინიშნოს ინსტიტუტის ზრუნვა იმის შესახებ, რომ ქართულ ენაზე შეიქნეს ფილოსოფიური ლიტერატურა: გამოცემა ჩერნიშევსკის რჩეულ თხზულებათა დიდი ტომი; ითარგმნარუსულიდან და სასტამბოდ დამზადებულია სოლომონ დოდაშვილის „ლოგიკა“, რომელიც გამოცემული იყო მოსკოვს 1827 წ.; გადმოითარგმნა ჰეგელის „ესთეტიკის“ I ტომი.

ფსიქოლოგიის ინსტიტუტი რამდენიმე წელია მუშაობს განწყობის პრობლემაზე. მიღებულ შედეგებზე დაყრდნობით, ზოგადი ფსიქოლოგიის განყოფილების თანამშრომლები განაგრძობდნენ განწყობის იმ ფორმების შესწავლას, რომლებიც სპეციფიკურია ადამიანისათვის. გრძელდებოდა მუშაობა ქართული ფსიქოლოგიური აზროვნების ისტორიის მონოგრაფიული შესწავლისათვის. აკად. ნამდ. წევრმა დ. უზნაძემ დაამთავრა მონოგრაფია ბავშვის ფსიქოლოგიის შესახებ 4 წლის ასაკამდე.

ეკონომიკის ინსტიტუტი საანგარიშო წელს ამუშავებდა რამდენიმე მნიშვნელოვან პრობლემას.

ნაშრომში „საქართველოს მსხვილი მრეწველობის მნიშვნელობა სახალხო მეურნეობის თვალსაზრისით და მისი ძირითადი დარგები“ მოცემულია მსხვილი მრეწველობის დარგების ურთიერთშეფარდება, დინამიკა და შეცვლის მიზეზები ომის შემდეგდროინდელი ხუთწლედის ამოცანების გათვალისწინებით.

საზოგადოებრივ მეცნიერებათა განყოფილებას 1946 წელს ჰქონდა 4 სესია (XX, XXI, XXII და XXIII), რომლებზედაც წაკითხულია 27 სამეცნიერო მოხსენება; აკადემიის გარეშე განყოფილების დაწესებულებათა თანამშრომლების მიერ წაკითხულია 145 მოხსენება.

1946 წელს განყოფილების ხაზით არჩეულ იქნენ აკადემიის ნამდვილ წევრებად: ე. თაყაიშვილი (ისტორია), აკად. წევრ-კორ. გ. წერეთელი (აღმოსავლეთმცოდნეობა), აკად. წევრ-კორ. ბ. კუფტინი (არქეოლოგია), ს. გრიშაშვილი (მწერალი) და წევრ-კორესპონდენტებად: ა. ბარამიძე (ქართული ლიტერატურის ისტორია), ვ. მ. ბერი-

ძე (ქართული ფილოლოგია) და ლ. მაცულევიჩი (ქართული ხელოვნების ისტორია). ამგვარად, 1946 წლის დასასრულს განყოფილებას ჰყავდა 19 ნამდვილი წევრი (მათ შორის 4 მწერალი) და 6 წევრ-კორესპონდენტი. გ. წერეთელი არჩეულ იქნა აგრეთვე სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტად.

არ შეიძლება გვერდი ავუაროთ საკითხს, თუ როგორ იყო დაყენებული კვალიფიკაციის ამადლებისა და კადრების მომზადების საქმე. საანგარიშო წელს სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად წარმატებულად დაიცვა დისერტაციები 13-მა კაცმა: 11-მა მეცნიერებათა კანდიდატის ხარისხზე და 2-მა დოქტორისაზე.

საანგარიშო წელს განყოფილებაში მუშავდებოდა 201 თემა, რომელთაგანაც; გეგმით გათვალისწინებული მოცულობით, 187 თემა შესრულდა.

წლის განმავლობაში გამოქვეყნდა 127 ნაშრომი, დასაბეჭდად გადაეცა 68 და დასაბეჭდად დამზადდა 77 ნაშრომი.

ენის ინსტიტუტის 1946 წლის გეგმა ითვალისწინებდა 28 თემას. უველა თემა შესრულებულია.

ინსტიტუტის ლექსიკოლოგიის განყოფილება განაგრძობდა მუშაობას ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონზე აკადემიის პრეზიდენტთან არსებული თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის განმარტებითი ლექსიკონის კომისიის გეგმით.

ინსტიტუტის განყოფილებებში ჩატარდა 24 სამეცნიერო სხდომა, სადაც მოსმენილი იყო 25 მოხსენება. მოხსენებები იკითხებოდა აგრეთვე სამეცნიერო სესიებზე. სამეცნიერო ტერმინოლოგიის განყოფილების 58 სხდომაზე უნიფიკაცია ეყო ოქრიდიკულ მეცნიერებათა ტერმინოლოგიის პირველ ნაწილს სათანადო დარგების სპეციალისტთა მონაწილეობით.

ქართველურ ენათა განყოფილების (გამგე აკად. ნამდ. წევრი ვ. თოფურია) გეგმით გათვალისწინებული იყო 4 პრობლემა: 1. ქართველურ ენათა სტრუქტურის შესწავლა, 2. ქართველურ ენათა დიალექტები, 3. სვანურ ყოფის შესწავლა ლექსიკურ-ტერმინოლოგიური თვალსაზრისით და 4. თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმათა დადგენა.

პირველი პრობლემა იშლებოდა ერთ თემად „XI—XVIII ს. ს. (ე. წ. საშუალო) ქართულის თავისებურებათა მიმოხილვა“. იგი მიზნად ისახავდა, პირველ რიგში, ორი ძეგლის—„ვისრამიანისა“ და „შაჰნამეს“ და აგრეთვე დაბეჭდილ დოკუმენტთა მიხედვით სალიტერატურო ენის შესწავლას ძველ ქართულთან შეპირისპირებით და გამოვლენილ თავისებურებათა კვალიფიკაციას ქართული ენის განვითარების ისტორიის თვალსაზრისით. ამ თემიდან ფონეტიკა დაამუშავა მეცნ. კანდ. ა. მარტიროსოვმა, მორფოლოგია—მეცნ. კანდ. ი. გიგინეიშვილმა, სინტაქსი—მეცნ. კანდ. ა. კიზირიამ, ფონეტიკა და მორფოლოგია დაბეჭდილ XI—XVIII ს. ს. დოკუმენტების მიხედ-

ფიქს—მეცნ. კანდ. ი. ქავთარაძემ, ხოლო დიალექტური მოვლენები დასავლეთ საქართველოდან გამოსული საბუთების ენაში—მეცნ. კანდ. შ. ძიძიგურმა.

„ვისრამიანისა“ და „შაჰნამეს“ ენაში ბგერითი შედგენილობისა და ფონეტიკურ პროცესთა შესწავლით გამოირკვა, რომ ზოგი ბგერითი მოვლენა მომდინარეობს ძველი ქართულიდან და კარგადაც არის შემონახული, მეტი წილი კი საერთოს პოულობს ახალ ქართულთან. ეს მოვლენები და ამ ძეგლებში დაცული დიალექტიზმები მიუთითებენ ახალი ქართული სალიტერატურო ენის დასაბამზე.

მორფოლოგიაშიც დასტურდება მნიშვნელოვანი თავისებურებები: სახელთა ბრუნებაში ვრცელდება ძველი ქართულიდან ახლისაკენ გარდამავალი ფორმები, სახელთა წარმოსაქმნელად უხვდაა გამოყენებული პეტრიწისა და რუსთაველის ენისათვის დამახასიათებელი საწარმოებელი აფიქსები, ზმნებში ხშირია ხოლმეობითის მწკრივის ხმარება ორსავე სერიაში, ხშირია აგრეთვე ჰ და ს პრეფიქსთა წესის დარღვევა და ა. შ. ფორმათა მრავალფეროვნების წყაროდ შრომის ავტორს მიაჩნია სხვადასხვა დიალექტის ფართო მონაწილეობა ამ პერიოდის სალიტერატურო ენაში.

სიტყვათა სინტაქსური ურთიერთობანი უპიკრატესად ძველი ქართულისებურია, ოღონდ არის რიცხვში შეთანხმების დარღვევის შემთხვევები. თავს იჩენს ახალი ქართულისათვის დამახასიათებელი მოვლენა: შემასმენელი ეთანხმება მიცემით ბრუნვაში დასმულ სახელს რიცხვში („მათ უკვირდათ“). ვითა ჯერ კიდევ არაა თანდებულად ჩამოყალიბებული.

XI—XVIII ს. ს. ისტორიული საბუთების ენის შესწავლათ დადგენილია სახელთა ბრუნებისა და მიმღეობის წარმოების გამარტივება და ზმნის ფუძეთა (კერძოდ, თემატურ ნიშანთა) შენაცვლება, პირისა და რიცხვის გამომხატველად დ სუფიქსისა და -ყ ნაწილაკის ხმარება, ძველი ქართულის აღწერაში წარმოებიდან ორგანულ წარმოებაზე გადასვლა გარკვეულ ზმნებში და ა. შ.

დოკუმენტების ენა გამოკვლეული იყო აგრეთვე დიალექტოლოგიური თვალსაზრისით. დასავლეთ საქართველოდან გამოსულ XI—XVIII ს. ს. საბუთების ენაში გამოვლინებულია იმერული, რაჭული, ლეჩხუმური და გურული დიალექტური მოვლენები ფონეტი-

კასა, მორფოლოგია-სინტაქსისა და ლექსიკაში. შენიშნული თავისებურებები თითქმის ყველა დაცულია თანამედროვე ცოცხალ მეტყველებაში.

პრობლემა—ქართველურ ენათა დიალექტები—წარმოდგენილი იყო 5 თემით. ერთი მათგანია „გუდამაყრულის თავისებურებათა მიმოხილვა“ (მეცნ. კანდ. ძ. გიგინეიშვილი). ეს დიალექტი დღემდე არ ყოფილა ყოველმხრივ გამოკვლეული. მიმოხილვაში ვრცლადაა აღწესხული გუდამაყრულის თავისებურებანი, მთის სხვა კილოთა მონაცემებთან შედარებით, და გამოთქმულია მოსაზრება, რომ იგი, მიუხედავად მისი დიდი მსგავსებისა მთიულურთან, წარმოადგენს დამოუკიდებელ დიალექტურ ერთეულს. შრომას დართული აქვს ადგილობრივ შეკრებილი ტექსტები. მასალა საკმაოდ მრავალფეროვანია.

ნარკვევში „ლეჩხუმურის თავისებურებათა მიმოხილვა“ (მეცნ. კანდ. შ. ძიძიგური) გაშუქებულია საკითხები ლეჩხუმურის, როგორც ნარევი დიალექტის, რაჭულთან და იმერულთან მიმართებისა და მასზე მეგრულ და სვანურ ენათა გავლენისა. დადგენილია, რომ ლეჩხუმური ქვემოიმერულის ტიპისაა. სპეციფიკური დიალექტური ნიშნები ჭერჭერობით არ შეიმჩნევა. არის შინაგანი კილოკატორი სხვაობა. ნარკვევს თან ერთვის ადგილობრივ ჩაწერილი ტექსტები.

შრომაში „ჯავახურის თავისებურებათა მიმოხილვა“ (მეცნ. კანდ. ა. მარტიროსოვი) განხილულია მესხური, ქართლური და დღემდის შეუსწავლელი ჯავახური კილო, როგორც ქართული ენის მსხვილი დიალექტური ერთეული. გამოყოფილია თითოეული მათგანის დამახასიათებელი თავისებურებანი. სხვაობა მესხურსა და ჯავახურს შორის ქართლურთან შედარებით უფრო ნაკლები ჩანს. ქართლურისაგან განმასხვავებელი ზოგი მოვლენა კი ჯავახურში აიხსნება უცხოური (თურქული, სომხური) ენის გავლენით. თავისებურებათაგან აღსანიშნავია უკანაენისმიერი ლ-ს არსებობა, ო-სა და უ-ს სუბსტიტუცია, სანის შეცვლა ჰაეთი, მეორე პირის ბრძანებითის გადმოცემა კავშირებითის ფორმით და სხვა. მიმოხილვას თან ახლავს სათანადო ტექსტები.

გარდა ამისა, დიალექტოლოგიიდან დამუშავდა ერთი თემაც— „მყოფადისა და ნამყოფყვეტილის წარმოებისათვის ინგილოურში“

(გ. იმნაიშვილი). დადგენილია ამ მწკრივთა ნაირსახოვანი წარმოებზე ინგილოურში და არის ცდამათი გენეზისის გამოკვლევისა.

სვანური ენიდანაც შესწავლის საგანი იყო კილოები. ნაშრომში „სვანური ენის ბეჩოურ და ლატალურ დიალექტთა ურთიერთგავლენის მიმოხილვა“ (მეცნ. კანდ. თ. შარაძენიძე) გამოკვლეულია სვანური ენის ლატალური თქმა ბალსზემოურთან და ბალსქვემოურის ბეჩოურ თქმასთან შედარებით. გამოყოფილია ლატალურის სპეციფიკური თავისებურებანი და ბეჩოურთან საერთო მოვლენები. უკანასკნელი ყოველთვის არაა მიღებული ლატალურისა და ბეჩოურის ურთიერთგავლენით. დასკვნები გამოიყენება დიალექტთა შერევისა და ერთ და იმავე ენობრივ მოვლენათა წარმოშობის ადგილსწავლობის საკითხის გამოსარკვევად.

შრომაში „სვანური ენის დიალექტთა შედარებითი მიმოხილვა“ (აკად. ნამდ. წევრი ვ. თოფურია) შეპირისპირებულია სვანური ენის ოთხი ძირითადი დიალექტის კილოკავთა მონაცემები და დადგენილია, რომ ბალსზემოურს გამოეყოფა უშგულური და ლატალური, ბალსქვემოურს—ბეჩოური, ეცერული და ლახამულური (დასაზუსტებელია ფარულ-თავრარული), ხოლო ქვემო სვანურიდან ლენტეხურსა და ლაშხურს შორის გარდამავალია ჩოლურული. ნაჩვენებია თითოეული კილოკავის სპეციფიკური ნიშნები და თავისებურებათა კომპლექსი.

მესამე პრობლემიდან აღებული იყო თემები: „სვანური მიმართვა: (მისალმება, მოკითხვა, მოფერება, დალოცვა, წყევლა, გადაცემა, ფიცი)“ და „სვანური ასოთსამღერალი“ (ხელმძღვანელი აკად. ნამდ. წევრი ვ. თოფურია, შემსრულებელი: ა. დავითიანი და ა. ონიანი). შეკრებილია ლახამულურ და ლაშხურ დიალექტებზე მდიდარი მასალა როგორც სვანური ყოფის გასაცნობად, ისე ენის შესასწავლად, რამდენადაც ადათისა და რწმენის ამსახველი დალოცვა, წყევლა, ფიცი და სხვა შეიცავს იდიომატურ თქმებსა და არქაულ ლექსიკას.

პრობლემა „თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმათა დადგენა“ შეიცავდა ექვს ძირითად სადავო საკითხს (იხ. ნორმათა დამდგენი მუდმივი სახელმწიფო კომისიის ანგარიში).

მთის კავკასიურ ენათა განყოფილების (გამგე აკად. ნამდ. წევრი ა. ჩიქობავა) გეგმა ითვალისწინებდა 3 პრობლემას: 1. ქართველურ და მთის კავკასიურ ენათა ურთიერთობა, 2. მთის კავკასიურ ენათა

სტრუქტურის შესწავლა, 3. ერგატიული კონსტრუქციის პრობლე-
მა.

პირველი პრობლემიდან წარმოდგენილ ნაშრომში „უარყოფითი-
ნაცვალსახელების, უარყოფითი ზმნისართებისა და მტკიცებითი-
ნაწილაკების გენეზისისათვის ქართველურ ენებში მთის კავკასიურ
ენათა მონაცემების გათვალისწინებით“ (მეცნ. კანდ. დ. იმნაიშვილი)-
გარკვეულია, რომ მთის კავკასიურ ენებში უარყოფითი ნაცვალსახე-
ლები და უარყოფითი ზმნისართები არ მოიპოვება, ბაცბურში (წოვა-
თუშურში) კი ესენი ჩამოყალიბებულია ქართულის გავლენით. ქა-
რთველურ ენათაგან უარყოფითი ნაცვალსახელები და უარყოფითი
ზმნისართები ქართულსა და სვანურს აქვს, მეგრულ-ჭანურს კი იგი,
როგორც მთის კავკასიურ ენებს, არ გააჩნია. ავტორი ფიქრობს, რომ
აქ ადრინდელი მდგომარეობაა დაცული, ხოლო ქართულსა და
სვანურში გვიანდელ ვითარებასთან გვაქვს საქმე. ქართველურ ენა-
თა მტკიცებითი ნაწილაკების—ქვე, ქე, ქი (ქართ.), ქო (მეგრ.-ჭან.),
ჩუ (სვან.)—პირველადი მნიშვნელობა უნდა ყოფილიყო ‘ქვეშ’

მეორე პრობლემა შეიცავდა 5 თემას, დამუშავებულს 5
კავკასიური ენის მასალათა მიხედვით (ეს ენებია: აფხაზური, ადი-
ლეური, ჩაჩურ-ბაცბური, ხუნძური და ბუღუზური).

„აშხარული დიალექტი“ გრამატიკული მიმოხილვა“ (მეცნ.
დოქტ. ქ. ლომთათიძე) წარმოდგენს მონოგრაფიულ გამოკვლევას,
რომელშიც გარჩეულია აშხარული დიალექტის ორივე კილოკავის—
კუვინსკისა და აფსუსის თითქმის ყველა ენობრივი მოვლენა აფხა-
ზურის პირაქეთა დიალექტებთან და ტაპანთურთან შედარებით.
გამოვლენილია მნიშვნელოვანი სხვაობა კუვინსკისა და აფსუსის კი-
ლოკავთა შორის და უკანასკნელი მიჩნეულია თავისებურ დიალექ-
ტურ ერთეულად. ფონეტიკური სისტემით აშხარული ზოგადად მი-
ჰყვება აფხაზური ენის პირაქეთა დიალექტებს (სპეციფიკური ბზი-
ფური სისინა-შიშინა ბგერების გამოკლებით). ამ დიალექტისათვის
დამახასიათებელია სრულხმოვნობა. თავისებური მოვლენები იჩენს
თავს ფონეტიკურ პროცესებში, მორფოლოგიასა და ლექსიკაშიც.
შრომას დართული აქვს ავტორის მიერ ადგილობრივ ჩაწერილი
ტექსტები.

მონოგრაფიულ შრომაში „შაფსულური დიალექტი“ (მეცნ. კანდ.
გ. როგავა) დადგენილია, რომ ადილეური ენის მთავარი დიალექტ-

შაფსულური (ნათხვაჯური და ჰაკუჩური კილოკავებითურთ) თავისე-
ბურია, განსაკუთრებით ფონეტიკის მხრივ. მას ახასიათებს მხოლოდ
ერთი რიგის შიშინა აფრიკატები **ჭ ჩ ჭ**; შემონახული აქვს არალა-
ბიალძებული უკანაენისმიერი ხშულები **გ ქ კ**; თავისებური სისინა
სპირანტი **ხ** მიღებულია **წ**-საგან სპირანტიზაციის გზით. სიტყვის
(ფრაზის) ბოლო ხმოვანი ნაზალურია და ეს ნაზალურობა უნდა აიხ-
სნებოდეს ე. წ. სუფიქს-დეტერმინანტის **ნ**-ს ოდინდელი არსებო-
ბით. მორფოლოგიაში საყურადღებოა არქაული მოვლენები.

ნაშრომში „თურმეობითები ჩაჩნური ჯგუფის ენებში“ (მეცნ.
კანდ. დ. იმნაიშვილი) გამორკვეულია, რომ ჩაჩნური ჯგუფის ენათა
ზმნას აქვს ე. წ. თურმეობითის კატეგორია. ერთმანეთისაგან გარჩე-
ულია ნახული (განსაზღვრული) და უნახავი (განუსაზღვრელი) მოქ-
მედება. იგი ახასიათებს ჩაჩნურსა და ინგუშურს დრო-კილოთა მეო-
რე სერიაში, ბაცბურს კი მოეპოვება ნამყო უწყვეტლის თურმეობი-
თიც. პანკისის ქისტურში თურმეობითები დასტურდება პირველ
სერიაშიც; ჩანს, პანკისის ქისტურს შემოუნახავს ადრინდელი
მდგომარეობა.

გამოკვლევაში „მააბსოლუტივებელი ელემენტებისათვის ხუნ-
ძურში“ (აკად. ნამდ. წევრი ა. ჩიქობავა) შესწავლილია აბსოლუტი-
ვის წარმოება ხუნძურ ენაში დიალექტთა მონაცემების საფუძველ-
ზე. ფორმანტთა მიხედვით აბსოლუტივი ორგვარია: **-უნ** და **-გო** სუ-
ფიქსიანი. **-უნ** მომდინარეობს **-უმუ**-საგან; ეს უკანასკნელი
დაცულია ძველ სიმღერებში და ამჟამადაც ცოცხალია ჰიდურ-ბნდა-
ლალურ-ყარახულში. **-უნ** ისტორიულად ძველია, თუმცა მისი წარ-
მოების არე შეზღუდულია. **-გო** ნაწილაკი აბსოლუტივის გარდა
სხვაგანაც გამოიყენება (სახელთან, ზმნისართთან); მას აქვს მტკი-
ცებითი ნაწილაკის შინაარსი და წარმოშობით ნაცვალსახელური
ელემენტი ჩანს.

შრომაში „დრო-კილოთა სისტემა ბუდუხურ ენაში“ (მეცნ. კანდ.
ვლ. ფანჩიძე) გამოვლენილია თითქმის შეუსწავლელი ენის—ბუდუ-
ხურის ძირითად დრო-კილოთა, მასდარისა, მიმღეობისა და აბსოლუ-
ტივის ფორმები, დადგენილია სათანადო ფორმანტები და ცდაა მა-
თი გენეზისის ახსნისა. დრო-კილოთა საწარმოებლად ამოსავალია
მასდარი, რომლის სუფიქსი ზოგ მწკრივში სრულადაა წარმოდგენი-
ლი, ზოგში კი მოკვეცილია **რ**, **ლ** ან **ნ** ელემენტი. **რ** ელემენტი

(resp. ლ, ნ) მიჩნეულია კლასკატეგორიის ნიშნად, ხოლო მისი წინა ხმოვანი (ა, ი || უ) ზმნის გარდამავლობა-გარდაუვალობის განმსაზღვრელ ფორმანტად.

მესამე პრობლემიდან დამუშავდა ერთი თემა „ერგატიული კონსტრუქციის პრობლემისათვის არაკავკასიურ ენებში“ (აკად. ნამდ. წევრი ა. ჩიქობავა). შრომაში მოცემულია კრიტიკული ანალიზი ცნობილი პოლანდიელი ენათმეცნიერის კ. ულენბეკის თეორიისა ერგატიული კონსტრუქციის შესახებ (ჩრდილო ამერიკის ინდიელთა მეტყველების მონაცემებზე დაყრდნობით). კ. ულენბეკის აზრით გარდამავალი ზმნა ამ ენებში პასიურია, ვნებითი ფორმა ძველი მოვლენაა, ერგატიული ბრუნვა „პირველადი იარაღის“, ანუ „მოჩვენებითი მოქმედების“ ბრუნვაა, ნამდვილი მოქმედი პრიმიტიული ცნობიერებისათვის მისტიკური ძალაა. ერგატიული, როგორც იარაღის ბრუნვა, უკავშირდება მოქმედებითს. ამდენად ერგატიული კონსტრუქციის პრობლემა არქაული მეტყველებისა და ძველი აზროვნების პრობლემაა.

შრომის ავტორის გაგებით კ. ულენბეკის თეორიაში ინდიელთა მეტყველების თავისებურება იზომება მისთვის შეუფერებელი ინდოევროპულ ენათა საზომით—ცნებებით: მოქმედებითი—ვნებითი. შემთხვევითი არაა, რომ ამ თეორიის მიხედვით გარდამავალი ზმნა უფრო პასიური გამოდის, ვიდრე გარდაუვალი. ჩრდილო ამერიკის ინდიელთა ენების გარდამავალი ზმნა არსებითად აფხაზური ზმნის ტიპისაა. თავისებურებანი, რომლებზედაც კ. ულენბეკი მიუთითებს, მოწმობენ, რომ გარდამავალი ზმნის ფაქტე ამ ენებში ნეიტრალურია. ვნებითობის პირველადობა ისტორიულ ვითარებას არ შეესაბამება. ერგატივის დახასიათება კ. ულენბეკის თეორიაში გამომდინარეობს ზმნის დახასიათებიდან და იგი ისევე არაა დამაჯერებელი, როგორადაც ზმნის დახასიათება. მისტიკური ძალის გამოსახვაზე ლაპარაკი აქ უკაფუძვლოა.

ნარკვევში „დარგუული ენა რუსულ საენათმეცნიერო ლიტერატურაში“ (მეცნ. კანდ. შ. გაფრინდაშვილი) გარჩეულია მკვლევართა პ. უსლარის, ლ. ჟირკოვისა და ს. ბიხოვსკაიას შრომები და მოცემულია საკუთარი შეხედულებანი ფონეტიკისა და მორფოლოგიის ძირითად მოვლენებზე. შრომას დართული აქვს ლიტერატურაში ცნობილი დარგუულ დიალექტთა კლასიფიკაციის საპირისპი-

როდ ავტორის სამწვერიანი კლასიფიკაცია, დამყარებული უმთავრესად ფონეტიკურ პროცესებზე.

ახლო აღმოსავლურ ენათა განყოფილების (გამგე აკად. ნამ. წვერი გ. წერეთელი) გეგმა ითვალისწინებდა 2 პრობლემას. პირველი— ქართველურ და აღმოსავლურ ენათა ურთიერთობის შესწავლა — წარმოდგენილი იყო 3 თემით. ნარკვევი „ირანული წარმოშობის სიტყვები ძველ ქართულ სალიტერატურო ენაში (ოთხთავისა და ფსალმუნის ტექსტების მიხედვით)“ (მეცნ. კანდ. მ. ანდრონიკაშვილი) ეხება ქართულ-ირანული კულტურულ-ისტორიული და ენობრივი ურთიერთობის საკითხებს. გამოვლენილია აღნიშნულ ტექსტებში დაცული ირანული წარმოშობის სიტყვები და ნაწილობრივ მოცემულია მათი ეტიმოლოგია.

შრომა „პარონომაზია ქართულ ბიბლიურ ტექსტებში მოსეს ხუთი წიგნის მიხედვით“ (მეცნ. კანდ. კ. წერეთელი) ეხება ქართულ-ებრაულ კულტურულ-ისტორიული ურთიერთობის საკითხებს. განხილულია პარონომაზიის შემთხვევები ებრაულ ბიბლიაში და მათი ეკვივალენტები ქართულში. გამომჟღავნებულია აგრეთვე ქართულში ებრაული პარონომაზიის შესატყვისად ე. წ. სემასიოლოგიური პარონომაზია. ყველა ეს შემთხვევა შემოწმებულია სომხურ, ბერძნულ და სირიულ ტექსტებში. გარკვეულია ქართული პარონომაზიის წვერთა მორფოლოგიური და სინტაქსური რაობა, ამ წვერთა თანამიმდევრობის სხვადასხვაობა და ნაწილაკების ხმარება პარონომაზიასთან. ავტორის აზრით ქართული ბიბლიის მცხეთური ვარიანტი ძირითადად იმეორებს ებრაულ ორიგინალს პარონომაზიის ხმარების მხრივ და ამდენადვე უახლოვდება ბერძნულ, სომხურ და სირიულ ბიბლიებს, მაგრამ პარონომაზიის გადმოცემის დეტალებში გარკვეულ სხვაობას იჩენს სხვა ბიბლიებთან შედარებით.

მეორე პრობლემა—აღმოსავლურ ენათა სტრუქტურის შესწავლა—შეიცავდა აგრეთვე 3 თემას. ერთია „შუა აზიის არაბული დიალექტების ლექსიკონი“ (ნაწ. II)“ (აკად. ნამდ. წვერი გ. წერეთელი). მასში დამუშავებულია ბუხარის არაბული დიალექტის მასალები. ლექსიკონში შეტანილია ყველა სიტყვა, რომელიც კი გვხვდება ტექსტში, სათანადო ილუსტრაციით. ამდენად შრომას დოკუმენტალური ლექსიკონის ხასიათი აქვს. შესრულებული სამუშაო ნაწილია დიდი მონოგრაფიისა, რომელიც შუა აზიის არაბულისადმი არის მიძღვნილი.

ნარკვევი „საქართველოს მუზეუმის სპარსული ოთხთავის ერთი უცნობი ხელნაწერის (№ 90) ენობრივი თავისებურებანი (მორფოლოგია, სინტაქსი)“ (მეცნ. კანდ. მ. ხუბუა) იხილავს სპარსული ენის ისტორიისა და ქართულ-ირანული კულტურულ-ისტორიული ურთიერთობის საკითხებს. გამოვლენილია საყურადღებო ენობრივი თავისებურებანი, სახელდობრ: ტრადიციული ტექსტების ნამყოფყვეტილის ნაცვლად გამოყენებულია პირველი კავშირებითი; მესამე სერიის მწკრივთა ფორმებში გამოტოვებულია მეშველი ზმნა, პასიური ფორმები უფრო ხშირია ჩვეულებრივზე; ყველა ეს მოვლენა მომდინარეობს ხალხური მეტყველებიდან. სინტაქსური თავისებურებებიდან საგულისხმოა ქვემდებარისა და შემასმენლის რიცხვში შეთანხმების დარღვევის შემთხვევები და სხვა.

ნაშრომში „ზოგიერთი არაძირეული თანხმოვნის საკითხისათვის არაბულში“ (მეცნ. კანდ. ა. ლეკიაშვილი), ერთი მხრივ, გაანალიზებულია არაძირეული რ, ლ, ჰ და სხვა თანხმოვანთა შემცველი სიტყვები და პარალელურ ძირებთან შედარების საფუძველზე მიღებულია დასკვნა, რომ ეს თანხმოვნები განვითარებულია სუსტი თანხმოვნების მსგავსად და, მეორე მხრივ, ცდაა დამტკიცებულ იქნეს, რომ მ, ყ, ბ თანხმოვნები მომდინარეობენ პრეპოზიციებისაგან.

ზოგადი ენათმეცნიერების განყოფილების (გამგე. აკად. ნამდ. წევრი გ. ახვლედიანი) გეგმით მუშავდებოდა 4 პრობლემა. პირველი—ზოგადი ენათმეცნიერების საკითხები—წარმოდგენილი იყო 2 თემით. შრომა „ენის ალღოს პრობლემა (1 ნაწ.)“ (აკად. ნამდ. წევრი გ. ახვლედიანი) ნაწილია მონოგრაფიული გამოკვლევისა. მასში მოცემულია „ენის ალღოს“ პრობლემის ისტორიული მიმოხილვა და სხვადასხვა შეხედულების კრიტიკა. ნაჩვენებია ამ პრობლემის თეორიული მნიშვნელობა და აგრეთვე პრაქტიკული მხარე მშობლიური და უცხოური ენის შეთვისების საქმეში. გამოკვლევის ავტორი განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევს არამშობლიური ენის შესათვისებლად წარმოთქმის სისწორეს.

ნაშრომში „სახელთა მრავლობითობის აფიქსები კავკასიურ ენებში“ (მეცნ. კანდ. თ. გონიაშვილი) გარკვეულია რიცხვის გრამატიკული კატეგორია კავკასიური ენების მონაცემთა საფუძველზე ზოგადი ენათმეცნიერების თვალსაზრისით. მითითებულია, რომ სახელთა მრავლობითობის წარმოების მრავალფეროვნება და აფიქსთა სხვადასხვაობა კავკასიურ ენათა ისტორიულ განვითარე-

ბის სხვადასხვა საფეხურს ასახავს. ამ ენებში ყურადღებას იპყრობს სახელთა მრავლობითობის ორგანიზაციის გადმოცემა და გადმოცემის საშუალებანი.

პრობლემა—ზოგადი ენათმეცნიერების ისტორიის საკითხები — გათვალისწინებული იყო ერთი თემა „საენათმეცნიერო პრობლემები ვილჰელმ ჰუმბოლდტის შრომებში“ (მეცნ. კანდ. თ. შარაძენიძე). ნარკვევში დალაგებულია ვ. ჰუმბოლდტის „შეხედულებანი“ ენათმეცნიერების ძირითადი პრობლემების შესახებ და მათი კრიტიკული შეფასებისას გამოთქმულია მოსაზრება, რომ ვ. ჰუმბოლდტის კონცეფცია აგებულია ენის ექსპრესიული ფუნქციის პრიმარობის საფუძველზე. გავლებულია ზოგი პარალელი ვ. ჰუმბოლდტისა და XIX—XX ს. ენათმეცნიერთა შეხედულებებს შორის. სხვათა შორის, ვ. ჰუმბოლდტის „კავი-ენის შესავლის“ რუსული თარგმანი შედარებულია გერმანულ დედანთან. გამოიჩვენა, რომ თარგმანი არ არის დამაკმაყოფილებელი: ბევრი ადგილი არაზუსტად არის გადმოცემული და ხშირად უხეში შეცდომებიცაა დაშვებული.

პრობლემა—ზოგადი და ქართველურ ენათა ფონეტიკის საკითხები—იწვება 2 თემად. ამათგან ერთი „ე. ჰერმანის შეხედულებანი ფონეტიკური კანონზომიერების გამოუნაკლისობის შესახებ“ (აკად. ნამდ. წევრი გ. ახვლედიანი) კრიტიკული ნარკვევია. მოცემულია დასკვნა, რომ ფონეტიკური კანონზომიერების პრობლემის დამუშავებისას ე. ჰერმანი ვერ იჩენს თანამიმდევრობას მსჯელობაში.

„ქართული ვოკალიზმი“ (მეცნ. კანდ. ს. ჟღენტე) ექსპერიმენტულ-ფონეტიკური გამოკვლევაა. ხელოვნური სასისა და რენტგენოგრაფიის მეთოდებით ექსპერიმენტულად შესწავლილია ქართული ენის ხმოვნები და ისინი შედარებულია სვანურ და ევროპულ ენათა სათანადო ხმოვნებს. გამოიჩვენა, რომ ქართულ ხმოვნებს უფრო წინა არტიკულაცია ახასიათებს, ვიდრე სვანურს; რუსულ და ფრანგულ შესაბამის ხმოვნებს. სვანური ძირითადი ხმოვნები უფრო უკანა წარმოებისანი არიან, ვიდრე ქართული ხმოვნები. ისინი უფრო უახლოვდებიან რუსულ ხმოვანთა პროფილებს, ვიდრე ქართულისას.

ლოგოპედიურ ნარკვევში „ქართულ თანხმოვანთა კომპლექსების ცვლილებანი ენაჩლუნგთა მეტყველებაში“ (მეცნ. კანდ. ა. კაიშაური) განხილულია ქართული ენის თანხმოვანთა კომპლექსების ფუნ-

ქციური და ორგანული ცვლილებანი ენაჩლუნგობის დროს; დადასტურებულია თანხმოდანთა დარღვევის სხვადასხვა შემთხვევა: არასწორი წარმოთქმა, ბგერათა და კომპლექსთა ამოვარდნა, ბგერათშენაცვლება, სიგმატიზმი, პარასიგმატიზმი, ბგერათგადასმა და სხვა. შენიშნულია, რომ თანხმოდანთა დეცესიურ კომპლექსებში ცვლილება ნაკლებ ხდება, აქცესიურში კი ხშირად.

შრომა „წარმოთქმის თავისებურებანი ზესადგამი მილის პათოლოგიური პროცესების დროს“ (მეცნ. კანდ. ა. ჩარგეიშვილი) სამეტყველო ფიზიოლოგიის საკითხების ექსპერიმენტული შესწავლის შედეგია. გაშუქებულია საკითხი, ახდენს თუ არა გავლენას რეზონანსზე ცხვირისა და პირის დრუ. ამ მიზნით ჩაწერილია კიმოგრაფზე სიტყვები ისეთი პირებისაგან, რომელთაც პირისა და ცხვირის დრუ პათოლოგიურ მდგომარეობაში ჰქონდათ. მრუდეები გაზომილია სკრიპჩერის მეთოდით. გამოიკვია, რომ ზესადგამი მილის პათოლოგიური მდგომარეობა ასუსტებს მის რეზონატორულ უნარს, გავლენას ახდენს ტემბრზე.

სამეცნიერო ტერმინოლოგიის განყოფილების (გამგე. აკად. წევრ-კორ. ვ. მ. ბერიძე) პრობლემა იყო ქართული სამეცნიერო ტერმინოლოგიის დადგენა. განყოფილება მუშაობდა იურიდიკული ტერმინოლოგიის უნიფიკაციაზე (აკად. წევრ-კორ. ვ. მ. ბერიძე, პროფ. ი. ტალახაძე, პროფ. ა. ვაჩეიშვილი, მეცნ. კანდიდატები ბ. ფურცხვანიძე და ი. მრევლიშვილი, ს. სუსანოვი და განყოფილების თანამშრომლები მეცნ. კანდ. პ. ხუბუტია, თ. სალარიძე და ა. კალევრა). უნიფიკირებულია იურისპრუდენციის ყველა დარგის ტერმინოლოგია **ა-მ** ასოებზე.

ინსტიტუტის მეცნიერმა თანამშრომლებმა გეგმის გარეშე დაამუშავეს 30 თემა, რომელთაგან უმრავლესობა წაკითხულია მოხსენებად სამეცნიერო სხდომებსა და სესიებზე, ზოგიც დაბეჭდილია.

საანგარიშო წლის განმავლობაში ინსტიტუტის თანამშრომლებმა დაბეჭდეს 26 შრომა და 3 დარგის ტერმინოლოგია. გამოვიდა ინსტიტუტის ორგანო „იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერება“, ტ. I, სადაც მოთავსებულია 23 შრომა. გადაცემულია დასაბეჭდად 20 გამოკვლევა (ამათგან, 2 დიდ მოცულობისა).

ენის ინსტიტუტმა ჩაატარა III სამეცნიერო სესია, სადაც წაკითხული იყო 10 მოხსენება: 1. აკად. ნამდ. წევრის გ. ახვლედიანისა

—ვერნერის კანონის ფიზიოლოგიისათვის (კ. ვერნერის დაბადებიდან 100 წლისა და გარდაცვალებიდან 50 წლისათვის გამო), 2. მეცნ. კანდ. ს. ჟღენტისა—ქართული ვოკალიზმი, 3. მეცნ. კანდ. შ. ძიძიგურისა—რაჭული დიალექტის მუსიკალური აქცენტუაცია, 4. მეცნ. აკად. ნამდ. წევრის ა. ჩიქობავასი—სტატისტიკურობისა, გვარისა და გარდამავლობის ისტორიული ურთიერთობისათვის, 5. მეცნ. დოქტ. ქ. ლომთათიძისა—სახელის განსაზღვრული ფორმა აშხარული დიალექტის აფსუსის კილოკავში, 6. მეცნ. კანდ. გ. როგავასი—ღვთაების სახელწოდების ეტიმოლოგიისათვის ადიღურში, 7. აკად. ნამდ. წევრის ვ. თოფურიასი—ქართველურ ენათა სიტყვაწარმოებიდან: კნინობითი ქართველურ ენებში, 8. ი. ასათიანისა—მისი ნაცვალსახელის ფუნქციისათვის ძველ ქართულში, 9. გ. იმნაიშვილისა—მყოფადისა და ნამყო წყვეტილის წარმოებისათვის ინგილოურში და 10. მეცნ. კანდ. ა. მარტიროსოვისა—ჯავახურის მიმართების საკითხისათვის მესხურთან.

სსრ კავშირის მეცნ. აკად. ლიტერატურისა და ენის განყოფილების სხდომაზე აკად. ნამდ. წევრი გ. ახვლედიანი გამოვიდა მოხსენებით: „О недостаточном звонком фарингальном взрывном в грузинском языке“.

ინსტიტუტის მეცნიერმა თანამშრომლებმა მიიღეს მონაწილეობა ქართული ენის კათედრათა II სამეცნიერო-მეთოდურ კონფერენციაზე მოხსენებებით.

განაგრძობდა მუშაობას ინსტიტუტთან არსებული „საენათმეცნიერო საუბრების“ წრე. წლის განმავლობაში ჩატარდა 15 საუბარი.

ინსტიტუტის მეცნიერი თანამშრომლები სისტემატურად უწევდნენ კონსულტაციას როგორც აკადემიის სამეცნიერო დაწესებულებებს (ა. რაზმაძის სახ. მათემატიკისა და ზოოლოგიის ინსტიტუტებში, საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმში), აგრეთვე სხვა ორგანიზაციებსაც: საქართველოს სსრ განათლების სამინისტროს, ბერეის სახ. სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტს, საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოსთან არსებულ ფიზკულტურისა და სპორტის საქმეთა კომიტეტს და სხვა.

გარდა ამისა, აკად. ნამდ. წევრებმა ა. ჩიქობავამ, ვ. თოფურიამ

და მეცნ. კანდ. ს. ჯიქიამ რედაქცია გაუკეთეს 5 სასკოლო სახელმძღვანელოს.

საანგარიშო წელს ინსტიტუტმა ჩაატარა გეგმით გათვალისწინებული ექსპედიციები და სამეცნიერო მივლინებები. ექსპედიციაში იყო 14 მეცნიერი მუშაკი; სახელდობრ, ქართველურ ენათა განყოფილებიდან: მეცნ. კანდ. ი. გიგინეიშვილი—გუდამაყარში—გუდამაყარულის შესასწავლად, მეცნ. კანდ. შ. ძიძიგური — ლეჩხუმში — ლეჩხუმური დიალექტის გასაცნობად, მეცნ. კანდ. ა. მარტიროსოვი—ჯავახეთში—ჯავახურის თავისებურებათა გამოსარკვევად, ა. დავითიანი და ა. ონიანი—სვანეთში—სვანური სალექსიკონო მასალების შესაკრებად; კავკასიურ ენათა განყოფილებიდან: მეცნ. კანდ. გ. როგავა—ადიღეს ავტონომიურ ოლქში—ადიღეური ენის შესწავლის განსაგრძობად, მეცნ. კანდ. დ. იმნაიშვილი—ჩრდილო კავკასიაში, ვედენოს რაიონში—დიდოურის გასაცნობად, გ. გუდავა—ჩრდილო კავკასიაში, ვედენოს რაიონში—ბოთლიხურის შესასწავლად, ი. ასათიანი—სოფ. სარფში—ჭანურზე სამუშაოდ, ა. მაჰომეტოვი—დაღესტანში—კუბახური ენის მასალების შესაკრებად; ზოგადი ენათმეცნიერების განყოფილებიდან: მეცნ. კანდ. ს. ჟლენტი—ქვემო სვანეთში და მეცნ. კანდ. თ. შარაძენიძე—ზემო სვანეთში—სვანური დიალექტების გამოსაკვლევად, მეცნ. კანდ. ა. კაიშაური—დუშეთის რაიონში—მოსწავლეთა წარმოთქმაზე დასაკვირვებლად ლოგოპედური თვალსაზრისით და ე. გუდიაშვილი—წალკის რაიონში ბერძენ მოსახლეთა თურქული ენის შესასწავლად.

ექსპედიციების საანგარიშო მოხსენებები მოსმენილ იქნა სამეცნიერო საბჭოს ღია სხდომაზე.

გარდა ამისა, კვალიფიკაციის ამაღლების მიზნით, ლენინგრადში მივლენილი იყო ინსტიტუტის 4 მეცნიერი თანამშრომელი: მეცნ. კანდიდატები მ. ანდრონიკაშვილი, კ. წერეთელი, ა. ლეკიაშვილი და ი. ქავთარაძე.

საანგარიშო წელს ინსტიტუტის 4-მა თანამშრომელმა დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია: 1. ს. ჯიქიამ თემაზე „მესხეთის ქართული მოსახლეობის თურქული მეტყველების ზოგიერთი თავისებურება“, 2. მ. ანდრონიკაშვილმა თემაზე „ირანული წარმოშობის სიტყვები ძველ ქართულ ორიგინალურ ძეგლებში“, 3. კ. წერეთელმა თემაზე „ხმოვანთა ჰარმონიის საკითხისათვის ურმიის არამეულში“ და 4. ა. ლეკიაშვილმა თემაზე „ძირთა მორფოლოგიური და სემასიოლოგიური პარალელები კლასიკურ არაბულში.“

რუსთაველის სახ. ქართული ლიტერატურის ისტორიის ინსტიტუტი

დირექტორი აკად. ნამდ. წევრი კ. კეკელიძე

ინსტიტუტში სამი განყოფილებაა: ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიისა, ახალი ქართული ლიტერატურის ისტორიისა და ქართული ფოლკლორისა.

ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიის განყოფილება მუშაობდა ოთხი ძირითადი პრობლემის გარშემო:

„საისტორიო პოემების ჟანრი XVII—XVIII ს.ს. ქართულ ლიტერატურაში“;

„ქართული კლასიციზმი (XII—XIII ს.ს.)“;

„ბიზანტიურ-ქართული ლიტერატურული ურთიერთობანი“ და

„სპარსულ-ქართული ლიტერატურული ურთიერთობანი“.

საანგარიშო წელს ინსტიტუტში შესრულებულია შემდეგი სამუშაოები:

აკად. ნამდ. წევრმა კ. კეკელიძემ დაწერა გამოკვლევა „მარტვირი ქართველი და მისი შრომა «სინანულისათვის და სიმდაბლისა»“; მკვლევარი განიხილავს მისტიკურ-ასკეტიკური მწერლობის ერთ-ერთ უძველეს, დღემდე უცნობ ძეგლს, რომელიც მხოლოდ ქართულ ენაზეა შემონახული. მისი ავტორი ყოფილა ვინმე მარტვირი საბაწმინდელი, ქართველი, მოღვაწე საბას ლავრისა (იერუსალიმში); ეს შრომა მარტვირისა მაჩვენებელია, რომ მისტიკურ-ფილოსოფიურ დარგშიც ქართველები ძველად არ კმაყოფილდებოდნენ უცხო ენებიდან თარგმნით, არამედ თავის ორიგინალურ თხზულებებსაც წერდნენ და ამ გზით საკუთარი წვლილი შეჰქონდათ მსოფლიო მწერლობის საღაროში.

აკად. წევრ-კორ. ა. ბარამიძემ დაამუშავა მონოგრაფია „თამარიანი“. მონოგრაფიაში განხილულია ძეგლის ყველა ძირითადი ისტორიულ-ლიტერატურული საკითხი და მოცემულია ტექსტის ვრცელი შინაარსობლივ-იდუური და მხატვრული ანალიზი; მკვლევარი არკვევს XII ს. ქართული სახოტბო პოეზიის სპეციფიკას, კერძოდ „აბდულ მესიანისა“ და „თამარიანისას“, საქართველოს იმდროინდელი სო-

ციალურ-პოლიტიკური და იდეოლოგიური ვითარების ფონზე. მონო-გრაფიაში განხილულია საკითხი „თამარინის“ ადგილის შესახებ ქართული ლიტერატურის ისტორიაში.

მეცნ. დოქტ. დ. კობიძე მუშაობდა თემაზე „ქართულ-სპარსული პოეტიკის ურთიერთობიდან“; შრომაში განხილულია ქართულში აღმოსავლეთიდან შემოსული ლექსწყობილების აღმნიშვნელი ტერმინები, როგორცაა: „ღუბეთი“, „მუხამბაზი“, „თუჯნისი“, „მაჯამა“, „მუსტაზადი“ და სხვა.

მეცნ. კანდ. ტ. რუხაძემ დაწერა გამოკვლევა თემაზე „უცნობი პროზული რედაქცია ქეთევანის ცხოვრება-წამებისა“, რომელიც შეუდგენია ხუცეს-მონაზონს გრიგოლს. ამ თხზულებას, გარდა წმინდა ლიტერატურულისა, უაღრესი ისტორიული მნიშვნელობაც აქვს. იგი გამოუყენებიათ, როგორც ლიტერატურული წყარო, შემდეგ საისტორიო თხზულებათა ავტორებს: ბერ ეგნატაშვილს, ვახუშტი ბატონიშვილს, „პარიზის ქრონიკის“ ავტორს, ანტონ I-ს იოანესა და თეიმურაზ ბატონიშვილებს.

მეცნ. კანდ. თ. ჭკონია მუშაობდა თემაზე „პოემა კათოლიკოს-ბაქარინი“. ავტორი დაწვრილებით ანალიზს უკეთებს აღნიშნულ პოემის ტექსტს, მის მხატვრულ მხარეს და იძლევა სტროფების თანამიმდევრულად დალაგების ცდას; ის ასკვნის, რომ აღნიშნულ პოემას დაუცავს ზოგი ისეთი ისტორიული ცნობა, რომელიც მათიანეში არ არის შეტანილი.

მეცნ. კანდ. ს. ყუბანეიშვილმა დაამზადა გამოსაცემად XVIII ს. ისტორიული პოემა „ვახტანგიანი“. ავტორმა შეისწავლა ჩვენს სიძველეთსაცავებში დღემდე უცნობი ხელნაწერი პოემისა და მრავალი საინტერესო ვარიანტი აღმოაჩინა; კვლევა-ძიებამ ნათელჰყო, რომ ეს პოემა ძალზე პოპულარული ყოფილა დოღენჯიანთ გვარში, რომელშიაც მას მზითვადაც კი ატანდნენ ქალებს.

მეცნ. კანდ. გ. იმედაშვილი კვლევა-ძიებას აწარმოებდა თეიმურაზ ბატონიშვილის შრომის გარშემო, „განმარტება ვეფხის ტყაოსნისა“, რომელიც აქამდე ცნობილი იყო მხოლოდ სპეციალისტთა ვიწრო წრისათვის; მასში განმარტებულია „ვეფხის ტყაოსნის“ ყველა სტროფი; ის შეიცავს არა მარტო ტექსტის კომენტარებს, არამედ ზოგიერთ საყურადღებო ცნობას რუსთაველის შესახებაც და დღესაც მნიშვნელოვანია რუსთაველოლოგიისათვის.

მეცნ. დოქტ. შ. რადიანმა დაწერა შრომა „აკაკი წერეთლის ისტორიული პოემები“. მკვლევარი შემდეგ დასკვნამდე მიდის: ა. წერეთელი ეპოქის პოეტურ აღდგენას დიდის სერიოზულობით უდგება; ის ისტორიული მოვლენებიდან და ფაქტებიდან ყოველთვის აჩვენებს არსებითს. ა. წერეთელი არ იმეორებს რომანტიზმის მოტივებს, მას არ ახასიათებს წარსულის რომანტიკული იდეალიზაცია; პოეტი წერს წარსულზე, მაგრამ არ არის ჩაკეტილი მის მიერ გამოხატულ ეპოქაში, იგი ყოველთვის ეძებს დამაკავშირებელ ძაფებს წარსულსა და თავის თანამედროვეობას შორის.

მეცნ. კანდ. გ. აბზიანიძის თემა მიზნად ისახავდა ნიკო ნიკოლაძის ლიტერატურული მემკვიდრეობის შესწავლას 70-იანი წლების მანძილზე. შრომის პირველ ნაწილში, რომელშიაც მოცემულია ვრცელი ანალიზი ნ. ნიკოლაძის ესთეტიკურ-ლიტერატურული შეხედულებებისა, ავტორი იმ დასკვნამდე მიდის, რომ ქართველმა ხალხმა XIX ს. შექმნა არა მარტო მხატვრული შემოქმედების ბრწყინვალე ძეგლები, არამედ თეორიულ-ესთეტიკური აზროვნების შესანიშნავი ნიმუშებიც. შრომის მეორე ნაწილში განხილულია ნ. ნიკოლაძის ლიტერატურული მოღვაწეობა 70-იანი წლების ევროპაში და მოყვანილია მრავალი უცნობი ფაქტი ჩვენი პუბლიცისტის რადიკალური მსოფლმხედველობისა და ფართო ჰორიზონტის დასახასიათებლად.

მეცნ. კანდ. გ. კიკნაძემ წარმოადგინა შრომა „ჰუმორი და სატირა XIX ს. მე-60 წლების ქართულ ლიტერატურაში“; ნარკვევთან ერთად წარმოდგენილია იმდროინდელ ჩვენს ჟურნალ-გაზეთებში გამოქვეყნებული ჰუმორისტულ-სატირული ხასიათის თხზულებანი. ავტორი არჩევს ამ თხზულებებს ჯერ თემატიკური თვალსაზრისით, შემდეგ კი ეხება მათს მხატვრულ მხარესა და თავისებურებას; შრომაში ნაჩვენებია კავშირი, რომელიც არსებობდა მაშინდელ ქართულსა და რუსულ ლიტერატურას შორის და მოხდენილია სატირულ თხზულებათა თემატიკური კლასიფიკაცია.

მეცნ. კანდ. ა. ჭეიშვილი მუშაობდა თემაზე „გველის მჭამელის სიბრძნე“ (ვაჟა-ფშაველას ბუნების ფილოსოფია); ავტორი თავის შრომაში შემდეგ დასკვნებამდე მიდის:

ა) ვაჟა-ფშაველას ბუნების ფილოსოფია განსაკუთრებით ნათლად „გველის მჭამელშია“ გაშლილი;

ბ) ვაჟას მკვლევარნი ამ პოემას ხშირად ვიწროდ, ადამიანის ბუნებასთან დამოკიდებულების ასპექტში, განიხილავენ და თითქმის

საესებით უგულვებელყოფენ „გველის მჭამელის“ რთულ სოციალურ პრობლემატიკას;

გ) ვაჟა-ფშაველას ეს დაუცხრომელი ინტერესი ბუნების შინაგანი ცხოვრებისადმი თვითმიზნური არ იყო; ვაჟა-ფშაველა უდიდესი ჰუმანისტია და მას ბუნებაზე, ორგანულ სამყაროზე უფრო მეტად აღადმიანთა საზოგადოება აინტერესებს.

თ. ჯიბლაძემ დაამუშავა თემა „ცახელის ცხოვრება და შემოქმედება“. აღდგენილია ცახელის (პ. თვალჭრელიძის) ბიოგრაფია და შესწავლილია მისი შემოქმედება; ავტორი ცახელს განიხილავს, როგორც აკაუსი წერეთლის ლიტერატურული სკოლის პოეტს.

მეცნ. კანდ. მ. ჩიქოვანს გათვალისწინებული ჰქონდა „ქართული გამოცანების“ დასაბეჭდად მომზადება (ტექსტები, შესავალი). ამ მიზნით მან შეისწავლა სათანადო სამუზეუმო მასალა, ამოკრიბა ხალხური გამოცანების ჩანაწერები ადრინდელი ანთოლოგიებიდან; ამას დაემატა პერიოდულ პრესაში მოთავსებული 27000 ერთეული. ეს დიდძალი მასალა კლასიფიცირებულ იქნა თემატიკური ბუდეების მიხედვით. შრომიდან ირკვევა, რომ ჩვენში ზეპირსიტყვიერების მასალების შეკრება იწყება არა 60-ანი წლებიდან, არამედ XVIII ს. დასასრულისა და XIX ს. დასაწყისიდან.

მეცნ. კანდ. ქ. სიხარულიძის ნაშრომი „ქართული ხალხური საგმირო-საისტორიო სიტყვიერების ისტორიოგრაფია“ ნაწილია მონოგრაფიისა „ქართული ხალხური საგმირო-საისტორიო სიტყვიერება“. ქართული ხალხური სიტყვიერების ისტორიოგრაფია ავტორს დაყოფილი აქვს სამ პერიოდად: პირველ პერიოდში აღნიშნულია წერილობით ძეგლებში დაცული ზეპირსიტყვიერი ძეგლები და ცნობები მათ შესახებ V-დან XIX ს. დასაწყისამდე; მეორე პერიოდში განხილულია მეცნიერულ-შემკვრებლობითი მუშაობა ფოლკლორის დარგში XIX ს-დან საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებამდე; მესამე პერიოდში განხილულია საგმირო საისტორიო ნაწარმოებთა შეკრებისა და შესწავლის საქმე საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ.

მეცნ. კანდ. ე. ვირსალაძის თემა მთიულეთის შესახებ წარმოადგენს ნაწილს მონოგრაფიისას მთიულეთის გარშემო. მასში წარმოდგენილია ანალიზი სამეცნიერო-კვლევით ლიტერატურაში არსებული ცნობებისა მთიულეთის შესახებ და გამოყენებულია მთიულური ეპოსი; ფაქტიურ მასალებზე დაყრდნობით ავტორი აკეთებს დას-

კვნებს მთიულეთის წარსულის საკვანძო მომენტების შესახებ; ნა-
შრომში გაშუქებულია აგრეთვე საკითხი რეპერტუარის ასაკობრივი
ჯანაწილების შესახებ თანამედროვე მთიულეთში.

ა. ცანავას თემა იყო ხალხური პოეზიის კლასიკური ნიმუში
„არსენას ლექსი“. პოემის ტექსტის ანალიზის საფუძველზე ავტორი
იმ დასკვნამდე მიდის, რომ „არსენას ლექსი“ არ არის ერთი მეს-
ტერის ნაწარმოები, არამედ მასში გაერთიანებულია არსენას გარ-
შემო არსებული რამდენიმე გადმოცემა. მკვლევარის მიერ მოპოვე-
ბული ვარიანტები, რომლებიც გამოკვლევას თან ახლავს, საშუალე-
ბას იძლევა იმის გასათვალისწინებლად, თუ რა ცვლილებას გა-
ნიცდიდა არსენას სახე საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში ადგი-
ლობრივ პირობებთან შეფარდებით.

მეცნ. კანდ. მ. ჩიქოვანი მივლენილი იყო ლენინგრადს, სადაც
შინ სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის რუსული ლიტერატუ-
რის ინსტიტუტის ფოლკლორის განყოფილებაში, სსრ კავშირის მე-
ცნიერებათა აკადემიის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტსა და
ლენინგრადის საჯარო ბიბლიოთეკის ხელნაწერთა ფონდში შეისწავ-
ლა ქართული ფოლკლორის მასალები. აღნიშნული მასალები დიდი
მნიშვნელობისაა ქართული ფოლკლორისტიკის ისტორიისათვის.

მეცნ. კანდ. ქ. სიხარულიძემ მოვლო ხევსურეთის სხვადასხვა
სოფელი და ჩაწერა ხალხური სიტყვიერების სხვადასხვა ჟანრისა და
სხვადასხვა დროის 230 ნიმუში.

1946 წლის გაზაფხულზე ინსტიტუტის ფოლკლორის განყოფი-
ლებამ მოაწყო ექსპედიცია მთიულეთში მეცნ. კანდ. ე. ვირსალაძის
(ხელმძღვანელი), თ. ოქროშიძისა და ა. ცანავას შემადგენლობით.
ექსპედიციამ მოიარა და შეისწავლა მთიულეთის 28 სოფელი, ჩაწერა
600-ზე მეტი ტექსტი სხვადასხვა ჟანრისა (ზღაპრები, ლექსები,
ლეგენდები, ანდაზები და სხვა). ჩაწერილი მასალები გადათეთრე-
ბულია და დალაგებული სოფლებისა და მთქმელების მიხედვით.

საანგარიშო წელს ინსტიტუტმა ჩაატარა ერთი სამეცნიერო
სესია, რომელზედაც მოსმენილ იქნა შემდეგი მოხსენებები:

1. აკად. ნამდ. წევრი კ. კეკელიძე — „შავთელის ხოტბის ზო-
გიერთი ტაეპის კომენტარები“;

2. აკად. წევრ-კორ. ა. ბარამიძე — „წინასწარი შენიშვნები რუ-
მიანცევისეული ქართლის ცხოვრების ხელნაწერის შესახებ“;

3. მეცნ. კანდ. ა. ჭეიშვილი — „თანამედროვეობის ასახვა ლეო
ქიაჩელის შემოქმედებაში“;

4. მეცნ. დოქ. დ. კობიძე—„ბაჰმან-ნამეს ქართული ვერსიის სპარსულ წყაროებთან დამოკიდებულების საკითხისათვის“;

5. მეცნ. კანდ. ტ. რუხაძე—„დღემდე უცნობი პროზული რედაქცია ქეთევან დედოფლის ცხოვრება-წამებისა“;

6. მეცნ. კანდ. გ. აბზიანიძე—„ალექსანდრე ჭავჭავაძის შემოქმედების პრობლემები“ და

7. მეცნ. კანდ. ე. ვირსალაძე—„მეჩვიდმეტე საუკუნეში ჩაწერილი ორი ქართული ზღაპარი“.

საანგარიშო წელს ინსტიტუტის მეცნიერმა თანამშრომლებმა წაიკითხეს 8 სამეცნიერო და 20 სამეცნიერო-პოპულარული მოხსენება; გამოსცეს ხუთი წიგნი, მათ შორის ორი სახელმძღვანელო, დაბეჭდეს 30 მეცნიერულ-ლიტერატურული ნარკვევი ან სტატია. ინსტიტუტის თანამშრომელმა დ. კობიძემ დაიცვა სადოქტორო დისერტაცია თემაზე „შაჰ-ნამეს ქართული ვერსიების სპარსული წყაროები“.

მიმდინარე წელს ინსტიტუტის ძველი ლიტერატურის ისტორიის განყოფილების გამგე პროფ. ა. ბარამიძე არჩეულ იქნა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტად.

ინსტიტუტი თავის შესაძლებლობის შესაბამისად მონაწილეობას იღებდა ჩვენი ქვეყნის ლიტერატურულ-საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. ინსტიტუტის მეცნიერი თანამშრომლები ეხმაურებოდნენ მიმდინარე ლიტერატურულ ცხოვრებას, იღებდნენ მონაწილეობას დისკუსიებში საბჭოთა მწერლობის საკითხებზე, ქართველი მწერლების იუბილეებში, პრესაში, რადიოში და სხვა.

ინსტიტუტის მეცნიერ თანამშრომელთა საერთო კრებამ, რომელიც მოწვეული იყო 11.X.46-ს საკავშირო კ. პ. (ბ) ცენტრალური კომიტეტის 1946 წ. 14 და 26 აგვისტოს დადგენილებებისა და აშხ. ა. ჟდანოვის მოხსენების განსახილველად, აღძრა აკადემიის პრეზიდიუმის წინაშე შუამდგომლობა ინსტიტუტში საბჭოთა ლიტერატურის განყოფილების შექმნის თაობაზე. ეს შუამდგომლობა დაკმაყოფილებულ იქნა.

1946 წელს აკადემიის გამომცემლობაში დაიბეჭდა ინსტიტუტის დირექტორის აკად. ნამდ. წევრის კ. კეკელიძის შრომა „ქართული აგიოგრაფიული ძეგლები, კიმენი“, ტ. II. ამავე წელს გადაეცა გამომცემლობას დასაბეჭდად ინსტიტუტის ორგანოს „ლიტერატურულ ძიებათა“ III ტომი, რომელიც 19 ნაშრომს შეიცავს.

აკად. ი. ჯავახიშვილის სახ. ინსტიტუტის ინსტიტუტი

დირექტორი აკად. ს. ჯანაშია

წლის დამდეგს ინსტიტუტში 7 განყოფილება იყო, ხოლო 1947 წლის 1 იანვრისათვის—6: ისტორიისა, არქეოლოგიისა, ეთნოგრაფიისა, ფილოლოგიისა, მუსიკალური ფოლკლორისა და მედიცინა-ბუნებისმეტყველების ისტორიისა.

ფილოსოფიის ინსტიტუტის დაარსების გამო ისტორიის ინსტიტუტის ფილოსოფიის განყოფილება მას გადაეცა.

წლის მეორე ნახევარში ინსტიტუტის კოლექტივის გამოაკლდა საქართველოს არქეოლოგიის ერთ-ერთი უხუცესი მკვლევარი—გარდაიცვალა არქეოლოგიის განყოფილების უფრ. მეცნ. თანამშრ. ისტორიის მეცნ. კანდ. მ. ივაშჩენკო.

მეოთხე ხუთწლედის და კერძოდ საანგარიშო წლის გეგმაში ასახულია ინსტიტუტის ძირითადი მეცნიერული პროფილი.

ინსტიტუტი კვლავ სწავლობს: ძველი აღმოსავლეთისა და ძველი საქართველოს, ფეოდალური საქართველოს და XIX—XX ს. ს. საქართველოს ისტორიას; საქართველო-კავკასიის ეთნოგრაფიასა და არქეოლოგიას, წინააზიის ეთნოგრაფიასა და არქეოლოგიასთან კავშირში; ქართულ მუსიკალურ ფოლკლორსა და ძველ საგალობლებს; ქართულ ხალხურ მედიცინას და საქართველოში მეცნიერული მედიცინისა და ბუნებისმეტყველების ისტორიას. ამასთანვე ინსტიტუტში მზადდება ეროვნული ისტორიოგრაფიის უმთავრესი ძეგლების მეცნიერულ-კრიტიკული გამოცემა და რიგი სახელმძღვანელოები.

ინსტიტუტის გეგმა მოიცავდა 68 თემას, დაჯგუფებულს 18 ძირითადი პრობლემის ირგვლივ.

შესრულებულ თემათა შორის 31 კვლევითი ნაშრომია, 5 მეცნიერულ-კრიტიკული პუბლიკაციისათვის გამზადებული ძეგლი და 14—მასალები.

ნაშრომთაგან 2 დაიბეჭდა და 2 იბეჭდება; 50 ნაშრომი დამზადებულია გამოსაქვეყნებლად.

საანგარიშო წელს გამოვიდა ინსტიტუტში დამუშავებული სახელმძღვანელოს — „საქართველოს ისტორია“ (აკადემიკოსები ი. ჯავახიშვილი, ს. ჯანაშია და საქ. სსრ აკად. ნამდ. წევრი ნ. ბერძენიშვილი) რუსული ვარიანტი და მეორე ქართული გამოცემა. გამოცემლობას გადაეცა ინსტიტუტის ისტორიის ანალების I ტომი, მიძღვნილი ვახუშტის „ისტორიის“ 200 წლისთავისადმი და საქართველოს და კავკასიის ისტორიის მასალების მორიგი ნაკვეთი. თითქმის მთლად დაიბეჭდა ბასილი დიდის „ექუსთა დღეთა“, გამოკვლევითურთ. წლის ბოლოს გადაეცა სტამბას და 1947 წ. იანვარში გამოვიდა აკად. ს. ჯანაშიას კრიტიკული ნარკვევი „Об одном примере искажения исторической правды“ (По поводу книги Н. Токарского „Архитектура древней Армении“).

ინსტიტუტმა ჩაატარა არქეოლოგიური გათხრები მცხეთაში, დაზვერვები მცხეთა-გორის შორის, გათხრები სამხრეთ ოსეთში და კოლხეთის დაბლობში.

ამასთანავე მოეწყო: 3 ეთნოგრაფიული ექსპედიცია და 4 ინდივიდუური მივლინება, ფილოლოგიური (ეპიგრაფიკული) მივლინება, 2 ექსპედიცია მუსიკალური ფოლკლორის ჩასაწერად და 1 ექსპედიცია ხალხური მედიცინის მასალების შესაკრებად.

საანგარიშო წლის განმავლობაში ინსტიტუტში მოეწყო 48 სხდომა, რომლებზედაც წაკითხულია 42 მოხსენება.

საკანდიდატო დისერტაცია დაიცვა ინსტიტუტის ორმა თანამშრომელმა: ი. გძელიშვილმა თემაზე „Грунты и условия фундирования в гор. Тбилиси“ და ი. ციციშვილმა თემაზე „К вопросу об античных городах-крепостях Грузии“.

ერთი საჯარო სხდომა მიეძღვნა თეიმურაზ ბატონიშვილის გარდაცვალებიდან 100 წლისა და ა. ფრონელის გარდაცვალებიდან 30 წლისთავს.

ისტორიის განყოფილება. მუშაობდა 5 პრობლემაზე. განყოფილების ერთ-ერთ ძირითადსა და ტრადიციულ პრობლემას — ქართული ფეოდალიზმის შესწავლას — 3 თემა მიეძღვნა.

აკად. ს. ჯანაშიამ დაამუშავა თემა „ქართული სახელმწიფოებრიობის ისტორიიდან საშუალო საუკუნეებში“. ამ ნაშრომის ძირითადი დებულებანი შევიდა საქართველოს ისტორიის ცნობილი სახელმძღვანელოს რუსულ ვარიანტში და მეორე ქართულ გამოცემაში სათანადო პარაგრაფების სახით და ამდენად უკვე გამოქვეყნებულად უნდა ჩაითვალოს.

ა. როგავა მუშაობდა გარდამავალ თემაზე „ანტონ I მოღვაწეობა“. შრომაში ასახულია თეიმურაზ—ერეკლეს დროინდელი სოციალურ-პოლიტიკური მოვლენები.

ბ. ლომინაძემ დაამუშავა თემა „დავით გარეჯის მონასტრის ორგანიზაცია და ისტორია“, რომლის მიზანი იყო მონასტრის, როგორც ფეოდალური ერთეულის, ისტორიისა და საქართველოს პოლიტიკურსა და კულტურულ ცხოვრებაში მისი როლის შესწავლა. დადგენილია, რომ XI-დან XX ს-მდე ეს მონასტერი ექვსჯერ აოხრებულია და სამჯერ გაუქმებულია და კვლავ აღდგენილია; დადასტურდა, რომ XV ს-დე იგი სამეფო მონასტრებს ეკუთვნოდა, XV—XVII ს. ს. საკათალიკოსო მონასტრებს, ხოლო შემდეგ—თავისუფალ საეპარქიო მონასტრებს; შესწავლილია მონასტრის შინაგანი წყობილება და სამეურნეო ვითარება.

XIX—XX ს.ს. საქართველოს ისტორიის შესწავლის ხაზით განყოფილებაში დამუშავდა 3 თემა.

თემა „ქართლის მთიანეთი XIX საუკუნეში“ (მეცნ. კანდ. დ. გვრიტიშვილი) მიეძღვნა მთიანეთის ეკონომ-პოლიტიკური ვითარების შესწავლას XIX ს. I-ლ ნახევარში; დადგენილია ქართლის მთიანეთის ეკონომიური თავისებურება და მთის მცხოვრებთათვის დაწესებული სახაზინო გადასახადები; გარკვეულია მთის მმართველობის სისტემა; განხილულია აგრეთვე 1804 წლის მთიულეთის აჯანყება და ამ რაიონის გლეხთა სხვა მოძრაობანი XIX ს. პირველ ნახევარში.

შრომაში „ხელოსნობა XIX ს. საქართველოში“ (მეცნ. კანდ. შ. მესხია) გარკვეულია ცარიზმის ეკონომიური პოლიტიკის გავლენა ხელოსნობის განვითარებაზე; ხელოსნური მეურნეობის საერთო განვითარებასთან ერთად გაშუქებულია მისი როლი XIX ს. საქართველოს სამოქალაქო ცხოვრებაში და აგრეთვე რუს ხელისუფალთა ღონისძიებანი უცხოური და რუსული ხელობის დარგთა დამკვიდრებისათვის.

ნაშრომში „ცარიზმის საგანმანათლებლო პოლიტიკა საქართველოში 1900—1917 წ. წ.“ (მეცნ. კანდ. ტ. ხუნდაძე) გაშუქებულია, ერთი მხრით, საქართველოს მოსწავლე ახალგაზრდობის მონაწილეობა მოსახლეობასთან ერთად რევოლუციურ მოძრაობაში და მისი ეროვნული საგანმანათლებლო მოთხოვნებიანი, ხოლო, მეორე მხრით, ის შენიღბული დათმობანი, რომლითაც მეფის მოხელენი

ხალხის მოტყუებას ცდლობდნენ; გამოაშკარავებულია ცარიზმის რეაქციული პოლიტიკა განათლების დარგში და ქართული საზოგადოების ბრძოლა ამ პოლიტიკის წინააღმდეგ.

დამუშავებულია თემა „ქართველი საზოგადოება 1845—1857 წ. წ. (ნდობისა და თანხმობის ხანაში)“ (მეცნ. კანდ. მ. ბერძნიშვილი), რომელშიაც გამოვლენილია მაშინდელი ე. წ. მესაქე ქართველობის სოლიდარობა მთავრობასთან (მეტადრე ვორონცოვის დროს), მისი რეპტილობა, ეროვნული ხასიათის მოვლენებისადმი ინდიფერენტობა, „რუსობაზე“ მკვეთრად კურსის აღება (ჩაცმა-დახურვა, კერძო ცხოვრება, ლაპარაკი, რუსულად წერა და ბეჭდვა) და, მეორე მხრით, ქართული საზოგადოებრიობის ამოძრავება (ძველ ნაწარმოებთა მულტიპლიკაცია და ბეჭდვა, სიძველეთა რესტავრაცია, ქართული თეატრის დაფუძნება, ჟურნალის დაარსება) და რეჟიმით უკმაყოფილების ნიშნები.

ძველი აღმოსავლეთის ისტორიის შესწავლის ხაზით დამუშავდა ერთი თემა—„ურარტული და ასურული საისტორიო წარწერების სტილის ურთიერთობის ზოგიერთი საკითხი“ (მეცნ. კანდ. გ. მელიქიშვილი), რომლის მიზანი იყო ურარტული წარწერების სტილის შემუშავებაში ასურული გავლენის რაგვარობის გამოვლენა და როგორც ორივესათვის საზიარო, ისე განმასხვავებელი ნიშნების დადგენა; შესწავლილია ურარტული სამარხი და საამშენებლო წარწერების სტილი, გარკვეულია მისი დამახასიათებელი ნიშნები და, ასურულ წარწერათა სტილთან შედარების ფონზე, ნაჩვენებია მათ შორის არსებული განსხვავება; ნაჩვენებია ურარტულის პარალელები ასურული წარწერების აგებულებაში, ცალკეული მომენტების გადმოცემასა და ტრაფარეტულ ფრაზეოლოგიაში.

საისტორიო ძეგლების გამოცემის ხაზით თ. ხაჟომიამ დაამთავრა ვახუშტის „ისტორიის“ ტექსტის დასაბეჭდად გამზადება.

საქართველოს ისტორიის უცხო წყაროების შესწავლის ხაზით ამოკრებილია და გადმოქართულებული ქრისტეფორე კასტელისა და სხვა იტალიელი ავტორების ნაწერთაგან ცნობები საქართველოს შესახებ (მეცნ. კანდ. ბ. გიორგაძე).

შესრულებულია 1946 წლისათვის გათვალისწინებული ნაწილი ნიზამ აღ-მულქის „სიასეთ-ნამეს“ ანუ „სახელმწიფოს მართვის წიგნის“ სპარსული ტექსტისა ქართული თარგმანით და შენიშვნებით (მეცნ. კანდ. ვ. ფუთურიძე).

ზაფხულში განყოფილების 7 უფროსი და 2 უმცროსი მეც-

ნიერი თანამშრომლისაგან შემდგარი ბრიგადა, აკად. ნამდ. წევრის ნ. ბერძენიშვილის მეთაურობით, მივლენილ იქნა მოსკოვსა და ლენინგრადს; იქაურ არქივებსა და სიძველეთსაცავებში ამოკრებილია ახალი უცნობი ძასალები XIX—XX ს. ს. საქართველოს შესახებ.

ამასთანვე განყოფილების წარდგინებით ინსტიტუტმა დასდო რიგი ხელშეკრულებანი მოსკოველ, ლენინგრადელ და თბილისელ მუშაკებთან საარქივო მასალების შერჩევისა და ამობეჭდვის შესახებ (სულ დაახლოებით 70 თაბახის ოდენობით).

ეს ღონისძიებანი, ისევე როგორც განყოფილების ყურადღების ცენტრში მყოფი პრობლემა—XIX—XX ს. ს საქართველოს ისტორიის საკითხების დამუშავება, ემსახურებოდა ზემდგომი ორგანოების მიერ ინსტიტუტის წინაშე დაყენებულ საგანგებო ამოცანას—„საქართველოს ისტორიის“ II ნაწილის დროულად მომზადებას და გამოქვეყნებას. საანგარიშო წელს ამ ამოცანის შესრულების საქმე საგრძობლად დაწინაურდა.

არქეოლოგიის განყოფილების თემატიკა კვლავინდებურად გამოდინარეობდა ერთი ძირითადი პრობლემიდან—„თეზურიდან მიწათმფლობელურზე გარდამავალი და მონათმფლობელური საზოგადოების არქეოლოგიური ძეგლები საქართველოში“.

ამ მიზნით განყოფილებამ საანგარიშო წელს ჩაატარა დიდი საველე მუშაობა საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში.

მცხეთის არქეოლოგიურმა ექსპედიციამ 3 თვეს იმუშავა ველად (ხელმძღვანელი აკად. ს. ჯანაშია). ექსპედიცია გაყოფილი იყო სამ რაზმად. ომის დაწყების შემდეგ პირველად 1946 წელს განახლდა გათხრები სამთავროს სამაროვანზე და თან გრძელდებოდა მუშაობა არმაზისხევის შესართავთან და ბაგინეთში. ამასთანავე მუშაობდა სპეციალურად გამოყოფილი დამზვერავი ჯგუფი ექსპედიციისა.

სამთავროში (რაზმის უფროსი ა. კალანდაძე) საანგარიშო წელს ჩატარდა მეზუთე კამპანია. ამ კამპანიამ, გარდა წინათ მოპოვებული ძრავალფეროვანი მასალის მსგავსისა, მოგვცა ბევრი ახალი და ზოგჯერ უნიკალური მასალა გვიანი ბრინჯაოს ხანის კულტურისა და ხელოვნების შესასწავლად. ამ მხრივ განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობს: საკულტო ხასიათის ძეგლთა ჯგუფი და მათ შორის სახვითი ხელოვნების პირველხარისხოვანი ნიმუშები, ბრინჯაოსაგან ჩამოსხმული ქანდაკებანი ჯიქისა და ჯიხვისა; ადრე-ფეოდალური ხანის სამაროვანში თავი იჩინა დღემდე უცნობმა ფაქტებ-

მა: დიდრონ, „დოლმენოიდურ“ ქვაყუთებში შედგმულმა თიხის კუბოებმა—ვარცლისებრი მოყვანილობის სარკოფაგებმა, რომელნიც მანამდე სამთავროში არავის აღუნიშნავს.

ბაგინეთში (რაზმის უფროსი მეცნ. კანდ. ა. აფაქიძე) გრძელდებოდა აკროპოლისის ზღუდის თხრა აღმოსავლეთის მიმართულ-ბით; აღმოჩნდა ზღუდის გაგრძელება და კოშკი მდ. მტკვრის ნაპირას; გაითხარა ახალი ფართობი ზღუდის შიგნით მდებარე ტერიტორიაზე, სადაც აღმოჩნდა „ბაგინეთი III“-ს ტიპის ნაგებობანი. ციხე-ქალაქის ერთ-ერთ კლდეკართან აღმოჩნდა მდიდრული ინვენტარის შემცველი ქვის სარკოფაგი, არმაზისხევის ერისთავთა სამარხების ტიპისა. ეს სამარხი უხვად გვაწვდის დამატებით მასალას (მათ შორის „არმაზულ“ წარწერებს) ახ. წ. II ს. შიდაციხის ტერიტორიაზე არსებული ვითარების შესასწავლად.

არმაზისხევთან მერვე კამპანია ჩატარდა. დასასრულს მიუახლოვდა ერისთავთა რეზიდენციისა და საკულტო ნაგებობათა კომპლექსის გამოვლენა. აღმოჩნდა მარმარილოს მომცრო ქანდაკების ფრაგმენტი (რიცხვით მესამე). გრძელდებოდა სამეურნეო კომპლექსის ნაშთების, — უმთავრესად ქვევრებისა და დერგების გამოვლენა. აქვე აღმოჩნდა კრამიტ-სამარხი, რომელიც შეიცავდა საყურადღებო ნივთებს და მათ შორის I ს. ფულს. ეს სამარხი საშუალებას გვაძლევს ვირწმუნოთ მანამდე საკმაოდ ჰიპოთეტურად წამოყენებული მოსაზრება არმაზისხევის ქვევრების, საკულტო ნამარხებისა და სათანადო კრამიკული ნაშთების ახ. წ. I—III ს.ს. დათარიღების შესახებ. მეორე მხრივ, ჩვენ ხელთ გვეძლევა დაახლოებით ერისთავთა თანამედროვე, მაგრამ არამდიდარი ადამიანის სამარხი, რომელიც ერისთავთა საგვარეულო სასაფლაოს შორიახლოსაა ჩადგმული მიწაში.

დაზვერვაზე მომუშავე ჯგუფმა (ნ. ლამბაშიძის მეთაურობით), რომელსაც ევალდებოდა მცხეთასა და გორს შორის მდებარე მტკვრისპირა ზოლის წინასწარი შესწავლა, შიომღვიმის მისადგომებზე მიაკვლია საყურადღებო ძეგლს, რომელშიც წინასწარი ვარაუდით, ნაქალაქარი — ქართული ისტორიული წყაროების „სარკინეთი“ არის საგულისხმებელი. აქ ე. წ. „გრძელ მინდორზე“ აღმოჩნდა დასაცავი, ალიზით ნაშენი კედლების ნაშთები, ალიზის კოშკის ნანგრევი — ხელოვნური ბორცვი, ჩუქურთმებით შემკული ნაგებობის ნაშთები, ლითონის ნაწარმი, სამარხები და სხვა.

სამხრეთი ოსეთის არქეოლოგიურმა ექსპედიციამ (ხელმძღვანე-

ლი მეცნ. კანდ. გ. გობეჯიშვილი) მეორე კამპანია ჩაატარა ქ. სტალი-
ნირთან მდებარე „ნაცარგორაზე“. გამოირკვა, რომ ამ გორაკზე 3
ძირითადი ფენაა წარმოდგენილი: პირველ ფენაში აღმოჩენილია
ადრეული ბრინჯაოს ხანის სამარხები; მეორე ფენაში გვაქვს საკულ-
ტო ნაგებობათა—წარმართული ტაძრისა და სამლოცველოების ნან-
გრევები და მათ შორის მოყოლილი სხვადასხვაგვარი ინვენტარი;
ეს ფენა ძვ. წ. II ათასწლეულის დასასრულითა და I ათასწლეულით
თარიღდება; მესამე ფენაში აღმოჩენილია ახ. წ. III—IV ს. ს. „ჩაშვე-
ბული“ სამარხები. ამას გარდა, სულ ღრმა ფენებში გვხვდება ენეო-
ლითის დროინდელი თიხის ჭურჭელიც.

მოპოვებული მასალა ადასტურებს, რომ ბორცვის ძველი ფე-
ნები შეიცავს ერთისა და იმავე ხალხის კულტურულ ნაშთებს. ამ
კულტურისადვის დამახასიათებელია განვითარებული მეტალურგია,
მემინდვრეობა, მესაქონლეობა და მონადირეობა. აშკარად ჩანს ეგეო-
სურ სამყაროსთან კავშირი; დადგენილია ნაგებობათა ტიპები.

ამავე ექსპედიციის ხელმძღვანელმა, არქიტ. ი. ციცივილთან
ერთად, დაზვერა გორის ციხეზე აღმოჩენილი ანტიკური დროის ძეგ-
ლის ნაშთები.

კოლხეთის ექსპედიციამ (ხელმძღვანელი მეცნ. კანდ. ნ. ხოშტა-
რია) ძირითადად კვლავ სოფ. ყულევთან იმუშავა. ითხრებოდა 2
ძველი ნამოსახლარი—ერთი მდ. ცივაზე და მეორე მდ. ხობზე. პირ-
ველის შესწავლისას უმთავრესად ყურადღება ექცეოდა წინა წელს
გამოვლენილი, ადრინდელი ბიზანტიური ხანის 3 ნაგებობის ნან-
გრევებს; ამასთანავე მოპოვებულ იქნა მასალა უფრო ადრინდელი
ფენებიდან. მეორე ნამოსახლარზე ექსპედიცია სწავლობდა ძველ
ფენებს.

დაზვერვითმა მუშაობამ ექსპედიციას მიაკვლევინა რამდენიმე
სხვა ნამოსახლარიც: მდ. ჭურიაზე, მდ. ხობზე და მდ. ცივაზე. ხო-
ბის მოსახლეობა ელინისტური დროისა ჩანს. მის ნაშთებს შორის
ადგილობრივ ნაწარმთან ერთად, გვხვდება უცხოეთიდან შემოტა-
ნილი (ეტყობა, მდ. ხობით) კერამიკული ნაწარმიც. ქ. ფოთის
ტერიტორიაზე აღმოჩნდა ხის შენობის ზედა ნაწილი.

საანგარიშო წელს განყოფილების მიერ დამზადებულია მცხე-
თის არქეოლოგიური ექსპედიციის „შრომების“ I ტომი (რედაქტო-
რი აკად. ს. ჯანაშია). იგი შეიცავს: ა. რედაქტორის ვრცელ შესავალ
წერილს, გამოკვლევას „ანტიკური საქართველო და მისი წარმო-

შობა“; ზ. არმაზისხევთან წარმოებული გათხრების ისტორიასა და იქ აღმოჩენილი ძეგლების საერთო მიმოხილვას; გ. 1940—41 წ. წ. გათხრილ ერისთავთა სამარხების მიმოხილვას; დ. 1943—45 წ. წ. გათხრილი მდიდრული სამარხების მიმოხილვას; ე. დიდძალ საილუსტრაციო მასალას—ფოტოგრაფიებს, ფერად ნახატებსა და გრაფიკულ ნახაზებს.

შესავალ წერილში გამოკვლეულია ქართული კულტურის ფესვების, ქართველთა გეარტომული მომდინარეობის, იბერიაში მონათმფლობელური სახელმწიფოებრივი წარმონაქმნების გაჩენისა და მათი განვითარების საკითხები. ისინი გაშუქებულია, ერთი მხრით, ეროვნული და უცხო წერილობითი წყაროების კრიტიკული ანალიზისა და, მეორე მხრით, ბოლო ხანებში უზვად დაგროვილი არქეოლოგიური მასალების საფუძველზე.

ტომის ძირითადი ნაწილი მიძღვნილია არმაზისხევთან აღმოჩენილი მასალების დეტალური აღწერის, ანალიზის, კულტურულ-ისტორიული ინტერპრეტაციისა და დათარიღებისადმი. ეს მასალები ადასტურებს, რომ ახალი წელთაღრიცხვის დასაწყისში იბერიის მოსახლეობა განვითარების მაღალ საფეხურზე დგას. მას უკვე აქვს სავსებით განვითარებული და ჩამოყალიბებული სახელმწიფო. მეფეებს ჰყავთ ხელქვეითი მმართველი აპარატი—ეზოსმოდღვარნი, ცალკეული ოლქების მმართველი ერისთავები—მცირენი და, ჩანს, დიდნიც. მოსახლეობის ზედა, არისტოკრატიული ფენის სამარხებმა შემოგვინახა გასაოცარი ხელოვნებით ნაკეთები ძვირფასი სამკაული, ჭურჭელი, საზეიმო იარაღი, პორტრეტული და წარწერიანი გემები და სხვა მრავალი. ამ ნივთიერ კომპლექსში, ერთი მხრით, მძლავრადაა წარმოდგენილი ძველი ადგილობრივი ტრადიციების ნაკადი, ხოლო, მეორე მხრით, იგი ასახავს უცხო ქვეყნებთან იბერიის კულტურულ-პოლიტიკური ურთიერთობის ზოგიერთ მომენტს,

აღმოსავლურ-ქართულ ბრინჯაოს საომარ ცულებს მიეძღვნა მონოგრაფია, რომელშიაც გარკვეულია, რომ ეს ცულები წარმოადგენს ერთ-ერთ ისეთ იარაღს, რომელიც, გვიანი ბრინჯაოს ხანის ძეგლთა ზოგ სხვა ტიპთან ერთად, მკაფიოდ გამოავლენს აღმოსავლური კულტურის სპეციფიკას და ამ კულტურის შესწავლისას დამახასიათებელ, სახელმძღვანელო ტიპს წარმოადგენს, იგი გენეტურად უკავშირდება, ერთი მხრივ, კოლხურ-ყოზანური წრის დამახასიათებელი ცულების სერიას, ხოლო, მეორე მხრივ, წინააზიის ისეთი ქვეყნების

ბრინჯაოს საომარ ცულებს, როგორცაა ძველი ბოლაზქოის ხეთა, კისიტური ლურისტანი და სხვა, მაგრამ საბოლოოდ კი აღმოსავლურ-ქართული ცული მკვეთრი ინდივიდუალობის მქონე იარაღის სახითაა ჩამოყალიბებული.

ამავე იარაღს, ცულს ეხება გამოკვლევა „ბრინჯაოს ყუამილიანი ცულის გენეზისი და განვითარება კავკასია-წინააზიის არქეოლოგიური მასალის მიხედვით“ (მეცნ. კანდ. გ. გობეჯიშვილი). ნაშრომში მოცემულია ცდა ცულების ამ თავისებური ჯგუფის ტიპოლოგიური და ქრონოლოგიური კლასიფიკაციისა. მოხაზულია მათი გავრცელების ფარგლები. კავკასიაში გავრცელებული ყუამილიანი ცულები, რომელნიც გენეტიურად მომდინარეობს შუმერული პროტოტიპიდან, სამ ძირითად ქვეტიპად გაიყოფა. შუა ბრინჯაოს ხანაში საქართველოში გავრცელებულია ორი ტიპი: ა) ე. წ. „საჩხერული“, კაჩამალაღი და ბ) პირფართო ცულები.

დროთა განმავლობაში ეს ცულები ჰკარგავს საომარი და სამეურნეო იარაღის ფუნქციას და სარიტუალო, საზეიმო თუ სიმბოლურ საგნებად იქცევა. ძვ. წ. I ათასწლეულის დასაწყისში დეკორატიული ცულები ძლიერ გავრცელებულია მთიან კავკასიაში (ზემო რაჭა, დიგორი, ბაქსანი). ლითონის შედგენილობის მიხედვით ზემორაჭული ცულები ადგილობრივ ნაკეთები ჩანს, თუმცა მათ დეკორატიულ მოტივებში იგრძნობა ლურისტანული ელემენტი.

ნაშრომში „სამთავროს ორმოსამარხთა ქრონოლოგიის საკითხი“ (ა. კალანდაძე) მოცემულია ანალიზი ავტორის ხელმძღვანელობითა და მონაწილეობით განათხარი ძველი ორმოსამარხებიდან დაგროვილი მასალისა, გამოყოფილია უძველეს სამარხთა ფენა და დადგენილია, რომ იგი ეკუთვნის გვიანი ბრინჯაოს ხანას.

საანგარიშო წელს განყოფილებაში დაწერილ იქნა ანგარიშები წინა წელს ჩატარებული საველე მუშაობის შესახებ.

საანგარიშო წლის განმავლობაში შესრულებულია არმაზისხევის რაზმის მიერ 1945 წლის გათხრების მეშვიდე კამპანიის ანგარიში. ამ კამპანიამ ცხადჰყო, რომ არმაზისხევთან კვლავ მოსალოდნელია მრავალი ძველის აღმოჩენა და რომ, მეორე მხრივ, წინა კამპანიათა შედეგების მიხედვით შემუშავებული ზოგი დასკვნა არსებითად უნდა შეივისოს და გადაისინჯოს. კერძოდ, ერისთავთა სასახლედ მიჩნეული უნდა იქნეს აბანოს ახლოს სამხრეთ-აღმოსავლეთით მდებარე ნაგებობა, აღმოჩენილი 1941 წელს და მეთოდურად გათხრილი 1945

წელს. ეს სასახლე თავის დროზე თლილი ქვის პერანგით შემოსილი და ანტიკური ყაიდის კარნიშებით, ბაზა-კაპიტლიანი სვეტებით დამშვენებული ყოფილა. შიგ სხვადასხვაგვარი და მეტნაკლები ზომის ნატიფად ნაკეთები მარმარილოს ქანდაკებანი მდგარა. ამ უკანასკნელთა მოფანტული და ნაკლული ნატეხების სახით ჩვენ ხელთა გვაქვს ნამდვილი მრგვალი სკულპტურის უძველესი ნაშთები საქართველოს ტერიტორიაზე.

ბაგინეთის რაზმის მიერ 1945 წელს მოპოვებული მასალა (რაზმის უფროსი მეცნ. კანდ. ა. აფაქიძე) ადასტურებს, რომ ისტორიული წყაროების „არმაზციხე“ ბაგინეთის ტერასზე ყოფილა გაშენებული. აღმოჩენილია შიდაციხისათვის დამახასიათებელი გამაგრებული ზღუდე საგანგებო კომპებითა და კონტრფორსებითურთ. დადასტურებულია მშენებლობის ძველ-აღმოსავლური და ანტიკური წესები. დასტურდება სამი სხვადასხვადროინდელი ფენის არსებობა. უძველეს ფენაში შემონახულია ძვ. წ. V—IV ს. ს. ქალაქის ნაშთები; ზედა ფენებში წარმოდგენილია უფრო გვიანდელ ქალაქთა ნაშთები. დასტურდება, რომ ბაგინეთის ქვედა ტერასზე იდგა ტაძრის ტიპის ხის სვეტებიანი ნაგებობა, რომლის სვეტები ოქროს ფურცლებით ყოფილა შემკული. ტაძარი დანგრეულია ძვ. წ. III—II ს. ს. გათხრილია IV—V ს. ს. კუთვნილი ოროთახიანი ნაგებობა, რომლის ჩრდილო შესასვლელში აღმოჩნდა კედლის ორი ქვა არამეული წარწერით. დადასტურდა, რომ არმაზის ციხე-ქალაქს წყალი კარსნის წყაროებიდან მოსდიოდა: კარსნიდან ბაგინეთამდე რამდენსამე უბანზე აღმოჩენილია წყალსადენის მილების ნაშთი.

სამხრეთი ოსეთის ექსპედიციის ანგარიში წარმოდგენილია მეცნ. კანდ. გ. გობეჯიშვილის მიერ. ავტორის მოსაზრებით, ცნობილი „ახალგორის განძის“ მოპოვების ადგილის—საძეგურის სამაროვანის ასაკი აქემენიდურ-ელინისტურ-რომაული ეპოქით განისაზღვრება. აქ აღმოჩენილი მასალა გვაფიქრებინებს, რომ ბორცვი თავდაპირველად (აღრეულ ბრინჯაოს ხანაში) ამოუყვანიათ, ხოლო შემდეგ (ძვ. წ. I ათასწლეულის დასაწყისში) ზედ აღუმართავეთ სხვადასხვა ნაგებობა, რომელიც ცეცხლს უმსხვერპლია. ამ ნაგებობათა შორის გამოირჩევა წარმართული სამლოცველოები. 1945 წელს გაითხარა ერთი ამათგანი, რომელშიც კარგად იყო შენახული თიხის საკუროთხველი, ზოგიერთი დეკორაციული დეტალი, სიმბოლიკური ნიშნები, დიდძალი ქურჭელი, ზოგიერთი სამეურნეო და საბრძოლო იარაღი, საკულ-

ტო საგნები და აგრეთვე ხორბლეულის ნაშთები. გარდა ამისა კულტურულ ფენებში მოპოვებულია უამრავი მასალა, რომელიც საკმაო წარმოდგენას გვაძლევს ნაცარგორის მშენებელთა სამეურნეო საქმიანობისა და სულიერი კულტურის შესახებ. გორაკის ზედა ფენაში გათხრილია რამდენიმე სამარხი, ალბათ ახ. წ. IV—V ს. ს.

კოლხეთის ექსპედიციის ანგარიში წარმოდგენილია მეცნ. კანდ. ნ. ხოშტარიას მიერ. ექსპედიციამ სოფ. ყულევის ტერიტორიაზე აღმოაჩინა ორი უძველესი მოსახლობის ნაშთები. ეს ნამოსახლარები ზღვის პირას მდებარეობს. ერთი მათგანის ზედა ფენა ადრე-ბიზანტიური დროისაა და წარმოდგენილია აგურით ნაგები, კრამიტით დასურული შენობებით. ამ შენობებში ნაპოვნია ქართული ეპიგრაფიკული მასალა. ნამოსახლართა ქვედა ფენები ეკუთვნის ძვ. წ. IV—III ათასწლეულებს და გვიჩვენებს, რომ დასახლებული ყოფილა განვითარებული კულტურის მქონე ხალხით. კულტურულ ფენებში აღმოჩენილია კერამიკა, ბრინჯაოს ნივთები და სამსხმელო ყალიბები. ეს ადგილები მჭიდროდ უნდა ყოფილიყო დაკავშირებული ქალ. ფაზისთან მდინარეებისა და არხების მეშვეობით. აქედან სავსებით გასაგები ხდება არიანეს მარშრუტი ქ. ფაზისიდან მდ. ხობამდე არა ზღვით, არამედ არხებითა და მდ. ცივათი. ეს ანგარიში შემოკლებული სახით დაიბეჭდა აკადემიის „მომამბეში“.

იმავე თანამშრომლის მიერ ექსპედიციის მასალების მიხედვით დაწერილია გამოკვლევა „ქალ. ფაზისის ლოკალიზაციის საკითხისათვის“. არქეოლოგიური მასალა ადასტურებს, რომ ძველი ფაზისი იმავე ადგილას მდებარეობდა, სადაც ახლა ქალაქი ფოთია, თუმცა შესაძლებელია, რომ ამ ორი ქალაქის საზღვრები ერთმანეთს ზუსტად არ ემთხვეოდეს.

მეცნ. კანდ. ი. გძელიშვილის მიერ წარმოდგენილია ანგარიში აფხაზეთში, წებელდის კრემაციულ სამაროვანზე ჩატარებული დაზვერვითი გათხრებისა. ავტორის აზრით: ა) სოფ. ოლგინსკოეში გათხრილი კრემაციული ნაშთები გამონაკლისს არ წარმოადგენს აფხაზეთისათვის; ბ) ეს სამარხები ადგილობრივ ტომებს მიეკუთვნება; გ) მასალა თარიღდება ახ. წ. III ს. დამლევითა და IV ს. პირველი ნახევრით.

იმავე თანამშრომელმა უკვე გადასცა დასაბეჭდად ნაშრომი „კოლხეთის არქეოლოგიური ძეგლების ტოპოგრაფიული დოკუმენტაციისათვის“. ნაშრომის ძირითადი დასკვნებია: ა) კოლხეთის ძველ

მოსახლობათა განლაგების თავისებურების გამო მუდმივი რეპერების საფუძველი ღრმად უნდა ჩაიყაროს; ბ) გათხრები მოითხოვს სპეციალურ დოკუმენტაციას; გ) ძეგლის ტოპოგრაფიული დოკუმენტაცია უნდა ჩატარდეს როგორც გათხრებამდე საინჟინრო ლონისძიებათა დასაპროექტებლად, ისე თვით გათხრების პროცესში.

ნაშრომი „ანტიკური საქართველოს არქიტექტურულ ძეგლთა აღდგენისა და დაცვის ტექნიკა“ (არქიტ. ი. ციციშვილი) წარმოადგენს მოკლე ექსკურსს ძველი ქართული არქიტექტურის ისტორიაში: ციკლოპური ნაგებობანი, ანტიკური ნაგებობანი, ფეოდალური ხანის ნაგებობანი. ავტორი აყენებს დებულებას, რომ მეზობელ ქვეყნებთან ცხოველი ურთიერთობის მიუხედავად ქართველ მშენებლებს შეუნარჩუნებიათ და განუვითარებიათ ადგილობრივი ტრადიციებიდან მომდინარე თავისებური სტილი, თუმცა ირანული და ბერძნულ-რომაული ელემენტები ამ ძეგლებში მაინც ჩანს. ამასთანავე მოცემულია ქართული ანტიკური არქიტექტურული ძეგლების დაცვისა და აღდგენის ზოგიერთი მეთოდური მითითება.

მოწესრიგდა და კომპლექსურად დალაგდა სამთავროს სამაროვანზე 1938 წელს მოპოვებული ინვენტარი (ნ. უგრელიძე და ნ. ოქროპირიძე).

ეთნოგრაფიის განყოფილებაში მუშაობა წარმოებდა 3 ძირითად ტრადიციულ პრობლემაზე და აგრეთვე ერთი საგანგებო დავალების შესასრულებლად.

ძველი მატერიალური კულტურისა და მეურნეობის გადმონათობის შესწავლის მიზნით დამუშავდა 4 თემა.

წარმოდგენილია ნაშრომი „დასახლების ტიპი მთიულეთში“ (აკად. წევრ-კორ. გ. ჩიტაია). დადგენილია სოფლის სტრუქტურის ძირითადი ელემენტები და გარკვეულია შერწყმული მეურნეობის (მესაქონლეობა და მიწათმოქმედება) თავისებურებანი მთის ზოლის პირობებში. მეურნეობის დაბალი ტექნიკა და ძნელსავალი გზები აპრობებდნენ სოფლის ტერიტორიის მეტად დიდ სივრცეს, საცხოვრებელი პუნქტების არსებობას სოფლის შიგნით და მის პერიფერიაში. გამოვლენილია ამ გარემოებასთან დაკავშირებული გაერთიანებული შრომის ფორმები („მონდავი“, „დაკვეთილი მუშა“, „შეამხანაგება“, „ჯარნადი“, „სხლომა“ და სხვა). დასახლებული მეურნეობის ტიპი და შრომის ფორმები იწვევდა ხალხის კომპაქტურ დასახლებას, რაც აქ მოცემულია გვარისა და გვართა გაერთიანების სახის უბანსა და

სოფელში; დასახლების ამავე ტიპთან დაკავშირებულია თავდაცვითი ნაგებობანი სოფლის „ციხის“, სოფლის „საწამლიას“ და სოფლის „კარის“ სახით.

შეკრებილია მასალები თემაზე „ვაზის ძველი კულტურა კახეთში“ (მეცნ. კანდ. ლ. ბოჭორიშვილი). ეს მასალები კლასიფიცირებული და შეჯერებულია სამეცნიერო ლიტერატურაში არსებულ მასალასთან საქართველოს ეთნოგრაფიულ სინამდვილეში შემონახული ვაზის ჯიშებისა და ვენახის მოვლა-მოშენების წესთა შესახებ.

მეცნ. კანდ. ა. რობაქიძემ წარმოადგინა მასალები თემაზე „მეფუტკრეობა ზემო სვანეთში“. ბალსქვემოური სვანეთის მეფუტკრეობასთან დაკავშირებით გარკვეულია ქართული გეჯების უმთავრესი ტიპები და ყოველი მათგანის გავრცელების ჯერ კიდევ სავარაუდო არე. გარკვეულია მთის კავკასიური ფუტკრის სამეურნეო ნიშანთვისებანი და მისი ადგილსამყოფელის საზღვრები.

ნაშრომში „ქვის დამუშავება მთიულეთში (ს. ბედუკაძე) დადგენილია, რომ მთიულეები ძველი დროიდანვე იღებენ დასამუშავებლად ქვას „საკოხედ“ და „დიდველის ძირად“ წოდებული საბადოებიდან. გარკვეულია ქვის დამუშავების წესები: „ქვის გახსნა“, „ქვის გაჭრა“, „გაკოპიტება“, „გათლა“, „ამოღება“ და „დაწერა“.

მთიულეთში ქვის დამუშავება ერთი საგვარეულოს ხელობაა. დახელოვნების მიხედვით გამოიყოფიან „კედლის მგებნი“ და „საფლავის ქვების მთლელნი“. პირველნი აქანდაკებენ „ბორჯლიან ქვებს“, „ყოჩებს“, წმინდათა ბარელიეფებსა და ქვის ბოძებს; თლიან „კუთხისა“, „ფაიისა“, „ყრუკედლისა“, „თარლისა“ და „ცადაქნილი თარლის“ ქვებს. მეორენი შეკვეთით თლიან „ჯვრიან“ და „გახატებულ“ „კუბო“ ქვებს.

ძველი სოციალური ურთიერთობის გადმონაშთების შესწავლის ხაზით განყოფილებაში დამუშავდა 2 თემა.

მეცნ. კანდ. რ. ხარაძის მიერ შეკრებილია მასალები თემაზე „საერთო სახლი“ ხევში (თემური ვაერთიანება). დამუშავებულია ლიტერატურული ცნობები ხევის ერთობის სახლის შესახებ. ხევის ერთობის სახლთან დაკავშირებით ქართლში ჩატარებულმა სპეციალურმა მუშაობამ დაადასტურა ხევისა და ქართლის ერთობის სახლებს შორის არსებული სტრუქტურული სხვაობა. გაირკვა, რომ ერთობის სახლი ქართლში წარმოადგენს დიდ ოჯახს, რომელიც საგვარო ხასიათის სახლის დაშლის შემდგომ უნდა შექმნილიყო და მისგანვე მიეღო ეს სახელწოდებაც.

შრომაში „საქორწინო ინსტიტუტი მთიულეთში“ (ი. ჭყონია) გარკვეულია ქორწინების ინსტიტუტის ძირითადი შემადგენელი ელემენტები: „შეგულება“, „გაჩხრეკა“, „მარჯაკლობა“, „ბელგა“, „პატარა ლიშანი“, „დიდი ლიშანი“, „შემოსამპირობო“, „ქორწილი“, „საღვთო“, „ხინკლობა“, „წყლვეინება“, „პატარაძლის ნასტუმრეობა“. ქორწინების მთავარ მომენტად ითვლება „დიდი ლიშანი“. დადგენილია, რომ მექორწინე მთიულეთში არის არა ინდივიდი, არამედ კოლექტივი „კომი“ და „განაყარი“. დამოწმებულია დედისა, დედის გვარისა და დედის ძმის უფლება-მოვალეობის უპირატესობა. გარკვეულია აგრეთვე ეგზოგამიის ფარგლები: უბანი, სოფელი, ხეობა, სადაც გვაროვნულ პრინციპს გარდა მოქმედებს მეზობლური ურთიერთობა, შეპირობებული სამოკეთო დამოკიდებულებით. თავისებურებას წარმოადგენს ერთი წინაპრისაგან მომდინარე გვარების—წიკლაურ-ბეჭაურების საქორწინო კავშირი (ენდოგამია). ეს ვითარება ანალოგიურია იმ ისტორიული ცნობისა (X ს.), რომელიც შეეხება საქართველოს მთიანეთის ამ ტერიტორიაზე მოსახლე ტომებს—წანარებს.

ძველი სულიერი კულტურის გადმონაშთების შესწავლის ხაზით დამუშავდა 5 ტემა.

მეცნ. კანდ. ვ. ბარდაველიძემ წარმოადგინა მასალები ღვთაება „დალის“ შესწავლისათვის; შედარებითი-ეთნოგრაფიული თვალსაზრისით კლასიფიცირებულია წინა წლებში მოპოვებული მასალები ქართველი ტომების (სვანების, ხევსურების) ნადირობისა და ნადირთ ღვთაებათა შესახებ: ა) ნადირთ ღვთაებანი და ნადირთ მცველები; ბ) მონადირისა და ნადირთ ღვთაების ურთიერთობა; გ) ტაბუაცია ნადირობის სფეროში და სხვა. გამოვლენილია მასალა „დალ შუშხშიშის“ შესახებ, რომლის მიხედვით დალი ქართველ-კავკასიელთა ცისკრის ღვთაებად ისახება (დალი, დილა, დელია, დალ, დელე). ქართველ-კავკასიელთა ღვთაება შესატყვისობას პოულობს შუმერულ და ძველ აღმოსავლურ ღვთაება „დილ-ბად“ || „დილ-ბატთან“.

ნაშრომში „ქადაგის საკითხისათვის ხევსურეთში“ (თ. ოჩიაური) დადგენილია ქადაგად მომზადების საყვებურები; „აყვანა“, „გაწმიდება“ და „გადაბუშება“, გამოვლენილია ქადაგის სოციალური და იდეოლოგიური ფუნქციები, სავარაუდებელია, რომ ხევსურული ქადაგობა გარდამავალ საფეხურს უნდა წარმოადგენდეს შამანობასა და ქურუმობას შორის.

ნ. თოფურია მ წარმოადგინა მასალები „გადმოცემები სვანური ლიტერატურის“ შესახებ“. გადმოცემების მიხედვით დასტურდება, რომ ლიტერატურის მშენებლები ადგილობრივი ხელოსნები იყვნენ. მათ შორის ქალებიც ივარაუდებია. გადმოცემების მიხედვითვე კოშკების აშენება გმირთა (სვანურად „გამირი“) ხანას, ან „თათრების შემოსევათა“ დროს მიეწერება, ან არა და ისინი თამარ მეფის მიერ აშენებულად ითვლება.

წარმოდგენილია მასალები წარმართული რელიგიის შესახებ (ჯ. რუხაძე). ავტორის მიერ კლასიფიცირებულია ნაბეჭდი ლიტერატურიდან ამოკრებილი ცნობები. გამოყოფილია მასალები ასტრალური, ხის, მთის, მიცვალებულისა და წინაპრის კულტების შესახებ. აღნიშნული მასალა შედარებულია არსებულ ეთნოგრაფიულ ლიტერატურულ მონაცემებთან.

მ. კედელაძემ კლასიფიკაცია უყო მთიულეთში მიცვალებულის კულტის შესახებ შეგროვებულ მასალას.

საანგარიშო წლის განმავლობაში განყოფილების ყურადღების ცენტრში იდგა და მისი მუშაობის ძირითად საგანს შეადგენდა „საქართველოს ეთნოგრაფიის ნარკვევების“ დაწერა სსრ კავშირის მეცნ. აკად. ეთნოგრაფიის ინსტიტუტის მრავალტომიანი გამოცემისათვის „Народы мира“. ეს ნარკვევები შედგენილია განყოფილების მიერ წლების განმავლობაში შეგროვებული ეთნოგრაფიული მასალების საფუძველზე. მათში რიგი საკითხები ახლებურადაა გაშუქებული. ნაშრომის შესავალი და საერთო ხელმძღვანელობა ეკუთვნის აკად. წევრ-კორ. გ. ჩიტაიას, ნარკვევი „მეურნეობა“ მეცნ. კანდ. ა. რობაქიძეს, „მატერიალური კულტურა“—მეცნ. კანდ. ლ. ბოჭორიშვილს, „საზოგადოება“—მეცნ. კანდ. რ. ხარაძეს, ხოლო „რელიგია“—მეცნ. კანდ. ვ. ბარდაველიძეს, ილუსტრაციები (20 სურათი და 7 ფერადი ტაბულა) მხატვარ ნ. ბრაილაშვილს. მასალა უკვე გაეგზავნა სსრ კავშირის მეცნ. აკად. ეთნოგრაფიის ინსტიტუტს.

საანგარიშო წელს განყოფილებამ საექსპედიციო მუშაობაც ჩვეულებისამებრ ინტენსიურად აწარმოვა.

აკად. წევრ-კორ. გ. ჩიტაიას ხელმძღვანელობით მოეწყო დაზვერვითი ექსპედიცია ქართლში. ამ ექსპედიციამ მოამზადა პირობები მიმდინარე და შემდგომ წლებში ქართლის მონოგრაფიული აღწერისათვის; ექსპედიციამ იმუშავა შემდეგ სოფლებში: წილკანი,

ერედა, ფრეზეთი, ბაზალეთი, გრემისხევი, ბოდორნა, არანისი და ლაფანანთ-კარი. დაზვერვის შედეგად გაირკვა 8 მიკრორაიონი ქართლის მონოგრაფიული შესწავლისათვის: მუხრანის ველი, გორის ველი, ქარელის ველი და სხვა. დაზუსტდა ამ რაიონებში მუშაობის გეგმა. ექსპედიციის მუშაობის ადგილებში დამოწმდა მთიდან გადმოსახლებულთა დიდი რაოდენობა (მთიულები, ხევსურები, ფშავები, ნაოსრები და აგრეთვე კახელები); აქვე დადასტურდა თანაარსებული ეთნოგრაფიული მოვლენები: ღრმად ხვნა, დიდი გუთანნი, თესლის შენაცვლება, რწყვის სისტემა, მოდგამი, დასახლების ტიპი და ერთობის სახლი, ვაზი, გუთანნი, ქვევრები და ზედაშე.

ერთი თვის განმავლობაში მუშაობდა კომპლექსური ექსპედიცია მთიულეთში (ხადაში, გუდამაყარსა და ხანდოში) ი. ჭყონიას ხელმძღვანელობით. ექსპედიციამ შეკრიბა მასალები მთიულეთის მოსახლეობის საქმიანობის ძირითადი დარგების და აგრეთვე უბნის, სოფლისა და ხევს შიგნით დასახლებისა და ქორწინების ინსტიტუტის ძირითადი ელემენტის შესახებ. მოპოვებულ იქნა მასალა მთიულთა მიერ ქვის ამოღებისა და დამუშავების შესახებაც.

ერთი მოკლევადიანი ექსპედიცია, მეცნ. კანდ. ა. რობაქიძის ხელმძღვანელობით, მოეწყო პატარა ლიახვის ხეობაშიც. ექსპედიციის მიერ ჩაწერილია მასალები ფუტკრის მოძებნისა და მოშინაურების ზერხთა შესახებ. აღწერილია ფუტკრის მოვლა-პატრონობისა და თაფლის მიღება-გამოყენების ფორმები; აღნიშნულია ვასტინჯის (ვასკირჯის) ერთ-ერთი ფუნქცია—ფუტკრის მფარველობა; შეგროვებულია მასალა გეჯათა ძირითადი ტიპების შესახებ.

ამასთანავე მოეწყო თანამშრომელთა და ასპირანტთა ინდივიდუური მივლინებანი.

1. თ. ოჩიაურმა იმუშავა „მირგვალ“ ხევსურეთში და მოიპოვა დამატებითი მასალა თემისათვის „ქადაგის საკითხი ხევსურეთში“.

ნ. თოფურიამ სამეგრელოში შეაგროვა მასალები ისეთი დღეობებისა და რელიგიური წესების შესახებ, რომლებიც ლიტერატურაში ცნობილი არაა.

შ. ინალ-იფა აფხაზეთში, ხოლო ზ. გაგლოევი სამხრეთ ოსეთში აგროვებდნენ მასალებს საქორწინო წეს-ჩვეულებათა და ხალხურ დღეობათა შესახებ.

ფილოლოგიის განყოფილება საანგარიშო წელსაც მუშაობდა 2 ძირითად პრობლემაზე: „ქართლის ცხოვრება“ და „ბერძნულ-ქართული დოკუმენტირებული ლექსიკონი“.

„ქართლის ცხოვრების“ მეცნიერულ-კრიტიკული გამოცემის მოსამზადებლად დასადგენია სულ 3 წყაროს ტექსტი: 1. დავით აღმაშენებლის ისტორიკოსისა, 2. სუმბატ დავითის ძისა და 3. ლაშა გიორგის დროინდელი მემატიანისა. 1946 წელს დადგენილია დავით აღმაშენებლის ისტორიკოსის ტექსტი (მეცნ. დოქტ. ს. ყაუხჩიშვილი).

დავით აღმაშენებლის ისტორიკოსის თხზულების ტექსტი დადგენილია, ისევე როგორც „ქართლის ცხოვრების“ სხვა ნაწილებისა, ყველა არსებული ნუსხის მიხედვით. ამ ტექსტზე მუშაობამ და კერძოდ ენობრივმა დაკვირვებებმა დაარწმუნა დამდგენელი, რომ A ნუსხა (ანასეული) მართლაც თხზულებისა და საერთოდ „ქართლის ცხოვრების“ უძველეს სახეს უნდა წარმოადგენდეს.

ბერძნულ-ქართულ დოკუმენტირებულ ლექსიკონზე მუშაობა ორი მიმართულებით მიმდინარეობდა: 1. იწერებოდა ახალი ბარათები (ბერძნული და ქართული ტექსტებით) და 2. ახალი ლექსიკური მასალისა და ახალი გრამატიკული ფორმების გამოკვლევის მიზნით წარმოებდა ახალი ტექსტების გადმოწერა (ამოიწერა 32000 ბარათი).

სალექსიკონო ბარათების ამოსაწერად საჭირო ტექსტების (ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნის) გადმოწერაზე მუშაობდნენ: მეცნ. კანდ. ე. დოჩანაშვილი, თ. ბრეგაძე და ე. გამყრელიძე. სალექსიკონო მასალის ბარათებზე ამოწერას აწარმოებდნენ: მეცნ. კანდიდატები ე. დოჩანაშვილი და თ. ყაუხჩიშვილი; მ. კახაძე, თ. ბრეგაძე და ა. გაჩყრელიძე.

გარდა ამ ორი პრობლემისა, განყოფილების ზოგიერთი თანამშრომელი მუშაობდა ცალკეულ პრობლემებზედაც.

თ. ყაუხჩიშვილი 1945 წლიდან მუშაობს საქართველოში შემორჩენილი ბერძნული წარწერების კორპუსის („Corpus inscriptionum graecarum, in Georgia repertarum“) შედგენაზე. საანგარიშო წელს იგი ამუშავებდა წინა წლის ექსპედიციებით დასავლეთ საქართველოში შეკრებილსა და შემოწმებულ მასალას და ამასთანავე ზაფხულში აგროვებდა და ამოწმებდა ქართლ-კახეთის ეპიგრაფიკულ მასალას.

ა. გაწერელია მუშაობდა ქართული კლასიკური ლიტერატურული მემკვიდრეობის მეცნიერული გამოცემის ხაზით. მან შეაგროვა მასალები გ. ორბელიანის „წერილების“ III ტომის შენიშვნებისათვის.

მუსიკალური ფოლკლორის განყოფილებას გეგმაში ორი პრობლემა ჰქონდა: ქართული ხალხური სიმღერების, საგალობლებისა

და სანოტო ნიშნების შესწავლა და ქართული მუსიკალური ფოლკლორის მასალების ჩაწერა.

პირველი პრობლემის ერთ-ერთი თემა („ქართულ საგალობელთა წყობები“, პროფ. დ. არაყიშვილი) შეიცვალა იმავე შემსრულებლის თემით „რაჭული ხალხური სიმღერა“. ეს თემა მიზნად ისახავდა რაჭული ხალხური სიმღერების თავისებურებისა და ქართულ მუსიკალურ ფოლკლორში რაჭული ხალხური მუსიკის ადგილის დადგენას, აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოს ხალხურ მუსიკასთან შედარების გზით. ნაშრომში გარკვეული იქნა, რომ რაჭველების მდიდარი ხალხური მუსიკა (ხმიერი და საკრავიერი) თავისი სამწილადი ზომის ფერხულებით, ერთი მხრით, უახლოვდება უძველეს სევანურ სიმღერათა ფორმებს და, მეორე მხრით, რთული მოდულაციური გეგმის მქონე სუფრული სიმღერით „ქრისტიანდევით“ — უფრო გვიანდელი ფორმაციის ქართლ-კახურ სიმღერებს; ამიტომ ქართული ხალხური მუსიკის განვითარების ისტორიაში რაჭულ ხალხურ მუსიკას გარდამავალი ადგილი უნდა მიეკუთვნოს. ამასთანავე ნაშრომში დაწვრილებითაა აღწერილი რაჭული სტერი და ფერხულები.

დამუშავდა პირველი ნაწილი გარდამავალი თემისა „სანოტო ნიშნების სისტემა ძველ ქართველ საეკლესიო ხელნაწერებში X—XII ს. ს.“ (მეც. დოქტ. შ. ასლანიშვილი). ეს თემა მიზნად ისახავს სანოტო ნიშნების დაზუსტებას, გამორკვევას ქართული ნიშნების ურთიერთობისა საშუალო საუკუნეთა დასავლეთ ევროპისა და აღმოსავლური ქვეყნების სანოტო ნიშნებთან, სიტყვიერ ტექსტთან დაკავშირებით ნიშნების რიტმული განლაგების დადგენას, ცალკეული ნიშნებისა და მათი კომპლექსების ურთიერთობის შესწავლას, თითოეული ჯგუფის სანოტო ნიშნების ფორმულათა დადგენას.

ჯერჯერობით მიღებულია შემდეგი შედეგები: გამორკვეულია, რომ X—XII ს.ს. საქართველოში არსებობდა ზუსტად ჩამოყალიბებულ სანოტო ნიშნების სისტემა. ეს სისტემა თვით საქართველოში შექმნილა, სხვა ერთა მუსიკალური კულტურისაგან დამოუკიდებელი. საგალობლები ემყარებიან რვა ჯგუფის სისტემას. ერთდროულად სტრიქონს ზემოთ და ქვემოთ მოთავსებული რამდენიმე ნიშანი წარმოადგენს მუსიკალური ინტონაციის კომპლექსს. სანოტო ნიშნების სისტემაში შედიოდა პარალელური ნიშნები. ყოველ ჯგუფს გარკვეული სანოტო ნიშნების ფორმულა ჰქონდა. საგალობლის სანოტო ნიშ-

ნების მთელ ფორმულაში ცალკეული შემადგენელი ნაწილები (ფორმულები) პერიოდულად მეორდება. ერთი ან სხვადასხვა ავტორის საგალობლის ერთისა და იმავე ხმის ფორმულის ნიშნები, სიტყვიერ ტექსტთან შეფარდებით, განლაგდებიან მარცვლების იმავე რიგითს რიცხვზე, ან პროპორციულად. XI ს. ზოგი „ძლისპირი“ თანამედროვე სანოტო სისტემითაა ჩაწერილი XIX ს. ბოლოს და XX ს. დასაწყისში.

თემა „ქართული ხალხური სიმღერის ყოფა-ცხოვრებითი პირობები“ (თ. შამალაძე) დამუშავებულია XIX და XX ს.ს მკვლევარების ნაწარმოებთა მიხედვით. შეგროვილი და სისტემაში მოყვანილია დაწვრილებითი აღწერა და ცალკეული დაკვირვებანი შრომის სიმღერებსა, საღიაცო სიმღერებსა და „ნანასთან“ დაკავშირებული საყოფაცხოვრებო პირობების შესახებ. ამასთანავე დადგენილია წრე აღნიშნულ ჟანრთა სიმღერებისა, რომლებიც დაკავშირებულია გარკვეულ საყოფაცხოვრებო პირობებთან.

მეორე მხრივ, განყოფილებამ მოაწყო 2 ექსპედიცია ხალხური სიმღერების ჩაწერის მიზნით. სვანეთში ჩაწერილია 23 სარიტუალო თუ ისტორიული შინაარსის სიმღერა, ხოლო კახეთში წმ. გიორგის კულტთან დაკავშირებული 4 სიმღერა (ალავერდობაზე, წმ. გიორგის „მონებისაგან“).

მედიცინის ისტორიის განყოფილებაში წარმოებდა მუშაობა აგრეთვე ორი პრობლემის ირგვლივ.

საქართველოში მეცნიერული მედიცინისა და ბუნებისმეტყველების განვითარების შესწავლის ხაზით დამუშავდა თემა „ძირითადი მიმდინარეობანი XIX ს. საქართველოს მედიცინასა და ბუნებისმეტყველებაში“ (მეცნ. კანდ. მ. სააკაშვილი). გამოირკვა, რომ XIX ს. ქართველი ერის შვილები საქართველოში და მის გარეშეც ინტენსიურ მეცნიერულ მუშაობას აწარმოებდნენ მედიცინასა და ბუნებისმეტყველებაში ცხოვრების მიერ ნაკარნახევ პრაქტიკულ ამოცანებთან დაკავშირებით. საქართველოს საბუნებისმეტყველო აზროვნებაში წარმოდგენილია მატერიალისტური მიმდინარეობა და ამასთანავე წარმოებს დარვინიზმის პროპაგანდა, მისთვის ბრძოლა. კერძოდ მედიცინის დარგში, ზემოაღნიშნულთან ერთად, ვხედავთ მიმდინარეობას, რომელიც იბრძვის საქართველოში მედიცინის განვითარებისათვის და მოწინავე მეცნიერების მიღწევათა დანერგვისათვის.

ამავე დროს განყოფილება მუშაობდა სამკურნალო ხელნაწე-

რების შესწავლაზე ქართული მედიცინის ისტორიისათვის მასალე-
ბის დამზადების მიზნით. შესწავლილია საქართველოს მუზეუმში და-
ცული ერთი სამკურნალო ძეგლი (ხეონაწერი, Q 819). გამოიკვია,
რომ ეს ძეგლი უნდა მიეკუთვნოს XVIII ს.ს. მასში მრავალი სამედი-
ცინო ზოგად-ისტორიული მნიშვნელობის ცნობა მოიპოვება მეტად
საინტერესო ქართული მედიცინის ისტორიისათვის. განზრახულია
ძეგლის ცალკე გამოცემაც. ამ ძეგლის წინასწარი შესწავლის შე-
დეგად წარმოდგენილ ნაშრომში გარჩეულია შემდეგი საკითხები:
ა) ძეგლის თარიღი; ბ) ძეგლში დასახელებული 100-ზე მეტი სოფ-
ლის სახელწოდების ისტორიულ-გეოგრაფიული მნიშვნელობა; გ) „სამ-
კურნალო წიგნის“ უცნობი ავტორის ცხოვრებისა და მოღვაწეო-
ბის ზოგიერთი მომენტი; დ) სამკურნალო წიგნის, კარაბადინის,
ავგაროზის, საეტლოს და ევქალიონის ურთიე რთობა და ე) საკუთრივ
კარაბადინის ფორმალური კლასიფიკაცია.

მეორე პრობლემაზე—ქართული ხალხური მედიცინის ქართ-
ველი ხალხის ყოფაში დაცული სათანადო მასალების შეკრება-შეს-
წავლაზე (ხელმძღვანელი მეცნ. კანდ. მ. სააკაშვილი) მუშაობა მრავალ
წელს გასტანს; მისი მიზანია უკვე ჩაწერილი (გამოქვეყნებული
და მუზეუმებში დაცული) მასალების თავის მოყრა განზოგადება და იმა-
ვე დროს ექსპედიციების მოწყობა ახალი მასალების შესაგროვებლად.

საანგარიშო წელს მოეწყო ერთი ექსპედიცია (ეთნოგრაფებ-
თან ერთად) პატარა ლიხვის ხეობაში.

საერთოდ თავმოყრილი მასალის შესწავლამ გამოარკვია,
რომ ხალხისათვის ცნობილია მრავალი სნეულების ძირითადი ნიშნე-
ბიც, მიმდინარეობაცა და შედეგიც. ყოფაში დაცულია ამ სნეულე-
ბათა ხალხური წამლობის წესები, ხოლო ზოგჯერ ის წეს-ჩვეულებ-
ბანი და რიტუალები, რაც უნდა შესრულდეს ავადმყოფის მოვლის
პერიოდში თუ შემდგომ. თავმოყრილი მასალები ეხება სნეულებათა
შემდეგ ჯგუფებს: 1. ინფექციური სნეულებანი; 2. ქირურგიული
სნეულებანი; 3. სხვადასხვა სნეულებანი. ამასთანავე მასალებში წარ-
მოდგენილია სამკურნალო ხასიათის თქმულებანი, ზღაპრები, შე-
ლოცვები და სხვა.

საანგარიშო წელს ინსტიტუტმა ბევრი რამ გააკეთა გეგმის გა-
რეშეც. ინსტიტუტში მომუშავე რეცეპიალისტებს ხშირად უხდებოდათ,
სათანადო დაწესებულებათა შეკვეთით, რეცენზიათა წერა დისერ-
ტაციების, დასაბუქდი თუ დაბუქდილი ნაშრომების, ისტორიული
რუკებისა და საჯარო ლექციების შესახებ, მეცნიერულ გამოცემათა

რედაქტირება, პოპულარული წერილებისა და ნარკვევების გამო-
ქვეყნება (პრესაში თუ რადიოში) და სხვა; მეორე მხრივ, რიგი
თანამშრომლები სისტემატურად კითხულობდნენ საჯარო ლექციებ-
სა და ატარებდნენ პოპულარულ საუბრებს საქართველოს ისტორიისა
და არქეოლოგიის და კომუნისტური პარტიის ისტორიის საკით-
ხებზე; ბევრი გამოდიოდა მოხსენებებით საიუბილეო თარიღებისად-
მი მიძღვნილ სესიებსა და სხდომებზე.

ამრიგად გეგმის გარეშე შესრულებულია 150-ზე მეტი სხვა-
დასხვაგვარი, მეტნაკლები მნიშვნელობისა და მასშტაბის სამუ-
შაო. დაბეჭდილია 26 ნაშრომი და პოპულარული წერილი.

გეგმის გარეშე ჩატარებულ სამუშაოთაგან დაწერილი და უკვე
გამოქვეყნებული ნაშრომებიდან უნდა აღინიშნოს: 1. აკად. ს. ჯანა-
შიას წიგნაკი „Об одном примере искажения исторической прав-
ды“ (По поводу книги Н. Токарского „Архитектура древней
Армении“); 2. მისივე რედაქციითა და შესავალი წერილით გამოსუ-
ლი საიუბილეო კრებული გ. შარვაშიძის თხზულებებისა; 3. აკად. ნამდ.
წევრის ნ. ბერძენიშვილის რედაქციით გამოსული აკად. ივ. ჯავა-
ხიშვილის წიგნი „მასალები ქართველი ერის მატერიალური კულტუ-
რის ისტორიისათვის“ I; 4. მეცნ. კანდ. გ. მელიქიშვილის წერილი
„ურარტუს უზენაეს ღვთაებათა კულტის ცენტრები“; 5. დაზვერვა
(და სათანადო მოხსენება) გორის ციხეზე აღმოჩენილი ანტიკური
ძეგლისა (მეცნ. კანდ. გ. გობეჯიშვილი); 6. დაზვერვითი გათხრები
რუსთავეში, „მეტალურგმენის“ ტერიტორიაზე (მეცნ. კანდ. შ. ივაშ-
ჩენკო); 7. დაზვერვა ვანსა და ნოქალაქევეში (და სათანადო მოხსე-
ნებანი; მეცნ. კანდიდატები ნ. ხოშტარია, ი. გძელიშვილი და ი.
ციციშვილი); 8. აკად. წევრ-კორ. გ. ჩიტაიას მოხსენება „ახალი
თეორიები ქართველ ტომთა წარმოშობის შესახებ“; 9. მეცნ. კანდ.
ვ. ბარდაველიძის ნაშრომი „ასტრალურ ღვთაებათა პანთეონიდან
(ღმერთი)“; 10. მისივე „არქაულ სარწმუნოების ნაშთები“; 11. მეცნ.
კანდ. რ. ხარაძის წერილი „დიდოური კოლატერალური ნათესაობის
სისტემა“; 12. მეცნ. კანდ. ლ. ბოჭორიშვილის წერილი „ოქრომკედ-
ლობა სვანეთში“; 13. მეცნ. დოქტ. ს. ყაუხჩიშვილის წერილი „ბერ-
ძნულ-ქართული სემასიური პარალელები“; 14. მისივე „ეფგრემ მცი-
რე და ბერძნულ-ბიზანტიური ლექსწყობის ზოგიერთი საკითხი“;
15. მეცნ. კანდ. თ. ყაუხჩიშვილის წერილი „ზოგი ნაწილაკისა და
კავშირის მნიშვნელობისათვის ძველ ქართულში“; 16 მ. კახაძის მიერ
გამოცემული და გამოკვლევადართული თხზულება ბასილი დიდი-
სა „ექუსთა დღეთა“.

ქართული ხელოვნების ინსტიტუტის ინსტიტუტი

დირექტორი აკად. ნამდ. წევრი გ. ჩუბინაშვილი

ინსტიტუტის კვლევის საგანს შეადგენს ძველი ქართული ხელოვნების მოძღვრება, მხატვრობა, მცირე ხელოვნებანი (ოქრომჭედლობა, ხელნაწერთა მორთულობა, ნაქარგობა) და მატერიალური კულტურის სხვა სახეთა ძეგლები.

მუშაობა წარმოებს ინსტიტუტის ორ განყოფილებაში: ხელოვნების ისტორიისა (გამგე სსრ კავშირის არქიტექტურის აკად. ნამდ. წევრი ნ. სევეროვი) და მატერიალური კულტურის ისტორიისაში (გამგე მეცნ. დოქტ. ილ. აბულაძე).

1946 წელს ინსტიტუტის სამუშაო გეგმა, ისევე, როგორც წინა წლებში, შემდეგ დანაყოფთაგან შედგებოდა:

- ა) ხელოვნების მოძღვრების შესწავლა,
- ბ) მონუმენტური მხატვრობის შესწავლა,
- გ) მცირე ხელოვნებანი,
- დ) მატერიალური კულტურის შესწავლა,
- ე) სპეციალური სალექსიკონო მუშაობა.

ყველაზე უფრო დიდი ადგილი, თემათა და ექსპედიციათა რაოდენობის მიხედვით, ჩვეულებისამებრ, ეჭირა შუა საუკუნეების საქართველოს წამძღოლ ხელოვნებას—ხელოვნების მოძღვრებას. ინსტიტუტის ახლანდელ მუშაობაში მთავარი ადგილი უჭირავს მომწიფებულ შუა საუკუნეთა ქართული ხელოვნების შესწავლას; ინსტიტუტის მიერ დასახულია აგრეთვე ბევრი თემა (კერძოდ, 1946 წელსაც), რომელიც სცილდება ამ ქრონოლოგიურ ფარგლებს და ეხება როგორც წინაფეოდალური ხანის ძეგლებს (გათხრების დროს მოპოვებულ მასალას), ისე გვიანი ფეოდალური ხანის ხელოვნებასაც. ინსტიტუტის ექსპედიციები ჩვეულებრივ მიზნად ისახავს არა მარტო ცალკეულ ძეგლთა და ანსამბლთა გამოკვლევას, არამედ ძეგლთა რაიონობრივ გამოკვლევასა და აქამდე უცნობ ძეგლთა გამომეღვენებასაც. ასე იყო 1946 წელსაც.

1946 წლის განმავლობაში ინსტიტუტის თანამშრომელთა მიერ შესრულებულია შემდეგი:

ხუროთმოძღვრების შესწავლის დარგში:

დაწერილია გამოკვლევები შემდეგ ძეგლთა შესახებ: პატარა ონი (მეცნ. კანდ. ვ. ვ. ბერიძე), ზემო კრიხი (ვ. ცინცაძე), საბა-წმინდა (რ. მეფისაშვილი), ვერე (მეცნ. კანდ. რ. შმერლინგი), კაცხი (მეცნ. კანდ. ვ. ვ. ბერიძე), საფარის მონასტრის ანსამბლი (მეცნ. კანდ. ვ. ვ. ბერიძე), რკონის ტაძრის ეგვტრები (მეცნ. კანდ. რ. შმერლინგი), თირის მონასტრის ანსამბლი (მეცნ. კანდ. ლ. რჩეულიშვილი) და საბატუსიშვილისეული სახლი ნინოწმიდაში (მეცნ. კანდ. ლ. რჩეულიშვილი).

აღნიშნული შრომები, რომლებიც შეეხება X—XI ს. ს. (პატარა ონი, ზემო კრიხი, საბაწმინდა, ვერე, კაცხი), XIII—XIV ს. ს. (საფარა, რკონი, თირი) და XVIII ს. (ნინოწმინდა) ძეგლებს, შეიცავს ობიექტების დეტალურ სტილისტიკურ ანალიზს, ძეგლთა ისტორიას და ორნამენტაციის განხილვას. ძეგლები შესწავლილია ეპოქის სხვა ძეგლებთან დაკავშირებით, დიდი შედარებითი მასალის მოშველიებით.

მეცნ. კანდიდატების ნ. ჩუბინაშვილის და ლ. რჩეულიშვილისა და ვ. ცინცაძის და რ. მეფისაშვილის მიერ შესრულებულია წინათ გაზომილი ძეგლების ნახაზები.

ჩატარებულია ექსპედიციები:

1. სამთავისში, სადაც ძირითადად დამთავრდა ქართული ხუროთმოძღვრების შესანიშნავი ძეგლის, XI ს. კათედრალის დაზოგვა (სსრ კავშირის არქიტექტურის აკად. ნამდ. წევრი ნ. სევეროვი, მეცნ. კანდ. ნ. ჩუბინაშვილი);

2. ჯავის რაიონში (რ. მეფისაშვილი და ვ. ცინცაძე), სადაც მიზნად იყო დასახული რაიონის მთლიანი გამოკვლევა ძეგლთა გამოსამუშაოებლად;

3. სვანეთში (მეცნ. კანდიდატები რ. შმერლინგი და ნ. ჩუბინაშვილი, ს. ბარნაველი, თ. ვირსალაძე, ვ. ცინცაძე და რ. მეფისაშვილი)—ხუროთმოძღვრების, მხატვრობისა და ოქრომჭედლობის ძეგლთა გამოკვლევის მიზნით;

4. ჯავახეთში (მეცნ. კანდ. ლ. რჩეულიშვილი);

5. ახალციხის რაიონში (მეცნ. კანდ. ვ. ვ. ბერიძე), სადაც გარდა საფარის მონასტრისა, გამოკვლეულ იქნა ლიტერატურაში უცნობი ბევრი წვრილი ძეგლი.

მხატვრობის შესწავლის დარგში მუშაობდა თ. ვირსალაძე, რომელიც იკვლევდა „თამარის ეპოქის“ შესანიშნავ ძეგლს—ტიმოთესუბნის ფრესკებს.

მცირე ხელოვნებათა დარგში მნიშვნელოვანი ადგილი დაეთ-

მო 1945 წ. პარიზიდან დაბრუნებულ ხელნაწერთა შემკულობის კვლევას. ეს მუშაობა ნაწილია იმ მრავალწლიანი მუშაობისა, რომელსაც აწარმოებს მეცნ. კანდ. რ. შმერლინგი ძველი ქართული ხელნაწერი წიგნის დეკორის მთლიანი შესწავლისათვის.

მეცნ. კანდ. ზ. მაისურაძემ თავისი შრომა მიუძღვნა დმანისის ნაქალაქარში აღმოჩენილ კერამიკას, ხოლო მეცნ. კანდ. ნ. ჩუბინაშვილმა — ჯავახეთის ერთ-ერთი ტაძრის სკულპტურულ რელიეფს, რომელიც ანალიზის შედეგად მან XI ს. მიაკუთვნა.

მატერიალური კულტურის ძეგლთა შესწავლის დარგში აღსანიშნავია ს. ბარნაველის შრომა მუზეუმ „მეტეხის“ სასაზურ და ქართულ გემათა შესახებ.

სალექსიკონო მუშაობას აწარმოებდა მეცნ. დოქტ. ილ. აბულაძე. მან ამოკრიბა ხელოვნების ტერმინები საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის ხელნაწერიდან A 19 (მრავალთავი); ამ სახის მუშაობას, გამოქვეყნებულ და გამოუქვეყნებელ ხელნაწერთა საფუძველზე, ინსტიტუტი თავის დაარსებიდანვე აწარმოებს.

ამას გარდა, 1946 წლის განმავლობაში, ინსტიტუტის კოლექტივმა მნიშვნელოვანი მუშაობა ჩაატარა გეგმის გარეშე; სახელდობრ, ინსტიტუტის თანამშრომლები თვენახევრის განმავლობაში ამზადებდნენ საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების 25 წლის-თავისადმი მიძღვნილი საიუბილეო გამოფენის ხუროთმოძღვრების განყოფილებას; იმავე გამოფენის ოქრომკედლობის განყოფილება მოწყობილია აკად. ნამდ. წევრის გ. ჩუბინაშვილის გეგმით.

1946 წლის იანვარში მოეწყო ინსტიტუტის I სამეცნიერო სესია, რომელზედაც მოსმენილ იქნა 8 მოხსენება, მიძღვნილი ქართული არქიტექტურის, მხატვრობისა და მცირე ხელოვნებათა საკითხებისადმი. ეს მოხსენებებია:

ვ. ცინცაძისა — „კაცხის სვეტი“;

მეცნ. კანდ. ნ. ჩუბინაშვილისა — „კლიკიჯვარი და ღვიარა — VIII—IX ს. ს. ძეგლები“;

მეცნ. კანდ. ლ. რჩეულიშვილისა — „ზემო-ნიქოზის არქიტექტურული კომპლექსის მცირე ტაძარი“;

მეცნ. კანდ. რ. შმერლინგისა — „ატენის სიონის მხატვრობის დათარიღების საკითხისათვის“;

თ. ვირსალაძისა — „შერგილ დადიანის დროინდელი მხატვრობა ხობში“;

მეცნ. კანდ. ვ. ვ. ბერიძისა — „მცხეთის კათედრალი «სვეტიცხოველი» და ქართლის მოქცევის სიუჟეტები მის ფრესკებში“;

ს. ბარნაველისა — „საქართველოს გაერთიანებული სამეფოს დროშები“ და

აკად. ნამდ. წევრის გ. ჩუბინაშვილისა — „X—XIII ს. ს. სვანურ საოქრომჭედლო სახელოსნოების საკითხისათვის“.

მაისში ინსტიტუტმა რ მოხსენება გაიტანა აკადემიის საზოგადოებრივ მეცნიერებათა განყოფილების XXIII სესიაზე, რომელიც მთლიანად ძველი ქართული ხელოვნების საკითხებს მიეძღვნა.

ეს მოხსენებებია:

სსრ კავშირის არქიტექტურის აკად. ნამდ. წევრი ნ. სევეროვი — „ქვათახევის ტაძრის არქიტექტურა“;

გ. ცინცაძე — „იღლეთის ნათლისმცემლის ეკლესია“;

მეცნ. კანდ. ვ. ვ. ბერიძე — „კაცხის ტაძარი“;

მეცნ. კანდ. რ. შმერლინგი — „მცხეთის დავითნის დეკორი“;

მეცნ. კანდ. ნ. ჩუბინაშვილი — „ნიღვატა საურმაგის ძის საქტიტორო რელიეფი ჯავახეთიდან“ და

აკად. ნამდ. წევრი გ. ჩუბინაშვილი — „ტაოსა და კლარჯეთის ხუროთმოძღვრული ძეგლები და მათ მიერ წამოჭრილი პრობლემები“.

აკად. ნამდ. წევრმა გ. ჩუბინაშვილმა წაიკითხა აგრეთვე 2 მოხსენება აკადემიის საერთო კრებებზე: „სვანეთის X—XIII ს. ს. საოქრომჭედლო სახელოსნოები“ და „ასათ ოქრომჭედლის ნამუშევარი ქართველთა კურაპალატ დავითისათვის“.

მანვე ჩაატარა ლექციათა ციკლი ქართული ოქრომჭედლობის შესახებ ინსტიტუტისა და საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის თანამშრომელთათვის.

ამას გარდა ინსტიტუტის თანამშრომელთა მიერ წაკითხულ იქნა ინსტიტუტის გარეთ 7 სამეცნიერო და სამეცნიერო-პოპულარული მოხსენება, კერძოდ მწერალთა კავშირში, პიონერთა სასახლეში, სამხატვრო აკადემიაში და სხვა.

ინსტიტუტის მიერ გვემის გარეშე ჩატარებულია რამდენიმე ექსპედიცია: გელათში, თქმისა და პატარა ლიახვის ხეობაში და სხვაგან.

წლის განმავლობაში გამოქვეყნდა ინსტიტუტის მეცნიერ თანამშრომელთა 4 ნაშრომი; დასაბეჭდად გადაეცა 4 ნაშრომი და ინსტიტუტის შრომების მორიგი ტომი (Ars Georgica, II), რომელიც 10 ნაშრომს შეიცავს.

ინსტიტუტის თანამშრომელმა ზ. მაისურაძემ დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია თემაზე „ღმანისის ანგობიანი კერამიკა“.

ზილოსოფიის ინსტიტუტი

დირექტორი აკად. ნამდ. წევრი პ. შარია

ფილოსოფიის ინსტიტუტი მუშაობდა დიალექტიკური მატერიალიზმის, ფილოსოფიის ისტორიისა და ლოგიკის აქტუალურ საკითხებზე.

1946 წელს დაწყებულ შრომათა ნაწილი წარმოადგენს გარდამავალ თემებს და მათი დამთავრება ნავარაუდევია 1947, 1948 და 1950 წ. წ. 1946 წელს ინსტიტუტის მეცნიერი თანამშრომლები მუშაობდნენ 21 თემაზე. აქედან 8 თემა იხილავს მარქსიზმ-ლენინიზმის კლასიკოსთა (მარქსის, ენგელსის, ლენინისა და სტალინის) ფილოსოფიური კონცეფციის ამა თუ იმ აქტუალურ საკითხებს; 2 თემა ეხება უცხოურ ფილოსოფიას, 1 თემა — ფილოსოფიისა და მათემატიკის მეცნიერებათა ურთიერთდამოკიდებულებას, დანარჩენი 10 თემა კი მიზნად ისახავდა ლოგიკის, ესთეტიკისა და შემეცნების თეორიის რიგი საკითხების გადაწყვეტას დიალექტიკური მატერიალიზმის საფუძველზე.

ინსტიტუტის მუშაობის შედეგები 1946 წლის დამლევისათვის მის სამ (დიალექტიკური მატერიალიზმის, ფილოსოფიის ისტორიისა და ლოგიკის) განყოფილებაში დამუშავებული თემებისა და შესრულებული შრომების სახით შემდეგია:

დიალექტიკური მატერიალიზმის განყოფილების (გამგე აკად. ნამდ. წევრი პ. შარია) გეგმა ითვალისწინებდა 6 თემის დამუშავებას, რომელთაგან 4 თემა გარდამავალია.

შრომაში „ი. სტალინის სწავლება იდეების როლის შესახებ საზოგადოების განვითარებაში 1901—1907 წ. წ. შრომების მიხედვით“ (დ. კალანდაძე) ნაჩვენებია, თუ როგორ ანვითარებდა ი. სტალინი მარქსისტულ მოძღვრებას ანტიმარქსისტულ მიმდინარეობებთან ბრძოლაში, რომელნიც მაშინ ძლიერი იყო საქართველოში.

თემაში „ფორმისა და შინაარსის პრობლემა ი. ბ. სტალინის აღრიხედელ შრომებში“ (მეცნ. კანდ. კ. აქბარდია) გამოვლენილია ის მნიშვნელობა, რომელსაც ი. სტალინი ანიჭებდა ფორმისა და შინაარსის პარტიის პრაქტიკულ მუშაობაში.

შრომაში „მარქსისტულ-ლენინური შემეცნების თეორიის ძირითადი პრობლემები“ (მეც. კანდ. ა. ქუთელია) მოცემული იქნება შემეცნების თეორიის შესახებ მარქსისტულ-ლენინური მოძღვრების სისტემატური დალაგება; მისი მიზანია გვიჩვენოს, რომ ამ საკითხის მართებული გადაჭრა შესაძლებელია მხოლოდ დიალექტიკური მატერიალიზმის საფუძველზე. შესრულებულია ამ თემის გეგმით გათვალისწინებული ნაწილი.

თემა „ხელოვნებისა და სინამდვილის ურთიერთობის მარქსისტულ-ლენინური გაგებისათვის“ (მეცნ. კანდ. ა. თავაძე) გარდამავალია და საანგარიშო წელს შესრულებულია გეგმით გათვალისწინებული შრომის პირველი ნახევარი, რომლითაც მოცემულია საკითხის მარქსამდელ ტიპიურ გადაწყვეტათა კრიტიკა.

თემა „რიცხვის ცნების ლოგიკური ბუნების შესახებ“ (მეცნ. დოქტ. ლ. გოკიელი) აგრეთვე გარდამავალია; მისი მიზანია ფილოსოფიისა და მათემატიკის პრობლემათა შორის ურთიერთდამოკიდებულების გარკვევა მარქსის მათემატიკური ხელნაწერების საფუძველზე.

მუშაობა თემაზე „თანამედროვე ამერიკული ფილოსოფიის ძირითადი მიმართულებანი“ (აკად. ნამდ. წევრი პ. შარია) გათვალისწინებულია დამთავრებულ იქნეს 1947 წლის დამლევისათვის. შესრულებულია შრომის პირველი ნაწილი, როგორც ეს გათვალისწინებული იყო.

ფილოსოფიის ისტორიის განყოფილება (გამგე აკად. ნამდ. წევრი შ. ნუცუბიძე) ამუშავებდა 8 თემას, რომელთაგანაც 2 გარდამავალია.

შრომა „რუსთაველის ფილოსოფიური მსოფლმხედველობა“ (აკად. ნამდ. წევრი პ. შარია) მიზნად ისახავს უდიდესი პოეტის—შოთა რუსთაველის ფილოსოფიური მსოფლმხედველობის მიმოხილვას ქართული და მსოფლიო აზროვნების განვითარებასთან დაკავშირებით; მოცემული იქნება კრიტიკა იმ შეხედულებებისა, რომელნიც „ვეფხისტყაოსნის“ ფილოსოფიურ იდეებს უკავშირებენ უმთავრესად გარეგნულ იდეოლოგიურ გავლენებს და ნაჩვენები იქნება, რომ რუსთაველის პოემა საქართველოს შინაგანი კულტურული განვითარების პროდუქტს წარმოადგენს. 1946 წლის განმავლობაში ავტორის მიერ შესწავლილ იქნა ამ საკითხზე არსებული ლიტერატურა.

შრომა „მითოლოგიური ეპოსი და ფილოსოფიის საწყისები“ (აკად. ნამდ. წევრი შ. ნუცუბიძე) განიხილავს საკითხს, თუ რა რო-

ლი ითამაშა მითოლოგიურმა ეპოსმა ფილოსოფიის წარმოშობაში. ავტორი მიზნად ისახავს ნათელყოს, რომ ფილოსოფიის საწყისები უფრო ახლოსაა მითოლოგიურ ეპოსთან, ვიდრე რელიგიურ-რიტუალურ შემოქმედებასთან.

გარდა ამისა აკად. ნამდ. წევრმა შ. ნუცუბიძემ დაიწყო მუშაობა „ქართული ფილოსოფიის ისტორიის“ შესადგენად. შრომა ითვალისწინებს ქართული ფილოსოფიის ისტორიის სისტემატიკური კურსის შედგენას უძველესი დროიდან XVIII ს-დე (ჩათვლით).

შრომაში „კალმასობის“ ფილოსოფიური მნიშვნელობა“ გარკვეული იქნება, თუ რა მნიშვნელობა აქვს „კალმასობას“ ქართული ფილოსოფიის აზროვნების ისტორიის შესწავლისათვის. შრომაზე მუშაობენ აკად. ნამდ. წევრი შ. ნუცუბიძე და მეცნ. კანდ. ა. ქუთელია.

თემა „ილია ჭავჭავაძის ფილოსოფიური და ესთეტიკური შეხედულებანი“ (მეცნ. კანდ. ა. თავაძე) გარდამავალია; შრომის პირველ ნაწილში წარმოდგენილია ი. ჭავჭავაძის ფილოსოფიური თვალსაზრისი ბუნებაზე და საზოგადოებრივი ცხოვრების ისტორიაზე. ავტორი ამტკიცებს, რომ ი. ჭავჭავაძის თვალსაზრისი მატერიალისტურია. 1946 წელს-დამუშავებულ იქნა თემის პირველი ნახევა-რი („ი. ჭავჭავაძის ფილოსოფიური შეხედულებანი“).

შრომაში „საფრანგეთის განმანათლებლები და მათი გავლენა საქართველოში“ (კ. კაპანელი) ნაჩვენებია ფრანგ განმანათლებელთა იდეების თავისებური გარდატეხა საქართველოს სინამდვილეში.

შრომაში „ნიკო ნიკოლაძე და ხალხოსნობა“ (მეცნ. კანდ. ლ. გორგილაძე) მოცემულია ქართველი ხალხოსანის ნ. ნიკოლაძის მოღვაწეობის დახასიათება და მისი შეხედულებები სოციალურ და ეკონომიურ საკითხებზე; შრომა წარმოადგენს მონოგრაფიას და 1946 წლის გეგმით შესრულებულია მისი ნაწილი.

„არსის პრობლემა პარმენიდეს ფილოსოფიაში“ (შ. ხიდაშელი) წარმოადგენს ავტორის სადისერტაციო შრომას.

ლოგიკის განყოფილებაში (გამგე მეცნ. კანდ. ს. წერეთელი) შემდეგი მუშაობა ჩატარდა:

პროფ. კ. ბაქრაძის შრომაში „დიალექტიკური და ფორმალური ლოგიკის ურთიერთობა“ განხილულია ფორმალური ლოგიკის საგნისა და ამოცანების პრობლემა და მისი კავშირი მარქსისტულ-ლენინური შეხედულებების თეორიასთან.

მეცნ. კანდ. გ. კალანდარიშვილი მუშაობს უმაღლეს სასწავლებლებისათვის ლოგიკის კურსის დამხმარე სახელმძღვანელოს შედგენა-

ზე; შესრულებულია ამ სამუშაოს გეგმით გათვალისწინებული ნაწილი. ამავე ავტორის მეორე შრომაში „არასილოგისტური დასკვნების შესახებ“ მოცემულია ცდა იმისი დამტკიცებისა, რომ არასილოგისტური დასკვნები არსებობდა სილოგისტურია.

თემა „დაუბოლოებელის დასკვნის პრობლემისათვის“ (მეცნ. კანდ. ს. წერეთელი) დამუშავებული იქნება სამ ნაწილად. 1946 წლისათვის გათვალისწინებული პირველი ნაწილი აღნიშნული შრომისა შესრულებულია.

შრომაში „ლენინის მოძღვრება ლოგიკისა და შემეცნების თეორიის ერთიანობაზე“ (მეცნ. კანდ. გ. შუშანაშვილი) განხილულია ლენინის შეხედულება ლოგიკაზე, როგორც შემეცნების თეორიაზე.

შრომა „ფორმალური ლოგიკის საზღვრები“ (მეცნ. დოქტ. ს. დანელია) განიხილავს ფორმალური ლოგიკის განვითარებისა და მისი გამოყენების ფარგლების პრობლემას. ავტორის მტკიცებით, ფორმალური ლოგიკის ძირითადი პრინციპი და დიალექტიკის პრინციპი ურთიერთთან წინააღმდეგობაში არ იმყოფება, რის გამოც დებულება ფორმალური ლოგიკისა და დიალექტიკის ურთიერთთან ლოგიკური შეუთავსებლობის შესახებ მცდარ დებულებად უნდა ჩაითვალოს.

აკად. ნამდ. წევრმა შ. ნუცუბიძემ დაამუშავა შრომა „აზროვნების ძირითადი კანონი“.

საანგარიშო წელს აკად. ნამდ. წევრმა პ. შარიამ წაიკითხა მოხსენებები: ინსტიტუტში თემაზე „ამერიკული პრაგმატიზმის თანამედროვე სახესხვაობა“ და აკადემიის სესიაზე „მეცნიერება და ფილოსოფია“.

აკად. ნამდ. წევრმა შ. ნუცუბიძემ დასწერა პირველი ნაწილი თავისი შრომისა „თანამედროვე ფილოსოფია და ტრანსცენდენტალური ფენომენოლოგია“.

გადმოითარგმნა ქართულ ენაზე ჰეგელის „ესთეტიკის“ პირველი ტომი; გადმოითარგმნა და გამოიცა ჩერნიშევსკის „რჩეული ფილოსოფიური თხზულებები“; გადმოითარგმნა და დასაბეჭდად დამზადდა ქართველი ფილოსოფოსის სოლომონ დოდაშვილის „ლოგიკა“.

1946 წლის დეკემბერში ჩატარდა ინსტიტუტის სამეცნიერო სესია, სადაც წაკითხულ იქნა 8 მოხსენება.

ინსტიტუტის გარეშე მისი თანამშრომლების მიერ წაკითხულია 75 მოხსენება. წლის განმავლობაში გამოქვეყნდა 1 ნაშრომი, გადაეცა დასაბეჭდად 1 და გამოსაქვეყნებლად მომზადდა 3 შრომა.

ფსიქოლოგიის ინსტიტუტი

დირექტორი აკად. ნამდ. წევრი დ. უზნაძე

1946 წელს ისევე, როგორც გასულ წელს, ინსტიტუტი ზოგადი ფსიქოლოგიის განყოფილების, გენეტიკური ფსიქოლოგიის განყოფილებისა და პათოლოგიური ფსიქოლოგიის განყოფილების შემადგენლობით მუშაობდა.

ძირითადი პრობლემა, რომელიც იდგა ზოგადი ფსიქოლოგიის განყოფილების წინაშე, განწყობის პრობლემა იყო, რომელზედაც ფსიქოლოგიის ინსტიტუტი კარგა ხანია მუშაობს.

1946 წელს წარმოებდა განწყობის იმ ფორმების შესწავლა, რომლებიც სპეციფიკურია ადამიანისათვის. წინა წლების გამოკვლევებმა ნათელი გახადა, რომ ასეთებია, პირველ რიგში, განწყობის ფორმები, რომლებიც აღმოცენებულია: 1. იდეური სტიმულაციის (წარმოსახული სიტუაციის) და 2. ობიექტივაციის ანუ ყურადღების ნიადაგზე. მუშაობა სწორედ ამ ორი პრობლემის ასპექტით მიმდინარეობდა.

პირველ პრობლემაზე მუშაობის შედეგად, კერძოდ, წარმოდგენის თვალსაჩინოების, როგორც განმაწყობელი ფაქტორის საკითხის შესწავლის შედეგად (მეც. დოქტ. რ. ნათაძე) გამოიჩვენა, რომ წარმოდგენის თვალსაჩინოების ხარისხი ნაკლები სიძლიერის განმაწყობელი ფაქტორია, ვიდრე პიროვნების აქტიური პოზიცია წარმოდგენილი შინაარსის მიმართ. რაც შეეხება ობიექტივაციის პრობლემას, მისი შესწავლა წერა-კითხვის ჩვევის დაუფლების პროცესთან დაკავშირებით წარმოებდა (მეც. კანდ. ა. მოსიავა). ჩატარებული გამოკვლევის შედეგად საბოლოოდ დადგენილად შეიძლება ჩაითვალოს, რომ წერა-კითხვის სწავლების ძირითადი პრობლემაა არა ბგერის ასოსთან დაკავშირება და შემდეგ ასოების მთლიან სიტყვად შერწყმა, არამედ, პირიქით, უპირველეს ყოვლისა, ბგერის, როგორც ფონემის ობიექტივაცია. ამაზე ავტორი აგებს წერა-კითხვის სწავლების მეთოდის საფუძვლებს.

ზოგადი ფსიქოლოგიის განყოფილების ხაზით გრძელდებოდა

წინა წლებში დაწყებული კვლევითი მუშაობა ჩვევის პრობლემაზე-
დაც; კერძოდ, შესწავლილი იყო „მსგავსთა შეფერხების საკითხი“
(მეცნ. კანდ. ზ. ხოჯავა). ამ გამოკვლევაში, მთელ რიგ ექსპერიმენ-
ტულ მონაცემთა ანალიზის შედეგად, ავტორი იმ დასკვნამდე მიდის,
რომ მსგავსთა შეფერხება ორგვარია: მიულერისეული და რანშბურ-
გისეული. მიულერისეული შეფერხება არ ჩაითვლება „ჰომოგენურთა
შეფერხების“ კერძო შემთხვევად; „ჰომოგენურთა შეფერხების“
გაუმიჯვნელობა მიულერის მიერ დადგენილი ფაქტისაგან, რაც
დღემდე იყო მიღებული, შეცდომას წარმოადგენს.

განწყობის გადანაცვლების პრობლემაზე მუშაობდა მეცნ. კანდ.
ნ. ელიავა; მის გამოკვლევაში წარმოდგენილია ახალი მეთოდი გან-
წყობის ფიქსაციისა და ამით დადგენილია ახალი გზები განწყობის
ფსიქოლოგიის შესწავლისათვის.

დასასრულ, ზოგადი ფსიქოლოგიის განყოფილებაში გრძელდე-
ბოდა მუშაობა ფსიქოლოგიური აზრის ისტორიაზე საქართველოში.
მიმდინარე ხუთწლედში განზრახულია დამზადდეს მონოგრაფია ფსი-
ქოლოგიური აზრის ისტორიის შესახებ საქართველოში. 1946 წელს
შესწავლილი იყო საბა-სულხან ორბელიანის ფსიქოლოგიური შეხე-
დულებანი. ამ გამოკვლევის ავტორმა მეცნ. კანდ. ა. ფრანგიშვილმა
დაადგინა, რომ ქართულ ლექსიკონში ფსიქოლოგიურ ცნებათა გან-
საზღვრებებში წარმოდგენილია საბა-სულხან ორბელიანის ფსიქოლო-
გიური შეხედულებების სისტემა. ეს შეხედულებანი ეკლექტიკურია
და მათში, უმთავრესად, არისტოტელეს და ნეოპლატონიზმის გავლენა
ჩანს.

ამავე განყოფილებაში გრძელდებოდა აგრეთვე ფსიქოლოგიის
ისტორიის შესწავლა ზოგადად, ფსიქოლოგიის დამოუკიდებელ მეც-
ნიერებად ჩამოყალიბების პერიოდამდე. 1946 წელს დამთავრდა
გამოკვლევა წინასოკრატელების, სოკრატესი და პლატონის ფსიქო-
ლოგიურ შეხედულებათა შესახებ (მეც. დოქტ. ა. ბოკორიშვილი).

გენეტიკური ფსიქოლოგიის განყოფილებაში 1946 წელს შედგე-
ნილი იყო სკოლამდელი ასაკის ბავშვის ფსიქოლოგიის სისტემატიკუ-
რი კურსი (აკად. ნამდ. წევრი დ. უზნაძე).

გრძელდებოდა აგრეთვე მუშაობა ბავშვის ესთეტიკური აღქმის
პრობლემაზე. შესრულდა გამოკვლევა ინტელექტის როლის შესახებ
სკოლამდელი და სასკოლო ასაკის ბავშვის ფანტაზიაში (მეცნ. კანდ.
ფ. ხუნდაძე). ავტორმა ექსპერიმენტულად დაადგინა, რომ ბავშვის

ფანტაზიის სტრუქტურის შეცვლა უფროს სკოლამდელი ასაკიდან სასკოლო ასაკში გადასვლის პერიოდში მდგომარეობს ერთგვარი წონასწორობის დამყარებაში ინტელექტური პროცესების მნიშვნელობისა და კონკრეტული წარმოდგენების მოქმედების შორის.

ამ განყოფილებაში წარმოებდა მუშაობა შედარებითი ფსიქოლოგიის პრობლემებზედაც. ძირითადი ამოცანა იყო ცხოველებში განწყობის ფაქტის დეტალური ექსპერიმენტული გამოკვლევა. მრავალი ცდის შედეგად ამ ფაქტის არსებობა ექვმიუტანელად შეიძლება მივიჩნიოთ. ამრიგად შექმნილია საფუძველი ცხოველთა განწყობის შემდგომი ყოველმხრივი შესწავლისათვის. ცდები წარმოებდა ქათმებზე და ალბინოს ვირთაგვებზე (ნ. ჭრელაშვილი). თბილისის ზოოპარკში მაიმუნების ფიქსირებული განწყობის თავისებურებათა შესწავლის შედეგად დადასტურდა (მეცნ. კანდ. ნ. ადამაშვილი) განწყობის ფიქსაციის ფაქტი მაიმუნებთან და ზოგიერთი მისი თავისებურება (ადვილი აღზნება, სისუსტე და ა. შ.).

პათოლოგიური ფსიქოლოგიის განყოფილება მუშაობდა პრობლემებზე, რომლებიც აგრეთვე განწყობის ბუნებას ეხება. ძირითად პრობლემას წარმოადგენდა განწყობის ლოკალიზაციის პრობლემა, რომელიც განსაკუთრებულ ინტერესს წარმოადგენს არა მარტო განწყობის პროცესის სომატური საფუძვლების გარკვევის სპეციფიკური თვალსაზრისით, არამედ განსაკუთრებით ლოკალიზაციის საკითხის გარკვევის თვალსაზრისითაც. ჩატარებული მუშაობის შედეგად (მეცნ. დოქტ. ი. ბჟალავა) დადასტურდა, რომ განწყობის სპეციფიკური ცენტრები თავის ტვინის ქერქში არ არსებობს.

იგივე განყოფილება აწარმოებდა მუშაობას ადამიანის ქარაქტეროლოგიური ტიპოლოგიის პრობლემაზე (მეცნ. კანდ. ვ. ნორაკიძე), რომლის ცალკეული საკითხები იკვლეოდა წინა წლებში. 1946 წელს იგი დაყენებული იყო როგორც მთლიანი პრობლემა. ავტორმა კლინიკურ-ექსპერიმენტული გამოკვლევებით დაადასტურა, რომ არსებობს ყველა საბუთი ცდისათვის, ადამიანის ქარაქტეროლოგია აგებულ იქნეს მისი განწყობის თავისებურებათა საფუძველზე.

აღსანიშნავია ცალკე გამოკვლევა ფსიქასთენიის ფსიქოლოგიური ბუნების შესახებ (მეცნ. კანდ. ქ. მდივანი). ავტორმა დაადგინა, რომ ფსიქასთენიით დაავადებული სუბიექტები ხასიათდებიან კონსტანტური, სუსტი, ძნელად აღზნებადი, ტლანქი, დინამიკური, ლაბილური ფიქსირებული განწყობით. ამის გამო განცდის ინტენცია

ბოლომდე ვერ სრულდება და სუბიექტი ამგვარ განცდებს თავს ვერ აღწევს, რაც ფსიქასთენიკის აკვიატებულობის ძირითად სინდრომში ვლინდება.

1946 წელს ჩატარდა ინსტიტუტის სამეცნიერო სესია. სესია მთლიანად მიძღვნილი იყო 7 წლის ბავშვის ფსიქოლოგიურ თავისებურებათა პრობლემებისადმი. რახან 1944/45 სასწავლო წლიდან სკოლაში მისაღებ ბავშვთა ასაკი 7 წლით განისაზღვრება, ინსტიტუტმა ფართო სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობა ჩაატარა 7 წლის ბავშვის ფსიქოლოგიის პრობლემებზე. ამ მუშაობის შედეგები შეჯამებული იყო აღნიშნულ სესიაზე, სადაც მოსმენილ იქნა შემდეგი მოხსენებები:

1. „7 წლის ბავშვის სკოლისათვის მომწიფებულობის საკითხი“ (აკად. ნიძო წევრი დ. უზნაძე);

2. „7 წლის ბავშვის აღქმის განვითარების დონე და შესაძლებლობანი“ (მეცნ. კანდ. ბ. ხაჭაპურიძე);

3. „მასალები 7 წლის ბავშვის ყურადღების საკითხისათვის“ (მეცნ. კანდ. ა. მოსიაფა);

4. „ცნების შემუშავება 7 წლის ასაკში“ (მეცნ. დოქტ. რ. ნათაძე);

5. „7 წლის ბავშვის ნებელობისათვის“ (მეცნ. კანდ. შ. ჩხარტიშვილი);

6. „7 წლის ბავშვის ფანტაზიის თავისებურებისათვის“ (მეცნ. კანდ. ფ. ხუნდაძე);

7. „7 წლის ბავშვის ლიტერატურულ-ესთეტიკური აღქმა“ (მეცნ. კანდ. დ. რამიშვილი).

1946 წელს გადაეცა გამომცემლობას და დაიწყო ბეჭდვა „ფსიქოლოგიის“ კრებულის IV ტომისა, რომელშიაც 11 შრომა შედის.

ინსტიტუტის გარეშე მისი თანამშრომლების მიერ წაკითხულია წლის განმავლობაში 22 სამეცნიერო-პოპულარული მოხსენება.

1946 წელს ინსტიტუტის 2-მა მეცნიერმა თანამშრომელმა დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია: ნ. ელიაფამ თემაზე „გადანაცვლების პროცესი და მისი მიმდინარეობა“ და ქ. მდივანმა თემაზე „ფსიქასთენიის ფსიქოლოგიური ბუნების საკითხისათვის“.

ეკონომიკის ინსპიკციი

დირექტორი მეცნ. დოქტ. პ. გუგუშვილი

ეკონომიკის ინსტიტუტში სამი განყოფილებაა—მრეწველობის, ეკონომიკისა, სოფლის მეურნეობის ეკონომიკისა და სახალხო მეურნეობის ისტორიისა.

საანგარიშო წელს მუშაობა ორი ძირითადი მიმართულებით წარმოებდა: საქართველოს სსრ სახალხო მეურნეობის ეკონომიკის აქტუალურ პრობლემებზე და საბჭოთამდელი საქართველოსი და ამიერკავკასიის და საქართველოს სსრ სახალხო მეურნეობის ისტორიის შესწავლისათვის.

მრეწველობის ეკონომიკის განყოფილების (გამგე მეცნ. კანდ. ი. ბაჯაძე) გეგმა ითვალისწინებდა საქართველოს სსრ მრეწველობის ძირითად დარგთა შემდეგი პრობლემების დამუშავებას: საქართველოს მრეწველობის დარგობლივი სტრუქტურის შესწავლა, საქართველოს ელექტროენერჯის ბალანსი და ნავთობისა და თამბაქოს მრეწველობის ეკონომიკის საკითხები.

საანგარიშო წელს შესრულებულია შემდეგი სამუშაოები:

„საქართველოს სსრ მსხვილი მრეწველობის სახალხო მეურნეობრივი მნიშვნელობა და მისი ძირითადი დარგები“ (მეცნ. კანდ. ი. ბაჯაძე); ნაშრომში მოცემულია საქართველოს სსრ მსხვილი მრეწველობის განვითარების განზოგადება, მისი დინამიკა და ცვლილებათა მიზეზები მეოთხე ხუთწლიანი გეგმის ამოცანათა თვალსაზრისით. ნაშრომი შესავალი ნაწილია პრობლემისა—„საქართველოს სსრ მსხვილი მრეწველობის დარგობლივი სტრუქტურა“:

„საქართველოს სსრ ნავთობის მრეწველობა 1941—1946 წ.წ.“ (პროფ. ს. ბერაძე); მოცემულია საქართველოს მრეწველობის ახალგაზრდა დარგის მუშაობის ანალიზი, მისი მიღწევები და მისი ეკონომიკის ცალკე საკითხების შესწავლა.

„ელექტროენერჯის წარმოება და მოხმარება საქართველოში სამ სტალინურ ხუთწლიედში“ (მეც. კანდ. ვ. მელქაძე); შესწავლილია ელექტროენერჯის წარმოების ეკონომიკის ძირითადი საკითხები.

მისი მრეწველური მოხმარება და სახალხო მეურნეობრივი მნიშვნელობა.

„მრეწველური საწარმოს ეკონომიკური ანალიზის მეთოდთა“ (მეცნ. კანდ. ნ. დგებუაძე); კონკრეტული მასალების შესწავლის საფუძველზე ავტორი იძლევა მრეწველური საწარმოს ეკონომიკური ანალიზის გაუმჯობესებელი მეთოდის პროექტს.

„საქართველოს თამბაქოს მრეწველობა სამი სტალინური ხუთწლედის მანძილზე“ (მეცნ. კანდ. ვ. ბახტაძე); შრომაში ნაჩვენებია საქართველოს თამბაქოს მრეწველობის ინტენსიური ზრდა 1928--1940 წ. წ. და დასახულია ზოგიერთი ღონისძიება მისი შემდგომი აღმავლობისათვის.

სოფლის მეურნეობის ეკონომიკის განყოფილება (გამგე მეცნ. კანდ. ნ. იაშვილი) მუშაობდა კოლმეურნეობრივი მიწის ფონდების გამოყენების ინტენსივობის, მივენახეობის განლაგების, ჩაის საბჭოთა მეურნეობების პროდუქციის თვითღირებულების, მტს-ების მშენებლობისა და ტიპიურ და მოწინავე კოლმეურნეობათა მონოგრაფიული შესწავლის საკითხებზე.

შესრულდა თემები:

„კოლმეურნეობრივი მიწის ფონდების გამოყენების ინტენსივობის ზრდა საქართველოში 1930—1944 წ. წ.“ (მეცნ. კანდ. ნ. იაშვილი); შესწავლილია საქართველოში კოლმეურნეობრივი მიწათმოქმედების ინტენსიფიკაციის პირობები, გზები და პროცესი.

„ჩაის საბჭოთა მეურნეობების პროდუქციის თვითღირებულება და მისი შემცირების გზები“ (მეცნ. კანდ. ა. ფაცურია); შესწავლილია ჩაის პროდუქციის წარმოებრივი ხარჯები და საბჭოთა მეურნეობების ტექნიკურ-ეკონომიკური პირობების გაუმჯობესების საფუძველზე ნაჩვენებია პროდუქციის თვითღირებულების შემცირების შესაძლებლობანი.

მტს-ების მშენებლობა საქართველოში 1932—1945 წ. წ.“ (მეცნ. დოქტ. ი. ჯაში); შესწავლილია საქართველოს მტს-ების წარმოებრივი და მეურნეობრივი საქმიანობის ფორმები, შინაარსი და მასშტაბები და მათი როლი კოლმეურნეობათა ორგანიზაციულ-მეურნეობრივი განმტკიცების საქმეში.

„ხუთი კოლმეურნეობის მონოგრაფიული შესწავლა“ (კ. ლობჯიანიძე, მ. გველესიანი და სხვანი); ოემის მიზანია კოლმეურნეობათა მონოგრაფიული შესწავლის საფუძველზე გამოავლინოს კოლ-

მეურნეობრივი წყობილების უპირატესობა და მიღწევები სოფლის მეურნეობის პროდუქციის ზრდისა და კოლმეურნეობრივი გლეხობის მატერიალური და კულტურული დონის ამაღლების საქმეში.

როგორც ეს თემები, აგრეთვე თემა „მევენახეობის განლაგება საქართველოს სსრ“ (მეცნ. კანდ. ნ. იაშვილი) შესრულდა 1946 წლისათვის გათვალისწინებული მოცულობით.

სახალხო მეურნეობის ისტორიის განყოფილება (გამგე მეცნ. დოქტ. პ. გუგუშვილი) მიზნად ისახავდა როგორც საბჭოთამდელი საქართველოსი და ამიერკავკასიის ეკონომიკური ისტორიის, აგრეთვე საქართველოს სსრ სახალხო მეურნეობის განვითარების საკითხების შესწავლას.

საანგარიშო წელს შესრულდა თემები:

„კერძო მიწათმფლობელობის ევოლუცია საქართველოსა და ამიერკავკასიაში 1801—1920 წ. წ.“ (მეცნ. დოქტ. პ. გუგუშვილი); ნაშრომში შესწავლილია კერძო მიწათმფლობელობის ევოლუცია საქართველოსა და ამიერკავკასიაში 1801—1920 წ. წ., მისი წოდებრივი ხასიათი, მიწის იჯარის ვადები, ფორმები, მიწათსარგებლობისა და მიწათმფლობელობის თავისებურებანი სოფლის მეურნეობის კულტურებთან დაკავშირებით.

„ადგილობრივი გადასახადები რეფორმამდელ საქართველოში 1801—1864 წ. წ.“ (მეცნ. კანდ. ვ. ჩანტლაძე); ნაშრომში გამოვლენილია ის კოლონიური პოლიტიკა, რომელსაც ცარიზმი ატარებდა საქართველოში ფინანსების მეშვეობით.

„ფაბრიკულ-ქარხნული მრეწველობა საქართველოში 1913—1920 წ. წ.“ (მეცნ. კანდ. ვ. პაპავა); შრომის მიზანია უჩვენოს მრეწველობის მდგომარეობა საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების მომენტისათვის. თემის დამუშავება 1947 წელს დასრულდება.

„საქართველოს სსრ ფინანსები სახალხო მეურნეობის ინდუსტრიალიზაციისა და სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაციისათვის ბრძოლის პერიოდებში (1926-29—1931-34 წ. წ.)“ (მეცნ. კანდ. ა. კაკაბაძე); შრომაში შესწავლილია საქართველოს სსრ ფინანსების განვითარება აღნიშნულ პერიოდებში და მათი როლი სოციალისტური მშენებლობის საქმეში.

„რუსულ-ქართული ეკონომიკური ტერმინოლოგია“ (მეცნ. დოქტორები ფ. გოგიჩაიშვილი და პ. გუგუშვილი, მეცნ. კანდ. ვ. ჩანტლა-

ქე); უნიციფირებულია ქართული ტერმანოლოგია.

1946 წლის გეგმით გათვალისწინებულ სამუშაოთა გარდა სპეციალური დაჯალებით დაიწერა წიგნი „საქართველოს სსრ სახალხო მეურნეობის განვითარება 25 წლის მანძილზე (1921—1946 წ.წ.)“; წიგნის დაწერაში მონაწილეობას იღებდა ინსტიტუტის მთელი კოლექტივი.

ამიერკავკასიის მეტალურგიულ ქარხანასთან ხელშეკრულებით ინსტიტუტი ხელმძღვანელობდა წიგნის დაწერას—„საქართველოში შავი მეტალურგიის განვითარების საკითხები“; წიგნის ერთი თავი „საქართველოს შავი მეტალურგიის განვითარების ნარკვევი“ დაწერილია ინსტიტუტის თანამშრომლის მეცნ. კანდ. ნ. დგებუაძის მიერ.

1946 წელს ინსტიტუტში წაკითხულ იქნა 9 მოხსენება, ხოლო ინსტიტუტის გარეშე მისი თანამშრომლების მიერ 12 მოხსენება.

1946 წ. გამოიცა ინსტიტუტის „შრომების“ I ტომი, რომელშიც მოთავსებულია 7 გამოკვლევა; მომზადდა „შრომების“ II ტომში მოსათავსებლად 5 გამოკვლევა.

ინსტიტუტის პორტფელში დაცულია 17 მონოგრაფია საქართველოს ტიპიურ და მოწინავე კოლმეურნეობათა შესახებ.

სამეცნიერო მუშაობის შედეგების ფართო საზოგადოებისადმი მიწოდებისა და მათი პრაქტიკაში დანერგვის მიზნით, ინსტიტუტში წარმოედა ცალკე საკითხების განხილვა მეურნეობის შესაბამისი დარგების ორგანიზაციების წარმომადგენელთა მონაწილეობით.

ამ ჯავშირის გაფართოებისა და გაღრმავების მიზნით ინსტიტუტმა მრეწველობის ეკონომიკის განყოფილების თანამშრომლები მიამაგრა ეკონომიკის შესასწავლად.

ვარძიის მუზეუმ-ნაკრძალი

დირექტორი ც. გაბაშვილი

ვარძიის მუზეუმ-ნაკრძალის ამოცანას შეადგენს ვარძიის გამოქვაბულთა დაცვა-შესწავლა, ზემო ქართლის ხუროთმოძღვრების ძეგლთა შესწავლა და აგრეთვე ვარძიისა და მის მახლობელ ძეგლთა პოპულარიზაცია. ამიტომ მუზეუმის მუშაობა სამეცნიერო-კვლევითი და სამუზეუმო-საორგანიზაციო მიმართულებით წარმოებდა.

1946 წლის გეგმა მოიცავდა: ა) ვარძიის გამოქვაბულთა გაწმენდა-აზომვას, რაც აუცილებელია მათი შესწავლისა და გენერალური გეგმის შედგენისათვის; ბ) ასპინძის და ახალქალაქის რაიონში უკვე აზომილ ძეგლთა ნახაზების შესრულებას, ასპინძის რაიონის რამდენიმე, ჯერ დაუთვალაიერებელი პუნქტის ნახვას, ძეგლთა გამოვლენას და აზომვას.

კვლევით მუშაობასთან ერთად გეგმაში დიდი ადგილი ეთმობოდა სამუზეუმო-საგამოფენო საქმეს—ადგილზე (ვარძიაში) გამოფენის შევსებას, საჩვენებელ გამოქვაბულთა და მათთან მისასვლელთა გაწმენდას და ექსკურსანტების მომსახურებას.

ვარძიის გამოქვაბულთა (10 გამოქვაბული) გაწმენდა-გასუფთავებასა და აგეგმვისათვის (ც. გაბაშვილი, რ. გვერდწითელი და ც. გოგონიაშვილი) დაიზომა მარნის ჯგუფი მთავარი ეკლესიის აღმოსავლეთით ქვედა სართულში; დასავლეთ ნაწილში დაზომილია ორსართულიან გამოქვაბულთა ჯგუფი და ძობატული „ანანურის“ სახელობის ეკლესიის ჯგუფი. ამასთანავე გამოვლენილია პირამდე მიწით ამოვსებული სამი გამოქვაბული, რომელთა გაწმენდა და დაზომვა 1947 წ. გეგმაშია შეტანილი.

წარმოებდა ასპინძისა და ახალქალაქის რაიონებში 1945 წ. დაზომილი ძეგლების მასალების დამუშავება (ეკლესია სოფ. თოკის მახლობლად, ჩუნჩხის ეკლესია, ნასოფლარ მურჯიკანის ეკლესია და სხვა); შესრულებულია რვა აზომილი ძეგლის სუფთა ნახაზები (ც. გაბაშვილი, რ. გვერდწითელი და გ. გაბაშვილი).

ჩატარებულია მუშაობა ზემო ქართლის არქეოლოგიური რუკის ნაწილის, კერძოდ, ასპინძის რაიონის რუკის დასამთავრებლად. დაზუსტებულია სოფელთა, ნასოფლართა და ყოველგვარი ძეგლების ადგილმდებარეობა და, რამდენადაც შესაძლებელია, დადგენილია მათი სახელწოდებანი. დაზომილია დამატებით ნასოფლარი ალჯვის და ახჩიის ეკლესიები. შედგენილია ბარათები (პასპორტიზაცია) ასპინძის და ახალქალაქის რაიონის 25 ძეგლზე ანოტაციით, დამახასიათებელი გრაფიკული მასალით, წარწერა-მინაწერებით, ბიბლიოგრაფიული მასალით და სხვა (ც. გაბაშვილი და ჯ. გვერდწითელი).

ტმალის ეკლესია, ეკლესიის საკურთხეველში ჩაშენებული ორი სტელა და საფლავის ქვები დაზომილი და გრაფიკულად შესრულებულია 1944—1945 წლებში. ძეგლი მეტად საინტერესოა როგორც გეგმით, ისევე დეკორით. მისი მეცნიერული გამოკვლევა და დათარიღება გარკვეულ წვლილს შეიტანს ქართული ხუროთმოძღვრების ისტორიაში. 1946 წელს დამთავრებულია მისი სრული აღწერა და შეგროვილია მასალა თემის საბოლოო დამუშავებისათვის (რ. გვერდწითელი).

წარმოებდა ვარძიის გამოფენის შევსება ახლად მოპოვებული მასალით. მხატვარი შ. მაყაშვილის მიერ შესრულებულია ფერებით შვიდი სურათი: ვარძიის საერთო ხედი, ვარძიის სამრეკლო, ვანის ქვაბების საერთო ხედი, წუნდის ეკლესია, თმოგვის ციხე და სხვა.

1946 წელს ჩატარებულია ექსკურსიები ვარძიის კომპლექსში და მის მახლობლად მდებარე ძეგლებზე: ზედა-ვარძიაში, ვანის ქვაბებსა და თმოგვის ციხეში; მიღებულია 416 ექსკურსია 7583 კაცის მონაწილეობით. მომსვლელნი ეცნობოდნენ ვარძიის აშენების ისტორიას, საქართველოს იმდროინდელ პოლიტიკურ და ეკონომიურ მდგომარეობას, სამხედრო ძლიერებას და საერთოდ გმირულ წარსულს.

ექსკურსიებს მომსახურებას მუზეუმ-ნაკრძალის მთელი პერსონალი უწევდა.

1945 წ. გამოცემული ვარძიის გზამკვლევი დიდი ხანია არ იშოვება. ამიტომ დამზადდა დასაბეჭდად გზამკვლევი „ვარძია“ რუსულ ენაზე და აგრეთვე ქართულად მეორე შევსებული გამოცემისათვის (ც. გაბაშვილი).

კლდის მუდმივი შლის გამო ტარდებოდა საჩვენებელი გამოქვაბულებისა და მათთან მისასვლელი ბილიკების შეკეთება-გაწმენდა, რაც ყოველწლიურად და წელიწადში რამდენჯერმეა საჭირო.

გეგმის გარეშე შესრულდა შრომები:

„შენიშვნები ქვემო ოშორის ეკლესიის წარწერის შესახებ“; მოცემულია ძეგლის აღწერა, წარწერის წაკითხვა და ამასთან დაკავშირებით წარწერის დათარიღების ცდა. წარწერა ერთხელ განოქვეყნებულია აკად. ნამდ. წევრის ე. თაყაიშვილის მიერ 1907 წ., მაგრამ ახალი წაკითხვა მთლიანად არ ემთხვევა ძველს და აგრეთვე დათარიღებაც განსხვავებულია (ც. გაბაშვილი).

„ვარძიის გამოქვაბულთა ორი ჯგუფის აღდგენის საკითხი“ (კ. მელითაური).

1946 წელს გადაცემულია დასაბეჭდად აკადემიის „მოამბეში“ რ. გვერდწითლის შრომა „ზედა-თმოგვის წარწერები“.

მათემატიკისა და ბუნებისმეტყველების მეცნიერებათა განყოფილება

თავმჯდომარე აკად. ნამდ. წევრი ა. ჯ ა ნ ე ლ ი ძ ე

1946 წლის დასაწყისის მათემატიკისა და ბუნებისმეტყველების მეცნიერებათა განყოფილებაში გაერთიანებული იყო 8 სამეცნიერო დაწესებულება. ბიოლოგიისა და მედიცინის მეცნიერებათა განყოფილების ჩამოყალიბებასთან დაკავშირებით განყოფილებას გამოეყო ზოოლოგიის ინსტიტუტი და აკად. ი. ბერიტაშვილის სახ. ფიზიოლოგიის ინსტიტუტი. ამრიგად, განყოფილებაში დარჩა 6 დაწესებულება: ა. რაზმაძის სახ. მათემატიკის ინსტიტუტი, ფიზიკისა და გეოფიზიკის ინსტიტუტი, ქიმიის ინსტიტუტი, გეოლოგიისა და მინერალოგიის ინსტიტუტი, ვახუშტის სახ. გეოგრაფიის ინსტიტუტი და აბასთუმნის ასტროფიზიკური ობსერვატორია.

1946 წლის დასასრულს ჩატარებული არჩევნების შედეგად აკადემიის ნამდვილ წევრებად მათემატიკისა და ბუნებისმეტყველების მეცნიერებათა განყოფილებაში არჩეულ იქნენ: ი. ვეკუა (მათემატიკა), ვ. კუბრაძე (მათემატიკა) და ი. ქუთათელაძე (ფარმაკოქიმია); ამას გარდა ი. ვეკუა არჩეულ იქნა სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტად.

1946 წელს მოწვეულ იქნა განყოფილების 2 სამეცნიერო სესია, რომლებზედაც 8 მოხსენება გაკეთდა. ერთი სესიათაგანი მიეძღვნა საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების 25 წლისთავს; ამ საიუბილეო სესიაზე მოსმენილ იქნა მოხსენებები—აკად. ნამდ. წევრის ი. ვეკუასი—„სპეციალურ ფუნქციათა თეორიისათვის“, აკად. ნამდ. წევრის რ. აგლაძისა—„მანგანუმის შესწავლა“ და აკად. წევრ-კორ. პ. ქომეთიანისა—„კუნთში კალიუმის დანიშნულების ბიოქიმიური შესწავლა“.

მეორე სესია მიეძღვნა ასტრონომიის საკითხებს. სესიას მოხსენდა აბასთუმნის ასტროფიზიკური ობსერვატორიის სამეცნიერო მუშაობაში მიღწეული ზოგი შედეგი. მოხსენებებით გამოვიდნენ: მეცნ. კანდ. ე. ხარაძე—„გალაქტიკური შთანთქმის პრობლემა და

სელექტიური შთანთქმის შესწავლა მკრთალ ვარსკვლავთა კოლორ-ინდიქსების საფუძველზე“ (2 მოხსენება), სსრ კავშირის მეცნ. აკად. წევრ-კორ. ვ. ამბარცუმიანი—„გალაქტიკის აგებულების ზოგიერთი თავისებურების შესახებ კოსმოსური შთანთქმის პრობლემასთან დაკავშირებით“, მეცნ. კანდ. მ. ვაშაქიძე—„გარეგალაქტიკურ ნისლეულთა კოლორ-ინდიქსები“ და მეცნ. კანდ. ვ. ნიკონოვი—„აბასთუმნის ობსერვატორიის ელექტროფოტომეტრიული სამუშაოები“.

ბიოლოგიისა და მედიცინის მეცნიერებათა განყოფილების გამოყოფასთან დაკავშირებით, მათემატიკისა და ბუნებისმეტყველების მეცნიერებათა განყოფილებამ აირჩია თავისი ბიურო ახალი შემადგენლობით: აკად. ნამდ. წევრები ა. ჯანელიძე (განყოფილების თავმჯდომარე), ი. ვეკუა და ა. ნ. ჯავახიშვილი; არჩეულ იქნა აგრეთვე სწავლული მდივანი მეცნ. კანდ. დ. კვესელავა.

1946 წელს განყოფილების გამგებლობაში მყოფ სამეცნიერო დაწესებულებებში დამუშავდა 161 თემა. თეორიულ გამოკვლევებთან ერთად, მიღებულია სახალხო მეურნეობის შემდგომი განვითარებისათვის მნიშვნელოვანი პრაქტიკული შედეგებიც.

პერიოდულ გამოცემებში 1946 წელს გამოქვეყნებულია 97 ნაშრომი, რომელთა ავტორებია აკადემიის ნამდვილი წევრები, წევრ-კორესპონდენტები და განყოფილების დაწესებულებებში მომუშავე სხვა მეცნიერი თანამშრომლები; კიდევ უფრო მეტი რაოდენობა შრომებისა გამზადებულია, ან უკვე გადაცემულია დასაბეჭდად.

განყოფილების დაწესებულებების სამეცნიერო სემინარებსა და სხდომებზე მოსმენილია 269 მოხსენება, ხოლო აკადემიის გარეთ წაკითხულია 188 სამეცნიერო და სამეცნიერო-პოპულარული მოხსენება.

1946 წელს განყოფილების დაწესებულებათა 2-მა თანამშრომელმა დაიცვა დისერტაცია მეცნიერებათა დოქტორისა, ხოლო 6-მა მეცნიერებათა კანდიდატის ხარისხის მოსაპოვებლად.

ა. რაზმაძის სახ. მათემატიკის ინსტიტუტი

დირექტორი აკად. ნ. მუსხელიშვილი

ა. რაზმაძის სახ. მათემატიკის ინსტიტუტი 1946 წლის განმავლობაში წინანდებურად შედეგებოდა სამი განყოფილებისაგან: თეორიული მათემატიკის განყოფილება (გამგე მეცნ. დამს. მოღვ. პროფ. ა. ხარაძე)*, გამოყენებითი მათემატიკის განყოფილება (გამგე აკად. ნამდ. წევრი ი. ვეკუა) და გამოთვლითი მათემატიკის განყოფილება (გამგე მეცნ. დოქტ. შ. მიქელაძე).

თეორიული მათემატიკის განყოფილებაში მნიშვნელოვანი შედეგებია მიღებული ორი ცვლადის ფუნქციათა თეორიის ზოგიერთ საკითხში. სახელდობრ: დადგენილია ის პირობები, რომელთაც უნდა აკმაყოფილებდეს ორი ცვლადის ფუნქცია, რათა მისი (გარკვეული აზრით) შეუღლებული ფურიეს მწვრივი კრებადი იყოს თითქმის ყველგან ჩეზაროსებური გაგებით (მეცნ. კანდ. ვ. ჭელიძე); შესწავლილია ლაპლასის ორმაგი გარდაქმნის ზოგიერთი ახალი თვისება (მეცნ. კანდ. ლ. მალნარაძე); ელემენტარული მეთოდით, რომელიც დამყარებულია გაუსის თეორემაზე სამცვლადიანი ფორმების გვარის შესახებ, გარკვეულია რიცხვის წარმოდგენის შესაძლებლობა სამცვლადიანი ფორმების საშუალებით (მეცნ. დოქტ. ა. ვალფიში); დაწერილია შრომა, რომელიც შეიცავს ჩებიშევის მეცნიერული მემკვიდრეობის ძირითადი დარგებისა და მათი შემდგომი განვითარების მიმოხილვას (პროფ. ა. ხარაძე); მიღებულია ახალი შედეგები ორადობის ჰომომორფიზმის ბირთვისა და სახის შეფასებისათვის (მეცნ. დოქტ. გ. ჭოლოშვილი); შემოტანილ იქნა ტოპოლოგიურ სივრცეთა მიმდევრობის ზღვარის ცნება და ამ ცნების საფუძველზე შესწავლილია ძირითადი თვისებანი კრებადი მიმდევრობისა (მეცნ. კანდ. გ. არეშკინი); შესწავლილია ქართველ ხალხში გავრცელებული და შორეული წარსულიდან მომდინარე გამოთვლის ხერხები, რისთვისაც

* პროფ. ა. ხარაძის სხვა სამუშაოზე გადასვლის გამო, განყოფილების გამგედ 16.X.46-დან მეცნ. კანდ. ვ. ჭელიძეა.

განხილულ იქნა სამი ხელნაწერი X, XIII და XVIII საუკუნეებისა. (მეცნ. კანდ. დ. ცხაკაია).

გამოყენებითი მათემატიკის განყოფილებაში შესრულებულ თემათაგან ისევე, როგორც წინა წლებში, აღსანიშნავია დრეკადობის თეორიის, კომპლექსური ცვლადის ფუნქციათა თეორიისა და ჰიდრომექანიკის დარგში მიღებული შედეგები.

აკად. ნ. მუსხელიშვილის მიერ ძირითადად დამთავრებულ იქნა მისი ცნობილი მონოგრაფიის „Некоторые основные задачи математической теории упругости“ მესამე გადაშუშავებული გამოცემის მომზადება, რომელშიაც შეტანილ იქნა როგორც ავტორის, ისე სხვა მათემატიკოსების მიერ უკანასკნელ წლებში მიღებული შედეგები.

აკად. ნამდ. წევრის ი. ვეკუას მიერ, ერთი მხრივ, მიღებულია უფრო მარტივი და პირდაპირი გზით სფერული გარსის დიფერენციალურ განტოლებათა სისტემის ამოხსნათა ზოგადი წარმოდგენა ოთხი პოლომორფული ფუნქციის მეშვეობით, ხოლო, მეორე მხრივ, დამუშავდა მცირე სფერული გარსების თეორია. სახელდობრ, ასეთი გარსების სასაზღვრო ამოცანები მიყვანილ იქნა კომპლექსური ცვლადის ფუნქციათა თეორიის სასაზღვრო ამოცანებამდე, ხოლო სფერული სეგმენტის შემთხვევაში სასაზღვრო ამოცანები ეფექტურად იქნა ამოხსნილი.

მიღებულია რიგი ახალი შედეგი ჰილბერტის სასაზღვრო ამოცანებისა და სინგულარულ ინტეგრალურ განტოლებათა სისტემების თეორიაში და განხილულია მათი ზოგიერთი გამოყენება (მეცნ. კანდ. ნ. ვეკუა).

გამოკვლევულ იქნა ძაბვების განაწილების საკითხი სენვენანის ზოგიერთ განზოგადებულ ამოცანაში; მიღებული შედეგები, წინა წლების შედეგებთან ერთად, თავმოყრილია ერთი ნაშრომის სახით, რომელიც ავტორს (მეცნ. კანდ. ა. რუხაძე) განზრახული აქვს წარადგინოს დოქტორის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად.

კომპლექსური ცვლადის ფუნქციათა თეორიის რიმან-ჰილბერტის ერთი ამოცანის გამოყენებით, ამოხსნილია ბრტყელი ჰიდროდინამიკის ზოგიერთი სასაზღვრო ამოცანა მრავლადბმულ არეში (მეცნ. კანდ. დ. კვესელავა). იმავე ავტორმა გასულ წელს ამოხსნა კომპლექსური ცვლადის ფუნქციათა თეორიის ზოგიერთი მნიშვნელოვანი ამოცანა.

მეცნ. დოქტ. დ. დოლიძის მიერ შესწავლილია ცილინდრის

გარსდენის სტაციონარული სასაზღვრო ამოცანა შესაბამის არასტაციონარული ამოცანის ამოხსნაში ზღვარზე გადასვლის გზით.

მეცნ. კანდ. ა. გორგიძემ ლუნვის ცენტრის განსაზღვრის საკითხი ზოგად შემთხვევაში (ნებისმიერი ფორმის განივკვეთისათვის) დაიყვანა ნეიმანის ამოცანის ამოხსნამდე და გამოიკვლია ამ უკანასკნელი ამოცანის ამოხსნადობის საკითხი.

ი. ვეკუას მეთოდის გამოყენებით მიღებულ იქნა ელიფსური ტიპის დიფერენციალურ განტოლებათა სისტემის ამოხსნების ზოგადი წარმოდგენა მატრიცული აღნიშვნების შენარჩუნებით და შესწავლილ იქნა ამოხსნების ზოგიერთი თვისება (მეცნ. კანდ. ა. ბიწაძე); იმავე ავტორის მიერ შესწავლილია თანაბარი წნევის ქვეშე მყოფი თხელი დრეკადი წრიული ფირფიტის რხევის ამოცანა.

დადგენილ იქნა კოში-ლებეგის ინტეგრალთა ზოგიერთი ახალი თვისება; შესწავლილია, გარკვეულ შეზღუდვებში, სინგულარული ინტეგრალური განტოლება კოში-ლებეგის ინტეგრალებში და მიღებულია წრეში ჰარმონიული და ჰოლომორფული ფუნქციების ინტეგრალური წარმოდგენები (მეცნ. კანდ. ბ. ხვედელიძე).

მეცნ. კანდ. დ. ხარაზოვის მიერ დადგენილია პარამეტრზე დამოკიდებული გულიანი წრფივი ინტეგრალური განტოლებების ზოგიერთი თვისება.

ი. ვეკუას მეთოდით შესწავლილ იქნა მეტაჰარმონიული განტოლების ამოხსნების ძირითადი თვისებები ნახევარსიბრტყეში და ამოიხსნა დირიხლეს და ნეიმანის სასაზღვრო ამოცანები აღნიშნულ არეში (მეცნ. კანდ. დ. ავაზაშვილი).

მეცნ. კანდ. ვ. ჟლენტის მიერ აგებულია ფირფიტის რხევის დიფერენციალური განტოლების სასაზღვრო ამოცანების ეფექტური ამოხსნა ნახევარსიბრტყისათვის.

მეცნ. კანდ. ი. ქარცივაძემ ბრტყელი დრეკადობის თეორიის ზოგიერთი საკონტაქტო ამოცანა მიიყვანა აკად. ნ. მუსხელიშვილის ახალი მეთოდით ფრედჰოლმის ინტეგრალურ განტოლებამდე.

გამოთვლითი მათემატიკის განყოფილების მუშაობა კონცენტრირებული იყო დიფერენციალურ და ინტეგრალურ განტოლებათა რიცხვითი ამოხსნის შესწავლაზე. მნიშვნელოვანი შედეგებია მიღებული წრფივი დიფერენციალური განტოლებების წყვეტილი ამოხსნების ირგვლივ (მეცნ. დოქტ. შ. მიქელაძე); შ. მიქელაძის სასრულო სხვაობათა მეთოდი გამოყენებულია მეცნ. კანდ. თ. ცხადაიას მიერ

ჩარჩოიანი ღეროსათვის კრიტიკული ძალის გამოსათვლელად პლასტიურ არეში; დადგენილია ღეროების სიგრძივი ლუნვის მდგრადობის კოეფიციენტების გამოთვლასთან დაკავშირებული დეტერმინანტის ფესვების დადებითობა (თ. მარუაშვილი).

1946 წლის დასაწყისში ქ. მოსკოვს გამოვიდა აკად. ნ. მუსხელიშვილის მონოგრაფია „Сингулярные и интегральные уравнения“, რომელშიაც თავმოყრილია ამ უკანასკნელი ხუთი წლის მანძილზე აკად. ნ. მუსხელიშვილის და ინსტიტუტის ზოგიერთი სხვა თანამშრომლის მიერ მიღებული შედეგები სინგულარულ ინტეგრალურ განტოლებათა თეორიაში და ამ თეორიის გამოყენებანი მათემატიკური ფიზიკის ამოცანებში.

ამავე ხანებში საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობამ გამოსცა მეცნ. დოქტ. შ. მიქელაძის მონოგრაფია „ინტერპოლირების თეორია და პრაქტიკა“.

მოხსენებული მონოგრაფიების გარდა ინსტიტუტის თანამშრომლების მიერ გამოქვეყნებულია 18 ნაშრომი; დასაბეჭდად გადაცემულია 14, ხოლო დასაბეჭდად გამზადებულია ერთი მონოგრაფია — „ახალი მეთოდები ელიფსური ტიპის დიფერენციალურ განტოლებათა თეორიაში“ (აკად. ნამდ. წევრი ი. ვეკუა) და 23 სხვა ნაშრომი.

ინსტიტუტში მუშაობდა სამი სამეცნიერო და ორი რეფერატული სემინარი, რომელთა სხდომებზე მოსმენილ იქნა 46 სამეცნიერო და 41 რეფერატული ხასიათის მოხსენება.

სემინარების მუშაობაში ინსტიტუტის თანამშრომელთა გარდა მონაწილეობდნენ სტალინის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფიზიკა-მათემატიკის ფაკულტეტისა და სხვა დაწესებულებათა თანამშრომლებიც.

ინსტიტუტის თანამშრომლებმა ინსტიტუტის გარეთ წაიკითხეს 4 მეცნიერული და 3 სამეცნიერო-პოპულარული ხასიათის მოხსენება.

ინსტიტუტის თანამშრომლების მიერ დაიწერა 5 სადოქტორო და 9 საკანდიდატო დისერტაციის რეცენზია. 5-მა თანამშრომელმა (მეცნ. კანდიდატები ვ. ჭელიძე, ა. რუხაძე, თ. ცხადაია, ლ. მალნარაძე და გ. არეშკინი) ისარგებლა სამეცნიერო მივლინებით ქ. მოსკოვს.

1946 წელს ინსტიტუტის უფროსმა მეცნიერმა თანამშრომელმა

ნ. ვეკუამ დაიცვა სადოქტორო დისერტაცია თემაზე „Граничные задачи Гильберта, системы сингулярных интегральных уравнений и некоторые их приложения“, ხოლო უმცროსმა მეცნიერმა თანამშრომელმა ი. ქარცივაძემ საკანდიდატო, თემაზე „დრეკადობის თეორიის ძირითადი ამოცანების ეფექტური ამოხსნა ზოგიერთი არესათვის“.

ინსტიტუტის ორმა ასპირანტმა (კ. გახარიაშ და მ. ვიშიკმა) დაამთავრა ასპირანტურა და წარადგინა დისერტაცია მეცნიერებათა კანდიდატის ხარისხის მოსაპოვებლად.

ფიზიკისა და გეოფიზიკის ინსტიტუტი

დირექტორი მეცნ. კანდ. მ. მირიანაშვილი

ინსტიტუტში სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობა ხუთი პრობლემის მიხედვით მიმდინარეობდა, რომელთაგან ძირითადი იყო—ფიზიკის დარგში ატომგულის თეორია, ხოლო გეოფიზიკაში—საქართველოს სსრ ტერიტორიის საერთო გეოფიზიკური დახასიათება, ძიების გეოფიზიკური მეთოდების დამუშავება და მათი გამოყენება გეოლოგიურ საქმეში.

ფიზიკის დარგში მიღებულია შემდეგი მთავარი შედეგები: ატომგულის პერიოდულობის საკითხის შესწავლის შედეგად (მეცნ. დოქტ. ვ. მამასახლისოვი) მოცემულია ზოგიერთი მნიშვნელოვანი ფაქტის ახსნის ცდა ატომგულთა იზოტოპების განაწილების შესახებ. არსებული დიდი ექსპერიმენტული მასალის დამუშავების საფუძველზე ახსნილია ის ფაქტი, რომ კენტი ატომური ნომრის ქიმიურ ელემენტებს გააჩნია ერთი ან ორი იზოტოპი, ხოლო ლუწი ატომური ნომრის ელემენტს—მრავალი იზოტოპი. ლუწი Z-ის შემთხვევაში არ არსებობს ზოგიერთი იზოტოპი, თუმცა არსებობს მისი მეზობელი იზოტოპები. ნაშრომში მოცემულია აგრეთვე მასა-ფეფქტის მრუდები ნეიტრონ-პროტონისა და α -ნაწილაკთა მოდელის მიხედვით.

მეზოტრონების განზნევაზე ველის რეაქციის გამოწვევებისას დადგენილ იქნა მელერის მეთოდის გამოყენების შესაძლებლობა (მეცნ. კანდ. მ. მირიანაშვილი), რაც დღემდე ცნობილი არ იყო. საკითხი შეეხება როგორც დამუხტულ ნაწილაკთა ველის რეაქციის გამოთვლას, ისე მეზოტრონების გაფანტვის შემთხვევას.

ჩატარდა მცირე სიჩქარის მქონე ატომთან დაჯახების შემთხვევაში გამოსხივების პოლარიზაციის შესწავლა (მეცნ. კანდ. ი. მირცხულავა). დღემდე გულისხმობდნენ, რომ გაბნეული ელექტრონის ტალღური ვექტორი ემთხვევა დაცემული ელექტრონის ტალღურ ვექტორს, რაც სამართლიანია მხოლოდ დიდი სიჩქარის მქონე ელექტრონების შემთხვევაში; ავტორი არ მიმართავს ამ დაშვებას და იღებს შედეგს, რომელიც გამოსადეგია აგრეთვე მცირე სიჩქარის მქონე ელექტრონებისათვისაც.

ნახევარი სპინის ნაწილაკების თეორიის განხილვამ (მეცნ. კანდ. ნ. პოლიევქტოვი-ნიკოლაძე) ცხადჰყო, რომ პირობები, რომლებსაც დირაკის მატრიცები აკმაყოფილებს, შეიძლება გამოყვანილ იქნას დირაკის განტოლების ლორენცის გარდაქმნების მიმართ ინვარიანტობის მოთხოვნიდან, მეორე რიგის განტოლების დახმარების გარეშე.

აღმოჩნდა, რომ ადიტიურად შეღებულ KI და KCl-ის კრისტალებში ბნელი დენები დამოკიდებულია წინასწარი განათების ინტენსივობაზე და ეს დამოკიდებულება ნაჯერობის მრუდის ხასიათს ატარებს (მეცნ. კანდ. ნ. კალაბუხოვი). სპექტრალურმა ანალიზმა გამოარკვია, რომ დენის მაქსიმუმი ხვდება სპექტრის გრძელტალღიან არეს. გამოკვლევის შედეგად გამოითქვა ჰიპოთეზი კრისტალური ბადის ოპტიკური დისოციაციის შესაძლებლობის შესახებ.

გეოფიზიკის დარგში მიღებული შედეგებიდან აღსანიშნავია:

ქანების დამაგნიტების შესწავლა ბუნებრივ პირობებში დაიწყო ინსტიტუტში ამ ორი წლის წინათ (მეცნ. დოქტ. მ. ნოდია); ბაკურიანისა და ციხისჯვრის მიდამოებში შიდატის მაგნიტური სასწორის შემწეობით ჩატარებული გაზომვებისა და აგრეთვე წინა წლების მასალების გამოყენების საფუძველზე გაშუქებულ იქნა ანომალური ველის სტრუქტურისა და მისი გამომწვევი მიზეზების საკითხი. აღსანიშნავია, რომ ამ კვლევა-ძიებასთან დაკავშირებით ხსენებულ რაიონებში აღმოჩენილ იქნა ორი ცენტრი განსაკუთრებული სიმძლავრის მაგნიტური ანომალიისა, რომელთა ინტერპრეტაცია ზოგიერთ ფრიად საგულისხმო შედეგს იძლევა.

ქანების სიმკვრივის, ფორიანობისა და ტენიანობის შესწავლა ჩატარდა კახეთში, უმთავრესად ნავთის საბადოებისა და გრავიმეტრიული პუნქტების მიდამოებში (მეცნ. კანდიდატები მ. აბაკელია და ბ. ბალავაძე). მრავალრიცხოვანი გაზომვების საფუძველზე შესაძლებელი გახდა ქანებისა და გეოლოგიური ფორმაციების (იურული წყებიდან თანამედროვე ნალექებამდე) დახასიათება სიმკვრივის მიხედვით. ასეთი სიფართოვით ეს სამუშაოები საქართველოში პირველად ჩატარდა; ისინი მიზნად ისახავენ საქართველოს ტერიტორიაზე სიმკვრივის განაწილების რუკის შედგენას, რასაც გამოყენება ექნება, ერთი მხრივ, გრავიმეტრიული სამუშაოების დაპროექტებისათვის, ზოლო, მეორე მხრივ, სიმძიმის ძალის ანომალიების გამოთვლისა და მათი გეოლოგიური და გეოფიზიკური ინტერპრეტაციის დროს.

ტყვია-თუთიის კვანძის საბადოს ელექტრომეტრიული მეთოდით შესწავლის შედეგად (მეცნ. კანდიდატები ვ. ქებულაძე და მ. აბაკელია) გამოვლენილი ანომალური ზოლების გეოლოგიური ინტერპრეტაციის მონაცემები დადასტურდა იმ სამთო სამუშაოებით, რომლებიც შემოწმების მიზნით ჩაატარა საქართველოს ფერადი ლითონების ძიების კონტორამ; გამოკვლევის შედეგები დაინერგა წარმოებაში.

სეისმური მოვლენების შესასწავლად თბილისში, გორში, ბორჯომში, აბასთუმანსა და ზუგდიდში მუშაობს რეგიონული სეისმური სადგურები, ხოლო თბილისში აგრეთვე ტელესეისმურიც. სადგურებში წარმოებს ყოველდღიური ინსტრუმენტალური დაკვირვებები მიწისძვრებზე და გროვდება მაკროსეისმური მონაცემები. ამ მონაცემების ანალიზის შედეგად დგება კვარტალური სეისმური ბიულეტენები, რომლებიც ეგზავნება მსოფლიოს ყველა სეისმოლოგიურ დაწესებულებას (ხელმძღვანელები მეცნ. დამს. მოღვ. ე. ბიუსი და მეცნ. კანდ. ა. ცხაკაია).

მრავალწლიური მაკროსეისმური მონაცემების საფუძველზე ე. ბიუსმა დაამუშავა ამიერკავკასიის სეისმური პირობების საკითხი და შეადგინა ამიერკავკასიაში მომხდარ მიწისძვრათა ქრონოლოგია დაწყებული V საუკუნიდან ვიდრე 1945 წლამდე. ეს მონოგრაფია დიდ დახმარებას გაუწევს ამიერკავკასიაში მომუშავე სეისმოლოგებსა და მიწისძვრის გამძლე ნაგებობათა მშენებლებს.

მიწისძვრის ჰიპოცენტრების სხვადასხვა სიღრმის შემთხვევისათვის თეორიული ჰოდოგრაფების აგების საკითხში მიღწეულია ახალი შედეგები (მეცნ. კანდ. გ. თვალთვაძე); დამყარებულია ფუნქციონალური დამოკიდებულება ჰიპოცენტრების სხვადასხვა სიღრმესა და ეპიცენტრს შორის და აგებულია შესაბამისი თეორიული ჰოდოგრაფები.

ატმოსფეროს ფიზიკის დარგში მიღებული შედეგებიდან აღსანიშნავია აღმოსავლეთ საქართველოში მაისის თვის ნალექების გენეზისის გამოკვლევა (მეცნ. დოქტ. ა. ბალაბუევი). დადგენილია მაკროციკულაციური პროცესების ძირითადი პირობები, რომლებიც განსაზღვრავს მაისის თვის ნალექების ხასიათს როგორც ნორმალურ, ისე ანომალურ შემთხვევებში.

საანგარიშო წელს გამოქვეყნდა ინსტიტუტის თანამშრომლების 35 სამეცნიერო ნაშრომი, დასაბეჭდად გადაეცა 8 შრომა, ხოლო

დასაბეჭდად მომზადდა 15 ნაშრომი. 1946 წ. გამოვიდა ინსტიტუტის „შრომების“ IX ტომი ორ ნაწილად— „ფიზიკა“ და „გეოფიზიკა“ და სეისმური ბიულეტენი ტომი XII, № 3.

ინსტიტუტის თანამშრომლების მიერ 1946 წელს წაკითხულია სამეცნიერო და 150-ზე მეტი პოპულარული ხასიათის მოხსენება.

ინსტიტუტს მჭიდრო სამეცნიერო კავშირი ჰქონდა სსრ კავშირის მეცნ. აკად. თეორიული გეოფიზიკის, სეისმოლოგიის და ფიზიკის პრობლემათა ინსტიტუტებთან; უკვე რამდენიმე წელიწადია იგი მათთან ერთად ამუშავებს თემებს ფიზიკისა და გეოფიზიკის დარგში. კერძოდ, 1946 წელს სეისმოლოგიის ინსტიტუტთან ერთად წარმატებით ჩატარდა მინგეჩაურის მძლავრი აფეთქების სეისმური ეფექტის ინსტრუმენტალური რეგისტრაცია თბილისი—ბაქოს ხაზზე (მეცნ. კანდიდატები ე. კორიდალინი და გ. თვალთვაძე). გარდა ამისა, ინსტიტუტის ორი თანამშრომელი მონაწილეობდა ფიზიკურ პრობლემათა ინსტიტუტის კოსმოსური სხივების შემსწავლელ ექსპედიციაში ალაგეზზე.

ქიმიის ინსვიფიცი

დირექტორი მეცნ. დოქტ. მ. შ ი შ ნ ი ა შ ვ ი ლ ი

ფიზიკური ქიმიის ლაბორატორიაში შესწავლილია სორბციული მოვლენები ხსნარებიდან და აირად ფაზიდან მყარ სორბენტებზე— ურანილის მარილებისა მანგანუმის აქტიურ ორჟანგზე, მანგანუმის მადანზე და სილიციუმის ორჟანგზე და აგრეთვე წყლისა და ალკოჰოლების ორთქლთა სილიციუმის ორჟანგზე.

დადგენილია ურანილ იონის ზოგიერთი ელექტროქიმიური მაჩვენებელი (ელექტრული პოტენციალი, მდგრადობა Ph-ის სხვადასხვა ზღვარებში). გამოიკვავა, რომ ურანილის იონი კარგად აღსორბირდება აქტიური მანგანუმის ორჟანგზე და ჭიათურის შავი ქვის ტიპიურ ნიმუშებზე. სილიკაგელზე და ქალცედონზე ურანილ იონის აღსორბცია შედარებით სუსტად მიმდინარეობს. კვლევის შედეგების საფუძველზე გამოკვლეულია ურანის მიგრაცია და ჭიათურის შავი ქვის მადნებში მისი დაგროვების პირობები (მეცნ. დოქტ. დ. ერისთავი).

ჩატარებულაა სილიკაგელის, ასკანიტის და ნახშირის სორბციული უნარიანობის კვლევა ალკოჰოლებისა და წყლის ორთქლის მიმართ და დადგენილ იქნა, რომ სილიკაგელის და ასკანიტის სორბციული უნარი სპირტების მიმართ ერთმანეთს უახლოვდება, ხოლო ნახშირის სორბციული ტევადობა აღემატება სილიკაგელის და ასკანიტის სორბციულ ტევადობას (მეცნ. კანდ. გ. ციციშვილი).

კოლოიდური ქიმიის განყოფილების ნიადაგის კოლოიდთა ლაბორატორიაში კოლოიდურ და დისპერსულ სისტემებში ელექტროქიმიური და აღსორბციული მოვლენების შესწავლის შედეგად ნაჩვენებია, რომ სუფთა ალუმოსილიკატური გელები ნეიტრალურ ნაერთებს წარმოადგენენ; ისინი ელექტროლიტთა ქემოსორბციის შედეგად ძნელად ხსნად ელექტროლიტთა თვისებებს იძენენ და კათიონთა მაღალი აღსორბციული ტევადობით ხასიათდებიან (მეცნ. დოქტ. მ. შიშნიაშვილი და ა. ბაცანაძე).

გამოიკვავა აგრეთვე, რომ წითელმიწა ნიადაგებიდან პეპტიზი-

რებული მალაქაბვიანი ელექტროდიალიზით მიღებული სუფთა ზო-
ლები ელექტრო-ქიმიური თვისებების მიხედვით ნეიტრალურ უმუ-
ხტო ალუმოსილიკატურ ზოლებს წარმოადგენს (მეცნ. დოქტ. მ.
შიშნიაშვილი და მეცნ. კანდ. ე. ნანობაშვილი).

წითელმიწა ნიადაგთა კოლოიდებისა და სხვადასხვა ელექტრო-
ლიტის ურთიერთმოქმედების შესწავლის შედეგად გამოკვეთილია
(მეცნ. დოქტ. მ. შიშნიაშვილი და მეცნ. კანდ. ს. პაპუაშვილი), რომ
ელექტროლიტთა ადსორბციის დროს ადგილი აქვს აგრეთვე ზედა-
პირულ-ქიმიურ (ქემოსორბციულ) მოვლენებს; ნაჩვენებია კონცენ-
ტრირებული მჟავებით მოქმედების გარკვეულ პირობებში წითელი
მიწებიდან ალუმინიუმის ჟანგის გამოყოფის შესაძლებლობა 80—
85%-დე; მიღებული ალუმინიუმის ჟანგი შეიცავს 1—2% რკინის
ჟანგს, რომლის შემდგომი ჩამოცილება შეიძლება ქიმიური მეთო-
დით.

ზოგადი და არაორგანული ქიმიის განყოფილების არაორგანუ-
ლი ქიმიის ლაბორატორიაში შესწავლილია ნორიოს და სუფსის ნავთო-
ბის საბადოების ახალ ჭაბურღვითა წყლების ქიმიური შეადგენლო-
ბა, რის შედეგადაც დადგენილია, რომ ეს წყლები შეიცავს იოდს
და ბრომს სამრეწველო მნიშვნელობის მქონე რაოდენობით (მეცნ.
კანდ. პ. გოგორიშვილი).

სინთეზირებულია სტრონციუმ-გოლფრამის ახალი ბრინჯაოები
(SrW_2O_6 , SrW_3SO_9 და SrW_4O_{12}) და შესწავლილია მათი ფიზიკა-
ქიმიური თვისებები (მეცნ. კანდ. ა. კალანდია).

მარილების ქიმიის ლაბორატორიაში დამთავრებულია მერისის
(აჭარა) სპილენძის მადნისა და ბათუმის ნავთსახდელი ქარხნების
ნარჩენებში შერჩენილი გოგირდმჟავას გამოყენების საფუძველზე
შაბიამნის სამრეწველო რაოდენობით მიღების ტექნოლოგიური სქე-
მისა და მეთოდის დამუშავება. კვლევის შედეგების მიხედვით :სა-
ქართველოს სსრ საგეგმო კომისია ამუშავებს ღონისძიებებს ინსტი-
ტუტში დადგენილი მეთოდის ნახევრად საქარხნო დანადგარზე შე-
სამოწმებლად, მისი მრეწველობაში დანერგვის მიზნით (მეცნ. კანდ.
გ. კუპერმანი).

ორგანული ქიმიის ლაბორატორიაში, ჩაის თესლის ქიმიურ
შესწავლასთან დაკავშირებით, გამოყოფილია პროვიტამინებისა და
საპონინების რიგის ნაერთები; დადგენილია მათი სტრუქტურა და
სინთეზირებულია ნაერთების ახალი კლასი—სტერინის რიგის ნაერ-

თებში მეექვსე ნახშირბადთან ჩანაცვლებული ნახშირწყალბადები: (მეცნ. კანდ. ვ. გოგუაძე). ჩატარებული მუშაობის შედეგების პრაქტიკული გამოყენების მიზნით შერჩეულია ლაბორატორულ პირობებში ჩაის თესლიდან საპონინების გამოყოფის რაციონალური მეთოდი.

დადგენილია, რომ საპონინების ჩვეულებრივი წნევისას ჩატარებული ჰიდროლიზის დროს ხდება ნახშირწყლების მოლეკულების მოწყვეტა (მეცნ. კანდიდატები გ. ქიქოძე და ი. რუხაძე).

ნავთობის ქიმიის ლაბორატორიაში, საქართველოს ნავთობების ქიმიური ბუნების შესწავლის შედეგად, გამოვლინებულია სუფსის ბენზინში დიმეთილციკლოპექსანების ცალკეული იზომერების ოდენობრივი შემცველობა. დადგენილია, რომ დეჰიდროგენული კატალიზის დროს ადგილი არა აქვს მათ იზომერიზაციას, მირზაანის ბენზინში დადგენილია ოდენობრივი ცვლილება ექვსწევრიანი ნაფტენებისა ჰორიზონტების მიხედვით (მეცნ. კანდ. ქ. არეშიძე).

შესწავლილია ინდივიდუალურ ექვს და ოვიდწევრიან ნახშირწყალბადებზე და მათ ნარევებზე მაქსიმალური ანილინის წერტილთა შესაბამისი კონცენტრაციების ინვარიანტობის პირობები. გამოვლენილია, რომ ჰომოლოგიური რიგის მიხედვით კრიტიკული კონცენტრაციის მნიშვნელობა მუდმივია ნახშირწყალბადთა ერთისა და იმავე კლასის წარმომადგენელთათვის, ხოლო იცვლება ნახშირწყალბადთა ცალკეული კლასებისათვის (მეცნ. კანდ. ლ. მელიქაძე).

ნახშირის ქიმიის ლაბორატორიაში გრძელდებოდა საქართველოს ნახშირების ქიმიური ბუნების კვლევა. შესწავლილია ტყიბულის ვიტრენის და ახალციხის კლარენის ბიტუმები და შედგენილია მათი ფიზიკა-ქიმიური დახასიათება.

დადგენილია, რომ ახალციხის კლარენის ბიტუმის მთავარ შემადგენელ ნაწილს წარმოადგენს დაბალი მოლეკულური მჟავების რთული ეთერები და თავისუფალი ფისოვანი მჟავები. ტყიბულის ვიტრენი წარმოადგენს ჰუმუსოვან და არა საპროპელიტურ-ჰუმუსოვან წარმომადგენს; მისი ბიტუმის ძირითად ნაწილს წარმოადგენს ფისები (მეცნ. კანდ. პ. ცისკარიშვილი).

1946 წელს ხელმძღვანელ ორგანოთა დავალებით წარმოებდა დასავლეთი საქართველოს კირქვებისა და ქალცედონების შესწავლა (შესრულდა 3152 ქიმიური განსაზღვრა); კირქვები და ქალცედონები წარმოადგენს ამიერკავკასიის მეტალურგიული ქარხნის მომავალი მუშაობისათვის საჭირო მდნობს. გამოკვლევის შედეგად საქართვე-

ლოს გეოლოგიურ სამმართველოს შესაძლებლობა მიეცა შეერჩია საბადოში კირქვისა და ქალცედონების შემდგომი ექსპლოატაციისათვის გამოსადეგი შრეები.

ნახშირის ქიმიის ლაბორატორიაშივე შესრულებულია ახალციხისა და გელათის ნახშირების ფიზიკა-ქიმიური დახასიათება (79 ელემენტური და 121 ტექნიკური ანალიზი; მეცნ. კანდ. პ. ცისკარიშვილი, თ. ამბოკაძე და ი. იოსავა).

ანალიზური ქიმიის ლაბორატორიაში შედგენილია საქართველოს ბარიტების ქიმიური დახასიათება საქართველოს ნავთის მრეწველობის საჭიროებისათვის (ა. დავითაშვილი, ე. ჯაფარიძე, მ. ნადარეიშვილი, ძ. გიორგობიანი, ნ. შელია, ვ. კულგინა).

ინსტიტუტის ინიციატივით დამუშავდა ახალციხის მურა ნახშირის გამოყენების შესაძლებლობისა და საჭიროებისა და მისი საკოქსე კაზმში დაახლოებით 40—50%-ის რაოდენობით შეტანის საკითხი, რომელიც დაკავშირებულია რესპუბლიკის საკოქსე ბაზის არსებით გადიდებასთან (მეცნ. კანდ. პ. ცისკარიშვილი).

დამთავრებულია ტუნგოს ზეთის რაფინირებით სტანდარტული პროდუქტის მიღების ლაბორატორიულად დამუშავება (მეცნ. კანდ. ვ. გოგუაძე).

ინსტიტუტმა 1946 წლის განმავლობაში მრავალგვარი დახმარება გაუწია სამეცნიერო უონსულტაციის, ტექნიკური დახმარებისა და ექსპერტიზის სახით საქართველოს სახალხო მეურნეობის მრავალ წარმოებასა და სხვადასხვა ორგანიზაციას.

ინსტიტუტის უმცროსმა მეცნიერმა თანამშრომელმა ს. პაპუაშვილმა დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია თემაზე „ელექტროლიტების აღსორბციის შესწავლა წითელმიწა ნიადაგის ბუნებრივ ნიმუშებზე“.

საანგარიშო წელს ინსტიტუტის თანამშრომლებმა გამოაქვეყნეს 19 შრომა და სემინარებში წაიკითხეს 36 სამეცნიერო და რეფერატული ხასიათის მოხსენება.

გეოლოგიისა და მინერალოგიის ინსტიტუტი

დირექტორი აკად. ნამდ. წევრი ა. ჯანელიძე

გეოლოგიისა და მინერალოგიის ინსტიტუტის 1946 წ. მუშაობა მისი წინა წლების მუშაობის ბუნებრივ გაგრძელებას და განვითარებას წარმოადგენს. ინსტიტუტის მუშაობა გეოლოგიის თითქმის ყველა წამყვან დარგში წარმოებდა, სახელდობრ, პალეონტოლოგიაში, ჰიდროგეოლოგიაში, მაგმური და დანალექი ქანების პეტროგრაფიაში და მინერალოგიაში.

პალეონტოლოგია და სტრატეგრაფია. ცნობილია, რომ დანალექი ფორმაციები, რომელნიც საქართველოს ტერიტორიის შემადგენლობაში მონაწილეობს, ძირითადად წარმოდგენილია იურული, ცარცული და მესამეული დროის ნალექებით. ამ ნალექების დეტალური პალეონტოლოგიური და სტრატეგრაფიული შესწავლა ჩვენი ქვეყნის გეოლოგიური აგებულების სწორი გაგების აუცილებელ პირობას წარმოადგენს და გასული წლების მანძილზე ამ საქმეში ინსტიტუტის თანამშრომელთა მიერ მნიშვნელოვანი წვლილი არის შეტანილი.

1946 წელს დაიწყო დაგროვილი მდიდარი ლიასური ფაუნების დამუშავება (აკად. ნამდ. წევრი ა. ჯანელიძე და მეცნ. კანდ. ქ. ნუცუბიძე). თავთფეხიანების შესწავლა უკვე დამთავრებულია და ამ საფუძველზე შესაძლებელი შეიქნა ძირულის მასივის, ლოქის მასივისა და კავკასიონის ლიასის სტრატეგრაფიის რიგი საკითხების გადაჭრა.

გრძელდებოდა დასავლეთი საქართველოს ქვედა ცარცის სტრატეგრაფიის დაზუსტება (მეცნ. კანდ. მ. ერისთავი). პალეონტოლოგიურად დადგენილია ბერეასული სართული რაჭა-ლეჩხუმის ცარცში. იქვე ავტორმა შესძლო აპტური ნალექების ზონებად დაყოფა და ალბურში კლანსეურის დადასტურება.

კავკასიონის სამხრეთი ფერდობის ნალექების ნუმულიტიდების ხანგრძლივი კვლევის შედეგად (აკად. წევრ-კორ. ი. კაჭარავა) მოცემულია ამ მხარეში ეოცენის სამადი დანაწილება (ქვედა, შუა და ზედა ეოცენი); დამთავრებულია სათანადო ფაუნის აღწერა.

დიდი ხანია გეოლოგების ყურადღებას იპყრობს ქისათობის დიატომიტისა და გოდერძის ვულკანოგენური წყლების ნეოგენური ფლორები. ამ ფლორათა შესწავლამ გამარჯვია მათი შემადგენლობითი და ასაკობრივი სხვადასხვაობა. გოდერძის მცენარეთა სუბტროპიკული იერი (პალმები, ლავრები და სხვა) მათი უფრო ძველი ასაკის მაჩვენებელი უნდა იყოს (მეცნ. კანდ. მ. უზნაძე).

რეგიონული გეოლოგია. დამთავრდა საქართველოს იურული ნალექების მონოგრაფიული აღწერა (მეცნ. დოქტ. ი. კახაძე).

რიგი წლების განმავლობაში გრძელდებოდა აჭარა-თრიალეთის ნაოჭა ზოლის გამოკვლევა (მეცნ. კანდ. პ. გამყრელიძე); დამთავრებულია ამ მნიშვნელოვანი გეოტექტონიკური ერთეულის გეოლოგიური აგეგმვა და აღწერა, გაშუქებულია მისი ტექტონიკური დამოკიდებულება ჩრდილოეთით მდებარე საქართველოს ბელტთან, ერთი მხრივ, და სამხრეთით მდებარე აზერბაიჯან-სომხეთის ბელტთან (პ. გამყრელიძისავე ჰიპოთეზი), მეორე მხრივ; მან მოგვცა მთელ ამ რაიონში ნაოჭთა ღერძების და წყვეტის ხაზების გამოკვლევა და ცალკეული კუთხეების (ახალციხის აუზი და სხვა) დახასიათება და სხვა.

1946 წლის ზაფხულიდან შეუდგა მუშაობას ინსტიტუტის კახეთის ექსპედიცია (ხელმძღვანელი აკად. ნამდ. წევრი. ა. ჯანელიძე, მონაწილენი—მეცნ. კანდიდატები გ. ჭელიძე, მ. რუბინშტეინი და სხვანი). ექსპედიციის მიზანია აღმოსავლეთ საქართველოს ნავთიანი რაიონების სტრატეგრაფიის, ტექტონიკისა და გეომორფოლოგიის შესწავლა. ეს მხარე, რომელიც ამავე დროს სამგორის საირიგაციო მშენებლობის მთელ ტერიტორიას შეიცავს, წარმოადგენს გეოტექტონიკურ კვანძს, სადაც საქართველოს და აზერბაიჯანის ბელტები და აჭარა-თრიალეთისა და კახეთის ნაოჭა ქედები ერთმანეთს ხვდება, მისი შესწავლა დაკავშირებულია მნიშვნელოვან პრაქტიკულ ამოცანებთან; იგი გულისხმობს ინსტიტუტის მუშაობის პროცესში წამოჭრილი მთელი რიგი თეორიული საკითხების გაშუქებასა და გადაჭრას. მუშაობა რამდენიმე წელს გრძელდება და მიღებულია საინტერესო შედეგები გეომორფოლოგიის, ტექტონიკისა და ფაციესთა განაწილების თვალსაზრისით.

მინერალოგია და პეტროგრაფია. საქართველოში ცნობილ ძველ და ახალ ინტრუზიულ ქანებთან დაკავშირებული მა-

დნეული საბადოების წარმოშობის პირობების გარკვევა და მათი პერსპექტივიანობის შეფასება ამ ქანების პეტროგრაფიულ შესწავლას მოითხოვს, რაც ინსტიტუტში სისტემატურად წარმოებს. 1946 წელს აღიწერა ლოქის კრისტალური მასივი (მეცნ. დოქტ. გ. ზარიძე და მეცნ. კანდ. ნ. თათრიშვილი).

რაც შეეხება ეფუზიურ და ვულკანოგენურ ფორმაციებს, შესწავლილ იქნა და დეტალურად აღიწერა სამხრეთი საქართველოს მიოცენის შემდგომი ვულკანოგენური წყება, რომლის პეტროგრაფია დღემდე უცნობი იყო (მეცნ. კანდ. ნ. სხირტლაძე). ვულკანოგენური წყების მომდევნო ეფუზივები, ავტორის აზრით, ორ ეფუზიურ ციკლთან არის დაკავშირებული—ნაწილი პლიოცენურია, ნაწილი კი მეოთხეული.

საქართველოს მიოცენის წინა ვულკანოგენური ნალექების შედარებითი შესწავლა მრავალწლიანი კვლევის ამოცანას წარმოადგენდა (მეცნ. კანდ. გ. ძოწენიძე). ეს მუშაობა დამთავრებულია და მან მრავალი მნიშვნელოვანი შედეგი მოგვცა. კერძოდ, პირველად არის დადგენილი ვულკანური მოვლენების კავშირი საქართველოს გეოტექტონიკურ განვითარებასთან.

ვულკანოგენურ წყებებთან მრავალი პოსტვულკანური წარმონაქმნი არის დაკავშირებული. 1946 წელს დადგენილი და შესწავლილია პოსტვულკანური მინერალების ვრცელი რიგი როგორც ბაიოსურ, ისე მესამეულ ვულკანოგენურ წყებებში (მეცნ. კანდ. გ. გვახარია). პირველად არის აღნიშნული რკინისა და მარგანეცის შემცველი ლეონჰარდიტის სახეობა—ელაგიტი და განოყოფილია კალციტის რთული კრისტალების „ბაჯიური“ ტიპი.

ჰიდროგეოლოგია. ინსტიტუტის მუშაობა ჰიდროგეოლოგიის დარგში დაკავშირებულია საქართველოს მიწისქვეშა წყლების რესურსების გარკვევისა და წყალმომარაგების საკითხებთან. უკვე კარგა ხანია ინსტიტუტი (მეცნ. კანდ. ი. ბუაჩიძე), საქართველოს გეოლოგიურ სამმართველოსთან ერთად, აწარმოებს კახეთის ჰიდროგეოლოგიის შესწავლას. ამ მუშაობის მნიშვნელოვანმა შედეგებმა (არტეზიული წყლის აღმოჩენა ალაზნის წყებაში) გამოიწვია მუშაობის გაფართოება იმ რაიონებში, რომელნიც განსაკუთრებით შევიწროებული არის უწყლობის გამო. ძიებასთან ერთად წარმოებს წყლიანი ფენების დეტალური გეოლოგიური და ჰიდროგეოლოგიური შესწავლა. შესრულებულია კახეთის ქედის აღმოსავლეთი ნაწილის ჰიდროგეოლოგიური ავეგმვა.

დასასრულ, ჩატარებულია საქართველოს მინერალური წყლების შესახებ არსებული მთელი ჰიდროქიმიური და გეოლოგიური მასალების შეჯამება (მეცნ. კანდ. ს. ჩიხელიძე). ამან საშუალება მისცა ავტორს დაეყო საქართველოს მინერალური წყაროები 5 ძირითად გეოქიმიურ ტიპად და დაედგინა ამ ტიპების გეოლოგიური განაწილების კანონზომიერებანი.

ინსტიტუტის მეცნიერმა თანამშრომლებმა საანგარიშო წელს დაბეჭდეს 8 შრომა, იბეჭდება 10, ხოლო გამზადებულია დასაბეჭდად 21 შრომა. 1946 წელს დაიბეჭდა ინსტიტუტის „შრომების“ II (VII) ტ., ნაკვ. 2.

ინსტიტუტის მუდმივი სემინარის სხდომებზე, როგორც ჩვეულებრივ, იკითხებოდა სამეცნიერო მოხსენებები და სულ 33 სხდომაზე წაკითხულ იქნა 37 მოხსენება. გარდა ამისა, ინსტიტუტის თანამშრომლების მიერ წაკითხულ იქნა მოხსენებები ინსტიტუტის გარეთ — სულ 16 მოხსენება, მათ შორის 5 პოპულარული ხასიათისა.

1946 წელს ინსტიტუტი განაგრძობდა სამეურნეო ორგანოების უშუალო დავალებების შესრულებას. პირველ რიგში აღსანიშნავია ის მუშაობა, რომელიც ჩატარდა აკად. ნამდ. წევრის ა. ჯანელიძის, მეცნ. დოქტ. ი. კახაძისა და მეცნ. კანდ. პ. გამყრელიძის მიერ, რომელთაც მონაწილეობა მიიღეს საქართველოს ნახშირის რესურსების დადგენისა და მომავალ საძიებო სამუშაოების წარმართვის საკითხის გასარკვევად საქართველოს სსრ მთავრობის მიერ გამოყოფილ კომისიაში (თავმჯდომარე აკად. ნამდ. წევრი ა. ჯანელიძე).

როგორც წინა წლებში, ინსტიტუტი და მისი მეცნიერი თანამშრომლები მჭიდროდ იყვნენ დაკავშირებულნი მონათესავე დაწესებულებებთან, სახელდობრ, საქართველოს გეოლოგიურ სამმართველოსთან, ფერადი და იშვიათი ლითონების ტრესტთან, ნახშირის ძიების ტრესტთან, საქართველოს სსრ ჯანმრთელობის დაცვის სამინისტროს კურორტოლოგიის ინსტიტუტთან და სხვა. ინსტიტუტის თანამშრომლები ამოწმებდნენ ამ დაწესებულებათა საძიებო პარტიების ანგარიშებს, ეწეოდნენ კონსულტაციას და პეტროგრაფიული ნიმუშებისა, ნამარხი ფაუნისა და ფლორის შესწავლა-განსაზღვრას აწარმოებდნენ. ზემოთქმულის გარდა ინსტიტუტმა კონსულტაცია გაუწია აგრეთვე აზერბაიჯანის და სომხეთის მეცნ. აკადემიათა გეო-

ლოგის ინსტიტუტების მეცნიერ თანამშრომლებს სტრატეგრაფიისა და პალეონტოლოგიის ზოგ საკითხში.

1946 წელს რეგიონული გეოლოგიის განყოფილების გამგემ ი. კახაძემ დაიცვა სადოქტორო დისერტაცია თემაზე „Грузия в юрское время“, ხოლო საკანდიდატო დისერტაცია დაიცვა ინსტიტუტის ოთხმა მეცნიერმა თანამშრომელმა, სახელდობრ: ი ბუაჩიძემ თემაზე „Инженерно-геологические условия Аджарис-Цхальской ГЭС“, მ. რუბინშტეინმა თემაზე „Грузинская глыба и элементы ее мезозойской истории“, თ. ბაგრატიშვილმა თემაზე „დასავლეთი საქართველოს ბარიტის საბადოების მინერალოგია“ და ლ. გაბუნიაშვილმა თემაზე „Биостратиграфическая параллелизация среднеплиоценовых отложений Западной Грузии (Абхазии, Мегрелии и Гурии)“

ვახუშტის სახ. გეოგრაფიის ინსტიტუტი

დირექტორი აკად. ნამდ. წევრი ა. ნ. ჯავახიშვილი

1946 წელს ინსტიტუტი განაგრძობდა მუშაობას შრომაზე „საქართველოს გეოგრაფია“, რომელშიაც გაშუქებულია საქართველოს ბუნება, ბუნებრივი რესურსები და სახალხო მეურნეობის განლაგება.

თემაში „ბუნებრივი პირობების დახასიათება“ გაშუქებულია საქართველოს რთული რელიეფის მრავალფეროვანი ფორმების ცალკეული ტიპები და დადგენილია მათი გავრცელების რაიონები; მოცემულია ატმოსფეროს ცირკულაციური პროცესები და კლიმატური ელემენტების განაწილება ადგილობრივ ფიზიკა-გეოგრაფიულ პირობებთან დაკავშირებით; გამოყოფილია კლიმატის ტიპები და მათი გავრცელების ზონები; დახასიათებულია წყლის ობიექტები ჰიდროგრაფიულად და ჰიდროლოგიური რეჟიმის მიხედვით; აღწერილია საქართველოს ნიადაგის ტიპები და დადგენილია მათი გავრცელების რაიონები; გაშუქებულია მცენარეული საფარის (ტყეების) ხასიათი და ცხოველთა სამყარო და მათი გავრცელების რაიონები. ამ აღწერილობის საფუძველზე შესაძლებელი გახდა საქართველოს ტერიტორიის დარაიონება ბუნებრივ ლანდშაფტებად. აღწერილია აგრეთვე შავი ზღვა საქართველოს სსრ ნაპირებთან; დახასიათებულია შავი ზღვის გავლენა საქართველოს კლიმატზე და სანაპიროს მრხაზულობაზე (აკად. ნამდ. წევრი ა. ნ. ჯავახიშვილი, აკად. წევრ-კორ. მ. საბაშვილი, მეცნ. კანდიდატები ი. შაქარიშვილი, მ. კორძაია, შ. ყიფიანი, თ. ნუცუბიძე, ლ. ვლადიმეროვი, თ. კიკილაშვილი, ბ. კლოპოტოვსკი და გ. ჭირაქაძე, ე. ნაფეტვარიძე და სხვანი).

თემა „ბუნებრივი პირობების საწარმოო მნიშვნელობა“ იხილავს ფიზიკა-გეოგრაფიულ ფაქტორებს (კლიმატი, წყლები, ნიადაგები, მცენარეულობა და ცხოველები), როგორც საწარმოო ძალებს, რომელთა საფუძველზე ვითარდება სახალხო მეურნეობის სხვადასხვა დარგი (მეცნ. კანდიდატები კ. კელენჯერიძე, გ. ჭირაქაძე, ლ. ვლადიმეროვი და სხვანი).

თემაში „ეკონომ-გეოგრაფიული აღწერილობა“ მოცემულია სახალხო მეურნეობის დარგები (მრეწველობა, სოფლის მეურნეობა და სხვა), მათი განლაგება და შემდგომი ზრდა-განვითარების არსებული შესაძლებლობანი IV ხუთწლედის ამოცანათა გათვალისწინებით (მეცნ. დოქტ. გ. გიხტმანი, პროფ. ტ. ათაბეგოვი, მეცნ. კანდიდატები ლ. კარბელაშვილი, გ. გურგენიძე და სხვანი).

სათანადო სპეციალისტების მიერ საქართველოს სსრ გეოგრაფიული ატლასისათვის შედგენილი რუკებიდან დახაზულია 14 რუკა (ს. ცხაკაია, ი. პავლიაშვილი, ი. მათურელი, მ. ქავთარაძე).

ინსტიტუტის თანამშრომლებმა სხვადასხვა სამეცნიერო სესიაზე გააკეთეს 7 მოხსენება, მათ შორის აკად. ნამდ. წევრმა ა. ნ. ჯავახიშვილმა წაიკითხა მოხსენება სსრ კავშირის მეცნ. აკად. ბუნებისმეტყველების ისტორიის ინსტიტუტში ქალ. მოსკოვს.

ამას გარდა ინსტიტუტის სამეცნიერო სხდომებზე „საქართველოს სსრ გეოგრაფიის“ შედგენასთან დაკავშირებით წაკითხულ იქნა 29 მოხსენება როგორც ინსტიტუტის თანამშრომლების, ისე მოწვეულ პირთა მიერ.

1946 წელს დაიბეჭდა ინსტიტუტის თანამშრომლების 10 შრომა, 7 გადაცემულია დასაბეჭდად და 2 გადასაცემად არის მომზადებული.

სსრ კავშირის მეცნ. აკად. გეოგრაფიის, ნიადაგმცოდნეობისა და ბუნებისმეტყველების ისტორიის ინსტიტუტებთან უწინდებური კავშირის გარდა, ინსტიტუტს კავშირი ჰქონდა აგრეთვე თავის მუშაობაში რესპუბლიკის სამეურნეო უწყებებსა და დაწესებულებებთან როგორც მისთვის საჭირო მასალების მათგან მიღების მხრივ, აგრეთვე თავისი ფონდებიდან ცნობების გაცემითა და კონსულტაციებითაც.

ზოგი პედაგოგიური ინსტიტუტის (გორი, ზუგდიდი) თანამშრომელი თავიანთ სადისერტაციო შრომების ცალკეულ საკითხებს გეოგრაფიის ინსტიტუტში ამუშავებდა.

დასასრულ, სომხეთისა და აზერბაიჯანის მეცნ. აკადემიების გეოგრაფიის ინსტიტუტებთან დამყარდა ბეჭდვითი პროდუქციის გაცვლა-გამოცვლა.

ბასსტაჟის ასკროფიზიკური ობსერვატორია

დირექტორი მეცნ. კანდ. ე. ხარაძე

ობსერვატორიის თემატიკა 1946 წლის განმავლობაში ენებოდა ვარსკვლავთა ასტრონომიისა და ასტროფიზიკის რამდენიმე ძირითადი პრობლემის შესწავლას. ამითგან მთავარს წარმოადგენდა გალაქტიკაში კოსმოსური შთანთქმის გამოკვლევა, რაც საერთოდ ობსერვატორიის ძირითად სამეცნიერო-კვლევით პროფილს განსაზღვრავდა უკანასკნელი რამდენიმე წლის მანძილზე. 1946 წელს სრულიად დამთავრდა დიდი მოცულობის სამუშაო, რომელიც შეეხება კაპტინის 43 არეში 14 ათასამდე მკრთალი ვარსკვლავის კოლორ-ინდექსების განსაზღვრას (მეცნ. კანდ. ე. ხარაძე). ამ მიზნით შესრულებული საშუალო და მაღალი გალაქტიკური განედების არეებში მდებარე ვარსკვლავთა კოლორიმეტრია წარმოადგენს უკანასკნელ ეტაპს ვარსკვლავთა კოლორ-ინდექსების კატალოგის აგების საქმეში. ამით დასრულდა იმ მასალის მომზადება; რომლის დისკუსია უახლოეს ხანში მოგვეცემს შემოწმებულ განსაზღვრებსა და ახალ ცნობებს გალაქტიკურ სივრცეში შთანთქმელი ნივთიერების განაწილების ხასიათისა და ბუნების შესახებ.

ასევე საინტერესოა მეორე, აგრეთვე სისტემატურ დამზერაზე დამყარებული სამუშაო, სახელდობრ, ე. წ. ცეფეის ტიპის ვარსკვლავთა კოლორ-ინდექსების განსაზღვრა (მეცნ. კანდ. მ. ვაშაკიძე). ამ განსაზღვრათა დისკუსია ახალ მასალას მოგვეცემს შთანთქმელი თვისებების შესახებ გალაქტიკური სივრცის მახლობლად და გალაქტიკის მთელ სივრცეზე.

აღსანიშნავია ნ. მაღალაშვილის შრომა (საკანდიდატო დისერტაცია) ერთი ბნელეზადი ცვალებადი ვარსკვლავის ელექტროკოლორიმეტრიის შესახებ. ავტორის მიერ ფოტოგრაფიულსა და ფოტოვიზუალურ სხივებში გამოთვლილი და აგებული მრუდები სიკაშკაშის ცვალებადობისა საშუალებას იძლევა არა მარტო მიღებულ იქნეს ამ ბნელეზადი ცვალებადი სისტემის საერთო დამახასიათებელი (მასა, რადიუსები, ფართობა და სხვა) და კომპონენტის ორბიტის

ელემენტები, არამედ განხორციელდეს აგრეთვე ფიზიკური ინტერპრეტაცია სიკაშკაშის მრუდეების ზოგიერთი შენიშნული მოვლენისა. განფენილი ატმოსფეროს კონცეფციის საფუძველზე. მიღწეული შედეგების შესახებ ნ. მაღალაშვილმა გააკეთა მოხსენება ქ. მოსკოვის ცვალებადი ვარსკვლავების მკვლევართა სრულიად საკავშირო ყრილობაზე.

ასტროფიზიკური მეთოდის დარგში აღსანიშნავია სპექტრული პარალაქსების განსაზღვრის საობიექტივო პრიზმის გამოყენებაზე დაფუძნებული ხერხი, რომელიც ათვისებულია ობსერვატორიაში (ნ. კალანდაძე მეც. კანდ. მ. ვაშაკიძის ხელმძღვანელობით).

ძირითადად დამთავრებულია ბინდის მრავალწლიანი კოლორიმეტრიული დამზერის მონაცემთა დისკუსია (ბინდის ელექტროკოლორიმეტრია) და გამოთვლილია სტრატოსფეროს მაღალი ფენების ტემპერატურა და სიმკვრივე (თ. მეგრელიშვილი). ამ მასალის ნიადაგზე და ობსერვატორიასთან სამეცნიერო კოოპერირების წესით სსრ კავშირის მეცნ. აკად. თეორიული გეოფიზიკის ინსტიტუტის ატმოსფეროს ოპტიკის ლაბორატორიაში დაწყებულია მეორადი გაზნევის თეორიის დამუშავება ბინდის მოვლენებში გამოყენების შემთხვევისათვის.

საერთოდ ობსერვატორიამ გააცხოველა ურთიერთობა სსრ კავშირის წამყვან ასტრონომიულ ობსერვატორიებთან, რაც არა მარტო საერთო სამუშაოთა განხორციელებაში გამოიხატება, არამედ აგრეთვე იმაშიაც, რომ ობსერვატორიამ მოიწვია ლენინგრადიდან და მოსკოვიდან სპეციალისტები, რომელთაც ობსერვატორიის თანამშრომელთა სემინარზე აბასთუმანში წაიკითხეს სხვადასხვა დროს ლექციები და მოხსენებანი ატმოსფეროს მაღალი ფენების ფიზიკურ თვისებათა შესწავლის დარგში (პროფ. ხვოსტოვსკი), კოსმოსური შთანთქმის დარგში (პროფ. პარენაკო), ახალ ვარსკვლავთა შესახებ (პროფ. ვორონცოვ-ველიამინოვი) და პლანეტურ ასტრონომიაში (პროფ. მარკოვი).

საანგარიშო წელს შედგა აკადემიის მათემატიკურ და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა განყოფილების სამეცნიერო სესია ასტრონომიის თემატიკაზე.

სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა განყოფილება

თავმჯდომარე აკად. ნამდ. წევრი ნ. კეცხოველი

1946 წელს ჩატარებული არჩევნების შედეგად განყოფილებას შეემატა 1 ნამდვილი წევრი, იქამდე აკად. წევრ-კორ. ვ. გულისა-შვილი. (მეტყვეობა), და 3 წევრ-კორესპონდენტი: ლ. ყანჩაველი (ფიტოპათოლოგია), ლ. კალანდაძე (ენტომოლოგია) და ი. ლომო-ური (მემცენარეობა).

საანგარიშო წელს განყოფილების გამგებლობაში იყო 11 სა-მეცნიერო დაწესებულება, რომელთაგან ნიადაგთმცოდნეობის, აგროქიმიისა და მელიორაციის ინსტიტუტი 1946 წ. დაარსდა. 11 და-წესებულებიდან 6 ინსტიტუტია—ბოტანიკის, მცენარეთა დაცვის, სატყეო, მევენახეობა-მეღვინეობის, მემინდვრეობის და ნიადაგ-თმცოდნეობის, აგროქიმიის და მელიორაციის, 3 საცდელი სადგუ-რი—მეხილეობის, მევენახეობა-მეღვინეობის და მემინდვრეობისა და 2 ბოტანიკური ბაღი—თბილისისა და სოხუმის.

1946 წელს დისერტაციები დაიცვეს მეცნიერებათა დოქტო-რის ხარისხის მოსაპოვებლად 2-მა და მეცნიერებათა კანდიდატის ხარისხის მოსაპოვებლად 12-მა თანამშრომელმა.

1946 წლის თემატიკური გეგმა შედგენილი იყო IV ხუთწლე-დის ამოცანების შესაბამისად. სულ წარსულ წელს დამუშავდა 191 თემა.

საქართველოს სსრ მიწათმოქმედების სამინისტროსთან, საქარ-თველოს შამპანიური ღვინოების კომბინატსა და „სამტრესტთან“ დადებული ხელშეკრულების საფუძველზე 1946 წელს დაიწყო ფართო მუშაობა ვაზის ქლოროზის პრობლემის ირგვლივ, რომე-ლიც დაეკისრა ბოტანიკის, მევენახეობა-მეღვინეობისა და მცენა-რეთა დაცვის ინსტიტუტებს, განყოფილებასთან დაარსებული ქლოროზის კომისიის საერთო ხელმძღვანელობით.

განყოფილებამ ჩაატარა 3 სამეცნიერო სესია (VII, VIII და IX), რომლებზედაც მოსმენილი იქნა 16 მოხსენება. VII სესია მო-

წვეული იყო საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების 25 წლისთავთან დაკავშირებით. VIII სესია მიეძღვნა მევენახეობა-მეღვინეობისა (6 მოხსენება), ხოლო IX სესია მეხილეობის საკითხებს (8 მოხსენება).

განყოფილების დაწესებულებათა მიერ გამოქვეყნდა 50 ნაშრომი, აქედან: მათი „შრომები“ ცალკე წიგნებად—3, მეთესლეობისა და მემცენარეობის დელექტუსი—2, სამეცნიერო წერილები პერიოდულ გამოცემებში—15 და წერილები ცენტრალურ და ადგილობრივ გაზეთებში—30.

გადაცემულია დასაბეჭდად 35 ნაშრომი: „შრომები“ ცალკე წიგნებად—5, სამეცნიერო წერილები პერიოდულ გამოცემებში—16 და მეცნიერულ-პოპულარული ბროშურები—14.

წლის განმავლობაში გადაცემულია 20-ზე მეტი რადიოლექცია. წარმოებას გადაეცა წინადადებანი, მიზითებანი და ინსტრუქციები 24 საკითხზე და გაეწია 500-მდე კონსულტაცია.

ბოვანიკის ინსტიტუტი

დირექტორი მეცნ. კანდ. ი. თუმაჯანოვი

ინსტიტუტის მუშაობის ძირითად ამოცანას წარმოადგენს საქართველოს ფლორის ყოველმხრივი შესწავლა—ფლორისა და მცენარეულობის გენეზისი, შემადგენლობა და განვითარება, ექსპერიმენტულ ფორმათა წარმოქმნის საკითხები, ვეგეტატიური გამრავლება და გამძლეობის ფიზიოლოგია.

დასრულების პროცესშია „საქართველოს ფლორას“ შედგენა (მთავარი რედაქტორი აკად. ნამდ. წევრი ნ. კეცხოველი, პასუხისმგებელი რედაქტორი აკად. წევრ-კორ. დ. სოსნოვსკი); ორი ტომი უკვე გამოცემულია, ხოლო III ტომის ქართული ტექსტის რედაქცია დამთავრებულია (რედაქტორი მეცნ. კანდ. ან. ხარაძე) და გადაეცა აკადემიის გამომცემლობას.

საქართველოს ფარგლებში ჩრდილო კავკასიონის დამატებითი შესწავლის მიზნით მოეწყო ორი ექსპედიცია: ქლუხორის ფლორისტული ექსპედიცია (მეცნ. კანდიდატები ლ. კემულარია-ნათაძე, ო. კაჭელერი, ა. შხიანი, შ. ქუთათელაძე) და ხევის ფლორისტული ექსპედიცია (მეცნ. კანდ. ან. ხარაძე). ექსპედიციების მიერ გამოვლინდა საქართველოს კავკასიონის ჩრდილოეთ კალთებზე მდებარე ნაწილის ნაკლებ შესწავლილი ადგილების (ქლუხორი, ხევი) ფლორის შემადგენლობა. მარშრუტული გამოკვლევის შედეგად შეგროვილია მცენარეთა 4000 საპერბარო ფურცელი, რომელთა შორის მრავალი ახალი სახეობაა.

დასავლეთ საქართველოს ალგოფლორის შესწავლისას (მეცნ. კანდ. თ. იმერლიშვილი) აჭარის დაბლობში (ბათუმი-ქობულეთი) და ფოთის მიდამოებში დადგენილია 67 ფორმა, რომელიც წყალმცენარეთა მსხვილსხვა ოჯახსა და ჯგუფს ეკუთვნის.

შედგენილია მიმოხილვა „გვარი *Cetraria* საქართველოში“ (ვ. პახუნოვა), სადაც აღწერილია საქართველოში არსებული *Cetraria*-ს 10 წარმომადგენელი, რომელთა შორის მოიპოვება

პრაქტიკული მნიშვნელობის მქონე სახეობა (მღებავ ნივთიერებათა შემცველი).

შესწავლილ იქნა ტებერდის ნაკრძალის ტყის მცენარეულობა (მეცნ. კანდ. ი. თუმაჯანოვი), ფიტოცენოლოგიური და ტოპოეკოლოგიური თვალსაზრისით (დინამიკა, ურთიერთობა და განვითარების ისტორია); შესრულებულ შრომაში მოცემულია ნაკრძალის ტყის მცენარეულობის აღწერა ცალკე ლანდშაფტური პროფილების მიხედვით და ტყის ფორმაციების მთლიანი დახასიათება.

შესწავლილ იქნა ალაზნის სათავის ტყის მცენარეულობის განახლების დინამიკა (მეცნ. კანდ. ა. დოლუხანოვი); როგორც ირკვევა:

ა. წიფლნარების განახლების უნარიანობა და ინტენსივობა დაკავშირებულია უშუალოდ კორომის სიხშირესთან, ქვეტყესთან და ბალახოვან საფართან;

ბ. უთხოვრის კორომის გაფანტულობა ამ მცენარის გამრავლების თავისებურებით აიხსნება, ხოლო მისი არეალის შეკვეცა კი ადამიანის მოქმედების შედეგია.

ჯავახეთის მაღალმთის მცენარეულობის შესწავლის შედეგად დადგენილია სათიბების ძირითადი ტიპები და მათი სამეურნეო დახასიათება (მეცნ. კანდ. შ. ნახუცრიშვილი). კერძოდ, მოცემულია მათი დინამიკა, ფიტოცენოზთა შენაცვლება სხვადასხვა ასაკის ნასვენზე და, ბოლოს, ძიგვიანებისა და სიბალდიას ფორმაციის ტიპოლოგია.

შესწავლილია უროიანი ველის ძირითადი ასოციაციები (მეცნ. კანდ. ა. კაკულია); დადგენილია შვიდი სხვადასხვა ასოციაცია და მოცემულია მათი ზუსტი გეობოტანიკური და სამეურნეო დახასიათება.

საქართველოს მუხების ეკოლოგიის შესწავლის შედეგად (მეცნ. კანდ. ვ. მათიკაშვილი) დადგენილია გრძელყუნწა მუხის (*Quercus longipes*) და პონტის მუხის (*P. pontica*) გავრცელების პირობები. პირველი გავრცელებულია მდინარეთა მიერ შექმნილ ტერასებზე და ხშირად აღწევს მთის კალთამდე; იგი არ ჰქმნის წმინდა ცენოზებს და უმთავრესად სხვა ჯიშებთან შერეული ვეხვდება. პონტის მუხა კი ჰქმნის თავისებურ ცენოზებს მარად-

მწვანე ქვეტყის სინუზიით; იგი გავრცელებულია დასავლეთი საქართველოს მთიან ზონაში (1200—1700 მტ. სიმაღლეზე ზღვის დონიდან), ხასიათდება თავისებური ეკოლოგიით და ამჟღავნებს ღიდ კონსერვატიულობას, რაც უმთავრესად გამოიხატება მისი არეალის მკვეთრ ლოკალიზაციაში.

შესწავლილ იქნა წითლის გავრცელება საქართველოში (აკად. ნამდ. წევრი ვ. გულისაშვილი) და, როგორც რკვევა, ჩვენში წითლის გავრცელება მეტად თავისებურია; იგი თვალსაჩინოდ სცილდება თავის ბუნებრივ სარტყელს და იჭრება ნაძვისა და სოჭის ზონაში; ბარში იგი ჩამოდის ზღვის სანაპირომდე, ხოლო აღმოსავლეთ საქართველოში 700—800 მეტრამდე ზღვის დონიდან. იგი არ არის მესხეთ-ჯავახეთში და ამას ავტორი ხსნის ჰავის სიმშრალით და ნალექების სიმცირით.

მნიშვნელოვან მუშაობას ატარებს ინსტიტუტი კულტურული მცენარეების ფორმათა წარმოქმნის პროცესების საკითხების ირგვლივ (მეცნ. დოქტ. ვ. მენაბდე და მეცნ. კანდიდატები ა. ერიციანი, გ. კანდელაკი, ნ. ბრეგაძე). კვლევის ძირითად ამოცანას შეადგენს ევოლუციური პროცესების ექსპერიმენტული შესწავლა; წარმოებდა კულტურულ მცენარეთა ფილოგენეტიკური შესწავლა და ახალ სახეობათა დადგენა.

ამ სახის კვლევითი მუშაობა წინა წლებიდან მომდინარეობს, ხოლო 1946 წელს შემდეგი შესრულდა:

ა. დადგენილია მიღებულ ამფიდიპლოიდის *Tr. timococcum*-ის (2n—46 ქრ.) ცვალებადობის დიაპაზონი და მისი გენეტიკური დამოკიდებულება გვარ *Triticum*-ის სისტემაში; თუმცა ეს ახალი სახეობა კარიოსტრუქტურულად რბილ ხორბალთა ჯგუფს ეკუთვნის, მაგრამ მას საგრძნობლად ემიჯნება და უფრო მკიდრო გენეტიკურ კავშირს მაგარი ხორბლის ჯგუფთან (2n—28 ქრ.) ამჟღავნებს. ეს ფაქტი კი უარყოფს რბილ ხორბალთა აუტოპოლიპლოიდური წარმოშობის შესაძლებლობას.

ბ. ხორბალ კანგას (*Triticum* × *Agropyrum*) შორის ფორმების წარმოქმნის პროცესის შესწავლის შედეგად დადგენილია ხორბალთა მრავალწლიანი ფორმები, რომლებიც ხორბლის კულტურულ ტიპს წარმოადგენს. სელექციური შესწავლისათვის ასეთი

მრავალწლიანი ხორბლის 25 ფორმა საქართველოს სახელმწიფო სელექციის სადგურს გადაეცა.

გ. დადგენილ იქნა ატმისა და ნუშის ჰიბრიდთა ზოგიერთი ანატომიური ნიშნის (ჭურჭელ-ბოჭკოვანთა კონები) მემკვიდრეობითი ხასიათი.

დ. შესწავლილ იქნა სტადიურობის მემკვიდრული ბუნება, რომლის შედეგადაც პირველ თაობაში „მოკლე სტადიის“ დომინირება ყოველთვის არ მქლავნდება.

ჩატარებულია გამოკვლევები ღომის ქართული ჯგუფის ბოტანიკური შემადგენლობის შესასწავლად (მეცნ. დოქტ. ვ. მენაბდე და მეცნ. კანდ. ა. ერიციანი) და დადგენილია ქართულ პოპულაციაში ღომის ორი ჯგუფი—კულტურული და ველური. „ველური ღომი“ გვხვდება როგორც ნათესებში (სარეველა), ისე რუდერალურ მდგომარეობაშიც. „ველური ღომი“ მორფოლოგიური ნიშნებით მკვეთრად განირჩევა კულტურული ღომის ჯგუფისაგან და საჭირო შეიქნა მისი ცალკე სახეობად გამოყოფა *Setaria Ketzchowelii*-ს სახელწოდებით. ღომის კულტურულ ჯგუფში დადგენილია 16 სახესხვაობა, რომელთა შორის 11 ავტორთა მიერ პირველადაა მოყვანილი.

ციტოფიზიოლოგიურ რეაქციათა შესწავლის დროს მცენარეთა განვითარებასა და მემკვიდრეობაში (მეცნ. კანდ. ნ. კახიძე) დადგენილია, რომ თითოეული ორგანიზმი უჭრედთა თავისებური რეაქციით ხასიათდება. თუმცა უჭრედული რეაქციები იცვლება ორგანიზმის ხნოვანობისა და გარემოს ზეგავლენით, მაგრამ ციტოფიზიოლოგიურ რეაქციათა პრინციპი შედარებით უცვლელი რჩება.

შესწავლილია ყლორტის ფიზიოლოგიური პოლარობა (მეცნ. კანდიდატები ე. მაკარევსკაია და თ. კეზელი); გარკვეულია ვაზის კალმების დაფესვიანების პირობები და ყლორტის მეტამერების სხვაობა. როგორც ჩანს, კალმების რეგენერაციული უნარიანობის ხელშემწყობი პირობები უშუალოდ კალმების გამოცოცხლების წინ დამუხანგველ პროცესთა მსვლელობის შეფერხებაში გამოიხატება; ამგვარ ზემოქმედებას იჩენს წყალშემცველობის შეცვლა, ჰეტეროაუქსინი და უარყოფითი ტემპერატურა. ყლორტის რეპროდუქციის ოპტიმუმს შეესაბამება წყლის მეტი შემცველობა კვირტებში და.

ქერქში კალმის აპიკალურ მხარისაკენ; კარგ დაფესვიანებას კი შეესაბამება წყლის მეტი შემცველობა კალმის ბაზალურ მხარეზე.

შესწავლილ იქნა ღეროს სტრუქტურა, როგორც რეგენერაციის თვისებების გამომხატველი (მეცნ. კანდ. ნ. ანელი). ავტორის აზრით კალმის დამოუკიდებელ მცენარედ გადაქცევა რეგენერაციის სრულიად საწინააღმდეგო მოვლენას წარმოადგენს; ამ მოვლენას ის „პროგენერაცია“ უწოდებს. დადგენილია დაფესვიანების ტიპები, ფესვადობის კერები და კალმის ნაირთვისებრიანობა ფესვადობის მიმართ. გარკვეულია ქერქის მერისტემატურ ქსოვილთა ბუნება და განსაკუთრებით კამბიუმის როლი ფესვადობაში.

მნიშვნელოვანია მუშაობა, რომლის მიზანს შეადგენდა აღდგენა-დაქანგვითი მეტაბოლიზმის შესწავლა ქლოროზოვან მცენარეებში (მეცნ. კანდიდატები ლ. ჯაფარიძე, თ. კეხელი, მ. ჭრელაშვილი, ე. მაკარევსკაია, თ. სულაკაძე და ლ. ვასილევსკაია).

გამოირკვა, რომ ქლოროზით დაავადებულ ფოთლებში სუნთქვის ინტენსივობა მეტად იზრდება, მხოლოდ ოდნავ მატულობს სუნთქვის კოეფიციენტი. ფერმენტი პიროქსიდაზა უმეტეს შემთხვევაში ძალიან მაღალ მაჩვენებლებს იძლევა; ფერმენტი კატალაზა ჯანსაღ ვაზში ნაკლები მაჩვენებლებით ხასიათდება, ხოლო ქლოროზიანი ვაზი კატალაზას მეტ აქტიურობას ამჟღავნებს. გექსურონის მუავა ვეგეტაციის პირველ ნახევარში მეტია ქლოროზოვან მცენარეებში, ხოლო ვეგეტაციის დასასრულს ის გაცილებით მეტია ნორმალურ მცენარეებში. კაროტინი და გლუტათიონი ყოველთვის ნაკლებია ქლოროზოვან მცენარეებში. მაშასადამე, ქლოროზი იწვევს დაქანგვითი პროცესების საგრძნობ გაძლიერებას.

შესწავლილია პროტოპლზმას ფიზიკურ-ქიმიური თვისებები ცინვის მიმართ გამობრძმედის პროცესში (მეცნ. კანდ. თ. სულაკაძე). მოცემულია, რომ გამობრძმედავი ხორბლის ეპიდერმისის უჯრედების ბირთვები არ იმყოფება პარანეკროტულ მდგომარეობაში, როგორც ეს აღნიშნულია ზოგიერთ შრომაში; ისინი იმგვარად არ იღებებიან, როგორც ნორმალური უჯრედების ბირთვები. გამობრძმედილი პროტოპლაზმის პლაზმოლიზური სახის შენარჩუნება ყოველთვის არ მოწმობს უჯრედის ცოცხალ მდგომარეობას.

1946 წ. განმავლობაში ინსტიტუტის თანამშრომელთა მიერ დაბეჭდილია 20 შრომა, გადაეცა დასაბეჭდად—12 და დამზადებულია დასაბეჭდად 22 შრომა.

დოქტორის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად დაცულ იქნა დისერტაცია ვ. მენაბდის მიერ თემაზე „საქართველოს ხორბლები“, ხოლო კანდიდატის ხარისხის მოსაპოვებლად დისერტაციები დაიცვეს გ. კანდელაკმა თემაზე „ფეტვნიარებში ქლოროპლასტის აგებულების თავისებურებათა შესახებ“, ვ. პაპავამ თემაზე „კავკასიის კოწახურები“ და თ. ღუმბაძემ თემაზე „გვ. *Centraurea*-ს კავკასიის წარმომადგენელთა კრიტიკული მიმოხილვა“.

თბილისის ბოჟანიკური ბაღი

დირექტორი აკად. ნამდ. წევრი ვ. გულისაშვილი

ბაღის თემატიკური გეგმა ითვალისწინებდა უცხო მერქნიანი ჯიშების აკლიმატიზაციისა და ადგილობრივი ჯიშების სისტემატიკური და დეკორაციული თავისებურებების შესწავლის გაგრძელებას, ადგილობრივი ყვავილოვანი მცენარეების კულტურაში დანერგვა-გამოყენებისა და დეკორაციული მცენარეების ავადმყოფობათა და მავნებლებისაგან დაცვის საკითხებს.

ბაღში მყოფი უცხო ჯიშების ვეგეტაციის რიტმის შესწავლისას (აკად. ნამდ. წევრი ვ. გულისაშვილი) მიღებულია როგორც თეორიული, ისე პრაქტიკული თვალსაზრისით საინტერესო დასკვნები; მრავალ მერქნიან ჯიშს ახასიათებს თავის სამშობლოს პირობებში გამოიმუშავებული ვეგეტაციის განსაზღვრული რიტმი, რომელიც თბილისის ბოტანიკური ბაღის კლიმატური პირობების ზეგავლენით არ შეიცვალა; ასე, მაგალითად, ჩრდილოეთი ამერიკის ხემცენარე *Gymnocladus canadensis* თბილისის პირობებშიაც მოკლე ვეგეტაციით ხასიათდება. ამავე დროს სამხრეთის მცენარეები *Parrotia persica*, *Cereis siliquastrum*, *Brussonctia pepirifera* და სხვანი უფრო ხანგრძლივი ვეგეტაციით ხასიათდება, ვიდრე ადგილობრივი ჯიშები. მრავალი ჯიშის ზრდის რიტმი არ იცვლება თბილისის პირობებში, მეტადრე იაპონია-ჩინეთის ჯიშებისა (*Cipressus funebris*, *Quercus aquata*), რომელთაც როგორც სამშობლოში, ისე თბილისშიაც ზრდის ორი პერიოდი ახასიათებს—გაზაფხულისა და შემოდგომისა, რაც ამ ჯიშების კონსტიტუციის კონსერვატიულობის მაჩვენებელია. იგივე ითქმის ყვავილობის შესახებაც.

ზოგი უცხო მერქნიანი ჯიში კი იცვლის ვეგეტაციის პერიოდულობას და ზრდის რიტმს თბილისის ჰავის ზეგავლენით. მაგალითად, ხმელთაშუაზღვის მცენარეების ვეგეტაცია, ადგილობრივი მერქნიანი მცენარეების მსგავსად, ბაღის პირობებში იწყება გაზაფხულზე ნალექების და ტემპერატურის მატებასთან ერთად; ზაფხულში

ზრდა სრულიად წყდება ნალექების დაკლებასთან. ერთად, ხოლო შემოდგომაზე აღარ ახლდება იმისდა მიუხედავად, რომ თავიანთ სამშობლოში შემოდგომაზე მათ ახასიათებს ინტენსიური ვეგეტაცია (მეცნ. კანდ. ვ. სხიერელი). აღნიშნულ მოვლენებს მნიშვნელობა აქვს მცენარეთა აკლიმატიზაციის საკითხში.

გორის, სტალინირისა და სხვა პარკების დეკორაციული მცენარეების გამოკვლევის შედეგებმა შესაძლებელი გახადა ქართლის პირობებში ახალი დეკორაციული ბალ-პარკებისათვის მტკიცე ასორტიმენტის დადგენა (მეცნ. კანდ. ვ. მათიკაშვილი).

შესწავლილ იქნა აღმოსავლეთის ნაძვის (*Picea orientalis* L.) გეოგრაფიული ფორმები (მეცნ. კანდ. დ. მანჯავიძე). ამ გამოკვლევების შედეგად პირველად არის დადგენილი აღმოსავლეთის ნაძვისათვის შემდეგი ფორმები—ლუზუსები: 1. სავარცხლისებრი ან მტირალი ფორმების ტიპი, რომელიც სწრაფი ზრდით ხასიათდება; 2. ხერხისებრი ტიპი; 3. კომპაქტური ტიპი; 4. ბრტყელტოტიანი ტიპი; 5. უხეშტოტიანი ტიპი და 6. ორმხრივ რკალისებრი ტიპი. ნაძვის დადგენილი ფორმები მნიშვნელოვანია საპარკო მშენებლობის თვალსაზრისით.

გვარ *Celtis*-ის შესწავლის (ქ. გაჩეჩილაძე) შედეგად დადგენილია, რომ ბოტანიკური ბაღის ფარგლებში ძირითად ნარგაობას ჰქმნის *Celtis caucasica* Wild, რომელიც იძლევა გარდამავალ ფორმას ფოთლებისა და ნაყოფის თავისებურებათა მიხედვით. აქვე გვარის შესწავლამ დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოს ცალკეულ რაიონში გვიჩვენა, რომ აფხაზეთში გავრცელებულია განსხვავებული სახეობა, ხოლო აღმოსავლეთ საქართველოში გავრცელებულია ძირითადად *Celtis caucasica* Wild, რომლიდანაც შეიძლება გამოიყოს წვრილფოთლებიანი და ფართოფოთლებიანი ფორმები. ძელქვა *Zelcova carpiniifolia*-ს შესწავლით (მ. ექვთიმიშვილი) თბილისის ბოტანიკურ ბაღში, დასავლეთ საქართველოში და კახეთში დადგენილ იქნა, რომ დასავლეთ საქართველოში გავრცელებული ძელქვა უნდა მიეკუთვნოს *Zelcova carpiniifolia*-ს, მხოლოდ კახეთის ძელქვა კი, რომელსაც „ავლუხს“ უწოდებენ, უფრო ახლო უნდა იდგეს ლენქორანში გავრცელებულ *Zelcova hircana*-სთან.

ლამაზად მოყვავილე ველური მცენარეების კულტურაში და-

წერგვის საკითხზე (მეცნ. კანდ. ბ. სერდიუკოვი და თ. ღუმბაძე) ჩატარებული მუშაობის შედეგად საქართველოს ცალკეულ კუთხეში გამოვლენილია სხვადასხვა დეკორაციული სახეობა. წარმოებს ამ მცენარეთა დეკორაციული თვისებების გარდაქმნა სხვადასხვა აგროლონისძიების მეოხებით.

დეკორაციული მცენარეების მავნებლების შესწავლისას (მეცნ. კანდ. დ. ლოზოვოი) გამოვლენილ და შესწავლილ იქნა ნეკერჩხალის მავნებელი *Cossus cossus* L.; შესწავლილია მისი ძირითადი ეკოლოგიური მომენტები და დამუშავებულია პროფილაქტიკური და გამანადგურებელი ხასიათის ღონისძიებები. შესწავლილია ჭანჭყატის ფარიანას ბიო-ეკოლოგია და დადგენილია ემულსიის კონცენტრაცია და მისი შესხურების პერიოდი, რომლის დროსაც ფარიანა ისპობა.

კვლევითი მუშაობის გარდა, ბაღმა ჩაატარა საკმაოდ დიდი სამუშაო მცენარეთა ინტროდუქციის ხაზით. იაპონია-ჩინეთის გეოგრაფიულ ნაკვეთზე დაირგა 45 ძირი მცენარე (*Magnolia dentata*, *Sophora vicifolia* და სხვა); „ჩრდილოეთი ამერიკის“ ნაკვეთზე დარგულია 12-ნაირი სახეობის 129 ხე-მცენარე, რომელთაგანაც აღსანიშნავია *Rhus canadensis*, *Prunus virginiana* და სხვა.

შევსებულია „აღმოსავლეთი საქართველოს ტყის“ ნაკვეთი 25 ძირი ხე-მცენარით და თვით ბაღის წარგაობის სხვადასხვა კუთხე კი 421 ძირი ხე-მცენარით. შექმნილია ახალი ხეივანი აბრეშუმის აკაციისა და სხვა.

ბოტანიკური ბაღის დენდროკოლექციის გასამდიდრებლად შემოტანილია 32 სახეობის ხე-მცენარე და ბუჩქი, აქედან 30 სახეობა სომხეთის სააკლიმატიზაციო პუნქტიდან. ამასთან ერთად ბაღმა საკმაოდ გაამდიდრა ყვავილოვან მცენარეთა კოლექცია. ამათში აღსანიშნავია ჰოლანდიიდან მიღებული 116 ცალი ტიულპანი.

ბაღმა გამოსცა და დაუგზავნა სხვადასხვა სამეცნიერო დაწესებულებას *delectus seminum*; მან 21 ორგანიზაციას გაუგზავნა თესვების 326 ნიმუში და თითონაც მიიღო თესვები როგორც უცხოეთიდან, აგრეთვე კავშირის სხვადასხვა ბოტანიკური ბაღიდან.

სოხუმის ბოტანიკური ბაღი

დირექტორი პ. რ ა ტ ი ა ნ ი

1946 წლის მუშაობა ძირითადად დაკავშირებული იყო აფხაზეთში ინტროდუქციონული, უმთავრესად, სუბტროპიკული და აგრეთვე სხვადასხვა მერქნიანი და ბალახეული მცენარეების ბოტანიკურ შესწავლასთან.

დამთავრდა მუშაობა თემაზე „სოხუმის ბოტანიკური ბაღის რეკონსტრუქციის პროექტის მეცნიერული დასაბუთება“ (მეცნ. დოქტ. ა. კოლაკოვსკი).

ბაღი დიდ მუშაობას ატარებს დასავლეთი საქართველოს ეკოლოგიური მერქნიანი ფლორის შესასწავლად; დამთავრებულია II ტომი შრომისა, სადაც აღწერილია მერქნიანი ეკოტეების 460 სახეობა. ამავე დროს ჩატარდა ქვემო და ზემო იმერეთის დენდროლოგიური გამოკვლევა; გამოვლინებულია 148 სახეობა, დადგენილია მათი გეოგრაფიული გავრცელება და განვითარების ბიოლოგიური თავისებურებანი დასავლეთი საქართველოს სუბტროპიკების ზემო საზღვრებზე (მეცნ. კანდ. ა. ვასილწევი).

დამუშავდა მეთოდური საკითხები კოლხიციანის ზემოქმედების შედეგად ყვავილოვან დეკორაციულ მცენარეთა პოლიპლოიდური ფორმების მიღებასთან დაკავშირებით; დადგენილია კოლხიციანის ოპტიმალური დოზირება და ექსპოზიცია.

საანგარიშო წელს გრძელდებოდა მუშაობა ადგილობრივი გარეული დეკორაციული მნიშვნელობის მცენარეთა გამოვლენაზე შავი ზღვის სანაპიროების პირობებში. აფხაზეთის სხვადასხვა რაიონში შეგროვდა 56 სახეობა; ჩატარებული გამოკვლევისა და დაკვირვების მიხედვით ზოგიერთი მათგანი მეტად პერსპექტიულია დასახული მიზნისათვის. ამ მიმართულებით ჩატარებული მუშაობის შედეგად აქამდე გამოვლენილია 400-დე დეკორაციული მნიშვნელობის გარეულ მცენარეთა სახეობა (მეცნ. კანდ. გ. იაჭროვა).

სუბტროპიკულ ზონაში დეკორაციულ მცენარეებს სხვადასხვა მავნებელი მეტად აზიანებს. 1946 წელს ჩატარდა აფხაზეთის საპარკო ნარგავობათა გამოკვლევა, რის შედეგადაც გამოვლენილია მავნებლების 56 სახეობა; მათ შორის ყველაზე მნიშვნელოვანი და მრავალრიცხოვანია კოქციდების სახეობანი (30), შემდეგ მცენარეთა ტილები, ტრიპსები, მხერხავები და სხვა. მათთან საბრძოლველად გამოცდილია რამდენიმე ახალი შხამ-პრეპარატი: ჰეზაროლი, ჰექსაქლორანი, „დღტ“ (დიქლორ-დიფენილ-ტრიქსორეტანი), რომელთაგანაც საუკეთესო შედეგს პრეპარატი „დღტ“ იძლევა (მეცნ. კანდ. ვ. ვაშაძე).

საქართველოში მანანასებრთა ოჯახის მცენარეების შესწავლისას გამოვლენილია 5 ახალი ქვესახეობა და სახესხვაობა; დადგენილია საქართველოში გავრცელებულ სახეობათა ნათესაობრივი კავშირი სხვა ქვეყნებში გავრცელებულ სახეობებთან და შედგენილია ცალკეულ სახეობათა გავრცელების რუკა (გ. კვარაცხელია).

საანგარიშო წელს დაიბეჭდა ბალის მცენარეებისა და თესლეულის „დელექტუსი“.

გადაცემულია დასაბეჭდად 7 სამეცნიერო შრომა, მათ შორის მეცნ. დოქტ. ა. კოლაკოვსკის „Флора Абхазии“, ტ. III და 6 წერილი სხვადასხვა პერიოდულ გამოცემაში.

მომზადებულია დასაბეჭდად 3 შრომა, მათ შორის აღსანიშნავია მეცნ. კანდ. ა. ვასილევის „Флора древних экзотов“, ტ. II.

ბალის თანამშრომელთა მიერ სხვადასხვა თათბირზე გაკეთებულია 4 მეცნიერული მოხსენება.

საანგარიშო წელს ბალის ორმა მეცნიერმა თანამშრომელმა დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია: ვ. ვაშაძემ თემაზე „მასალები ვაშლის ნაყოფჭამიას წინააღმდეგ ბრძოლის მეთოდების შესწავლის შესახებ“ და ვ. იაბროვამ თემაზე „აფხაზეთის მაღალმთის საძოვრები და მათი გაუმჯობესების საკითხები“.

1946 წელს განახლდა ომის დროს შეწყვეტილი კავშირი სხვა სამეცნიერო დაწესებულებებთან; მაგალითად სსრ კავშირის მთავარ ბოტანიკურ ბაღს ქ. მოსკოვში გაეგზავნა 3232 ძირი ცოცხალი მცენარე, ლენინგრადის ბოტანიკურ ბაღს ომის დროს დაღუპული საორანჟერეო მცენარეების აღსადგენად გაეგზავნა საკუთარი ნარგავებიდან 1230 ძირი ცოცხალი მცენარე (პალმები, აგავეები), 1600 დაფესვიანებული კალამი და სხვა.

საზოგადოებრივი ინსტიტუტი

დირექტორი აკად. ნამდ. წევრი ვ. გულისაშვილი

ინსტიტუტი 1946 წლის განმავლობაში მუშაობდა 5 პრობლემის ირგვლივ.

ბუნებრივი განახლების პროცესის შესწავლამ წიფლნარ კორომებში (მეცნ. კანდ. ვ. მირზაშვილი) დაადასტურა, რომ წიფლის ბუნებრივ განახლებას მჭიდრო კავშირი აქვს კორომის სიხშირესთან, მაგრამ კორომების სიხშირის განსაზღვრა უნდა მოხდეს არა ხეების მკერდის სიმაღლეზე კვეთის ფართობების, არამედ ვარჯთა პროექციის მიხედვით. ამასთან დაკავშირებით გამოირკვა, რომ დიდი სიხშირის წიფლნარებში ერთჯერადი და ძლიერი ჭრების ჩატარების შემდეგ ტყის საბურველის სრული დარღვევის გამო, ყინვები და სარეველა ბალახების მომძლავრება აბრკოლებს ბუნებრივ განახლებას თითქმის 15—20 წლის მანძილზე. ეს პერიოდი საჭიროა კორომში დარჩენილ ხეთა ვარჯების იმ ზომამდე განვითარებისათვის, რომელიც წიფლის ბუნებრივ განახლებას შესაფერ პირობებს შეუქმნის.

შესწავლილია ჭრის სისტემის გავლენა წყლის რეჟიმზე და ეროზიულ პროცესებზე (ხელმძღვანელი აკად. ნამდ. წევრი ვ. გულისაშვილი, შემსრულებელი მეცნ. კანდ. გ. ტარასაშვილი).

ლაგოდების სატყეოში მოეწყო მეტეოროლოგიური სადგურები ხელუხლებელ, ჭრით გამეჩხერებულ კორომში და პირწმინდად ნაკაფში. მოწყობილია ჰიდრომეტრიული პუნქტები ორი მდინარის აუზში—ერთ მათგანში ტყე გამეჩხერებულა ჭრით, ხოლო მეორეში—ხელუხლებელი ტყის კორომები გვაქვს. შეისწავლება წყლის ზარჯი, ზედაპირული ჩამოდენა, ეროზიული პროცესები და სხვა.

ინსტიტუტის მუშაობაში საკმაოდ თვალსაჩინო ადგილი ეჭირა მოვლითი ჭრების თემატიკას. ამ საკითხების გადაწყვეტას საფუძვლად დაედო საქართველოს მუხნარსა და ნაძვნარ-ფოთლოვან კორომებში ჭიშთა ცვლის პროცესის შესწავლა (ხელმძღვანელი აკად. ნამდ. წევრი ვ. გულისაშვილი, შემსრულებელი—დ. სარაჯიშვილი

და პ. მეტრეველი). გამოირკვა, რომ აღმოსავლეთი საქართველოს მთის მუხნარების პირაღებითი ჭრების შედეგად მუხის ფორმაცია იცვლება ან ველის, ან ჯაგ-ეკლიანი, ან, უკეთეს შემთხვევაში, მუხნარ-ჯაგრცხილიანი ფორმაციით, სადაც ჯაგრცხილა და სხვა ჯიშები სჭარბობს ძვირფას ჯიშს—მუხას. თემის დამუშავებისას ჩატარდა მუხნარ-ჯაგრცხილიან ფორმაციაში მოვლითი ჭრების ცდები მუხნარების სრული აღდგენის მიზნით და გამომუშავდა ჭრების სისტემა. ფოთლოვანი ჯიშების შენარევე ნაძვნარში პირწმინდა ჭრების შედეგად ადგილი აქვს ჯიშთა ცვლას; ნაძვი იცვლება ვეგეტაციურად მიღებულ წიფლით და რცხილით; ამ პროცესს ადგილი აქვს მთის როგორც შუა, ისე ზედა სარტყელში.

ინსტიტუტმა გაშალა მუშაობა საქართველოს გამეჩხერებული კორომების ხელოვნურად აღდგენის ირგვლივ (ა. ჭრელაშვილი). ჩატარებული დაკვირვებების შედეგად გამოირკვა, რომ ფართობების აღდგენისას საუკეთესო შედეგს იძლევა კანადის ვერხვი, იფანი და თელა.

ინსტიტუტის მუშაობაში საკმაოდ დიდი ადგილი დაეთმო უცხო, ძვირფასი ტექნიკური ჯიშების საქართველოს პირობებში მოშენების მეთოდის გამოკვლევას. შესწავლილია კორპის მუხის მოშენების შედეგები (გ. ბრეგვაძე); დადგენილია, რომ დასავლეთ საქართველოში კორპის მუხა შესაძლებელია მოშენდეს ზღვის დონიდან 500—600 მტ. სიმაღლემდე, უმთავრესად დიდი დაქანების ფერობებზე; კირნარ ნიადაგებზე მისი მოშენება სასურველი არ არის. აღმოსავლეთ საქართველოში კორპის მუხა შეიძლება გავრცელდეს ალაზნის მარცხენა ნაპირზე.

შესწავლილ იქნა აგრეთვე ქალაღისა და ზოგი სხვა წარმოებისათვის ძვირფასი ჯიშის კრიპტომერია—*Criptomeria japonica* (მეცნ. კანდ. ი. აბაშიძე). აღმოჩნდა, რომ დასავლეთ საქართველოში მისი მოშენება უფრო ხელსაყრელია ყვითელმიწა, წითელმიწა და სუსტად გაეწერებულ ნიადაგებზე, რომლებზედაც იგი საუკეთესო და სწრაფ ზრდას იძლევა. არ არის სასურველი მისი გაშენება ჭარბტენიან მძიმე თიხნარ ნიადაგებზე და თხელ განუვითარებელ და მცირე სისქის ნიადაგებზე; აქ იგი სუსტი ზრდით ხასიათდება.

ინსტიტუტმა დაამუშავა და წარმოებას გადასცა წაბლის, ხურმის, ნეკერჩხლის, არყის, ცაცხვის, პანტის, ჭანდრის, იფნის, ფიჭვის, კრიპტომერიის, ვერხვისა და ტირიფის აგროწესები.

ინსტიტუტის ტყის ტრანსპორტისა და მექანიზაციის განყოფილება დაამუშავა სამთო ცალრელსიანი და ორრელსიანი ტყის საზიდი გზების საცდელი ნიმუშების ტექნიკური პროექტი (მეცნ. კანდ. ბ. გულისაშვილი). ეს საკითხი მეტად მნიშვნელოვანია საქართველოს მთის ტყეებიდან ხე-ტყის გამოზიდვის გაადვილებისა და ამით მისი თვითღირებულების გაიაფების თვალსაზრისით.

ამასთან ერთად დამუშავდა საკითხი მთაგორიან პირობებში მორთრევისა და პირველადი საწყობების მოწყობის შესახებ (მეცნ. დოქტ. დ. თავხელიძე). თემა წარმოადგენს მორთრევის საშუალებათა ვარიანტების შედარების თეორიულ განზოგადებას. შედგენილია საბოლოო ნომოგრამა, რომლის მიხედვითაც შეიძლება გამოვარკვიოთ მერქნის მოცულობის ერთეულის მორთრევის ღირებულების ცვალებადობა სალიკვიდაციო მასივის, მორთრევის მანძილისა, საზიდი გზების ღირებულებისა და მორთრევის საშუალებათა შესაბამისად.

ინსტიტუტის ახალდაბის საცდელ სადგური ატარებდა მუშაობას უცხო მერქნიან მცენარეთა აკლიმატიზაციის ხაზით. ამ მიზნით სადგურის მიერ მოწყობილია სხვადასხვა ვერტიკალურ სარტყელში (800 მეტ. ზღ. დონ.—ახალდაბა, 1200 მეტ. ზღ. დონ.—წალვერი და 1500 მეტ. ზღ. დონ.—ბაკურიანი) სააკლიმატიზაციო ფართობები, სადაც დარგულია უცხო მერქნიანი მცენარეების 40 სახეობამდე და წარმოებს მათი ზრდა-განვითარების შესწავლა.

მიმდინარე წელს ინსტიტუტს გადმოეცა, როგორც კვლევითი მუშაობის საცდელ-საჩვენებელი ბაზა, თბილისის სატყეო მეურნეობა — 10.000 ჰექტარის ფართობით და გორის სატყეო მეურნეობა — 60.000 ჰექტარის ფართობით.

საანგარიშო წელს სატყეო ინსტიტუტების საკავშირო კონფერენციაზე ქ. მოსკოვს აკად. ნამდ. წევრმა ვ. გულისაშვილმა გააკეთა მოხსენება ინსტიტუტის მუშაობის შესახებ.

მეცნიერებათა აკადემიის ინსტიტუტი

დირექტორი აკად. წევრ-კორ. ლ. ყანჩაველი

საანგარიშო წელს ინსტიტუტის მთელი მუშაობა სამი ძირითადი პრობლემის გარშემო ტარდებოდა: სოფლის მეურნეობის კულტურებისა და ტყის ჯიშების დაცვა მანებელთა და ავადმყოფობათაგან; მინერალური და მცენარეული რესურსებიდან მისაღები ახალი მზამმასალების დადგენა; თეორიული და მეთოდური საკითხების გადაჭრა.

პირველი პრობლემის შესწავლის ობიექტები სოფლის მეურნეობის თითქმის ყველა ძირითად დარგს შეეხება (სუბტროპიკული, მემინდვრეობის, მეხილეობის, სატყეო და მებოსტნეობის კულტურები, ტყის ჯიშები და სხვა).

ლიმონების ახალი ავადმყოფობის ე. წ. მალ სეკოს მიზეზების შესწავლისა და მის საწინააღმდეგო ღონისძიებათა დადგენის საქმეში (აკად. წევრ-კორ. ლ. ყანჩაველი და მეცნ. კანდ. ქ. გიკაშვილი) გამორკვეულია მალ სეკოს ნამდვილი მიზეზი და იგი შესწავლილია სხვადასხვა სუბსტრატზე; შესწავლილია ავადმყოფობის გავრცელებისათვის ხელშემწყობი პირობები და დამუშავებულია ღონისძიებათა სისტემა მასთან საბრძოლველად; იგი გადაეცა უკვე ოპერატიული მუშაობისთვის, როგორც დროებითი ღონისძიება.

ინსტიტუტს დიდი მუშაობა აქვს ჩატარებული პომიდორის ვირუსოვანი ავადმყოფობის—სტოლბურის ანუ ქაჩალას შესწავლისათვის (მეცნ. კანდიდატები ეკ. ერისთავი და ნ. საყვარელიძე; ე. სამუნჯევა, მ. თარგამაძე და ს. ტიტვინიძე). დადგენილია ზოგიერთი აგროტექნიკური ღონისძიების გავლენა სტოლბურის განვითარებაზე და გამოვლენილია სტოლბურის გადამტანი მწერი ჰიჭინობელა (*Hyalestes Mlakosiewiczzi*); ამის ნიადაგზე შემუშავებული დაავადების საწინააღმდეგო ღონისძიებანი წარმოებას გადაეცა.

საქართველოში გავრცელებული ლელვის ალურას შესწავლამ (მეცნ. კანდ. ზ. ჰაჯიბელი) გამოარკვია ლელვისათვის ამ მეტად სა-

ზიანო მავნებლის ბიო-ეკოლოგია და მასთან ბრძოლის საშუალება. დასრულდა აგრეთვე ლობიოს მემარცვლიას ბიო-ეკოლოგიისა და მის წინააღმდეგ ბრძოლის ღონისძიებათა შესწავლა (მეცნ. კანდ. ნ. თულაშვილი).

გამოვლენილია ხეხილის ტოტების კიბოსებრ ავადმყოფობათა მიზეზები ქართლის პირობებში (მეცნ. კანდ. ე. ხაზარაძე) და დასახულია ღონისძიებანი მათ საწინააღმდეგოდ.

დიდი მუშაობა ჩატარდა აღმოსავლეთ საქართველოში კართოფლის ჭკნობის მიზეზების დადგენისათვის (მეცნ. კანდ. ი. შოშიაშვილი) და შესწავლილია აგროტექნიკურ ღონისძიებათა გავლენა ჭკნობის დინამიკაზე (იაროვიზაცია, თესვის ვადები, ჩათესვის სიღრმე).

ჩატარდა მუშაობა საქართველოს ნაკრძალების სატყეო სანერგეების (ტებერდა, ბეჭვინთა) და ტყის მასივების (ზემო სვანეთი, აბასთუმანი) მავნე მწერებისა და სოკოვან ავადმყოფობათა შემადგენლობის გამორკვევისათვის. დაზუსტებულია მათი მიკოფლორა, ენტომოფაუნა და გავრცელების კერები. ინსტიტუტმა წარმოებას გადასცა ამ მავნებლებისა და ავადმყოფობების წინააღმდეგ ბრძოლის ღონისძიებათა სისტემა (მეცნ. კანდ. შ. სუპატაშვილი და ა. შიშკინა).

ამ დარგის სამუშაოთა რიგში შედის საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მავნე ფლორისა და ფაუნის ინვენტარიზაციაც. ამ მხრივ გამოვლენილია კულტურულ მცენარეებზე *Phycomycetes*-ების პარაზიტული წარმომადგენლები (მეცნ. კანდ. ნ. საყვარელიძე), იაპონური ხურმის პარაზიტული მიკოფლორა (მეცნ. კანდ. ე. ხაზარაძე), კურკოვანი კულტურების მავნე ენტომოფაუნა აღმოსავლეთ საქართველოში (მეცნ. დოქტ. ი. ბათიაშვილი და ი. თვალავაძე), გერანის პარაზიტული მიკოფლორა (მეცნ. კანდ. ს. ისარლიშვილი); კერძოდ გერანზე აღნიშნულია მეცნიერებისათვის აქამდე უცნობი პარაზიტული სოკო *Spaceloma* Sp.

საქართველოს მინერალური და მცენარეული რესურსებიდან ახალი მზამ-მასალების გამოვლენის მიმართულებით დადგენილია ტუნგოზე გავრცელებული სუროს ფარიანას (*Aspidiotes hederæ*) საწინააღმდეგოდ ფუმიგაციისა და მინერალური ზეთების გამოყენების ეფექტურობა (მეცნ. დოქტ. ს. ქარუმიძე, მეცნ. კანდ. ტ. ნოვიცკაია და გ. გეგენავა).

მცენარეული რესურსებიდან შესწავლილია ჩვენში ფართოდ გავრცელებული შხამასი (*Veratrum*) და ხარისძირას ფესურების ტოქსიკური თვისებები ზოგი მავნებლის მიმართ. (მეცნ. დოქტ. ს. ქარუმიძე და ა. ჩალოღლი).

საპნის ხარჯვის ეკონომიის მიზნით შეცვლილია აქამდე ხმარებული კონცენტრატების დამზადების რეცეპტი. ინსტიტუტში დამუშავებული რეცეპტით საპონი უწინდელთან შედარებით 2-4 ჯერ ნაკლები იხარჯება (კალიფორნიის ფარიანასთან ბრძოლაში). ამავდროს გამოირკვა თიხებით საპნის მთლიანად შეცვლის შესაძლებლობა (მეცნ. დოქტ. ს. ქარუმიძე).

შესწავლილია სინთეტიკური კაუჩუკის ნარჩენების გამოყენების შესაძლებლობა დეფიციტური დეზინფექტორების შეცვლის მიზნით და გამოირკვა, რომ, მაღალი ტოქსიკური თვისებების მიუხედავად, ნარჩენების არასტანდარტულობა ხელს უშლის წარმოებაში მათი გამოყენების საქმეს (მეცნ. კანდიდატები ლ. წერეთელი და ნ. ჭანტურია; ნ. ნიშნიანიძე).

მეთოდური და თეორიული ხასიათის თემებიდან აღსანიშნავია ფიტოფიზიოლოგიური მეთოდის გამოყენება ვირუსოვან ავადმყოფობათა შესწავლის დროს. ეს ახალი მეთოდია და პირველად ჩვენს ინსტიტუტშია გამოყენებული. მისი საშუალებით ვირუსოვან ავადმყოფობათა დიაგნოსტიკურ ნიშნებს თეორიული დასაბუთებამიეცა (მეცნ. კანდ. ეკ. ერისთავი).

იმავე ფიტოფიზიოლოგიური მეთოდის გამოყენებით წარმოებდა მცენარისა და სოკოს უჯრედზე ფუნგიციდების ტოქსიკური მოქმედების მექანიზმის შესწავლა (მეცნ. დოქტ. ი. ელენგორნი, მეცნ. კანდიდატები ლ. წერეთელი და ნ. ჭანტურია). გამოირკვა, რომ ფუნგიციდები, მათი სპეციფიკურობის მიუხედავად, მოქმედებს მცენარეულ უჯრედზე როგორც მკვებები, ან როგორც ტუტეები. ამ კვლევის შედეგად შხამების ცილური და სტატიკური მოქმედება ცოცხალ უჯრედზე შეიძლება განისაზღვროს ახალი მეთოდებით, რომლებიც უჯრედის საპასუხო რეაქციაზე და ელექტროსტატიკაზე იქნება დამყარებული.

ინსტიტუტმა წლის განმავლობაში კონსულტაცია გაუწია 50 კომუნიკაციას, 20 საბჭოთა კომუნიკაციას და 12 სატყეო კომუნიკაციას; ვაკეთდა 160-მდე ნიმუშის ლაბორატორიული ანალიზი და მიეცა წერილობითი კონსულტაცია.

ინსტიტუტის სამეცნიერო პერსონალი მონაწილეობდა სამინისტროებისა და ტრესტების მიერ მოწყობილ კომისიებსა და თათბირებში, კერძოდ საკავშირო კომისიის მუშაობაში ლიმონების ავადმყოფობის მალ სეკოს საკითხზე (აკად. წევრ-კორ. ლ. ყანჩაველი, მეცნ. კანდიდატები ლ. წერეთელი და ქ. გიკაშვილი), თათბირში ხეხილის მავნებლებ-ავადმყოფობებთან ბრძოლის საკითხებზე ვარიანის საბჭოთა მეურნეობაში (აკად. წევრ-კორ. ლ. ყანჩაველი, მეცნ. დოქტორები ი. ბათიაშვილი და ს. ქარუმიძე, მეცნ. კანდიდატები ლ. წერეთელი, ქ. გიკაშვილი).

1946 წელს დამუშავდა და გადაეცა წარმოებას:

1. ღონისძიებანი სუროს ფარიანას წინააღმდეგ ბრძოლისათვის ტუნგოზე—ტუნგოს საბჭოთა მეურნეობის ტრესტს (მეცნ. დოქტ. ს. ქარუმიძე);

2. ნავთობის ზეთის კონცენტრატების ქარხნული წესით დამზადების რეცეპტები—საქართველოს სსრ მიწათმოქმედების სამინისტროს (მეცნ. დოქტ. ს. ქარუმიძე);

3. ბიჭვინთისა და რიწას ტყეებში გავრცელებული ექვსკბილა ქერქიჭამიასი და ფიჭვის დიდი მებაღის წინააღმდეგ ბრძოლის ღონისძიებანი—საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოსთან არსებულ ნაკრძალთა სამმართველოს (მეცნ. კანდ. შ. სუპატაშვილი).

ტყის მავნებლებთან ბრძოლის საკითხებზე ჩატარებულია სატყეო მეურნეობათა მუშაკებთან 8 ლექცია-საუბარი და გადაცემულია რადიოლექცია (მეცნ. კანდ. შ. სუპატაშვილი). გაზეთებში გამოქვეყნდა 4 წერილი.

ინსტიტუტის მეცნიერი თანამშრომლების მიერ 1946 წლის განმავლობაში წაკითხულია ინსტიტუტის გარეშე 3 სამეცნიერო მოხსენება.

ინსტიტუტის თანამშრომელთაგან კანდიდატის ხარისხის მოსაპოვებლად დაიცვა დისერტაცია 2-მა კაცმა—ა. შიშკინამ. თემაზე „კორპის მუხის მელნის ავადმყოფობის ეკოლოგია“ და თ. წიქაძემ თემაზე „მონილები ხეხილებზე ქართლის პირობებში“.

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის „მოამბეში“ 1946 წელს დაიბეჭდა ინსტიტუტის თანამშრომელთა 3 შრომა. გადაცემულია დასაბეჭდად 20 და გამზადებულია დასაბეჭდად 22 შრომა.

ნიდაგთმომცემობის. აგროქიმიისა და ბედიოკაზიის ინსტიტუტი

დირექტორი აკად. წევრ-კორ. მ. საბაშვილი

ინსტიტუტი დაარსდა 1946 წლის მაისს.

ამავე წელს ჩატარდა ნიადაგების გამოკვლევა:

1. რაჭა-ლეჩხუმში (მეცნ. კანდიდატები გ. ტალახაძე და დ. თორთლაძე; ს. ცინცაძე) 50.000 ჰექტარის ფართობზე 1:50000 მასშტაბის რუკის შესადგენად;

2. მესხეთში (მეცნ. კანდ. ბ. კლოპოტოვსკი) 25.000 ჰექტარის ფართობზე; და

3. დმანისის რაიონში (მეცნ. კანდიდატები ვ. ამბოკაძე და ვ. ჩხიკვიშვილი).

რაჭა-ლეჩხუმში და მესხეთში გამოკვლევა ძირითადად მევენახეობის ზონას შეეხო და მის შედეგად შედგენილია ნიადაგების მიმოხილვა და რუკები; მოცემულია ნიადაგების გეოგრაფიული გავრცელების, შემადგენლობისა და მევენახეობის თვალსაზრისით მათი აგროსაწარმოო თვისებების დახასიათება.

დმანისის რაიონში გამოკვლევა ჩატარდა მთიანი ველებისა და მდელოების ზონის ფარგლებში დაახლოებით 2200 მტ-დე ზღვის დონიდან; მთავარი ყურადღება მიწათმოქმედების ზონის ნიადაგებს მიექცა, ხოლო ნაწილობრივ გამოკვლეულია საძოვრების ნიადაგებიც.

შედგენილია საქართველოს ნიადაგების გენეზისურ-საწარმოო კლასიფიკაცია, რომელიც ასახავს ნიადაგების გენეზისის ძირითად ფაქტორებს და აგრეთვე ნიადაგების გაკულტურებას და აგროსაწარმოო მაჩვენებლებს (აკად. წევრ-კორ. მ. საბაშვილი).

დაწყებულია ახალი მეთოდების გამოყენებით საქართველოს ძირითადი ნიადაგების ორგანული ნივთიერებისა და კოლოიდური ნაწილის შესწავლა (ს. ცინცაძე), სამგორის ვაკის ნიადაგების ღრმა ფენების შესწავლა რელიეფის პირობებთან დაკავშირებით (პროფ. დ. გედევანიშვილი), აღმოსავლეთი საქართველოს ნიადაგების დამ-

ლაშებისა და ბიცობიანობის საკითხების დაზუსტება აგროსაწარმოო თვალსაზრისით (მეცნ. კანდ. გ. ტალახაძე) და მორწყვის გავლენის შესწავლა ნიადაგების ფიზიკურ და ფიზიკურ-ქიმიურ თვისებებზე (მეცნ. კანდ. ვ. ჩხიკვიშვილი).

აგროქიმიის დარგში ყურადღების ღირსია საქართველოში გავრცელებული უმთავრესი ერთწლიანი კულტურების მიერ ნიადაგებიდან საკვებ ნივთიერებათა გამოტანის შესწავლა (მეცნ. კანდ. შ. ჭანიშვილი); დადგენილია საკვებ ნივთიერებათა გამოტანის რაოდენობა სიმინდისა და მზესუმზირას მიერ სარწყავ პირობებში.

შესწავლილია მიკროელემენტების გავლენა შაქრის ჭარხლის და სხვა კულტურების მოსავლიანობაზე ქართლის პირობებში (მეცნ. კანდიდატები ა. მენაღარიშვილი და ვ. ლეჟავა) და სასუქების ხანგრძლივად გამოყენების გავლენა ნიადაგის თვისებებსა და უმთავრეს კულტურათა მოსავლიანობაზე (მეცნ. კანდ. ი. სარიშვილი).

მევენახეობა-მელჰინეობის ინსტიტუტი (თბილისი)

დირექტორი მეცნ. კანდ. ს. დუ რ მ ი შ ი ძ ე

ინსტიტუტის 1946 წლის გეგმა ითვალისწინებდა 8 პრობლემას, რომელთა გარშემო 26 თემა მუშავდებოდა.

განსაკუთრებული ადგილი ჰქონდა დათმობილი საქართველოს მევენახეობის მოწინავე აგროტექნიკის დამუშავების პრობლემას.

მრავალწლიური მონაცემების საფუძველზე გამომუშავდა ვაზის გასხვლისა და ფორმირების წესები კახეთის ძირითადი მევენახეობის რაიონებისათვის, რითაც შეიძლება მოსავლიანობა 25—30 პროც. გაიზარდოს (მეცნ. კანდ. ს. ლომკაცი). ამ წესებიდან ზოგი უკვე დანერგულია წარმოებაში და ამჟამად თვალსაჩინო ეფექტს იძლევა.

დაზუსტებულია სავენახე ნიადაგის დამუშავების წესები მევენახეობის მთავარ რაიონებში და დამთავრდა ნამყენის სიგრძის საკითხის შესწავლა მევენახეობის სხვადასხვა რაიონისათვის (მეცნ. კანდ. ნ. ახვლედიანი); პირველი თემის შედეგებმა გამოხატულება ჰპოვა მევენახეობის აგროწესების ახალ გამოცემაში, ხოლო მეორე თემით მიღებული შედეგების მეოხებით შესაძლებელი ხდება ამერიკული ვაზის ლერწის საგრძნობი ეკონომია და მოსავლიანობის გადიდება.

წინა წლებისა და ძირითადად შარშანდელი მუშაობის შედეგად საბოლოოდ დადასტურდა და დაზუსტდა მესხეთის (ახალციხის, ასპინძისა და ადიგენის) რაიონებში მევენახეობის აღდგენა-განვითარების შესაძლებლობანი. შეირჩა ვაზის სათანადო ჯიშები (მეცნ. კანდ. დ. ტაბიძე) და შემუშავდა მეთოდი ვაზის საწარმოო ჯიშის ფარგლებში დიდმოსავლიანი მოდგმების გამოსავლენად (მეცნ. კანდ. ვ. ლოლაძე). 1946 წლიდან ამ მეთოდით უკვე დაიწყო მუშაობა კახეთის და ქართლის ვენახებში.

კაბერნეს შემდგომი გავრცელებისათვის ჩატარდა გამოკვლევა კახეთში თელიანის მსგავსი მიკრორაიონების აღმოსაჩენად და შედგენილია კაბერნეს სრული მონოგრაფია (მეცნ. კანდიდატები დ. ტაბიძე და გ. ბერიძე). ჯიშთა შეჯვარებით მიღებულია ვაზის ახალი

ფორმები და ოთხი პერსპექტიული ჯიში (მეცნ. კანდ. ვ. ლოლაძე).

ყურძნის ჭიის წინააღმდეგ გამოიყენა ახალი პრეპარატი „დდტ“ (დიქლორ-დიფენილ-ტრიქლორეტანი); ამ გამოცდამ დამაკმაყოფილებელი შედეგი გამოიღო (მეცნ. დოქტ. ნ. ალექსიძე). შესწავლილია ამიერკავკასიის მარმარილოს ღრატის ბიო-ეკოლოგია და მასთან ბრძოლის ღონისძიებებიდან კაუტოროვანი ნატრიუმის ეფექტურობა მისატყუებელი მოწმამული მასალების სახით (მეცნ. კანდ. ი. რუსიაშვილი). დაზუსტდა თეთრი სიღამპლის გამომწვევი სოკოს ბიო-ეკოლოგია და გამომუშავდა მის წინააღმდეგ ბრძოლის ღონისძიებები (ა. ნაცარაშვილი).

ზოგი საკითხი კომპლექსურად მუშავდებოდა ინსტიტუტის სხვადასხვა განყოფილების მონაწილეობით; მაგალითად, ფიზიოლოგიის ლაბორატორია სწავლობდა ვაზის ასიმილაციის და სუნთქვის ინტენსივობას მის გასხვლა-ფორმირებასთან დაკავშირებით (მეცნ. კანდ. პ. თავაძე). უკანასკნელ საკითხთან დაკავშირებით წარმოებდა აგრეთვე აგრომეტეოროლოგიური მაჩვენებლების შესწავლა (მეცნ. კანდ. გ. ჩხუბიანიშვილი).

საკმაოდ დიდი მუშაობა ჩატარდა ვაზის ქლოროზით დაავადების გამომწვევი მიზეზების შესასწავლად. გამორკვეულია კირის სხვადასხვა ფორმების გავლენა ნიადაგში ქლოროზით დაავადებაზე (მეცნ. კანდ. შ. ბაღდასარაშვილი).

თვალსაჩინო ადგილი ეჭირა თემატიკაში ხარისხოვანი მეღვინეობის განვითარების საკითხებს. დამუშავდა ღვინის ფერმენტირებულ კლერტზე დაყენების წესი, რომელიც ღვინის წარმოებაში ახალი საშუალებაა და საკმაოდ აუმჯობესებს კახური ტიპის სუფრის ღვინოებს (მეცნ. კანდ. გ. ბერიძე). შესწავლილია პანკისის და ატენის ხეობები ღვინის ტიპების თვალსაზრისით და შემუშავებულა ატენის ღვინის დაყენების ტექნოლოგია (მეცნ. კანდ. გ. ბერიძე).

დადგენილია ტკბილი ღვინის ტიპის (ქინძმარაული, ქალიაყვანა, გუნაშაური) დაყენების წესები (მეცნ. კანდ. გ. ბერიძე და ხ. ხოსროშვილი). შესწავლილ იქნა დიდი წარმოების მანქანა-იარაღების გავლენის საკითხი, ზოგიერთი სამარკო ღვინოების ხარისხზე (მეცნ. კანდ. გ. ბერიძე).

მეთოდური ხასიათის საკითხებიდან განსაკუთრებით აღსანიშნა-

ვია მთრიმლავ და საღებავ ნივთიერებათა ცალ-ცალკე განსაზღვრის მეთოდების დამუშავება, რისი საშუალებაც მეღვინეობის პრაქტიკას დღემდე არ გააჩნდა. გამომუშავდა წითელი ღვინის საღებავ ნივთიერებათა განსაზღვრის ორიგინალური მეთოდი (მეცნ. კანდ. ს. ღურმიშიძე); იმავე ავტორის მიერ მოცემულია წითელ ღვინოში ტანინის რკვევის ახალი მეთოდიც.

1946 წელს გაგრძელდა ორგანულ მყავათა ღინამიკის შესწავლა ყურძნის სიმწიფის სხვადასხვა პერიოდში (თ. კანანაძე) და განახლდა მუშაობა მაღალშაქრიანი ტკბილების დასადუღებელი საფუარის წმინდა კულტურების გამოსაყოფად (გ. მოსიაშვილი).

საინტერესო შედეგებია მიღებული იმ ქიმიური და ბიოქიმიური გარდაქმნების შესწავლის შედეგად, რომელნიც მიმდინარეობს ღვინოში დაქველების დროს; გამოირკვა კანონზომიერება, რომელსაც ემორჩილება წითელი საღებავი ნივთიერების ენიდინის გარდაქმნა ღვინის დაქველების პროცესში (მეცნ. კანდ. ს. ღურმიშიძე).

ინსტიტუტმა დიდი მუშაობა ჩაატარა მევენახეობის აგროწესების ახალი გამოცემის მოსამზადებლად. აგროწესების ახალ პროექტში შეტანილია ყველა ის მიღწევა, რომელიც ინსტიტუტსა და სხვა სამეცნიერო დაწესებულებებს აქვს; პროექტი წარდგენილია დასამტკიცებლად საქართველოს სსრ მიწათმოქმედების სამინისტროში.

ინსტიტუტის მეღვინეობის განყოფილების მიერ შედგენილია ღვინის დაყენებისა და მოვლის თანამედროვე წესები. შრომა წარედგინა საქართველოს სსრ საგემოვნო მრეწველობის სამინისტროს, როგორც „მეღვინეობის ტექნიკური წესების“ პროექტი.

ინსტიტუტმა 1946 წელს მონაწილეობა მიიღო აკადემიის სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა განყოფილების სამეცნიერო სესიებზე. VII სესიაზე ინსტიტუტის თანამშრომელთა მიერ წაკითხული იქნა ორი მოხსენება. VIII სესიაზე ჩატარებული იქნა ექვსი მოხსენება, მიძღვნილი საქართველოს მევენახეობისა და მეღვინეობის აქტუალური საკითხებისადმი. საკავშირო თათბირებზე და ყრილობებზე საანგარიშო წელს ჩატარებული იყო სამი მოხსენება (მოსკოვი, ყირიმი).

ჩატარდა ახალგაზრდა მეცნიერ მუშაკთა სამეცნიერო კონფერენცია, რომელზედაც მოსმენილ იქნა ათი ახალგაზრდა მეცნიერი მუშაკის მოხსენება.

გამოცემულია ინსტიტუტის „შრომების“ III ტომი, რომელიც შეიცავს 18 ნაშრომს; დასაბეჭდად გადაეცა „შრომების“ IV ტომი (18 ნაშრომი); გამზადებულია დასაბეჭდად 10 სამეცნიერო-პოპულარული ბროშურა.

ინსტიტუტის ერთმა მეცნიერმა თანამშრომელმა ი. რუსიაშვილმა დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია თემაზე „მასალები ამიერკავკასიის მარმარილოს ღრავას ბიო-ეკოლოგიისა და მის წინააღმდეგ ბრძოლის ღონისძიებათა შესახებ“.

მევენახეობა-მელვინეობის სამედიკალინური საგუბანი (საქარა)

დირექტორი ა. გიგინეიშვილი

1946 წელს ჩატარებული მუშაობის შედეგებიდან აღსანიშნავია: ცალმხრივი და ორმხრივი გიუიოს, ოთხმოსახვევისა და კაზენავას ფორმირების გამოცდა სხვადასხვა სიდიდის კვების არეზე, 1946 წელს, წინა წლების მსგავსად, იმ დასკვნას იძლევა, რომ ფორმირება ორმხრივი გიუიოს წესით კვების არეზე 1,5. მ×1,5 მ, ფორმირების სხვა წესებისა და კვების არესთან შედარებით, უფრო მეტი მოსავლის მომცემია (მეცნ. კანდ. თ. კვარაცხელია და ლ. ქოჩიაშვილი).

ცის გახსნის (ვაზის მწვანე ოპერაცია) გავლენის შესწავლისას გამოირკვა, რომ ამ ოპერაციას არა აქვს თვალსაჩინო გავლენა მოსავლიანობის ხარისხსა და რაოდენობაზე (მეცნ. კანდ. თ. კვარაცხელია).

შესწავლილია გასხვლის წესების გავლენა ფრანგულ შამპანურ ჯიშთა მოსავალზე, რამაც გამოარკვია, რომ ერთისა და იმავე დატვირთვის პირობებში გრძელი გასხვლა შედარებით უფრო მეტ მოსავალს იძლევა (მეცნ. კანდ. თ. კვარაცხელია და გ. გაფრინდაშვილი).

დადგენილია, რომ მინერალური სასუქებით ვენახის განოყიერებისას გვარჯილას მარილები შეტანილი უნდა იყოს გაზაფხულზე რეგულაციის დაწყების წინ 150 კგ აზოტის ანგარიშით, ფოსფორმზავა სასუქები კი ღრმა შემოდგომით 150—200 კგ ფოსფორმზავას რაოდენობით ჰექტარზე (ი. დონჯაშვილი).

ვაზის შამპანური, სუფრისა და ღვინის ჯიშთა გამოცდამ ზესტაფონის, მაიაკოვსკისა და საჩხერის რაიონებში დაადასტურა, რომ ძირითადი საწარმოო ჯიშების (ციცქა, ცოლიკოური, ქვიშური) გარდა აქ პერსპექტიულია შამპანურისა და სუფრის ღვინისათვის ალბერტე და თეთრი კაპისტონი, ხოლო სუფრის ყურძნისათვის ჰამბურგის მუსკატი, ცილიოჟიელო, შასლა დორე და თავრიზული (მეცნ. კანდ. ა. მიროტაძე).

გამოყოფილია ციცქას დიდმოსავლიანი კლონი, რომელიც 3 წლის განმავლობაში კარგ მოსავალს იძლევა პირველადი შესწავლის ადგილზე; ამ ვაზების შთამომავლობა სხვა ადგილზე გადატანილი 6 წელიწადს ისევ დიდ მოსავალს იძლევა—ძირიდან 4—5 კგ ყურძენს (მეცნ. კანდ. ა. მიროტაძე).

ციცქას და შარდონეს შეჯვარებით მიღებულია პერსპექტიულნიჰიბრიდი, რომელმაც სიმწიფე დაახლოებით ერთი თვით ადრე იცის და სხვა საუკეთესო თვისებები მიღებული აქვს ორივე მშობლისაგან (მეცნ. კანდ. ა. მიროტაძე).

საანგარიშო წელს გრძელდებოდა დასავლეთი საქართველოს ისტორიულად ცნობილი და ახალი მიკრორაიონების ღვინოების შესწავლა.

1946 წელს დაყენებული ღვინოებიდან საუკეთესოა ოჯალეში — სალხინო-გეგეჭკორის რაიონში, ჩხავერი—ჩოხატაურის რაიონში და ოცხანური საფერე—ცხრა წყაროში—ზესტაფონის რაიონი (ვ. კინწურაშვილი და მ. ჩხეიძე).

დაყენებულმა ცდამ დაადასტურა წინა წლებში მიღებული დასკვნა იმის შესახებ, რომ იმერული ტიპის თეთრი ღვინის მისაღებად საჭიროა 12 დეკალიტრ ტკბილზე 3—10 კგ ჭაჭის დამატება, რომელიც მთლიანად დაადუღებს და დაჩქარებით სწმენდს მას და ღვინის გემოსაც აუმჯობესებს (ვ. კინწურაშვილი).

მევენახეობა-მეღვინეობის ინსტიტუტის „შრომებში“ დაიბეჭდა შრომა „ყვავილცვენის და წვრილმარცვლიანობის თვისების მქონე ვაზის ჯიშებზე წვეროების წაწვეტა ერთ-ერთი ღონისძიებაა მოსავლის გასადიდებლად“ (მეცნ. კანდ. თ. კვარაცხელია და ლ. ქოჩიაშვილი); მომზადებულია დასაბეჭდად შრომა „იმერეთის ნიადაგების დახასიათება“ (ი. დონჯაშვილი).

მეხილეობის სახელი საღვთი (სკა)

დირექტორი მეცნ. დოქტ. ნ. ხომიჭურაშვილი

1946 წელს საღვთის მუშაობა ძირითადად ხეხილის ბაღის მოსავლიანობის გადიდებისა და მოსავლის ხარისხის გაუმჯობესების საკითხებს ეხებოდა. მუშავდებოდა აგრეთვე თემები საქართველოს კაკლოვან კულტურათა ჯიშური რესურსების გამოვლენის, საქართველოს რაიონებისათვის ხეხილის სორტიმენტის დადგენის, ხეხილის კულტურათა ახალი ჯიშების გამოყვანის, ბოსტნეულ კულტურათა მოსავლიანობის გადიდებისა და მეთესლეობის საუკეთესო წესების დადგენის საკითხების ირგვლივ.

ხეხილის ბაღში ნიადაგის მოვლის საუკეთესო წესების დასადგენად მუშაობა წარმოებს 1941 წლიდან ვარციანის საბჭოთა მეურნეობაში. ცდების შედეგების შეჯამებით დადგენილია ნიადაგის მოვლადამუშავების ოთხმინდვრიანი სისტემა სამუშაო ნოვანებისა (10—25 წ.) და ძველი ბაღებისათვის (25 წ. ზევით). თემა კომპლექსურად მუშავდება (ხელმძღვანელი მეცნ. დოქტ. ნ. ხომიჭურაშვილი, შემსრულებელი—მეცნ. კანდიდატები ა. სკვორცოვი და ნ. სიფროშვილი; მ. დედაბრიშვილი და თ. შელია).

ქართლის ნიადაგების ფიზიკურ თვისებათა გაუმჯობესების წესების საკითხი 1945 წლიდან მუშავდება; თემის მიზანია ქართლის ნიადაგების ნაყოფიერების გადიდების ხერხების დადგენა. გამოტანილია უკვე ზოგიერთი დასკვნა სახნავე ნიადაგების უსტრუქტურობის ძირითად მიზეზთა, აგრეგატების მექანიკური სიმკვრივის გადიდების, მრავალწლიანი ბალახების თესვის ეფექტიურობისა და ნიადაგის დამუშავებისას წყლის რეჟიმის შესახებ (მეცნ. კანდ. ა. სკვორცოვი).

კაკლის ჯიშის ფორმების შესწავლა და სუკეთესო ჯიშების გამოვლენა 1944 წლიდან მიმდინარეობს; საქართველოს რაიონებში გამოყოფილია 175 სუკეთესო ფორმა, რომელიც მაღალი მაჩვენებლებით ხასიათდება—ნაყოფის სიმსხვილე, თხელნაჭუჭიანობა, ნივთის ხარისხი, გამოსავლიანობის პროცენტი და ცხიმისა.

საუკეთესო საძირკების შერჩევა ხეხილის სხვადასხვა კულტურისათვის 1943 წლიდან დაიწყო გორის საბჭოთა მეურნეობაში; გამორკვეულია ბლის და გარგარის ნარგავების ნაადრევი ხმოზის მიზეზები და დადგენილია ამ კულტურებისათვის საუკეთესო საძირკეები.

ვაშლის ნაგალა ფორმისათვის სუსტ საძირედ შერჩეულია საქართველოში ძველთაგანვე ცნობილი ხომანდულნი (მეცნ. კანდ. ელ. ქერისთავი):

„კოლხეთმშენთან“ დადებული ხელშეკრულებით ინსტიტუტი მუშაობდა კოლხეთის დაბლობის კოლმატირებული ნიადაგების გაკულტურებისა და ხეხილის ბაღებისათვის ათვისების ხერხების დასადგენად (მეცნ. კანდ. ა. სკვორცოვი).

წარმოებდა აგრეთვე ხეხილის თესლოვანი კულტურებისათვის ორგანული და მინერალური სასუქის სხვადასხვა ნორმების ეფექტიურობის შესწავლა, სკრის საკოლექციო ნარგაობაში არსებული კულტურების ჯიშთა გამოცდა, ვაშლის სხვადასხვა ჯიშის შედარებითი გამძლეობის შესწავლა მთავარ მავნებელთა და ავადმყოფობათა მიმართ და სხვ.

1946 წელს ინსტიტუტის ერთმა თანამშრომელმა ნ. სიფროშვილმა დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია თემაზე „ვაშლის ნაყოფქამიას ბიო-ეკოლოგია და მასთან ბრძოლა“.

სადგურმა მონაწილეობა მიიღო აკადემიის სოფლის მეურნეობის შეცნინერებათა განყოფილების სესიაზე ხეხილის მოსავლიანობის ჯადიღების საკითხებზე. მოხსენებები წაიკითხეს: მეცნ. დოქტ. ნ. ხომიზურაშვილმა—„საქართველოს მეხილეობა და მისი განვითარების პერსპექტივები“; მეცნ. კანდ. პ. კაჭარავამ—„ხეხილის ბაღში ნიადაგის დამუშავების საუკეთესო წესის დადგენის საკითხისათვის“ (თესლოვანთათვის); მეცნ. კანდ. ა. სკვორცოვმა—„მასალები ხეხილის ბაღში ნიადაგის მოვლის სისტემის დასასაბუთებლად“; მეცნ. კანდ. ელ. ერისთავმა—„ხეხილის საძირეთა შერჩევის საკითხისათვის“; თ. ცერცვაძემ—„ნუშის ჯიშების პირველი გამოცდის წინასწარი შედეგები“; მეცნ. კანდ. ნ. სიფროშვილმა—„ქართლის მეხილეობის მთავარი მავნებლები და მათ წინააღმდეგ ბრძოლას ღონისძიებათა ჩატარების ვადების დაზუსტება“; ნ. ახმეტელმა—„კალიფორნიის მავნე ფაუნა ქართლში“; თ. შელიამ—„ვაშლის ქეცის განვი-

თარება ქართლში და მის წინააღმდეგ სხვადასხვა ვადაში ჩატარებული წამლობის შედეგები“.

დამზადებულია დასაბუქდად ინსტიტუტის „შრომების“ I ტომი.

სადგური ეხმარებოდა საბჭოთა და კოლექტიურ მეურნეობებს მოწინავე აგროტექნიკის დანერგვისა და მორიგი ოპერაციული ამოცანების გადაჭრის საქმეში. მისი ხელმძღვანელობით კოლმეურნეობებში ჩატარდა ბრძოლა კალიფორნიის მავნე ფარიანასა და მინდვრის თავგის წინააღმდეგ.

ქართლის რაიონულ გაზეთებში წლის განმავლობაში გამოქვეყნებულია სადგურის მეცნიერ თანამშრომელთა ხუთი წერილი და ერთი სტატია რადიოთი. აკადემიის „მოამბეში“ მოთავსებულია ორი შრომა. გადაეცა გამოსაცემად მ. დედაბრიშვილის ბროშურა ხეხილის გასხვლის წესის შესახებ და ინსტრუქცია ხეხილის გაახალგაზრდავების საკითხზე.

ეპინდოკაოპის ინსტიტუტი (ბარაბანი)

1946 წელს ინსტიტუტი შემდეგ პრობლემებზე მუშაობდა: მარცვლელული კულტურების აგროტექნიკის, ნიადაგის განოყიერებისა და დამუშავების სისტემის დადგენა თესლბრუნვის ფონზე აღმოსავლეთი საქართველოს სხვადასხვა ზონებში; ტექნიკური კულტურების (შაქრის ჭარხლის, მწესუმზირას, ბამბისა და სხვა) აგროტექნიკის დამუშავება ქართლის რაიონებისათვის; მრავალწლიანი სათესი ბალახების აგროტექნიკის დამუშავება ბალახმინდვროვან თესლბრუნვაში; წელიწადში ორი მოსავლის მისაღებად კულტურებისა და ჯიშების შერჩევა და მათი აგროტექნიკის დამუშავება სარწყავი მეურნეობის პირობებში; მინდვრის კულტურების მორწყვის რეჟიმის დადგენა აღმოსავლეთი საქართველოს სარწყავ რაიონებში; უმთავრესი ბოსტნეული კულტურებისა და კარტოფილის აგროტექნიკის დამუშავება და სტაციონარული მინდვრის ცდების დაზუსტება სარწყავ ნაკვეთებზე.

ჩამოთვლილი პრობლემების გარშემო ინსტიტუტი ამუშავებდა 33 თემას, რომელთაგანაც საბოლოოდ დამთავრებულია 6 თქმის დამუშავება.

მიღებული ძირითადი შედეგები ასეთია:

დამთავრდა მუშაობა თემით „სანაწვერლო კულტურები, როგორც წინამორბედნი საშემოდგომო ხორბლისა და სიმინდისათვის სარწყავ პირობებში“ (მეცნ. კანდ. შ. ჭანიშვილი); მიღებული მონაცემების მიხედვით დადგენილია, რომ სათანადოდ შერჩეულ სანაწვერლო კულტურას შეუძლიან მომდევნო საშემოდგომო ხორბლის ძოსავლიანობის გადიდება 5—6 ცენტნერით, ხოლო სიმინდისა 7—8 ცენტნერით ჰექტარზე. გამოირკვა აგრეთვე, რომ ლობიო მარცვლად საუკეთესო წინამორბედს წარმოადგენს საშემოდგომო ხორბლისათვის, ცერცველა კი ჩასახნავად—სიმინდისათვის. ამა თუ იმ სანაწვერლო კულტურის აგროტექნიკური მნიშვნელობა მომდევნო ძირითადი კულტურისათვის დამოკიდებულია უმთავრესად იმაზე, თუ რა რაოსს ასრულებს იგი ნაწვერლის სარეველებისაგან გაწმენდის

საქმეში და რა პირობებსა ჰქმნის შემდგომი კულტურისათვის აზო-
ტური კვების მხრივ.

შესწავლილია სიმინდის კვების არე და დადგენილია, რომ კვების
ოპტიმალურ არედ გარდაბნის სარწყავ პირობებში შეიძლება მივიჩ-
ნოთ $0,80 \times 0,20$ მტ. სიმინდის მოსავალი ამ შემთხვევაში უსა-
სუქო ფონზე აღწევს 54 და სასუქიან ფონზე 69 ცენტნერს ჰექტარ-
ზე. აღნიშნული არის შემცირებით სიმინდის მოსავალი ეცემა
'(ზ. ვაჩნაძე).

შეჯამებულია ცდების შედეგები ნაიონჯარის დამუშავებაზე
საშემოდგომო ხორბლისათვის (მეცნ. კანდ. ვ. ჩხიკვიშვილი და ნ.
ბაშბეუქ-მელიქოვი); როგორც ირკვევა იონჯით დაკორდებულ ნია-
დაგზე პირველ წელს „დოლი—35/4“ უმეტეს შემთხვევაში ჩაწო-
ლით ხასიათდება, რაც მოსავლიანობას ამცირებს. მაგარი ხორბალი
(თავთუხი) კი ნაიონჯარზე პირველ წელს არა წვება და მაღალ მოსა-
ვალს იძლევა. აღმოსავლეთ საქართველოს დაბლობ, სარწყავ ზონა-
ში იონჯით დაკავებული ნიადაგები უკეთესია მოიხნას იონჯის მეო-
რე და მესამე გათიბვის შემდეგ და შემოდგომითვე მაგარი ხორბალი
(თავთუხი) დაითესოს.

დამთავრებულია თემა „შერეული ბაქტერია-კულტურების ეფექ-
ტურობა პარკოსნებზე გარდაბნის ნიადაგებში“ (მ. მაჭავარიანი).
მიღებული მასალებიდან დასტურდება, რომ შერეული ბაქტერია-
კულტურები მნიშვნელოვნად აღიდეგს პარკოსნების (ლობიო, ონ-
ჯა და ცერცველა) მოსავლიანობას.

ინსტიტუტმა დიდი მუშაობა ჩაატარა კარტოფილის აგროტექ-
ნიკისა და კერძოდ კარტოფილის წვეროს წანაჭრების დარგვის სა-
კითხებზე ზამთრის განმავლობაში (ა. მიქელაძე). ცდების მასალებით
დადგენილია, რომ გარდაბნის ველის სარწყავ პირობებში
კარტოფილის წვეროს წანაჭრების რგვა ზამთარში თავისუფლად
შეიძლება და უფრო ეფექტიურია, ვიდრე გაზაფხულის ნარგავი.
ეს გარემოება საშუალებას გვაძლევს კარტოფილის წვეროს წანაჭ-
რები დაგროვებისთანავე გამოვიყენოთ სარგავ მასალად და გაზა-
ფხულამდე სარდაფში მათი შენახვა თავიდან ავიცილოთ.

შესწავლილია ხახვის საშემოდგომო თესვის ვადები (მეცნ. კანდ.
გ. კვაჭაძე). გამოირკვა, რომ გვიან შემოდგომით (1—10 ნოემბერი)
ნათესი ხახვი გარდაბნის პირობებში უმეტესად ილუპება ქარებისა

და ყინვებისაგან. უფრო ეფექტურია ოქტომბრის შუა რიცხვებში ნათესი. აღრე ნათესების უარყოფითი მხარე აღერებაში მდგომარეობს; ხახვის აღრეული ნათესები შეიძლება გამოყენებულ იქნას მხოლოდ მწვანე ხახვის სახით.

საყურადღებო შედეგებია მიღებული თემით „შალაფას ბიოლოგია და მის საწინააღმდეგო ღონისძიებათა დადგენა“ (ა. კვანტალიანი); შესწავლილია ფესურების გავრცელება ნიადაგში სხვადასხვა სიღრმეზე სარწყავ ნაკვეთებზე. როგორც ირკვევა, ფესურების უმთავრესი მასა მოთავსებულია 0—10 სმ ფენაში, ხოლო ფესურები ამონაყარს იძლევიან 30 სმ სიღრმიდანაც კი.

გრძელდებოდა მუშაობა ნარევი მარცვლოვან-პარკოსანი ბალახების შესასწავლად აღმოსავლეთი საქართველოს ძირითადი ზონებისათვის (ა. კვანტალიანი და დ. ცალქალამანიძე); შერჩეულია მთავარი პერსპექტიული პარკოსანი და მარცვლოვანი ბალახები და მათი ნარევები ზოგიერთი ზონისათვის. ჩატარებული ცდების მიხედვით მარცვლოვანი ბალახებიდან ნარევებში საუკეთესო შედეგს ადგილობრივი პირობების მიხედვით იძლევა ფრანგული კოინდარი, უფხო შვრიელა და ტიმოთელა.

შესწავლილია სათესლე იონჯის აგროტექნიკის ზოგიერთი საკითხი; სათესლედ უმჯობესია დატოვებულ იქნას პირველი მოსავალი (დ. ცალქალამანიძე და ა. კვანტალიანი).

მორწყვის ტექნიკის საკითხებზე ჩატარებული მუშაობიდან საყურადღებოა თემა „ნიადაგის ტენიანობის რეგულირება მორწყვით სიმინდის მაღალი მოსავლის მისაღებად“. დადგენილია, რომ სიმინდის განვითარების ცალკე ფაზებში შესაფერისი ტენიანობის ღონის შენარჩუნება ნიადაგში საგრძნობლად ზრდის მოსავლიანობას (მეცნ. კანდ. ი. ანჯაფარიძე).

საანგარიშო წელს დაიწყო მუშაობა მარნეულის ხახვისა და გარდაბნის ბაღრიჯნის ჯიშების განხილვა-გაუმჯობესებისათვის (მეცნ. კანდ. გ. ესიტაშვილი).

შარშან ინსტიტუტმა მოაწყო ერთი სამეცნიერო სესია. სესიამ შემდეგი მოხსენებები მოისმინა: მეცნ. კანდ. შ. ჭანიშვილი—„სიდერაცია აღმოსავლეთი საქართველოს მემინდვრეობის სარწყავ რაიონებში“; მეცნ. კანდ. ა. ჭაფარიძე—„ნაწვერალზე თავთავიანი კულტურების მოყვანის უარყოფითი მხარეების შემცირების ზოგიერთი

აგროტექნიკური საშუალება“; მეცნ. კანდ. ვ. ჩხიკვიშვილი—„მაგარი ხორბლის ადგილი თესლბრუნვაში ქვემო ქართლის სარწყავ პირობებში“; ქ. ჯაფარიძე—„ზოგიერთი მასალა სათესი ბალახების შესწავლისათვის“; მეცნ. კანდ. გ. კვაჭაძე—„მებოსტნეობის მდგომარეობა და მისი განვითარების გზები“; მ. მიქელაძე—„კარტოფილის ტუბერების წვეროს წანაჭრების დარგვა ზამთარში“; დ. ცალქალამანიძე—„მასალები შაქრის ჭარხლის მეთესლეობისათვის საქართველოში“.

1946 წელს გამოიცა ინსტიტუტის „შრომების“ I ტომი და აკადემიის „მოამბეში“ დაიბეჭდა ერთი სამეცნიერო წერილი (მეცნ. კანდ. შ. ჭანიშვილისა); დასაბეჭდად გადაცემულია „შრომების“ II ტომი (რვა წერილი) და გამზადებულია დასაბეჭდად 4 შრომა და „შრომების“ III ტომი.

მეზინდრეკომის სახელი სარგუკი (აჯამეთი)

დირექტორი მეცნ. კანდ. მ. დალაქიშვილი

1946 წლის დამლევისათვის სადგურის მიერ შესწავლილი და გამზადებულია წარმოებაზე გადასაცემად მინდვრის კულტურების მოსავლის გადიდების რიგე ღონისძიება.

ბალახმინდვროვანი თესლბრუნვის შემოღებასთან დაკავშირებით შესწავლილია პერსპექტიული მრავალწლოვანი ბალახები და მათი ნარევეები დასავლეთი საქართველოს დაბლობი ზონისათვის, როგორც თესლბრუნვის ძირითადი და აუცილებელი ელემენტი (მეცნ. კანდ. მ. დალაქიშვილი); ამ მხრივ უკეთეს შედეგს იძლევა ფრანგულისა და ადგილობრივი კონდრის ნარევეები იონჯასთან.

დადგენილია საშემოდგომო ხორბლის თესვის ოპტიმალური ვადები და ჩორმები დასავლეთი საქართველოს დაბლობ ზონისათვის (მეცნ. კანდ. მ. დალაქიშვილი).

გამოვლენილია უფრო მოსავლიანი და სხვა საუკეთესო სამეურნეო თვისებების მქონე საშემოდგომო ხორბლის ჯიშები დასავლეთი საქართველოს დაბლობ ზონაში შემოღებულ თესლბრუნვებში დასათესად. ასეთებია, მაგალითად, გრძელთავთავი, იფქლი და სხვა (მეცნ. კანდ. მ. დალაქიშვილი).

შესწავლილია ნაწვერლის დამუშავებისა და გამოყენების წესები მომდევნო სიმინდის კულტურის მოსავლის გადიდების თვალსაზრისით (მეცნ. კანდ. მ. დალაქიშვილი); პერსპექტიულ ღონისძიებად ისახება ნაწვერლის გამოყენება თესლბრუნვაში შემდეგი წესით — სიმინდის მოყვანა მარცვლად მეორე მოსავლის სახით ნაწვერალზე და შემდეგ ცერცველას დათესვა მწვანე სასუქად.

დადგენილია დასავლეთი საქართველოს დაბლობ ზონაში საშემოდგომო ხორბლის შემდეგ მეორე მოსავლის მიღების შესაძლებლობა და მისი გავლენა ნიადაგის შემდგომ ნაყოფიერებაზე; მეორე მოსავლის მისაღებად გამოცდილი კულტურებიდან საუკეთესო შედეგს იძლევა აღრეული სიმინდი, მზესუმზირა და სოია.

დადგენილია გაეწერებულ ნიადაგებზე ადგილობრივი ნაფთასიანი სასუქების (კირი, ტკილი და დეფეკაციური ტალახი) მაღალი ეფექტიანობა სიმინდის მოსავლიანობის გასადიდებლად და დაზუსტებულია ამ სასუქების გამოყენების წესი და დოზები (მეცნ. კანდ. ბ. ჯმნაძე).

დადგენილია აგრეთვე მდინარის ლამის სასუქად გამოყენების წესი და დოზები (ვ. გორდაძე).

სადგურის კვლევითი მუშაობის შედეგების წარმოებაში დანერგვის მიზნით ჩატარდა მიწათმოქმედების მუშაკთა სარაიონთაშორისო თათბირი, რომელზედაც 4 მოხსენება გაკეთდა.

სადგური ატარებს ცდებს ზესტაფონის, ქუთაისის, წულუკიძის, აბაშის, ლანჩხუთისა და ამბროლაურის რაიონის კოლმეურნეობებში და ყოველმხრივ დახმარებას უწევს მათ აგრონომიული რჩევადარიგებით.

გადაცემულია დასაბეჭდად სადგურის „შრომების“ I ტომი (8 ნაშრომი) და მეცნ. კანდ. ი. ბახტაძის წიგნი „საცდელი საქმის მეთოდოლოგია“.

გაქნივის მესხიარებათა განყოფილება

თავმჯდომარე აკად. ნამდ. წევრი გ. შულუკიძე

ტექნიკის მეცნიერებათა განყოფილება დაარსდა 1945 წელს და მუშაობას 1946 წლის დასაწყისიდან შეუდგა; მის შემადგენლობაში შედიოდა აკად. 3 ნამდ. წევრი და 1 წევრ-კორესპონდენტი.

საანგარიშო წლის დამლევს განყოფილებას შეემატა აკად. ერთი ნამდ. წევრი რ. აგლაძე და ერთი წევრ-კორ. გ. მუხაძე; ამ ხნის განმავლობაშივე განყოფილების ბიუროში დამატებით არჩეულ იქნა აკად. 2 ნამდ. წევრი—რ. აგლაძე და კ. ზავრივეი.

განყოფილების გამგებლობაში სამი დაწესებულებაა—ლითონისა და სამთო საქმის ინსტიტუტი, ენერგეტიკის სექტორი და ანტისეისმური მშენებლობის ბიურო.

დაარსებისთანავე განყოფილებამ, ფართო სამეცნიერო-ტექნიკური საზოგადოებრივობის მონაწილეობით და ხელმძღვანელი ორგანოების მითითებათა საფუძველზე, განსაზღვრა ტექნიკურ მეცნიერებათა განვითარების ძირითადი მიმართულება საქართველოში უახლოესი დროისათვის; იგი უნდა წარიმართოს ენერგეტიკის, მეტალურგიის, სამთო საქმის, სააღმშენებლო საქმის, ქიმიური ტექნოლოგიისა და ქალაქების კეთილმოწყობის დარგების ხაზით.

ამის შესაბამისად დამუშავდა და აღიძრა საკითხი ენერგეტიკის სექტორისა და ანტისეისმური მშენებლობის ბიუროს ენერგეტიკის ინსტიტუტად და სააღმშენებლო საქმის ინსტიტუტად გარდაქმნის თაობაზე; ამჟამად ეს საკითხი საბოლოო გადაწყვეტის პროცესშია.

განყოფილების დაწესებულებათა 1946 წლის გეგმები 26 თემას შეიცავდა.

შესრულებულ სამუშაოთაგან უმთავრესად უნდა აღინიშნოს:

მეტალურგიის დარგში მიღებულია ელექტრული წესით თუთია მანგანუმის შენადნობები და შესწავლილია ჭიათურის ფორებიანი მადნის მეტალურგიული თვისებები.

სამთო საქმის ხაზით შესწავლილია ახალციხის მურა ნახშირის გვერდითი ქანების ბურცვის საერთო ხასიათი და დაიწყო აგრეთვე ნავთობის საბადოთა შახტური წესით ექსპლოატაციის პრობლემის შესწავლა საქართველოს პირობებში.

აკად. ნამდ. წევრის გ. წულუკიძის ხელმძღვანელობით ჭიათურაში ჩატარდა ცდები მისი და ინჟ. ე. ალექსანდროვის ახალი კონსტრუქციის გადასატანი ხის ბიგების გამოსაცდელად. ეს ბიგები და აგრეთვე მათი მეორე კონსტრუქცია—ბიგების გადასატანი ქუსლები ჭიათურის მარგანეცის ტრესტის მიერ მიღებულია წარმოებაში დასაწარგად; ამ კონსტრუქციების გამოყენება სამთო საქმეში ხეტყისა და რკინის დიდ ეკონომიას იძლევა.

ენერგეტიკის დარგში დამუშავებულია საქართველოს ჰიდროენერგეტიკული რესურსების აღრიცხვის ახალი მეთოდოლოგია და მოცემულია მდინარე რიონსა და მტკვარზე 8 მსხვილი ჰიდროენერგეტიკული ობიექტის სქემა, რომელიც დიდი პრობლემის—„საქართველოს მსხვილი ენერგეტიკა“—ნაწილს წარმოადგენს; დამუშავებულია ენერგეტიკისათვის ფრიად მნიშვნელოვანი მარეგულირებელი ჰიდროელექტროსადგურების არჩევის მეთოდები საქართველოს პირობებში.

სააღმშენებლო საქმის ხაზით შესწავლილია სეისმოგამძლე კონსტრუქციები, ჩატარებულია საქართველოს ზოგი რაიონის მიკროსეისმოდარაიონება და ჩატარდა ექსპედიცია შუა აზიაში მომხდარი მიწისძვრების შესასწავლად.

დითონისა და საბოლოო საქმის ინსპიკციის

დირექტორი აკად. ნამდ. წევრი რ. აგლაძე

1946 წელს ინსტიტუტში 17 თემა მუშავდებოდა და ძირითადად შემდეგი შედეგებია მიღწეული:

მიღებულ იქნა თუთია-მანგანუმის შენადნობები უშუალოდ მათი მარილების წყალხსნართა ელექტროლიზით (აკად. ნამდ. წევრი რ. აგლაძე); ამ შენადნობებში მანგანუმის შემცველობა 0,24-დან 6,0 პროც-მდე აღწევს; თუთია-მანგანუმის შენადნობების ელექტროლიზის გზით მიღება, სხვა წესებთან შედარებით, უფრო მარტივია და უფრო იაფიც ჯდება.

ჭიათურის-მანგანუმის ფორებიანი მადნის მეტალურგიული თვისებების შესწავლის შედეგად (აკად. ნამდ. წევრი რ. აგლაძე) დადგენილია, რომ შეიძლება მისი გამოყენება კაზმში სილიკო-მანგანუმის მისაღებად, რაც გააიაფებს სილიკო-მანგანუმს.

შესწავლილია აჯამეთის საბადოს სპონგოლიტების გამოყენების შესაძლებლობა ფეროსილიციუმის მისაღებად (მეცნ. კანდ. გ. მიქელაძე). ზესტაფონის ფეროშენადნობთა ქარხანა ფეროსილიციუმის მისაღებად იყენებს აჯამეთის საბადოს ქალცედონს, ხოლო ამ საბადოში ქალცედონთან ერთად მოიპოვება დიდი რაოდენობით სპონგოლიტები; ქალცედონის მოსაპოვებლად საჭიროა ერთდროულად სპონგოლიტების ფენების დამუშავება, ხოლო სპონგოლიტებს კი პრაქტიკული გამოყენება ჯერ არ ჰქონია. ჩატარებულმა მუშაობამ დაადგინა, რომ აღმდგენლად კოქსის ხმარების დროს, 45-პროცენტთან ფეროსილიციუმის კაზმში წარმატებით შეიძლება 150 პროც. ქალცედონის ნაცვლად სპონგოლიტების შეტანა, რაც აუმჯობესებს ღუმელის მუშაობის ძირითად მაჩვენებლებს (ელექტროენერგიის ხარჯი, სილიციუმის გამოყენების კოეფიციენტი და სხვა). სპონგოლიტების შეტანა კაზმში 50 პროც-ზე მეტი რაოდენობით ხელსაყრელი არ არის, რადგანაც ლითონში ფოსფორის შემცველობას ზრდის; თუ აღმდგენელი კოქსისა და ტყიბულის

ნახშირის ნარევიდან შედგება, კაზმში შემავალი სპონგოლიტების რაოდენობა არ უნდა აღემატებოდეს 25 პროც-ს; 75-პროცენტისანი ფეროსილიციუმის კაზმში სპონგოლიტების გამოყენება 25 პროც. რაოდენობით აუმჯობესებს ლუმელის მუშაობას, თუ აღმდგენლად კოქსი იხმარება.

შესწავლილია საჩხერისა და თრიალეთის არქეოლოგიურ გათხრებში მოპოვებული სპილენძისა და ბრინჯაოს ნივთების (შუბი, ცული, ხანჯალი, გრძელი ცული, დანა, მახათი და სხვა) მაკროსტრუქტურა და ნაწილობრივ მიკროსტრუქტურაც (მეცნ. კან. ფ. თავაძე). ნიმუშების ქიმიური ანალიზებიდან ჩანს, რომ ყველა ნიმუშში მცირე რაოდენობით ანტიმონი შედის; გამორიცხული არ არის, რომ ჩვენმა წინაპრებმა იცოდნენ ანტიმონის მიღება და საგანგებოდ უმატებდნენ მას შენადნობების მისაღებად.

შესწავლილ იქნა საქართველოს დოლომიტებიდან მეტალური მანგანუმის მიღების შესაძლებლობა (აკად. ნამდ. წევრი რ. აგლაძე, მეცნ. კანდ. ნ. ნიკოლაიშვილი); დოლომიტების სინჯების ჩატარებული სრული ანალიზები უფლებას გვაძლევს დავასკვნათ, რომ საქართველოს დოლომიტები თავიანთი ქიმიური შემადგენლობით აკმაყოფილებს საწარმოო მოთხოვნილებას მეტალური მანგანუმის მისაღებად.

ჭიათურის მანგანუმის კარბონატული მადნის ზოგიერთი ქიმიური, ფიზიკური და ფიზიკურ-ქიმიური თვისების შესწავლით (აკად. ნამ. წევრი რ. აგლაძე) დადგენილია, რომ კარბონატული მადანი წარმოადგენს ფრიად სასარგებლო მეტალურგიულ ნედლეულს და მისი ექსპლოატაცია სრულიად მიზანშეწონილია.

ჩატარებულია ჰიდრავლური პარაშუტის ანალიზური გამოკვლევა საშახტო ამწევი მექანიზმებისათვის და საცდელი მოდელის კონსტრუქციის შემუშავება (მეცნ. კანდ. კ. ბარამიძე); თეორიულად დადგენილია ჰიდრავლური პარაშუტების უპირატესობა, არსებულ საშახტო პარაშუტებთან შედარებით.

ახალციხის მურანახშირის გვერდითი ქანების დეფორმაციის მიზეზების შესასწავლად დაგროვებული მასალებიდან (მეცნ. კანდ. რ. ჭიქია) ჩანს, რომ ქანების ბურცვის მთავარ მიზეზად უნდა ჩითვალოს ორი ფაქტორის ერთობლივი მოქმედება—ქანების გამო-

წნეხვა ზემდებარე მასის წნევით და თიხის გაფართოება წყლის შეწოვის გამო.

შეგროვდა მასალები და დაიწყო ახალი პრობლემის დამუშავება საქართველოს ნავთობის საბადოთა შახტური წესით ექსპლოატაციის შესახებ; სისტემატიზებულია შახტური მეთოდის სხვადასხვა წესი და არჩეულია ობიექტები საცდელი სამუშაოების ჩასატარებლად (აკად. ნამდ. წევრი გ. წულუკიძე; მეცნ. კანდ. ა. ძიძიგური); ასეთი წესით ნავთობის დამუშავება საბჭოთა კავშირის პრაქტიკაში ჯერჯერობით მიღებული არ არის და, ინსტიტუტის აზრით, საქართველოს პირობებში მას დიდი მომავალი აქვს.

თავის მუშაობაში ინსტიტუტს კავშირი ჰქონდა წარმოებასთან — ზესტაფონის ფეროშენადნობთა ქარხანასთან, ამიერკავკასიის მეტალურგიულ ქარხანასთან, კომბინატ „საქნახშირთან“ და ჭიათურის მარგანეცის ტრესტთან; ინსტიტუტი ასრულებდა მათთვის სამუშაოებს და ტექნიკურ კონსულტაციას უწევდა.

რამდენიმე თემას მჭიდრო კავშირი აქვს ხუთწლედის გეგმით დასახულ ახალ სამთო და მეტალურგიულ წარმოებათა მშენებლობის საკითხებთან; ასეთებია, მაგალითად — დაშქესანის რკინის მადნის აღდგენილობის შესწავლა და რუხი თუჯების დაჯდომის სიდიდის დამოკიდებულება ჩამოსხმული თუჯის სტრუქტურისაგან.

1946 წლის განმავლობაში ინსტიტუტის თანამშრომლებმა 5 ნაშრომი გამოაქვეყნეს და 13 შრომა კი გამზადებულია დასაბეჭდად. მათ სხვადასხვა დაწესებულებათა სამეცნიერო სესიებზე 15 სამეცნიერო მოხსენება გააკეთეს.

ინსტიტუტის ორმა თანამშრომელმა დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია: ა. ბოჯგუამ თემაზე „თვითმავალი დაკიდული საბაგირო გზებში მქნევართი“ და კ. ჯაფარიძემ თემაზე „ნატრობისულფატური და მონოსულფატური თუთხების რეგენერაცია მცენარეთა მასალების დოლიგიფიკაციის დროს“.

სექტორის თემატიკური გეგმით გათვალისწინებული იყო 9 თემის დამუშავება.

დამუშავდა საქართველოს ჰიდროენერგეტიკული რესურსების აღრიცხვის ახალი მეთოდოლოგია; მდინარე რიონისა და მტკვრის რესურსების შესახებ არსებული მასალების ნიადაგზე მოცემულია ამ მდინარეებზე 8 მსხვილი ჰიდროენერგეტიკული ობიექტის აგების საერთო სქემა. ეს სამუშაო შეიძლება საფუძვლად დაედოს როგორც მსხვილი ენერგოტევადი მრეწველობის, ისე საერთო ენერგეტიკის განვითარების შესწავლას საქართველოში (მეცნ. დოქ. მ. მოსტკოვი).

შემუშავდა საქართველოს ენერგეტიკისათვის მარეგულირებელი ჰიდროელექტროსადგურების არჩევის მეთოდი და ჩატარდა საქართველოს ჰიდროელექტროსადგურების მაჩვენებლებისა და ენერგოსისტემების მუშაობის რეჟიმების ანალიზი. ამ ანალიზის საფუძველზე დადგენილია დარეგულირებული ჰიდროელექტროსადგურების დადგმული სიმძლავრის გამოყენების ყველაზე უფრო მიზანშეწონილი ხანგრძლიობა, ე. ი. განსაზღვრულია მათი სიმძლავრეც (მეცნ. კანდ. ა. მუსხელიშვილი).

მოცემულია ენერგოგაერთიანებების რეგულირების კომბინირებული კრიტერიუმი და ამ უკანასკნელისათვის პირველადი ძრავების სიჩქარის რეგულატორის ახალი სქემა. დამუშავდა უანერციო ინდიკატორი მანქანის სიმძლავრის გადახრის კრიტერიუმისათვის და უინერციო ტელერეგულატორის სქემა. ჩატარდა ცდები ძირითადი სქემის გარშემო და შექმნილია ახალი მარეგულირებელი აპარატურა (მეც. კან. ნ. გაბაშვილი).

მოცემულია უსასრულო სიმძლავრის სალტეებზე მომუშავე ჰიდროელექტრული აგრეგატის გარდამავალი პროცესების გამოთვლის მეთოდის განვითარება და აგრეთვე დამუშავდა ორი მანქანის გარდამავალი პროცესის გამოთვლის მეთოდი (მეცნ. კანდ. ნ. კალატოზიშვილი).

რკინიგზების ელექტროფიკაციის ხაზით დამუშავდა ორი თემა. ერთი შეეხება ელექტრული რკინიგზების მუშაობას კვების იძულებითი სქემის შემთხვევაში; დამუშავებულია საკონტაქტო ქსელის დაცვა მოკლე ჩართვის დენებისაგან, წვევის ანგარიში მატარებლებში პანტოგრაფზე ცვალებადი ძაბვის შემთხვევაში და სხვა. ამ საკითხებს პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს ა.-კ. რკინიგზების მუშაობისათვის (მეცნ. კანდ. ლ. აბელაშვილი).

მეორე თემა შეეხება მოხეტიალე და უკუწრედში გამავალ დენებს; შესწავლილი და სავსებით დამუშავებულია რკინიგზების ხსენებული დენებისა და პოტენციალების თეორია დატვირთვებისა და ქვესადგურების ნებისმიერი გადანაწილების შემთხვევაში. თემას პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს კოროზიის მოვლენებისაგან მიწისქვეშა ნაგებობათა დაცვის თვალსაზრისით (მეცნ. კანდ. ბ. ლორთქიფანიძე).

შესწავლილია ახალციხისა და გელათის ნახშირების წვის პროცესები ქვაბების საცეცხლურებში და სამრეწველო ლუმელებში; გამოცდების შედეგად მიღებულია ხსენებული ნახშირების წვის ეკონომიკური და საწარმოო მაჩვენებლები (მეცნ. კანდიდატები შ. ჯანჭღავა და ა. ხიდაშელი).

ახალციხის ნახშირისათვის დამუშავდა სტაციონარული გაზოგენერატორის კონსტრუქცია; ამ გაზოგენერატორის საშუალებით შეიძლება საწარმოო ლუმელების და ორთქლის ქვაბების გადაყვანა თხელი საწვავიდან აირზე (მეცნ. კანდ. ა. ვაშაკიძე).

გამოკვლეულია ორთქლმავლების მუშაობის საექსპლოატაციო თვისებები კვამლსაწვავი მილების შემცირებული რიცხვით; სექტორის სქემის მიხედვით გადაკეთებული 16 ორთქლმავალი გამრიცხავი საექსპლოატაციო პირობებში (მეცნ. კანდ. შ. ჯანჭღავა).

წლის განმავლობაში გამოქვეყნდა სექტორის თანამშრომელთა 5 ნაშრომი და დასაბეჭდად გადაეცა 2.

ასპირანტმა ვ. გოძელაურმა დაამთავრა ასპირანტურა თბოტექნიკის დარგში და დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია თემაზე „მილის სითბოგადაცემა სითხის განის ნაკადში“.

1946 წელს სექტორის თანამშრომლებმა წაიკითხეს 8 სამეცნიერო და სამეცნიერო-პოპულარული მოხსენება.

ანთისაქონის მშენებლობის გეგმა

თავმჯდომარე აკად. ნამდ. წევრი კ. ზავრივეი

1946 წლის განმავლობაში ბიუროს მუშაობა გამოიხატებოდა სეისმომდგრადი კონსტრუქციების შესწავლაში. ერთ-ერთ ძირითად პრობლემას წარმოადგენდა თაღებისა და გარსების კვლევა (აკად. ნამდ. წევრი კ. ზავრივეი). იდეა მდგომარეობს ქვის თაღების მსუბუქი ბეტონის თაღებით შეცვლაში, რადგან ქვის თაღი სეისმურად თვალსაზრისით საშიშ კონსტრუქციას წარმოადგენს. შესწავლილია მსუბუქი ბეტონის თბოტექნიკური თვისებები და შესრულებულია თაღის ანგარიში. თემა მოკლე ხანში მონოგრაფიის სახით გამოქვეყნდება.

არსებული ინსტრუქცია ანტისეისმური მშენებლობისათვის, რომელიც გამოიცა სსრ კავშირის აღმშენებლობის სახალხო კომისარიატის მიერ 1943 წ., საჭიროებს ზოგიერთი ნაწილის გადასინჯვას, დაწესებებსა და შევსებას (მაგალითად, სეისმურ რაიონებში თაღების გამოყენების საკითხი). ბიუროს თანამშრომლებმა წინანდელი კვლევის შედეგთა სისტემატიზაციისა და ახალი კვლევის ჩატარების ნიადაგზე დაამუშავეს თაღების გამოყენების საკითხი, გამორკვეულია, რომ თაღების სეისმომდგრადობა მით უფრო მეტია, რაც მეტია საყრდენების სიხისტი; საყრდენების არასაკმარისი სიხისტის შემთხვევაში საჭიროა მჭიმის მოწყობა. კარგ შედეგს იძლევა ორმაგი სიმრუდის თაღები. ეს ვარაუდი გამართლდა პრაქტიკაში ჩრდილოეთი ფერგანის მიწისძვრის დროს, როდესაც ორმაგი სიმრუდის (უზბეკისტანის სისტემის) თაღებმა თითქმის არავითარი დაზიანება არ განიცადა.

თაღოვანი და გარსოვანი კონსტრუქციების განვითარებასთან დაკავშირებით, ხშირად ხდება თხელკედლიანი კონსტრუქციით საკმარისად დიდ ნააღმშენებლო მალეების გადახურვა. ამ შემთხვევაში თხელკედლიანი გარსების მდგრადობის შემოწმებას პრაქტიკული ინტერესი აქვს. თემის შემსრულებელმა (მეცნ. კანდ.

ო. ონიაშვილი) მიიღო შედეგები, რომელთა მიხედვითაც შეიძლება კრიტიკულ ძალთა რიცხობრივი გამოთვლა სხვადასხვა შემთხვევისათვის; კვლევის მიზანია გარსების მდგრადობის ანგარიშის არსებული მეთოდების შევსება და განვითარება პროფ. ვ. ვლასოვის მიერ დაზუსტებული გარსთა მომენტური თეორიის საფუძველზე.

შემდეგ პრობლემას საქართველოს სეისმოლოგიაში წარმოადგენს. ჩატარდა ტყიბულის და ტყვარჩელის საწარმოო რაიონების მიკროსეისმოლოგია (მეცნ. დოქტ. ა. ნაზაროვი, მეცნ. კანდ. ი. გძელიშვილი).

ბიურომ მოაწყო ექსპედიცია (ინჟ. შ. ჯაბუა და მეცნ. კანდიდატები რ. ლორთქიფანიძე, ა. ჩუროიანი და ი. გძელიშვილი), რომელიც გაემგზავრა უზბეკეთის და ყირგიზეთის რაიონებში 1946 წლის 3 ნოემბერს მომხდარი მიწისძვრის შედეგების შესასწავლად.

ეს მიწისძვრა ზიბერგის კლასიფიკაციით მიეკუთვნება მსოფლიო კატეგორიის მიწისძვრებს; ექსპედიციამ დიდი მუშაობა ჩატარა; მისი შედეგების მეცნიერული გადამუშავება საფუძველად დაედება ახალი ინსტრუქციის შედგენას ანტისეისმური მშენებლობისათვის და დაზუსტებს სეისმოდგრად ნაგებობათა თეორიას.

წინა წლების მუშაობის შედეგად დაიბეჭდა აკად. ნამ. წევრის კ. ზავრიევის ნაშრომი „ნაგებობათა დინამიკა“, რომელიც ინჟინერ-მშენებლებისთვის სახელმძღვანელო წიგნი იქნება. მშენებელ ინჟინერ-ტექნიკოსთა სამეცნიერო საზოგადოებასთან ერთად ბიუროს თანამშრომლებმა, აკად. ნამ. წევრ. კ. ზავრიევის ხელმძღვანელობით, შეადგინეს ცემენტის ეკონომიის ინსტრუქცია, რომელიც დაკანონებულია საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს მიერ.

ბიუროს თანამშრომელთა მიერ წლის განმავლობაში წაკითხულ იქნა 5 პრაქტიკული და საწარმოო ხასიათის მოხსენება.

1946 წელს დაიბეჭდა 3 ნაშრომი, გადაეცა დასაბეჭდად 1 და მზად არის დასაბეჭდად აგრეთვე 1.

ა. ჩუროიანმა დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია თემაზე „მიდისის“ წყობის სეისმოდგრადობა“. სადისერტაციო შრომას აქვს დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა; მის შედეგად 1943 წლის ანტისეისმური მშენებლობის ნორმებით აკრძალული „მიდისის“ წყობა დასაშვები ხდება სეისმურ რაიონებში გარკვეული პირობების დაცვით:

ბიოლოგიისა და მედიცინის მეცნიერებათა განყოფილება

თავმჯდომარე აკად. ი. ბერიტაშვილი *

ბიოლოგიისა და მედიცინის მეცნიერებათა განყოფილება ჩამოყალიბდა 1946 წლის მარტში. მის გამგებლობაში მათემატიკისა და ბუნებისმეტყველების მეცნიერებათა განყოფილებიდან გადმოვიდა ზოოლოგიის ინსტიტუტი და აკად. ი. ბერიტაშვილის სახ. ფიზიოლოგიის ინსტიტუტი. ამ დაწესებულებებს დაემატა ახლად დაარსებული ექსპერიმენტული მორფოლოგიის ინსტიტუტი, ექსპერიმენტული და კლინიკური ქირურგიისა და ჰემატოლოგიის ინსტიტუტი და კარდიოლოგიის სექტორი, რომელიც მოკლე ხანში კლინიკური და ექსპერიმენტული კარდიოლოგიის ინსტიტუტად გადაკეთდა. ამრიგად 1946 წელს სულ ხუთი დაწესებულება მუშაობდა.

განყოფილებამ წლის განმავლობაში ორი სამეცნიერო სესია ჩაატარა.

პირველი სესია მიეძღვნა ფიზიოლოგიას, კერძოდ, ცენტრალური ნერვული სისტემის საკითხებს. სესიაზე გაკეთდა 5 მოხსენება, რომლებშიაც მოცემულია ხერხემლიანი ცხოველების ცენტრალური ნერვული სისტემის ელექტრული მოვლენების დახასიათება და გაშუქებულია ამ მოვლენების წარმოშობა და ბიოლოგიური მნიშვნელობა; დადგენილია შემდეგი კანონზომიერებანი: ელექტრული რხევები შედგება სწრაფი და ნელი პოტენციალებისაგან; ნელი პოტენციალები გამოხატავს შეკავების პროცესს და წარმოშობა იმ ლოკალური პროცესების სუმაციის შედეგად, რომლებსაც ადგილი აქვს სინაპსების არეში (აკად. ი. ბერიტაშვილი).

* აკად. ი. ბერიტაშვილის განყოფილების თავმჯდომარეობიდან მისივე თხოვნით განთავისუფლების გამო 11.II.47-ს განყოფილების თავმჯდომარედ არჩეულ იქნა აკად. ნამდ. წევრი ა. ნათიშვილი.

გაშუქებულია ნათხემის ქერქის (კატის) მიმღებლობითი ფუნქციის საკითხი მის ბიოელექტრულ მოქმედებასთან დაკავშირებით; დადგენილია, რომ ნათხემის ქერქის ბიოელექტრული პოტენციალები არ წარმოიშობა თვით ნათხემის ქერქში, არამედ წარმოადგენს ლოკოკინას მიკროფონულ პოტენციალებს (მეცნ. დოქტ. ა. ბაკურაძე და მეცნ. კანდ. ლ. ცქიფურიძე).

ბაყაყის კანის რეცეპტორთა მოქმედების ელექტროგრაფიული შესწავლის შედეგების საფუძვლიანი ანალიზით დადგენილია: ბაყაყის კანში თერმორეცეპტორები არ უნდა არსებობდეს, ტკივილის და შეხების რეცეპცია კანში გამოთიშულია, კანში არსებობს რამდენიმე ტიპის მექანორეცეპტორი და ა. შ. (მეცნ. კანდ. ნ. ბიძიშვილი).

წარმოდგენილია შეხედულება, რომ კეფის წილის ქერქის განსაზღვრული არე მონაწილეობს ემოციათა გარეგანი გამოხატულების განხორციელებაში; ეს იმითი დასტურდება, რომ კატის კეფის წილის ამ არის პირდაპირი ელექტრული გაღიზიანების შედეგად ადგილი აქვს არა მხოლოდ კარდიო-ვასკულურ ძვრებს, არამედ ერთდროულად რთულ აგრესიულ რეაქციასაც (აკად. წევრ-კორ. დ. გედევანიშვილი).

გაშუქებულია საერთოდ სინაპსოლოგიის თანამედროვე მდგომარეობა; საკუთარი გამოკვლევების საფუძველზე დადგენილია, რომ ემბრიონულ და ნაადრევ პოსტემბრიონულ პერიოდში ადგილზე აქვს ასინაპსურ ინტეგრაციას (ქათმის ცენტრალურ ნერვულ სისტემაში). სინაპსური ინტეგრაცია ხანგრძლივი მორფოლოგიურ-ფუნქციური მომწიფების შედეგია; პათოლოგიურ შემთხვევებში ასინაპსური მოქმედება შესაძლებელია მოზრდილებშიც (სსრ კავშირის მეცნ. აკად. წევრ-კორ. ა. ზურაბაშვილი).

წლის განმავლობაში ფიზიოლოგიის დარგში მიღწეული შედეგებიდან აღსანიშნავია შემდეგი:

დადგენილია ელექტროგრაფიული მეთოდით, რომ შეკავების პროცესი პირობადებულია ელექტრული პოტენციალის ნელი რხევებით; ელექტრული რხევები კი ზურგისა და თავის ტვინის სხვადასხვა ნაწილებში ვითარდება ყოველგვარი პერიფერიული გაღიზიანების შედეგად; გაშუქებულია ადგზნების გატარებისა და გადაცემის მექანიზმი ცენტრალური ნერვული სისტემის სხვადასხვა ნეირონებში, ლოკალური პროცესების მნიშვნელობა და ელექ-

ტრულ პოტენციალთა ბიოლოგიური დანიშნულება (აკად. ი. ბერიტაშვილი, მეცნ. დოქტ. ა. ბაკურაძე, მეცნ. კან. ა. როიტბაიკი).

შუამდებარე ტვინის პოტენციალების შესწავლით გამოჩვენებულია, რომ მათი პერიოდული გაძლიერებისა და შესუსტების ხანგრძლიობას ნარკოზი ამოკლებს; სწრაფი და ნელი რხევები ერთი და იმავე სუბსტრატით არ წარმოიშობა; აღნიშნულია რეგულარული რიტმი, რომელიც განსაზღვრული გარეგანი პირობების გავლენით ძლიერდება (აკად. წევრ-კორ. დ. გედევანიშვილი).

დადგენილია, რომ პროპრიოცეპტული გაღიზიანების საპასუხო ზურგის ტვინის პოტენციალები უმთავრესად წარმოდგენილია ნელი რხევების სახით, რომლებსაც შეუძლიან თავის ტვინიდან კუნთებისაკენ მიმდინარე რეგულარული რიტმის შეკავება (მეცნ. დოქტ. ს. ნარიკაშვილი).

ნათხემის პოტენციალების შესწავლის ნიადაგზე დადგენილია ურთიერთობა ნელ პოტენციალებსა და ცხოველის მოძრაობის შორის (მეცნ. კანდ. ლ. ცქიფურიძე).

დადგენილია, რომ ძალის ინდივიდუალური ქცევის გამომუშავების სხვადასხვა პერიოდში „განწყობის“ წარმოშობის მიზეზი სხვადასხვა ფაქტორი ხდება და რომ „განწყობა“ შედეგია აღზნებადობის მატებისა დიდი ტვინის ქერქის განსაზღვრულ მამოძრავებელ ცენტრებში (აკად. ი. ბერიტაშვილი, ნ. დედაბრიშვილი და თ. კუკავაძე).

გაშუქებულია მიმუნის (მაკაკას) ქცევის აქტები და სხვადასხვა სახის ინდივიდუალური რეფლექსების ურთიერთობა (მეცნ. დოქტ. ა. ბრეგაძე).

გამომყდავენებულია ზოგიერთ მნიშვნელოვან ფერმენტულ (სუკცინოქსიდაზა, ქოლინესთერაზა და სხვა) სისტემათა მოქმედების ერთნაირი ინტენსივობა დიდ ტვინის ქერქის სხვადასხვა არქიტექტონიკურ არეში და, პირიქით, ამ მოქმედების ინტენსივობის მკვეთრი განსხვავება ქერქსა და ქერქქვეშა ელემენტებში (აკად. წევრ-კორ. პ. ქომეთიანი).

გაშუქებულია სინაპსური აპარატების ონთოგენეზური, განვითარების ეტაპები და სხვადასხვა ასაკის ცხოველის და ადამიანის ზურგისა და თავის ტვინის სხვადასხვა არქიტექტონიკურ უბანში სინაპსური აპარატის დამახასიათებელი თავისებურებანი (სსრ კავშირის მედიცინის მეცნ. აკად. წევრ-კორ. ა. ზურაბაშვილი).

გამოაშკარავებულია ცალკეული პერიფერიული ნერვების კონფიგურაციის შორის ანასტომოზების მრავალი მნიშვნელოვანი ურთიერთობა (აკად. საპატიო წევრი ვ. ვორონინი).

მეორე სამეცნიერო სესიაზე, რომელიც მიეძღვნა ზოოლოგიას და კერძოდ განვითარების მექანიკას, გაშუქებულია დეტერმინაციის პრობლემა ცხოველის ონტოგენეზში; სესია ჩატარდა ძირითადად ზოოლოგიის ინსტიტუტის თანამშრომლების მონაწილეობით.

სესიაზე გაკეთდა 7 მოხსენება, რომლებშიაც:

გაშუქებულია ნაკლებად შესწავლილი საკითხი უჯრედთა შორის კავშირის მნიშვნელობის შესახებ ემბრიოგენეზში და გამახვილებულია ყურადღება მეზოდერმის უჯრედთა შორის კავშირის განვითარებაზე; განსაკუთრებით ხაზგასმულია ამ პროცესში ძირითადი ნივთიერების დიდი მნიშვნელობა (აკად. საპატიო წევრი ვ. ვორონინი).

გამომედიანებულია, რომ ხერხემლიანთს თვალის ონტოგენეზში ბროლის უჯრედოვანი მასალა, ბადურას ასეთსავე მასალასთან ერთად, ერთ მთლიანს წარმოადგენს და ბუნებრივია ბროლის უჯრედოვანი მასალა ემორჩილებოდეს ბადურას უჯრედოვანი მასალის ერთმნიშვნელოვან ჰისტოლოგიურ კანონზომიერებებს როგორც *in vivo* ისე *in vitro*; ამ კანონზომიერებითა შესწავლა ბროლისა და ბადურას მაგალითზე იძლევა მტკიცების საშუალებას, რომ ორგანოგენეზი არ გრძელდება იმ სტადიიდან, რომელშიაც ტრანსპლანტაცია ან ექსპლანტაციაა ნაწარმოები, არამედ რამოდენიმედ „უკან დაბრუნება“ ხდება და პროცესი მიმდინარეობს ონტოგენეზის დაწყებითი სტადიების თუ არა სრული განმეორებით, ყოველ შემთხვევაში მათ მსგავსად (მეცნ. კან. პ. ჭანტურიშვილი).

დადგენილია თვალისა და ბროლის მასალების მთლიანობის დამამტკიცებელი ფაქტი—თვალის ნასახის ექსტირპაციის შემთხვევაში იგი აუცილებლად აღდგება, თუ ადგილზე დატოვებული იყო საბროლო მასალა (თვალის მფარავი ეპითელი) და, პირიქით, იგი არ აღდგება თუ თვალის ნასახთან ერთად ამოიკვეთა თვალის მფარავი ეპითელი (ბ. კანკავა).

დადგენილია მნიშვნელოვანი ფაქტები ემბრიონული ტიპის ინდუქციის შესახებ ონტოგენეზის მოგვიანებულ საფეხურზე; თავკომბალას თვალიდან ამოღებული ბროლის ადგილას კუდის რეზორ-

ბციული ეპითელის გადანერგვისას, ეს ეპითელი წარმოქმნის ბროლს, რაც თვალის ბაღურას კარგ „მარგანიზებელ“ როლს უნდა მიეწეროს; სრულფასიანი ბროლი წარმოიშვება რეზორბციული ეპითელისაგან ამ ეპითელთან ერთად ფარისებრი ჭირკვლის გადანერგვისას, რაც იმას მოწმობს, რომ ბაღურას „მარგანიზებელი“ საწყისი მოქმედებს მაშინაც კი, როდესაც რეზორბციული ეპითელის ახლოს ჰემორალური ხასიათის საწყისია (მეცნ. კანდ. თ. სიხარულიძე).

გამორკვეულია, რომ ამფიბიათა კიდურის პრეემპციული მასალა, სახელდობრ მეზენქიმა დეტერმინებულია ჯერ კიდევ საწყისი სტადიის დაწყებამდე; საკიდურო მეზენქიმას დეტერმინაცია ხდება გასტრულაციის და ნეირულაციის დროს მეზობლასტში არსებული დორზოვენტრული და აქსიალური გრადიენტების გარკვეულ დონეზე; შეიძენს რა მეზენქიმა ამ დროს სპეციფიკურ თვისებებს, შემდეგში კიდურის განვითარება ხდება მეზენქიმაში არსებული ფაქტორებისა და ექტოდერმულ ეპითელთან მათი ურთიერთობის საშუალებით, რაც საბოლოოდ აპირობებს კიდურის სრულ განვითარებას (მეცნ. კანდ. ა. მაჩაბელი).

ამის გარდა ზოოლოგიის დარგში ჩატარებული მუშაობის შედეგებიდან აღსანიშნავია:

გაშუქებულია საკითხი ბაკურიანის მიდამოების სუბალპური ზონის ბიოცენოზებში გავრცელებული უხერხემლო და ხერხემლიანი ცხოველების სახეობრივი შემადგენლობის, ამ სახეობათა თანაფარდობისა და ვერტიკალური გავრცელების შესახებ (მეცნ. დოქტ. დ. კობახიძე, თ. ყიყილაშვილი, გ. ენუქიძე).

დადგენილია რომ საქართველოში გავრცელებული რწყილების ფაუნა წარმოდგენილია 42 სახეობით (მეცნ. კანდ. რ. სავენკო).

დამთავრებულია მონოგრაფია საქართველოში გავრცელებული მინდვრულების ქვეოჯახის (Microtinae) შესახებ (მეცნ. კანდ. მ. შიდლოვსკი).

დამთავრებულია მონოგრაფია საქართველოში გავრცელებული ჩლიქოსნების შესახებ (მეცნ. კანდ. ა. ჯანაშვილი).

გამორკვეულია წყლის ვირთხის ბიო-ეკოლოგიის თავისებურებანი საქართველოს მთის ზონის პირობებში (მეცნ. კანდ. ზ. ექვთიმიშვილი).

გამორკვეულია კუმისის ტბის ჰიდროფაუნის სახეობრივი შემადგენლობა, ჰიდრობიონტების ფორმები სეზონური ცვლა, ამ ტბის ბიოცენოზები და სხვა (თ. კაკაურიძე).

ექსპერიმენტული მორფოლოგიის დარგში მიღებული შედეგებიდან აღსანიშნავია:

შესაფერი ცდების მეოხებით ძალის წვრილი ნაწლავის კალდურის ნაწილის მიდამოში დადგენილია, რომ კოლატერალების განვითარებისათვის და იშემიის თავიდან აცილებისათვის მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ სისხლის მილის კედელში არსებული ვაზოკონსტრიქტორები, არამედ ნაწლავისაკენ მიმავალი ნერვებიც; მათი დაზიანების აცილება შესაძლებლად ხდის ნაწლავის საკვები ძარღვების მეტი რიცხვის გამოთიშვას, დაშორებულ არტერიულ წყაროთა შორის კოლატერალების განვითარებასა და ნაწლავის ნეკროზის არღდებას (აკად. ნამდ. წევრი ა. ნათიშვილი, მეცნ. დოქტ. მ. კომახიძე, მეცნ. კანდ. ნ. ჯავახიშვილი-კომახიძე).

ცხენის მასალაზე დადგენილია ის, რაც ავტორის წინა შრომებში პირველად აღინიშნა ადამიანისა და ზოგიერთ სხვა ძუძუმწოვართა შარდგამტარ ორგანოთა გარდამავალი ეპითელის შესახებ, ე. ი. ამ ეპითელის შემადგენელი უჯრედების ზონალური განლაგება და დაყოფა (გერმინაციული, შუამდებარე და საფარი ზონები). ასეთი დაყოფა ზონებად დასაბუთებულია უჯრედებში თანმიმდევრობით მიმდინარე სეკრეციული ცვლილებებით; სეკრეცია ჰოლოკრინულია, სეკრეტი ზოგ შემთხვევაში ლორწოა, ზოგში—ლორწოსთან ახლომყოფი ნივთიერება (მეცნ. კანდ. ა. ლეჟავა).

დადგენილია დიდ მასალაზე ქართველ ბავშვთა და მოზარდთა ფიზიკური განვითარების კანონზომიერებანი და სასტანდარტო ნორმები, რომელთა საფუძველზე შედგენილია ფიზიკური განვითარების განზოგადოებულ ცხრილები. ცხრილებში მოცემულია ფიზიკური განვითარების დინამიკა 12 ნიშნის შესწავლით და განვითარების 7 პერიოდზე დაყოფით, დაბადებიდან პირველი წლის ბოლომდე—თვეების მიხედვით, ხოლო პირველი წლიდან 20 წლამდე—წლების მიხედვით (აკად. ნამდ. წევრი ა. ნათიშვილი).

კარდიოლოგიის დარგში, დიდ კლინიკურ მასალაზე დაყრდნობით, საფუძვლიანად გაშუქდა თირკმლის ფაქტორის მნიშვნელობა ე. წ. რენული ჰიპერტონიის წარმოშობაში (აკად. ნამდ. წევრი ბ. წინამძღვრიშვილი).

გარდა ამისა, თბილისის საკმაოდ დიდი პათოანატომიური მასა-
ლის შესწავლის ნიადაგზე დადგენილია გულსისხლმილთა დაავადე-
ბების სიხშირე და ხასიათი ჩვენში (აკად. წევრ-კორ. ვ. ულენტი).

ქირურგიისა და ჰემატოლოგიის დარგში საკუთარ მასალაზე
დაყრდნობით გაშუქებულია კუჭისა და თორმეტგოჯა ნაწლავის
წყლულოვანი დაავადებების პათოლოგიისა და ქირურგიის მნიშ-
ვნელოვანი საკითხები: ფართო რეზექციის უპირატესობა (აკად. ნამ.
წევრი გრ. მუხაძე და მეცნ. დოქტ. ე. ფიფია); წყლულოვანი კუჭის
პათომორფოლოგია (აკად. ნამდ. წევრი გრ. მუხაძე, მეცნ. დოქტ.
მ. ჩაჩავა, მეცნ. კანდ. ა. ჯორბენაძე); კუჭის ფართო რეზექციის გავ-
ლენა ანემიის განვითარებაზე (მეცნ. კანდ. ე. სემენსკაია და მ.
ბარნოვა), ჰემოდინამიკაზე (მეცნ. კანდიდატები თ. ყვანია, გ. ფავ-
ლენიშვილი), ცილისა და რკინის მეტაბოლიზმზე სისხლში (მეცნ.
კანდიდატები ე. წვერავა და ა. ანთელავა), თირკმლების ფუნქ-
ციაზე (მეცნ. კანდიდატები ა. გზირიშვილი და ე. წვერავა, ე. ბაკუ-
რაძე) და სხვა.

ამის გარდა, გაშუქებულია კუჭნაწლავის ტრაქტის სარკომის
სიმპტომატოლოგია (მეცნ. დოქტ. დ. მამამთავრიშვილი), შესწავლი-
ლია მუხურის წყლის გავლენა (ვენაში შეყვანისას) სისხლის შე-
დედებაზე და წებღვნობაზე (მეცნ. კანდ. ლ. ანჯაფარიძე და თ. მე-
ხუზლა) და სხვა.

განყოფილების დაწესებულებათა მიერ მოწყობილია სამეც-
ნიერო ექსპერიმენტები საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში:

ზოოლოგიის ინსტიტუტის მიერ—აფხაზეთის მღვიმეთა შესწავ-
ლის მიზნით (ხელმძღვანელი აკად. ნამდ. წევრი ფ. ზაიცევი), ბაკუ-
რიანის მიდამოებში მაღალი მთის ლანდშაფტური ზონის ბიოცენო-
ლოგიური გამოკვლევის მიზნით (ხელმძღვანელი მეცნ. დოქტ. დ.
კობახიძე), მთის სამეგრელოში და ყაზბეგში დიდი კავკასიონის სა-
მხრეთ კალთებზე გავრცელებული მღრღნელების, მწერიჭამიებისა
და ხელფრთიანების შესწავლის მიზნით (ხელმძღვანელი მეცნ.
კანდ. მ. შიღლოვსკი);

ექსპერიმენტული მორფოლოგიის ინსტიტუტის მიერ ქართლში
და ხევსურეთში მოსახლეობის ანტროპოლოგიური შესწავლისა-
თვის (ხელმძღვანელი აკად. ნამდ. წევრი ა. ნათიშვილი);

კლინიკური და ექსპერიმენტული ქირურგიისა და ჰემატოლო-
გიის ინსტიტუტის მიერ ქართლში კანის მწვავე შეშუპების შესაქ-
წავლად (ხელმძღვანელი აკად. ნამდ. წევრი გრ. მუხაძე) და კახეთ-
ში ბრუცელოზის ქირურგიული ფორმის შესწავლის მიზნით (მეცნ.
დოქტ. ნ. ანთელავა).

აკადემიის წევრთა ახალი არჩევნებით განყოფილებას საანგა-
რიშო წლის ბოლოს შეემატა 3 ნამდვილი წევრი—ი. ქუთათელა-
ძე (მანამდე აკად. წევრ-კორ.), ა. ალადაშვილი, ნ. ყიფშიძე და
მ. წინამძღვრიშვილი და 3 წევრ-კორესპონდენტი—ვ. ასათიანი,
დ. გედევანიშვილი და ვ. ჟღენტი.

განყოფილების ჩამოყალიბებიდანვე მისი ბიუროს შემადგენ-
ლობაში შედიოდნენ—აკად. ი. ბერიტაშვილი (თავმჯდომარე), აკად.
ნამდ. წევრი ა. ნათიშვილი და აკად. წევრ-კორესპონდენტები
ი. ქუთათელაძე და პ. ქომეთიანი (სწავლული მდივანი).

განყოფილების გამგებლობაში მყოფ დაწესებულებათა მიერ
წლის განმავლობაში დამუშავდა 56 თემა.

სულ ინსტიტუტების მეცნიერ თანამშრომელთა მიერ გამო-
ქვეყნდა 18 ნაშრომი, დასაბეჭდად გადაეცა 29 და დამზადდა დასა-
ბეჭდად 26 ნაშრომი.

საანგარიშო პერიოდში დაცულ იქნა 2 სადოქტორო და 1 სა-
კანდიდატო დისერტაცია.

წლის განმავლობაში განყოფილების სამეცნიერო დაწესებუ-
ლებათა თანამშრომლებმა წაიკითხეს აკადემიის გარეშე 32 სამეც-
ნიერო და სამეცნიერო-პოპულარული ხასიათის მოხსენება.

ინსტიტუტი მუშაობდა 22 თემის გარშემო. მათი დიდი ნაწილი—8 თემა დაკავშირებულია საქართველოს ფაუნის შესწავლის პრაქტიკულ მასთან.

დამთავრდა საქართველოში შინაურ და გარეულ ძუძუმწოვრებზე გავრცელებული რწყილების სახეობრივი შემადგენლობის გამოკვლევა (მეცნ. კანდ. რ. სავენკო); გამოკვლეულია, რომ ხსენებული რწყილების ფაუნა წარმოდგენილია 42 სახეობით.

გრძელდებოდა მუშაობა საქართველოში გავრცელებული *Ixodidea*-ს ტკიპების ფაუნის შესასწავლად (მეცნ. კანდ. ნ. ჯაფარიძე), რისთვისაც დუშეთის, გორის, მანგლისის, ბაკურიანის, ლაგოდეხისა და სოხუმის რაიონებში შეგროვდა საკმარისი დიდი ფაქტიური მასალა; იგი მნიშვნელოვნად ავსებს ცნობებს საქართველოში ცხოველებზე გავრცელებული დასახელებული ტკიპების დღემდე თითქმის შეუსწავლელი ფაუნის შესახებ.

დიდი კავკასიონის სამხრეთი კალთების რაიონებში გავრცელებული მღრღნელების, მწერიჭამიებისა და ხელფრთიანების შესწავლის მიზნით ჩატარდა ექსპედიციები მთის სამეგრელოში და ყაზბეგის რაიონში; ამ ექსპედიციებმა გამოარკვეეს ცხოველთა ამ ჯგუფების სახეობრივი შემადგენლობა და ეკოლოგიურ-გეოგრაფიული გავრცელება შესწავლილ რაიონებში (ხელმძღვანელი მეცნ. კანდ. მ. შიდლოვსკი).

დამთავრდა მონოგრაფიის შედგენა საქართველოში გავრცელებული მემინდვრების ქვეოჯახის *Microtinae*-ს შესახებ (მეცნ. კანდ. მ. შიდლოვსკი), რისთვისაც წინასწარ დამუშავდა წინაწლებში ინსტიტუტის მიერ შეგროვილი მდიდარი მასალა.

ლიტერატურაში არსებულ მონაცემთა კრიტიკული ანალიზის და ახალი ფაქტიური მასალის დამუშავების საფუძველზე შედგე-

წილია მონოგრაფია „საქართველოში გავრცელებული ჩლიქოსნები“ (მეცნ. კანდ. ა. ჯანაშვილი).

დაწყებულია საქართველოში გავრცელებულ ბადეფრთიანთა ფაუნის შესწავლა (ე. შენგელია); ამისათვის 1946 წლის განმავლობაში დამუშავდა საქართველოს მუზეუმში დაცული და აგრეთვე ქართლის ზოგიერთ რაიონში თემის შემსრულებლის მიერ შეგროვებული ფაქტიური მასალა. წინასწარი შედეგის სახით მოპოვებულია ცნობები ბადეფრთიანთა სახეობრივი შემადგენლობის შესახებ, რაც შევსებული იქნება 1947 წლის მუშაობით.

საქართველოს ჰელმინთოფაუნის შესასწავლად გამოკვლეულია პარამფისტომას სახეობრივი შემადგენლობა და საქართველოში მისი გავრცელება (მეცნ. კანდ. პ. ბურჯანაძე), შესწავლილია ვერცხლოვანი მელას ჰელმინთოფაუნა (მეცნ. კანდ. თ. როდონია) და დაიწყო საქართველოს სამონადირო-სარეწაო ფრინველთა ჰელმინთოფაუნის შესწავლა (მეცნ. კანდ. ბ. ყურაშვილი).

დაწყებულია აფხაზეთის მღვიმეთა ფაუნის გამოკვლევა (აკად. ნამდ. წევრი ფ. ზაიცევი და მეცნ. კანდ. ა. საღვოსკი); ამ მიზნით ჩატარებულმა ექსპედიციამ გამოიკვლია 8 მღვიმის ფაუნა, შეაგროვა დიდი ფაქტიური მასალა (მოლუსკები, კიბოსებრნი, ობობები, მრავალფეხანი და სხვა), რომელიც ამჟამად მუშავდება. ამავე ექსპედიციის მიერ აბლასკირის მღვიმეში ნაპოვნი და შეგროვილია გამოქვამულის დათვის კარგად შენახული ძვლების დიდი რაოდენობა და აღმოჩენილია პირველყოფილი ადამიანის სადგომის კვალი.

დამთავრდა მაღალმთიანეთის ლანდშაფტური ზონის ბიოცენოლოგიური გამოკვლევა ბაკურიანის მიდამოებში (მეცნ. დოქტ. დ. კობახიძე, შემსრულებლები თ. ყიჟილაშვილი და გ. ენუქიძე); მიღებულია საინტერესო მონაცემები ბაკურიანის სუბალპური და ალპური ზონის ბიოცენოზებში გავრცელებულ უხერხემლო და ხერხემლიან ცხოველთა სახეობრივი შემადგენლობისა, ამ სახეობათა რაოდენობითი თანაფარდობისა და ვერტიკალური გავრცელების შესახებ.

დამთავრდა წყლის ვირთხის ბიო-ეკოლოგიის შესწავლა ბაკურიანის მიდამოებში (მეცნ. კანდ. ზ. ექვთიმიშვილი) და გამოირკვა

მისი ბიო-ეკოლოგიის თავისებურებანი საქართველოს მთის ზონის პირობებში.

საქართველოს წყალსატევების ბიოლოგიურ შესწავლასთან და მათი თევზის მეურნეობისათვის გამოყენების ამოცანებთან დაკავშირებით დაწყებულია მდინარე ალაზნის ჰიდრობიოლოგიური და იხტიოლოგიური გამოკვლევა (მეცნ. კანდიდატები ა. სადოვსკი და რ. ელანიძე); ჩატარებული ექსპედიციების შედეგად მიღებულია მონაცემები მდ. ალაზნის იხტიოფაუნის შემადგენლობის და განაწილებისა და აგრეთვე თევზის საკვები რესურსების მდგომარეობის შესახებ.

დამთავრდა კუმისის ტბის ჰიდრობიოლოგიური გამოკვლევა (თ. კაკაურიძე), რომელმაც გამოარკვია ამ ვედა ტბის ჰიდროფაუნის ზუსტი სახეობრივი შემადგენლობა და ჰიდრობიონტების ფორმათა სეზონური ცვლა წყლის მარილიანობის ცვალებადობის კვალობაზე; დადგენილია ტბაში არსებული ბიოცენოზები და თითოეული მათგანისათვის დამახასიათებელი თვისობრივი და რაოდენობითი მაჩვენებლები (ბიომასა და სიმჭიდროვე).

ცხოველთა ონტოგენეზში დეტერმინაციის მოვლენის პრობლემასთან დაკავშირებით გამოკვლეულ იქნა საკითხები: ცალკე ორგანოთა ჩანასახების შორის კონტაქტის როლი ფორმის წარმოქმნის დეტერმინაციაში (მეცნ. კანდ. პ. ჭანტურიშვილი); თვალის ონტოგენეზში პოლარობის ფაქტორების მნიშვნელობა (ვ. კანკავა); ონტოგენეზში ზოგიერთი ორგანოს თვითდიფერენცირების შესახებ (მეცნ. კანდ. თ. სიხარულიძე) და ამფიბიათა კიდურ-გვერდის არის მეზენქიმას მორფოგენეზურ თვისებათა შედარებითი ექსპერიმენტული შესწავლა (მეცნ. კანდ. ა. მაჩაბელი).

ინსტიტუტმა მონაწილეობა მიიღო აკადემიის ბიოლოგიისა და მედიცინის მეცნიერებათა განყოფილების II (XIII) სამეცნიერო სესიაში, სადაც შემდეგი 7 მოხსენება გაკეთდა: „თანამედროვე ემბრიოლოგიის ისტორიის ზოგიერთი საყურადღებო მომენტი და ზოოლოგიის ინსტიტუტის ცხოველთა განვითარების მექანიკის ლაბორატორიის ამოცანები“ და „მასალები თვალის განვითარების მექანიკის გადასინჯვისათვის“ (მეცნ. კანდ. პ. ჭანტურიშვილი); „მონაცემები თვალისა და ბროლის მასალის მთლიანობის საკითხისათვის განვითარების მექანიკაში“ (ვ. კანკავა); „მასალები ემბრიონული ტიპის ინდუქციის შესახებ ონტოგენეზის გვიან საფეხურ-

ზე“ (მეცნ. კანდ. თ. სიხარულიძე); „უჯრედთა შორის კავშირის როლი ემბრიოგენეზში“ (აკად. საპატიო წევრი ვ. ვორონინი); „ამფიბიათა კიდურის დეტერმინაციის პროცესის კომპლექსურობის შესწავლისათვის“ (მეცნ. კანდ. ა. მაჩაბელი) და „დეტერმინაციის მოვლენა ჭრილობის შეხორცების პროცესში“ (მეცნ. დოქტ. შ. ჭერ-შვილი).

წლის განმავლობაში დაიბეჭდა 8 სახელწოდების წიგნი, მათ შორის ინსტიტუტის „შრომების“ VI ტომი, სადაც მოთავსებულია 13 ნაშრომი; გადაცემულია დასაბეჭდად 8 და დასაბეჭდად მომზადებულია 13 შრომა.

• ინსტიტუტის თანამშრომელმა თ. როდონაიამ დაწერა საკანდიდატო დისერტაცია თემაზე „მასალები მეგრული თხის ჰელმინთოფაუნის შესწავლისათვის“.

ინსტიტუტი განაგრძობდა გასულ წლებში დაწყებულ მუშაობას თავისი პრობლემატიკის საკვანძო საკითხების ირგვლივ.

ოსცილოგრაფიული წესით შესწავლილ იქნა ცენტრალური ნერვული სისტემის სხვადასხვა ნაწილის (ზურგის ტვინის, შუამდებარე ტვინის, ნათხემისა და დიდი ტვინის ჰემისფეროების) ელექტრული პოტენციალები. განსაკუთრებით ინტენსიურად წარმოებდა ზურგის ტვინის ფუნქციების შესწავლა.

შესწავლილია ცივისხლიან (ბაყაყის) და თბილისხლიან (კატის) ცხოველთა ზურგის ტვინის პოტენციალები სხვადასხვა პერიფერიული გალიზიანებისა და სხვადასხვა მდგომარეობისას. ცენტრალური შეკავების ბიოელექტრულად გამოვლინების დეტალური შესწავლით გამოირკვა, რომ ცენტრალური შეკავება პირველყოფლისა პირობადებულია იმ ნელი რხევებით, რომელნიც აღიძვრის ზურგის ტვინის უკანა ნაწილის ელემენტებში (აკად. ი. ბერიძის შვილი, მეცნ. დოქტ. ა. ბაკურაძე და მეცნ. კანდ. ა. როიტბაქი).

ამავე პრეპარატებზე შესწავლილია აგრეთვე ხანგრძლივი ტეტანური გალიზიანების გავლენა ზურგის ტვინის პოტენციალებზე; ამ პირობებში როგორც ნელი, ისე სწრაფი რხევები ჯერ ძლიერდება, მერე კი სუსტდება და ისპობა. სწრაფი რხევები გაცილებით უფრო მალე სუსტდება და ისპობა, ვიდრე ნელი. აქედან იმ დასკვნის გამოტანა შეიძლება, რომ ნერვული ელემენტები მათში მიმდინარე ლოკალური პროცესების ზეგავლენით (რაც პოტენციალის ნელ რხევებს აპირობებს) გაცილებით უფრო გვიან იღლებს, ვიდრე აღზნების ტალღათა ზეგავლენით. ამავ ცდებით ირკვევა, რომ ცენტრალური დაღალვა ვითარდება არა მარტო ნერვულ ელემენტთა დაღალვის გამო, არამედ აგრეთვე ნელი რხევების შემაკავებელი ზეგავლენის შედეგად.

ინსტიტუტი სწავლობდა აგრეთვე ზურგის ტვინის პოტენცია-

ლებს პროპრიოცეპტული გალიზიანების საპასუხოდ (მეცნ. დოქტ. ს. ნარიკაშვილი). ამ მიზნით იწერებოდა კატის ზურგის ტვინისა და მისი ფესვების ელექტრული პოტენციალები სხვადასხვა კუნთების გაჭიმვისა და მათი ნერვების გალიზიანებისას. აღნიშნულ გალიზიანებათა საპასუხოდ ზურგის ტვინში აღიძვრის უმთავრესად ნელი რხევები, რომელთაც თავის ტვინიდან კუნთებისაკენ მიმდინარე რეგულარული რიტმის (50—60) შეკავეების უნარი აქვთ.

შუამდებარე ტვინის პოტენციალების შესწავლამ (აკად. წევრ-კორ. დ. გედევანიშვილი) გვიჩვენა: ა. მათი ფაზების თავისებური მიმდინარეობა, რაც იმ გარემოებაზე მიუთითებს, რომ სწრაფი და ნელი რხევები ერთი და იმავე სუბსტრატით არ წარმოიშობა და ბ. ისევე როგორც ქერქში, თავისებური რეგულარული რიტმი (50—60), რომელიც განსაზღვრული გარეგანი პირობების გავლენით ძლიერდება.

დიდი მუშაობა ჩატარდა ნათხემის პოტენციალების შესწავლისათვის (მეცნ. კანდ. ლ. ცქიფურიძე). ცდები წარმოებდა მწვავე და ქრონიკულ პირობებში. ნათხემის პოტენციალებიდან ყველაზე ლაბილური აღმოჩნდა ნელი რხევები; ყოველგვარი გალიზიანების საპასუხოდ და აგრეთვე ნებითი მოძრაობის დასაწყისში ისინი სწრაფად ისპობა. აქედან გამომდინარეობს, რომ ცხოველის მოსვენებული მდგომარეობა პირობადებულია, სხვათა შორის, აღნიშნული ნელი პოტენციალებით გამოწვეული შეკავეებით. ყოველ შემთხვევაში, ნათლად ჩანს, რომ, მოისპობა თუ არა ნელი პოტენციალები, მოძრაობაც მაშინვე იწყება.

ქცევათმეცნიერების დარგში ხდებოდა თავისუფალ მოძრაობათა მეთოდით განწყობის ფსიქო-ფიზიოლოგიური საფუძვლების შესწავლა (აკად. ი. ბერიტაშვილი, ნ. დედაბრიშვილი და თ. კუკავაძე). ცდების შედეგად გამოირკვა ინდივიდური ქცევის აქტების გამომჟღავნების სხვადასხვა პერიოდში გარემოს სხვადასხვა ელემენტების გავლენა ცხოველის (ძაღლის) ცენტრალურ ნერვულ სისტემაზე, რის გამოც ქცევის გამომჟღავნების სხვადასხვა პერიოდში სხვადასხვა ფაქტორი ხდება „განწყობის“ წარმოშობის მიზეზი; დადგენილია, რომ განწყობა შედეგია დიდი ტვინის ქერქის განსაზღვრულ მამოძრავებელ ცენტრებში აღგზნებადობის მომატები-

სა, რომელიც ვითარდება როგორც საკვების ადგილმდებარეობის შესახებ წარმოდგენის რეპროდუქციის, ისე ქერქის სხვადასხვა ნაწილთა შორის დროებითი კავშირების დამყარების შედეგად. საილუსტრაციო ცდები გადაღებულია კინოფილმის სახით.

ამავე დარგში შესწავლილია მაიმუნის (მაკაკას) ქცევის აქტები (შედარებით ფიზიოლოგიის თვალსაზრისით) და სხვადასხვა სახის ინდივიდური რეფლექსების ურთიერთობა, რასაც მნიშვნელობა აქვს ექსპერიმენტული ნევროზების განვითარებისა და ბუნების გაგებისათვის (მეცნ. დოქტ. ა. ბრეგაძე).

ადამიანის ცენტრალური ნერვული სისტემის მოქმედების შესწავლა განისაზღვრებოდა, ერთი მხრივ, მცირეწლოვან ბავშვთა ელექტროენცეფალოგრაფიით (მეცნ. დოქტ. ა. ბრეგაძე) და, მეორე მხრივ კი, სულით ავადმყოფთა ელექტროენცეფალოგრაფიით (აკად. ი. ბერიტაშვილი და მეცნ. კანდ. ნ. ძიძიშვილი).

გამორკვა, რომ მცირეწლოვან (3—4 წლის) ბავშვებში არა ჩანს ადამიანისათვის დაშახასიათებელი ალფა-რიტმი; მათ ელექტროენცეფალოგრაფიაში სჭარბობს უფრო იშვიათი და ისიც არარეგულარული რიტმი (ძირითადი აქტივობა); ამროგად დასტურდება ალფა-რიტმის ონტოგენეზურად ძირითადი აქტივობიდან წარმოშობა.

ბიოქიმიის პრობლემებიდან ინსტიტუტი იკვლევდა თავის ტვინის სხვადასხვა ნაწილში ზოგიერთ მნიშვნელოვან ფერმენტულ (სუქციინოქსიდაზა, ქოლინესთერაზა და სხვა) სისტემათა მოქმედების ინტენსივობას (აკად. წევრ-კორ. პ. ქომეთიანი). გამორკვეულია, რომ ამ ფერმენტულ სისტემათა მოქმედების ინტენსივობა დიდი ტვინის ქერქის სხვადასხვა არქიტექტონიკურ არეში ერთნაირია; სამაგიეროდ, მკვეთრად განსხვავდება მათი მოქმედების ინტენსივობა ქერქსა და ქერქქვეშა ელემენტებში. განსაზღვრული სხვაობა აღმოჩენილია აგრეთვე დიდი ტვინის ქერქსა, მოგრძო ტვინსა და შუამდებარე ტვინის ზოგიერთ ფერმენტულ სისტემათა მოქმედების ინტენსივობაში.

ჰისტოლოგიის პრობლემებიდან მუშაობა მიმდინარეობდა პერიფერიული ნერვული ღეროს სტრუქტურის შესასწავლად (აკად. საპატიო წევრი ვ. ვორონინი) და აგრეთვე სინაპსურ აპარატთა აღნაგობისა და თავისებურების გამოსარკვევად (სსრ კავ-

შირის მედიცინის მეცნ. აკად. წევრ-კორ. ა. ზურაბაშვილი). სინაპსების აღნაგობის შესწავლისათვის გამოყენებული იყო ზურგის ტვინისა და თავის ტვინის სხვადასხვა ნაწილთა და არეთა მასალეზი, მიღებული სხვადასხვა ასაკის ცხოველებზე და ადამიანებზე. გამოიკვია, რომ სხვადასხვა არქიტექტონიკურ უბნებში (სხვადასხვა შრეებში და ბირთვებში) სინაპსური აპარატი დამახასიათებლად არის წარმოდგენილი; შესწავლილია აგრეთვე სინაპსურ აპარატთა ონტოგენეზური განვითარების ეტაპები, რასაც ნერვული მოქმედების განვითარების გაგებისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს.

1946 წლის გაზაფხულს შედგა ბიოლოგიისა და მედიცინის მეცნიერებათა განყოფილების სამეცნიერო სესია, რომელზედაც წაკითხული იყო შემდეგი 5 მოხსენება: აკად. ი. ბერიტაშვილი— „Характеристика, происхождение и биологическое значение электрических явлений в центральной нервной системе позвоночных животных“; მეცნ. დოქტ. ა. ბაკურაძე და მეცნ. კანდ. ლ. ცქიფურიძე— „ნათხემის ქერქის მიმდებლობითი ფუნქცია მის ბიოელექტრულ მოქმედებასთან დაკავშირებით“; სსრ კავშირის მედიცინის მეცნ. აკად. წევრ-კორ. ა. ზურაბაშვილი— „სინაპსოლოგიის თანამედროვე მდგომარეობის შესახებ“; აკად. წევრ-კორ. დ. გედევანიშვილი— „გულისა და სისხლძარღვთა მდგომარეობის ცვლილებანი აგრესიული რეაქციის ქერქული ცენტრის გალიზიანებისას“; მეცნ. კანდ. ნ. ძიძიშვილი— „კანის რეცეპტორთა მოქმედების ელექტროგრაფიული ანალიზი“.

გარდა აღნიშნული მოხსენებებისა, ინსტიტუტის თანამშრომლების მიერ წაკითხული იყო სხვადასხვა დროს 14 მოხსენება.

საანგარიშო წელს დაბეჭდილია სხვადასხვა პერიოდულ გამოცემაში 7 შრომა, გადაცემულია დასაბეჭდად 16 და გამზადებულია დასაბეჭდად 7 შრომა.

ინსტიტუტის 2-მა თანამშრომელმა დაიცვა სადოქტორო დისერტაცია— ს. ნარიკაშვილმა თემაზე „მხედველობის კვალის პროცესი და მისი ცვლილებანი სხვა გრძნობის ორგანოთა გალიზიანების გავლენით“ დ ა. ბაკურაძემ თემაზე „მასალები პანკრეასის ეკზოსეკრეტორული ფუნქციისათვის“.

ექსპერიმენტული მოკვლევის ინსტიტუტი

დირექტორი აკად. ნამდ. წევრი ა. ნათიშვილი

ინსტიტუტი დაარსდა 1946 წლის 1-ლი აპრილიდან.

მისი გეგმით განზრახული პირველი პრობლემის — „სისხლ-ძარღვთა და ნერვული სისტემის განვითარება“, მიხედვით გათვალისწინებული იყო ექსპერიმენტული თემის დამუშავება „წვრილი ნაწლავის დისტალური ნაწილის ვასკულარიზაციის თავისებურობანი“. გამოირკვა, რომ წვრილი ნაწლავის კაუდალური ნაწილის სისხლძარღვების სხვადასხვა რაოდენობით და ცვალებადი მოდიფიკაციით გადაკვანძვა ძალის ორგანიზმში სხვადასხვა რეაქციას იწვევს; მოქმედების თვალსაზრისით მკვებავი ძარღვების გამოთიშვა ყველაზე უფრო მძიმე შედეგს იძლევა სისხლძარღვთა კონის მთლიანი en masse გადაკვანძვის შემთხვევებში; ამავე დროს ნაწლავის სისხლძარღვთა იზოლირებულ გადაკვანძვას, ნერვებისა და ჯორჯლის დაუზიანებლად, ძალები მეტ ფარგლებში იტანენ.

ამრიგად აშკარავდება, რომ კოლატერალების განვითარებისათვის და იშემიური მოვლენების თავიდან აცილებისათვის მნიშვნელობა აქვს არა მარტო სისხლის ძარღვის კედელში არსებულ ვაზოკონსტრიქტორებს, არამედ თვით ნაწლავისაკენ მიმავალი ნერვის დაუზიანებლობასაც.

ეს წინასწარი შედეგები სრულიად ახალ პერსპექტივებსა შლის; ისინი, ერთი მხრივ, კოლატერალური სისხლის მიმოქცევის განვითარების პროცესში ნერვული აპარატის ზეგავლენისა და, მეორე მხრივ, ნაწლავის მკვებავი წყაროების გამოთიშვის ფარგლების გამორკვევის შესაძლებლობას იძლევა (აკად. ნამდ. წევრი ა. ნათიშვილი, მეცნ. დოქტ. მ. კომახიძე, მეცნ. კანდ. ნ. ჯავახიშვილი-კომახიძე).

მეორე პრობლემასთან — „ქსოვილთა ევოლუცია“, დაკავშირებით შესწავლილია თემა „გარდამავალი ეპითელის ჯირკვლოვანი წარმოქმნები“. მისი დამუშავების დროს გამოირკვა, რომ ცხენის

თირკმლის მენჯის და შარდსაწვეთის წინა ნაწილის ლორწოვან გარ-
სში ნამდვილად მოიპოვება ლორწოვანი ხასიათის მარტივი, დატო-
ტიანებული, ლულისებრი ფორმის ჭირკვლები. კვიცის თირკმლის
მენჯში ბლომდაა მარტივი ლულისებრ ჭირკვლები, რომლებიც ჯერ
კიდევ დატოტიანებული არ არის. შუახნის; ცხენის ჭირკვლები
მარტივია და უხვად დატოტიანებული. ეს ჭირკვლები კარგად არის
განვითარებული და მათ მიერ გამოყოფილი სეკრეტიც მაქსიმალურ
რაოდენობას აღწევს. ბებერი ცხენის ჭირკვლები უკვე რედუქციას
განიცდის და მათი გამონაყოფიც შედარებით მცირე რაოდენობი-
საა. აღსანიშნავია, რომ ბებერი ჭირკვალი ამ ასაკში სავსებით ირ-
ვევა და ქრება. ასაკთან დაკავშირებით იცვლება აგრეთვე ჭირკვ-
ლების გამონაყოფის ხასიათიც—რეაქცია მუცინ-კარმინზე. კვიცის
და ცხენის ჭირკვლები ჰოლოკრინულ მონობტიურია. ეს ძლიერ
საინტერესო ფაქტია, ვინაიდან საფარველი ეპითელი ვერტიკა-
ლურ-ანიზომორფულია და მეტად მრავალშრიანი აგებულებისა
არის. ბებერი ცხენის ლორწოვან გარსში მონობტიურ-ჰოლოკრი-
ნულ ჭირკვლებთან ერთად ვხვდებით აგრეთვე პოლიპტიურ-ჰო-
ლოკრინულ ჭირკვლებსაც.

ბებერი ცხენის ჭირკვლების რედუქციის შედეგად ღრმად მდებ-
არე ნაწილებში რჩება გამოყოფილი სეკრეტი, რომელიც თავი-
სთვლად წდებარეობს შემაერთებელ ქსოვილში. სეკრეტს სრუ-
ლიად არ არის გამიჯნული შემაერთებელი ქსოვილის ელემენტები-
საგან; პირიქით, იგი დიფუზურად ვრცელდება უკანასკნელის ნაპ-
რალეებში და ახდენს მისი ტერიტორიის გაჟღენთვას სხვადასხვა
ფართობზე.

გამოირკვა, რომ ჭირკვლებისა და მათი ელემენტების ხარჯვის
პარალელურად მცირდება საფარველი ეპითელის სისქეც. ინსტი-
ტუტის მასალის საფუძველზე ირკვევა, რომ გარდამავალი ეპითე-
ლი ორი სხვადასხვა ბუნების ელემენტისაგან შედგება. ამას ადას-
ტურებს საფარველი ეპითელის უჯრედების მკვეთრი გამიჯვნა
ჭირკვლოვანი ეპითელის უჯრედებისაგან და გარდამავალი ეპითე-
ლის სისქეში ორგვარი—ჩვეულებრივი და ე. წ. მუქი უჯრედების
არსებობა.

მუქი უჯრედები, მიღებულ მასალის მიხედვით, უეჭველად
ლორწოს გამოყოფი ჭირკვლოვანი ელემენტებია; ამ მხრივ დამა-

ზასიათებელია ისიც, რომ, როდესაც ბებერი ცხენის ჯირკვლები თავიანთი ფუნქციის ამოწურვის საზღვარს აღწევს, საფარველი ეპითელი მუქ უჯრედებს უკვე აღარ შეიცავს. სიბერეში, ჯირკვლების დაშლა-გადაგვარების შედეგად, საფარველ ეპითელში ჩნდება დეფექტები; ამ დეფექტების საზღვარზე მდებარე საფარველი ეპითელი დანაკლისის ამოვსების ტენდენციას არ იჩენს—იგი დეფექტების მიმართ ინდიფერენტული რჩება (მეცნ. კანდ. ა. ლეჟავა).

მესამე პრობლემით—„ადამიანის სისტემათა და ორგანოების განვითარების კანონზომიერებანი“, მუშავდებოდა თემა „ქართველ ბავშვთა და მოზარდთა განვითარების სტანდარტები დაბადებიდან 20 წლამდე (0—20)“.

შრომა შეიცავს ფიზიკური განვითარების ცხრილებს, რომლებშიაც მოცემულია ფიზიკური განვითარების თორმეტი ნიშნის ცვლილებების დინამიკა, დაბადებიდან პირველი წლის ბოლომდე თვეების მიხედვით, ხოლო 1 წლიდან 20 წლამდე—წლების მიხედვით. ამის გარდა შედგენილია ცხრილები ფიზიკური განვითარების შეიდი პერიოდის მიხედვით, რაც კვლევა-ძიების ორიგინალურ ნაწილს წარმოადგენს. დასასრულ, შრომის მონაცემები გაშუქებულია ქართველ ბავშვთა ფიზიკური განვითარების კანონზომიერებათა აღნუსხვით (აკად. ნამდ. წევრი ა. ნათიშვილი).

1946 წელს დასაბეჭდად გადაცემულია 1 შრომა და მომზადებულია დასაბეჭდად აგრეთვე 1.

ქვეყნიურ-საზოგადოებრივი და კლინიკური ქირურგიისა და კამაგოლოგიის ინსტიტუტი

დირექტორი აკად. ნამდ. წევრი გრ. მუხაძე

1946 წელს მუშაობა მიმდინარეობდა 15 თემაზე 5 პრობლემის ირგვლივ.

კუჭის წყლულოვანი დაავადების 300 შემთხვევაზე დადგენილია, რომ კუჭის და თორმეტგოჯა ნაწლავის წყლულოვანი დაავადების დროს ქირურგიული მკურნალობის მეთოდთა შორის უპირატესობა აქვს ვრცელ (ფართო) რეზექციას (აკად. ნამდ. წევრი გრ. მუხაძე და მეცნ. დოქტ. ე. ფიფია).

რეზექციერებული წყლულოვანი კუჭის პათონატომიური ცვლილებების შესწავლით დადასტურდა, რომ ამ დროს ძირითადად საქმე გვაქვს შეუბრუნებელ, შეუქცეველ პათოლოგიურ პროცესთან (აკად. ნამდ. წევრი გრ. მუხაძე, მეცნ. დოქტ. მ. ჩაჩავა და მეცნ. კანდ. ა. ჯორბენაძე).

შესწავლილი მასალით დასტურდება, რომ წყლულოვანი კუჭის ვრცელი რეზექცია მიმდევრო 2 წლის განმავლობაში ანემიას არ იძლევა (მეცნ. კანდ. ე. სემენსკაია და შ. ბარნოვა).

აღმოჩნდა აგრეთვე, რომ წყლულოვანი კუჭის ვრცელი რეზექციით ჰემოდინამიკა არ იცვლება (მეცნ. კანდიდატები თ. უვანია და გ. ფავლენიშვილი) და აგრეთვე არ ირღვევა სისხლში ცილისა და რკინის მეტაბოლიზმი (მეცნ. კანდიდატები ე. წვერავა და ა. ანთელავა).

აღმოჩენილია წყლულოვანი კუჭის ვრცელი რეზექციის შემდეგ საერთო სიმუცვიანობის მკვეთრი დაქვეითება და თავისუფალი მარილ-მჟავასი და პეპსინის 30%-ის სრული გაქრობა (მეცნ. დოქტ. მ. ჩაჩავა და თ. ბურჯანაძე).

წყლულოვანი კუჭისა და თორმეტგოჯა ნაწლავის დაავადებისას ისევე, როგორც კუჭის ვრცელი რეზექციის დროს, თირკმლების მხრივ ინდიგო-კარმინის გამოყოფა არ იცვლება; ქლორიდების და აზოტის ცვლა შარდში და სისხლში ჯერ შესწავლის პროცესშია (მეცნ. კანდიდატები ა. გზირიშვილი და ე. წვერავა; ე. ბაკურაძე).

კუჭისა და თორმეტგოჯა ნაწლავის წყლულოვანი დაავადების დროს დადგენილია, რომ არ ემჩნევა მუდმივი შეფარდება და კანონზომიერი დამოკიდებულება პირის ღრუს მიკროფლორასა, ლეიკოციტების იმიგრაციასა და პერიფერიული სისხლის შემადგენლობის შორის (მეცნ. კანდ. ე. სემენსკაია, გ. მუხაძე და ს. იზაშვილი).

დადგენილია და ჩამოყალიბდა კუჭ-ნაწლავის ტრაქტის სარკომების კლინიკური სიმპტომო-კომპლექსი (მეცნ. დოქტ. დ. მამამთავრიშვილი).

ჩატარებული კლინიკური დაკვირვებებით დადგენილია მუხუჯის წყლის ვენაში შეყვანით სისხლის შედედების საგრძნობი დაკლება, ხოლო წებოვნების მომატება (მეცნ. კანდ. ლ. ანჯაფარიძე და თ. მეხუზლა).

დადგენილია, რომ თბილისის ხორცკომბინატის მიერ დამზადებული ღვიძლის ექსტრატი ჰიპერქრომული ანემიების დროს აქტიურ სამკურნალო საშუალებას წარმოადგენს (მეცნ. კანდ. ლ. ანჯაფარიძე და თ. მეხუზლა).

წლის განმავლობაში ჩატარებული ექსპერიმენტებით (ხელმძღვანელი აკად. ნამდ. წევრი გრ. მუხაძე) გამოირკვა, რომ საქართველოს მოსახლეობაში—ღუშეთში, კასპში, გორში, სვანეთში და სხვაგან, გაზაფხულობით, მწვავე მზიანპერიოდში—მაის-ივნისში, გვხვდება კანის მწვავე შეშუპება, რომელიც დღემდე ლიტერატურაში აღწერილი არ ყოფილა. ექსპერიმენტებითვე (ხელმძღვანელი მეცნ. დოქტ. ნ. ანთელავა) აღნუსხულია აღმოსავლეთ საქართველოს (თელავი, ახმეტა, ყვარელი, სიღნაღი, წითელი-წყარო, დმანისი და სხვა) მოსახლეობაში გავრცელებული ბრუცელოზის ქირურგიული ფორმის 400 შემთხვევა.

ინსტიტუტის თანამშრომლებმა სხვადასხვა ყრილობებსა და კონფერენციებზე მონაწილეობისას წაიკითხეს 14 მოხსენება.

1946 წელს ინსტიტუტის თანამშრომლების მიერ გამოქვეყნებულია 3 შრომა, დასაბეჭდად გადაეცა 4 და გამზადდა დასაბეჭდად 5 ნაშრომი.

ინსტიტუტს კავშირი ჰქონდა თბილისის ხორც-კომბინატთან; იგი აწარმოებს მის მიერ დამზადებული პრეპარატების კლინიკურსა და ექსპერიმენტულ შესწავლა-შეფასებას, რის შემდეგაც პრეპარატების დამზადება იწარმოება წარმოებაში და ხმარებაში შედის.

დირექტორი აკად. ნამდ. წევრი მ. წინამძღვრიშვილი

1946 წლის აპრილიდან აკადემიის სისტემაში დაარსდა კარდიოლოგიის სექტორი; იმავე გაზაფხულს იგი გარდაიქმნა კლინიკური და ექსპერიმენტული კარდიოლოგიის ინსტიტუტად.

ინსტიტუტის მეცნიერული მუშაობა წლის განმავლობაში წარმოდგენილია შემდეგი ხასიათის შრომებით:

„არტერიული ჰიპერტონიის რენული გენეზისის პრობლემისათვის“; აქ ფართო კლინიკური მასალის საფუძველზე გამორკვეულია, რომ ბოლო ხანებში, განსაკუთრებით ამერიკელი ავტორების მიერ გამოქვეყნებული, ცხოველებზე მიღებული ექსპერიმენტული მონაცემები თირკმლის წამყვანი როლის შესახებ არტერიული ჰიპერტონიის წარმოშობაში, არ შეიძლება გადავიტანოთ ადამიანზე; კლინიკური ფაქტები, პირიქით, მიუთითებს, რომ არავითარი კანონზომიერი დამოკიდებულება თირკმლის ფაქტორსა და არტერიული ჰიპერტონიის შორის არ არსებობს; არ არსებობს აგრეთვე არავითარი კანონზომიერი დამოკიდებულება თირკმლის ფაქტორსა და არტერიული ჰიპერტონიის ინიციალური სიმპტომების, სისხლის ცირკულაციის ადგილობრივი მოშლილობის შორის—გულში, თვალის ფსკერში და ტვინში (აკად. ნამდ. წევრი მ. წინამძღვრიშვილი).

საკმარისად დიდი პათოანატომიური მასალის შესწავლის ნიადაგზე დადგენილია გულსისხლმილთა დაავადებების სიხშირე და ხასიათი საქართველოში (აკად. წევრ-კორ. ვ. ულენტი).

მონოგრაფიულ შრომაში „ვიტამინები და მათი მნიშვნელობა“ მოცემულია კრიტიკული მიმოხილვა როგორც საბჭოთა, ისე უცხოური ლიტერატურული მონაცემებისა ვიტამინების შესახებ; ფართოდ გაშუქდა ვიტამინების ქიმიის, ფიზიოლოგიის და ფარმაკოლოგიის, ადამიანისა და ცხოველთა ორგანიზმისათვის მათი მნიშვნელობის და აგრეთვე ვიტამინების აღმოჩენის მეთოდებისა

და თერაპიული გამოყენების საკითხები (აკად. წევრ-კორ. ვ. ასათიანი).

სამივე დახასიათებული შრომა მზად არის დასაბეჭდად.

კარდიოლოგიის ინსტიტუტის თანამშრომლებმა წლის განმავლობაში წაიკითხეს 4 მოხსენება აკადემიის დაწესებულებათა გარეშე.

აკად. ნ. მარის სახ. აფხაზეთის ასსრ სამეცნიერო- კვლევითი ინსტიტუტი

დირექტორი ა. ჭოჭუა

1946 წელს ინსტიტუტი მუშაობდა ენისა და ლიტერატურის, ისტორიისა და ეთნოგრაფიის და აფხაზეთის ასსრ საწარმოო ძალთა შემსწავლელი განყოფილებების შემადგენლობით. საწარმოო ძალთა შემსწავლელი განყოფილებას 1946 წლის აგვისტოში ჩამოყალიბდა, ჯერ დაკომპლექტებული არ იყო და ამიტომ მისი მუშაობა სრულად ვერ გაიშალა.

პრობლემით „აფხაზური ენა“ მუშავდებოდა თემები: „სუფიქსაცია აფხაზურ ენაში“ (მეცნ. კანდ. ზ. შაყრილი) და „აფხაზური ტენის ბზიფის დიალექტი“ (მეცნ. კანდ. ხ. ბლაჟბა).

აფხაზეთის ფოლკლორის პრობლემით იკრიბებოდა. ნართების ეპოსის მასალა და თქმულებანი აბრსკილის შესახებ აფხაზეთში (მეცნ. კანდიდატები ხ. ბლაჟბა, ბ. შინქუბა და კ. შაყრილი).

აფხაზურ-ქართულ-რუსულ ლექსიკონის პრობლემის ხაზით მომზადდა დასაბეჭდად „საფეიქრო საქმის აფხაზური ლექსიკონი“ (ბ. ჯანაშია).

აფხაზური ენის სახელმძღვანელოთა პრობლემით გრძელდებოდა მუშაობა აფხაზეთის დასაწყის სკოლებში ქართული და აფხაზური ენების სახელმძღვანელოს შესადგენად (ა. ჭოჭუა); შედგენილია ქართული ენის 30 გაკვეთილზე აფხაზურის ნაწილში აფხაზეთის მოზრდილი მოსახლეობისათვის (ა. ჭოჭუა, ბ. ჯანაშია და ნ. ბასილაია) და აფხაზური ენის სახელმძღვანელო დასაწყისი სკოლების III და IV კლასებისათვის (მეცნ. კანდ. დ. გულია, ბ. ჯანაშია და ვ. ხარაზია).

საქართველოს ისტორიის პრობლემით მუშავდებოდა თემები: „პირველყოფილ - გვაროვნული საზოგადოება აფხაზეთის ტერიტორიაზე“ (მეცნ. კანდ. ა. მგლიზოვი), „რუსეთისა და საქართველოს კულტურული კავშირი XIX საუკუნეში“ (მეცნ. კანდ. ა.

ოლონეცკი) და „აფხაზეთი 1941—1945 წ. წ. სამამულო ომში“ (მეცნ. კანდ. გ. ძიძარია); დამთავრდა მონოგრაფიის შედგენა „საქართველო 1812 წ. სამამულო ომში“ (მეცნ. კანდ. ი. ანთელავა).

პრობლემით „საქართველოს ქალაქები“ დამთავრდა მონოგრაფიული ნარკვევის შედგენა „ქ. სოხუმის ისტორია უძველესი დროიდან“ (მეცნ. კანდ. ა. ოლონეცკი და ლ. სოლოვიოვი).

პრობლემით „აფხაზთა ეთნოგრაფია“ შედგენილია მონოგრაფიული ნარკვევი „აფხაზთა საცხოვრებელი ბინა“ (ი. აჯინჯალი) და ნარკვევი „აფხაზეთის პირველი ეთნოგრაფი—მხარეთმცოდნე სოლომონ ზვანბა“ (მეცნ. კანდ. გ. ძიძარია), დამზადდა დასაბეჭდად ეთნოგრაფი ნ. ჯანაშიას ნაშრომთა კრებული (მეცნ. კანდ. ხ. ბლაჟენა) და წარმოებდა აგრეთვე მასალების შეგროვება თემისათვის „აფხაზთა სულიერი კულტურა“ (მეცნ. კანდ. დ. გულია).

პრობლემით „აფხაზეთის სასარგებლო ნამარხები“ წარმოებდა ცარცის საბადოების გამოკვლევა ახალი ათონისა და სათანჯოს მიდამოებში (ვ. ზუხბაია).

გ. ვასილჩენკო მონაწილეობდა სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის კავკასიის კომპლექსური ექსპედიციის ენერგეტიკის რაზმის მუშაობაში მდინარეების კოდორისა და ენგურის აუზებში; მან შეადგინა ანგარიში „გეოლოგიური დახასიათება ტბებისა მდინარეთა კოდორისა და ენგურის აუზებში და მდინარე კოდორის ხეობისა ბაგადის კლდეთა მიდამოებში“.

1946 წელს ინსტიტუტის თანამშრომლებმა წაიკითხეს 24 მოხსენება სხვადასხვა ორგანიზაციებში და კრებებზე სამეცნიერო, სამეცნიერო-პოპულარულ და პოლიტიკა-ეკონომიკურ თემებზე; დასაბეჭდად გადაეცა მათი 3 ნაშრომი და დამზადდა დასაბეჭდად 7.

ინსტიტუტის თანამშრომლები მონაწილეობდნენ მეთოდის საკითხების დამუშავებაში აფხაზეთის ასსრ განათლების სამინისტროში და აგრეთვე კონსულტაციების მიცემაში სხვადასხვა საკითხების გამო აფხაზეთის ასსრ საგეგმო კომისიასა და სამეურნეო ორგანიზაციებისათვის.

გ. ძიძარიამ დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია თემაზე „აფხაზეთი 1917—1918 წლებში“.

სამხრეთი ოსეთის ავტონომიური ოლქის საგანგებო- კვლევითი ინსტიტუტი

დირექტორი მეცნ. კანდ. ვ. აბაევო

ინსტიტუტი მუშაობდა სამი განყოფილების შემადგენლობით: ენისა და ლიტერატურის, ისტორიისა და ეთნოგრაფიის და ოლქის საწარმოო ძალთა შემსწავლელი განყოფილებანი.

წლის განმავლობაში შემდეგი თემები შესრულდა:

„ელბიძიკო ბრიტაევი, როგორც ოსური დრამატურგიის ფუძემდებელი“ (ა. ბიაზირევი); შრომაში მოცემულია ბრიტაევის დრამატურგიულ ნაწარმოებთა სრული ანალიზი.

„ოსური ფოლკლორის ჩანაწერთა დამუშავება“ (ნ. ხანიკაევი და ძ. გუგაევი); დამუშავდა და დასაბეჭდად დამზადდა 120 ჩანაწერზე მეტი.

„გლეხთა განთავისუფლების რეფორმა სამხრეთ-ოსეთში“; თემა შესრულებულია მეცნ. კანდ. ზ. ვანეევის მიერ; გამოკვლეულია როგორც რეფორმის გატარების პირობები, აგრეთვე მისი ეკონომიკური და სტატისტიკური მაჩვენებლები.

„ოსური ტანსაცმელი და მისი ისტორიული განვითარება“ (ხელ. დამს. მოღვ. ს. ტუგანოვი); განხილულია ოსური ეროვნული ტანსაცმელის განვითარება და მის მიერ დღევანდელი სახის მიღება.

თემები: „კირ-თაბაშირის ცემენტი“, „თიხა-ცემენტი აგურ-კრამიტის ნაწარმოების მონარჩენების ბაზაზე“ და „სამხრეთ-ოსეთის ტუფები, როგორც სააღმშენებლო მასალა“ შესრულებულია მეცნ. დოქტ. ს. ველერის მიერ. ამ ნაშრომებში შესწავლილია სტალინირის რაიონის ვულკანურ ტუფების ფიზიკა-მექანიკური თვისებები და გამოვლინებულია მათი ვარგისიანობა, როგორც სააღმშენებლო ქვისა; მიღებულია იაფი ცემენტი (თიხა-ცემენტი) სტალინირის აგურის ქარხნის აგურ-კრამიტის წარმოების მონარჩენებიდან (ნატეხი აგური), რომელიც ვარგა როგორც ჰიდრაულიკური შემკვრელი კედლების ამოსაყვანად ტენიანი ნიადაგის პირო-

ზებში; მიღებულია სამკომპონენტური (კირ-თაბაშირ-პუცოლანის) ცემენტი ადგილობრივი ნედლეულის ბაზაზე.

თემა „სილოსი და მისი მნიშვნელობა მეცხოველეობისათვის“ (ბ. ტობორი) წარმოადგენს დაწვრილებით მონოგრაფიას სილოსის მნიშვნელობისა და ამ საქმის წარმართვის შესახებ ოლქის მეცხოველეობის განვითარების თვალსაზრისით.

დასასრულ, თემა „სამხრეთი ოსეთის საკვები ბაზა მეცხოველეობის განვითარებისათვის“ შესრულებულია ს. აბაევის მიერ.

დანარჩენი თემების დამუშავება, რომელთაც თემატიკური გეგმა ითვალისწინებდა, 1947 წელს უნდა დასრულდეს.

1946 წლის მაისს ინსტიტუტმა ჩაატარა თავისი II სამეცნიერო სესია, რომელსაც დაესწრნენ აკადემიის, ოლქის ხელმძღვანელობის და ქ. სტალინირის საზოგადოებრიობის წარმომადგენლები.

სესიაზე წაკითხულ იქნა მოხსენებები: „მეცნიერება საბჭოთა საქართველოში 25 წლის მანძილზე“ (აკადემიის აკადემიკოსი-მდივანი გ. ახვლედიანი), „ოსური ეროვნული სახვითი ხელოვნება“ (ს. ტუგანოვი), „გვაროვნული წესწყობილება ოსეთში“ (მეცნ. კანდ. ზ. ვანევეი), „პურის პრობლემა საქართველოში“ (მეცნ. კანდ. ვ. აბაევი) და „სამხრეთი ოსეთის მინერალური ნედლეულის ბაზის შესწავლა სააღმშენებლო მასალების წარმოებისათვის“ (მეცნ. დოქტ. ს. ველერი).

საანგარიშო წელს ინსტიტუტმა მოამზადა და გამოსცა თავისი „მაუწყებლის“ V ნომერი, რომელშიაც ინსტიტუტის 10 სამეცნიერო ნაშრომი გამოქვეყნდა. მომზადებულია გამოსაცემად 15 ნაშრომი.

ინსტიტუტის თანამშრომელმა ზ. ვანევემა დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია თემაზე „საშუალო საუკუნეთა ალანია“.

საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმი

დირექტორი მეცნ. კანდ. ა. აფაქიძე

საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმი შედგება ორი ძირითადი განყოფილისა და 7 განყოფილებისაგან.

ისტორიულ-ეთნოგრაფიული განყოფილება შეიცავს ოთხ განყოფილებას: ხელნაწერთა, არქეოლოგიის, ისტორიისა (ისტორიული ხანის არქეოლოგია და მატერიალური კულტურა) და ეთნოგრაფიისას; ისტორიის განყოფილებასთან არსებობს სამი კაბინეტი; ნუმიზმატიკის, სფრაგისტიკა-გლიპტიკისა და აკად. ივ. ჭავჭავაძის სახელობისა, რომელიც სწავლობს და ამზადებს გამოსაცემად აკად. ივ. ჭავჭავაძის გამოუქვეყნებელ შრომებს.

საბუნებისმეტყველო განყოფილება შეიცავს სამ განყოფილებას: გეოლოგიის, ბოტანიკისა და ზოოლოგიისას.

მუზეუმი იძენდა ექსპონატებს, როგორც ექსპედიცია-მივლინების მოწყობის საშუალებით, ისევე შემოწირულებისა და შესყიდვის გზით.

სამუზეუმო მასალების შეგროვებისა და შესწავლის გაღრმავების მიზნით საანგარიშო წლის განმავლობაში მოეწყობა 5 ექსპედიცია:

1. დაზვერვითი-სამარშრუტო არქეოლოგიური ექსპედიცია საჩხერესა, წყალტუბოს რაიონსა და აფხაზეთში (ხელმძღვანელი აკად. ნამდ. წევრი ბ. კუფტინი);
2. გეოლოგიური ექსპედიცია ახალქალაქის მიდამოებში (ხელმძღვანელი აკად. წევრ-კორ. ი. კაჭარავა);
3. ბოტანიკური ექსპედიცია თელავის, ყვარელისა და ლაგოდეხის რაიონებში (ხელმძღვანელი მეცნ. კანდ. ვ. პაპავა);
4. ბოტანიკური ექსპედიცია ატენის ხეობაში (ხელმძღვანელი უ. ქიქოძე);
5. ზოოლოგიური ექსპედიცია ატენის ხეობაში (ხელმძღვანელი ი. ჩხიკვიშვილი).

ამავე მიზნით მოეწყობა მუზეუმის თანამშრომელთა რამდენიმე

მივლინება. ზოოლოგიის განყოფილებამ ფენოლოგიური დაკვირვებ-
ისათვის ჩაატარა თბილისის მიდამოებში 60 ექსკურსია.

მუზეუმის 10 მეცნიერი თანამშრომელი მონაწილეობდა აკად.
ნვ. ჯავახიშვილის სახ. ისტორიის ინსტიტუტის მიერ წარმოებულ
მცხეთის არქეოლოგიურ გათხრებში.

საანგარიშო წლის განმავლობაში მუზეუმს შეემატა სულ 10947
ექსპონატი, აქედან:

ხელნაწერთა განყოფილებას	117,
არქეოლოგიის განყოფილებას	130,
ისტორიის განყოფილებას	1105,
ნუმისმატიკის კაბინეტს	51,
გლიბტიკის კაბინეტს	8,
ეთნოგრაფიის განყოფილებას	321,
გეოლოგიის განყოფილებას	1540,
ბოტანიკის განყოფილებას	2000,
და ზოოლოგიის განყოფილებას	5675.

წლის დამლევისათვის მუზეუმს სულ 718716 ექსპონატი ჰქონდა.

შენაძენებიდან განსაკუთრებით ყურადღებას იპყრობს:

ქვემო-სვანეთის სოფ. ჩუკულის მთავარანგელოზის ეკლესიის ხის
ჩუქურთმიანი კარი XII ს.; ქართული დედანი ილია ჭავჭავაძის წე-
რილისა „ბ-ნ იანოვსკის წერილის გამო“, რომელიც დაბეჭდილი იყო
გაზეთ „Кавказ“-ში (შემომწირაფი მეცნ. კანდ. მ. ფოფხაძე): ვა-
ჭუშტი ბატონიშვილის ავტოგრაფული კრებული, რომელშიაც მო-
თავსებულია შანშოვანის ქართული გრამატიკის დღემდე უცნობი
დედანი და ანტიკური ხანის ბერძენ ფილოსოფოსების თხზულებე-
ბი, გადმოთარგმნილი თვითონ ვახუშტის ხელმძღვანელობითა და
მონაწილეობით; საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყა-
რების 25 წლისთავის აღსანიშნავად საბჭოთა სომხეთის მშრომელ-
თა მიერ ქართველი ხალხისათვის მოძღვნილი შოთა რუსთაველის
„ვეფხისტყაოსნის“ ძვირფასი ხელნაწერი, რომელიც მუზეუმს
გადმოეცა (ხელნაწერი XVII ს. მეორე ნახევარს უნდა ეკუთვნო-
დეს); უცნობი ქართველი მეცნიერის („ბრძენთა მთავარი“) ზაზა
ფანასკერტელის მიერ შემზადებული, ვახტანგ VI ნაქონი XV ს. კა-
რაბადინი, რომელშიაც ჩადებული აღმოჩნდა ვახტანგ VI საკუთარი
ხელით დაწერილი ანდერძი; კახეთის მეფის ალექსანდრეს წყალო-
ბის წიგნი XVI ს. დამლევისა; ერეკლე II სამეფო სასამართლოს

ვადაწყვეტილება ქ. თბილისში ორ მონასტერს შორის სამამულო დავის გამო; გორკის ოლქიდან ჩამოტანილი ვახტანგ VI, მისი შვილიშვილის ალექსანდრე ბაქარის ძის, ანტონ კათოლიკოსისა და სხვათა ზეთის საღებავებით შესრულებული პორტრეტები.

შემოწირულების გზით შემოვიდა 50-დე საბუთი; კერძოდ, XVIII ს. საბუთები მუზეუმს შემოსწირა მეცნ. კანდ. მ. ჩიქოვანმა.

მუზეუმმა შეიძინა ქ. მოსკოვს მოქ. სტოგოვისაგან ხუთი რუსული საბუთი, რომელიც ეხება არჩილ მეფის ემიგრაციას რუსეთში და არკვევს დღემდე უცნობ საინტერესო დეტალებს. შეიძინილ იქნა აგრეთვე დოკუმენტი დიდი რუსი მხედართმთავრის გენერალისიმუსი ა. სუვოროვის ბავშვობის შესახებ; იგი წარმოადგენს 1742 წლის ოქტომბრის 26-ით დათარიღებულ „ვალდებულებას“, რომელიც მის მამას ვ. სუვოროვს მიუცია ლეიბ-გვარდიის სემიონოვის პოლკის საპოლკო კანცელარიისათვის. ეს დოკუმენტი მუზეუმმა საჩუქრად გადაუგზავნა ცენტრალურ სახელმწიფო სამსხედრო ისტორიულ არქივს ქ. მოსკოვს.

1946 წელს შეიძინილი მონეტებიდან მნიშვნელოვანია: ალექსანდრე მაკედონელის სტატერის ე. წ. ქართული მიბაძვა (ნაპოვნია ვანში); თეოდოსი დიდის მონეტა (ნაპოვნია თეთრი წყაროს რაიონში); XI:IV—XV ს. ს. ბიზანტიური ოქროს მონეტა (ნაპოვნია ალავერდის მიდამოებში, სოფელ მადანში); არაბული ოქროს დინარი 706—707 წ. წ. ჩვ. წ. აღ. (აღმოჩენილია ლაგოდეხის რაიონში); XI:VIII ს. ვენეციური ოქრო (ნაპოვნია თეთრი წყაროს რაიონში); XII—XVII ს. ს. ევროპული ტალერები (7 ცალი; ნაპოვნია საქართველოსა და აზერბაიჯანის საზღვარზე); თბილისში მოჭრილი თურქული წარწერიანი ოქროს ფული 1703—1704 წ. წ., რომელზედაც აღბეჭდილია თურქეთის სულთან ჰამედ II სახელი (ნაპოვნია ქუთაისში).

საბუნებისმეტყველო კოლექციებიდან ყურადღებას იპყრობს პალეონტოლოგიური და პეტროგრაფიული კოლექცია ახალქალაქის მიდამოების შუა და ქვედა ეოცენის ნუმულიტიდებისა, რომელნიც განყოფილებაში მანამდის არ მოიპოვებოდა, და ჩრდილო-აღმოსავლეთი და ცენტრალური ირანის მნიშვნელოვანი მინერალოგიური და პალეონტოლოგიური კოლექცია.

მუზეუმმა დიდი მუშაობა ჩაატარა სამუზეუმო კოლექციების

დაცვისა, აღდგენა-რესტავრაციისა, აღრიცხვა-აღწერისა და მოწეს-რიგებისათვის.

დიდი მუშაობა ჩატარდა აგრეთვე გამოფენათა გაშლის საქმეში.

ამ მუშაობის მეტი ნაწილი დაკავშირებული იყო საქართველო-ში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების 25 წლისთავის აღნიშვნასთან. აღდგენილ იქნა ომის დროს დახურული გამოფენები: ხევსურეთის ეთნოგრაფიული გამოფენა, XIX ს. ქართული კოსტიუმების გამოფენა და ქართული ხალხური ჩუქურთმა ხეზე.

ახლად მოეწყო ექვსი გამოფენა: ქსოვილების შემკულობის ქართული ნიმუშები, ქსოვილი ხალიჩები, ქართული ხუროთმოძღვრების გამოფენა უძველესი დროიდან XIX ს-დე, ქართული XVII—XIX ს.ს. მხატვრობის გამოფენა, ქართული ოქრომკვდლობის, ფერწერისა და ხელსაქმის ნიმუშების გამოფენა და საქართველოს ცარცისა და პალეოგენის მხართფეხიანები.

ამჟამად მუზეუმში 21 გამოფენა მოქმედებს; მათ შორის 2 სასეიფო ტიპის დახურულნი გამოფენაა.

მუზეუმის გამოფენები წლის განმავლობაში 26224 მნახველმა დაათვალიერა, ხოლო ექსკურსიათა საერთო რაოდენობა 1393-ს აღწევს.

გამოფენების გარდა მუზეუმი თავის საფონდო მასალებით მომსახურებას უწევდა სხვადასხვა მეცნიერების მუშაკებს.

მუზეუმის სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობის საგანს შეადგენდა სამუზეუმო ფონდების შესწავლა, გამოსაყენებლად მომზადება და მათ საფუძველზე სამეცნიერო ხასიათის ნარკვევების და კომენტარების შედგენა.

მუზეუმის შვიდი ძირითადი განყოფილების მიხედვით დამუშავდა სულ 23 თემა და ჩატარებულია შემდეგი ხასიათის მუშაობა:

არქეოლოგიის განყოფილებაში:

აკად. წევრ-კორ. გ. ნიორაძის მიერ აღწერილი და შესწავლილია ქვიშარის (რაჭა) არქეოლოგიური დაზვერვით მოპოვებულ ძეგლები. გარკვეულ იქნა ქვიშარში აღმოჩენილი ცულების ორი ტიპი. პირველ ტიპს მიეკუთვნება ყუადაქანებული სპილენძის ცულები, რომელნიც ყობანის ანუ კოლხური ცულების პროტოტიპებად უნდა ჩაითვალოს; ისინი თარიღდება მეორე ათასწლეულის პირვე-

ლი ნახეკრით ჩვ. წ. აღ-მე და გამოყენებული უნდა ყოფილიყო საკულტო მიზნებისათვის.

მეორე ტიპის ცულებს მიეკუთვნება ორი სხვადასხვა სახის ყო-
ბანის ტიპის ბრინჯაოს ცული. ერთ მათგანზე მოცემული სპირალის
სახის ორნამენტები უნდა წარმოადგენდეს გველის სურათის სტი-
ლიზებულ გადმოცემას, ხოლო სატარეს ნახვრეტზე გამოყვანილი
სახეობანი კი—ირმის რქების სიმბოლურ გამოხატულებას.

როგორც ყობანის ტიპის ცულები, ისევე მათთან ერთად აღმო-
ჩენილი სხვადასხვა სახის ბრინჯაოს ნივთები (სატეხი, ნამგალი, ეჩო,
საძაჭური და სხვა) თარიღდება მეორე ათასწლეულის მეორე ნა-
ხევრით ჩვ. წ. აღ-დე.

ხელნაწერთა განყოფილებაში:

გრძელდებოდა საქართველოს საისტორიო-საეთნოგრაფიო სა-
ზოგადოების ყოფ. მუზეუმის ხელნაწერი წიგნების აღწერა და
წლის განმავლობაში მეცნიერულად აღიწერა და სასტამბოდ მომ-
ზადდა 477 ხელნაწერი წიგნი.

შემსრულებელი: მეცნ. კანდიდატები ლ. მეფარიშვილი, ე. მე-
ტრეველი, მეცნ. დოქტ. შ. ჩხეტია, ლ. ქუთათელაძე და ნ. კასრაძე).

მეცნ. კანდ. ლ. მეფარიშვილმა გეგმის გარეშე დაამუშავა თე-
მა „თეიმურაზ ბატონიშვილის ერთი ავტოგრაფისათვის“. იგი წარ-
მოადგენს ხელნაწერის № 2225 კრიტიკულ ისტორიულ-ფილო-
ლოგიურ განხილვას. როგორც ირკვევა, ეს ხელნაწერი სპარსეთში
დაწერილ ლექსთა კრებულია. კრებული გადაწერილია თეიმურაზ
ბატონიშვილის მიერ 1811 წ. ქ. პეტერბურგს და ავტოგრაფს წარ-
მოადგენს. განსაკუთრებით ყურადღებას იპყრობს ამ კრებულში
შემავალი თხზულება „სამოცეული“; მისი ავტორი დღემდის ცნო-
ბილი არ იყო და ახლა ირკვევა, რომ იგი თეიმურაზ ბატონიშვილის
თხზულებას უნდა წარმოადგენდეს.

შ. გოზალიშვილმა, აგრეთვე გეგმის გარეშე, დაამუშავა თემა:
„სხეიტორელის ვინაობის საკითხისათვის“. როგორც ირკვევა, ამ
ცნობილი ფსევდონიმის მატარებელი ყოფილა დავით წერეთელი —
უფროსი ძმა დიდი პოეტი აკაკისა და არა თვითონ აკაკი, როგორც
დღემდის ითვლებოდა.

ისტორიის განყოფილებაში:

1945 წელს მოწყობილ სამარშრუტო-არქეოლოგიურ ექსპედიციით მოპოვებული-მასალების ლაბორატორიული და კამერალური დამუშავების შედეგად აკად. წევრ-კორ. ბ. კუფტინმა შეადგინა ნაშრომი თემაზე „მდინარეების ლიახვის, ფრონისა და ყვირილის აუზებში მოწყობილი 1945 წლის სამარშრუტო - არქეოლოგიური ექსპედიციის მასალები“.

ნაშრომი შეიცავს:

წინასწარ არქეოლოგიურ გამოკვლევას სტალინირის მახლობლად მდებარე საკულტო ბორცვის ნაცარგორასი;

საკულტო ბორცვებისა და სამარხების არქეოლოგიური დაზვერვის შედეგებს ავლევში, ნულში, ჯავაში, სტირფასში და სხვა;

„ცარცატეს“ ძველი დასახლებული ადგილების და სამხრეთი ოსეთის ციკლოპური სიმაგრეების არქეოლოგიური დაზვერვის შედეგებს;

შუა და ძველი ბრინჯაოს ეპოქათა ყორღნისგვარი ბორცვების არქეოლოგიურ დაზვერვის შედეგებს საჩხერეში (ცარცატგორა) და ქორეთში.

ა. ი. ჯავახიშვილმა დაამუშავა თემა „არმაზის პიტიანშთა სამარხებში აღმოჩენილ ოქროს ნივთთა დამუშავების ტექნიკა“; 1940—1944 წლების არქეოლოგიური გათხრებით აღმოჩენილი ოქროს ნივთების დამზადების ტექნიკის შესწავლის საფუძველზე დადასტურებულია სამი ძირითადი საამისო ხერხი: ჩამოსხმა, ჭედვა და დაკავშირება.

თ. ლომოურმა დაამუშავა თემა „სოფ. ალში აღმოჩენილი განძის XIV ს. ჯუჩიდური ფული“. 1925 წელს სოფ. ალში აღმოჩენილი ჯუჩიდების ფულების განძის შესწავლით დაისკვნა: საქართველოში ჯუჩიდური ფული შემოდიოდა არა თითო-ორიოლა ცალის რაოდენობით, არამედ მასიურადაც; ალის განძში შემავალი ჯუჩიდური ფული შემოსულია საქართველოში დარიალანით და არა დარუბანდის გზით და, დასასრულ, ალის განძის შესწავლა ავსებს წერილობით ცნობებს XIV ს. საქართველოსა და ოქროს ურდოს შორის არსებული ურთიერთობის შესახებ.

დ. კაპანაძემ დაამუშავა თემა „შენიშვნები უძველესი ქართული

ოქროს ფულის შესახებ“. ნაშრომი შეეხება ალექსანდრე მაკედონელი და ლისიმაქეს სტატერების მიბაძვებს. ავტორს აღნუსხული აქვს საქართველოში ასეთი მონეტების აღმოჩენის 36 შემთხვევა. შეკრებილი ცნობებისა და ნუმისმატიკური მასალის მიხედვით დადგენილია, რომ მონეტების ორივე ჯგუფი ქართული წარმოშობისაა; ალექსანდრე მაკედონელის სტატერების მიბაძვები ჩნდება დასავლეთი საქართველოს მთიან ადგილებში, ხოლო ლისიმაქეს სტატერების მიბაძვები კი—შავი ზღვის სანაპიროებზე. მიბაძვების მოჭრა დაწყებულია I საუკუნეში ჩვ. წ. აღ-დე და, როგორც ჩანს, გრძელდებოდა ჩვ. წ. აღ. II საუკუნეშიაც.

თ. აბრამიშვილმა დაამუშავა თემა „ქართული ფულის დამღები“, რომელიც მიზნად ისახავდა დამღების გადიდებული სურათებისათვის მასალების შემზადებას! ქართულ ფულზე მუშაობის დროს აღმოჩენილია ცამეტი სხვადასხვა სახის დამღა, მათ შორის ცხრა დამღა აღწერილი აქვს ე. პახომოვს, ორი წარმოადგენს უკვე ცნობილი დამღების სახესხვაობას, ხოლო ორი ახალია.

ეთნოგრაფიის განყოფილებაში:

ი. ნანობაშვილმა დაამუშავა თემა „ვაზის გაშენების ხალხური წესები ქიზიყში“, რომელშიაც განხილულია ვაზის გაშენების ძველი წესები: ვაზის აჭრილი ლერწების ჩაყრა გაჭრილი მიწის კვალში—გაშენებისათვის და მთლიანი ვაზების გადაწვენა მიწის თხრილებში—განახლებისათვის.

მანვე დაამუშავა მეორე თემაც: „გიორგი ბალიაურის საეთნოგრაფიო მასალები“.

ე. მაჭავარიანმა დაამუშავა თემა „ბავშვის აღზრდის წესები მთიულეთში“ (აკენის ხანში), სადაც დახასიათებულია მთიულეთი აკენის ტიპი და გარკვეულია ბავშვის დაზრდასა და აღზრდასთან დაკავშირებული წესები.

მეცნ. კანდ. ნ. რეხვიაშვილმა დაამუშავა თემა: „ოკრიბული რკინის დამუშავება“, რომელშიაც გარკვეულ იქნა ოკრიბული რკინის დამუშავების ძველი წესები.

გეოლოგიის განყოფილებაში:

განყოფილების კონსულტანტმა აკად. წევრ-კორ. ი. კაჭარავამ მეცნიერულად დაამუშავა ახალციხის მესამეულის აუზის მდიდარი პალეონტოლოგიური კოლექცია.

მეცნ. კანდ. მ. ფოფხაძემ საბოლოოდ დაამუშავა ცარცისა და ჭესამეულის მხართფეხიანების კოლექცია.

ი. ხეჩინაშვილმა აღწერა ცარცის ბელემნიტები და დაამუშავა თემა „საქართველოს ცარცული ბელემნიტები“.

მუზეუმში სამუშაოდ მოვლინებულმა სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის პალეონტოლოგიის ინსტიტუტის დოქტორანტმა ნ. ბურჩაკ-აბრამოვიჩმა აღწერა განყოფილებაში დაცული პირველყოფილი სპილოს *Elephas primigenius Blum*-ის კბილი.

აკად. წევრ-კორ. ი. კაჭარავამ დაამუშავა თემა „მასალები ახალციხის დებრესიის გეოლოგიური განვითარების შესახებ“.

ბოტანიკის განყოფილებაში:

დამზადებულია დასაბეჭდად ორი მეცნიერული ნაშრომი: განყოფილების კონსულტანტის აკად. წევრ-კორ. დ. სოსნოვსკისა „Дубы Грузии из коллекции Т. Кочи, хранящиеся в гербарии Музея Грузии“ და ი. დილეგსკაიასი „Материалы к познанию листостебельных мхов Грузии“, ნაწილი I.

მეცნ. კანდ. ტ. ანჩაბაძე მუშაობდა თემაზე „ქალაღის დამშლელი სოკოები“, რომელსაც მუზეუმისათვის სპეციფიკური მნიშვნელობა აქვს, რადგან იგი მიზნად ისახავს უძვირფასესი ხელნაწერების მოვლა-მომსახურებას, მათი დაავადებისაგან დაცვის წესების გამომუშავებას და ამ წესების პრაქტიკულ განხორციელებას.

ზოოლოგიის განყოფილებაში:

განყოფილებაში დაცული მასალების შესწავლისა და ბუნების წინაღობის დაკვირვებების საფუძველზე ი. ჩხიკვიშვილმა დაამუშავა თემა „მასალები ქართლის ფრინველების ბიო-ეკოლოგიისათვის“. ავტორის დასკვნით: ქართლში მოსახლე ფრინველთა შორის სჭარბობენ ბელურასნაირნი, ხოლო ამათგან პირველი ადგილი უჭირავთ მთის გრატასა და ჩიტ-ბატონას; შედარებით მრავლად ბუდობს გარეული მტრედი; სუბ-ალპურ ზონაში მცირე რაოდენობით მოიპოვება კავკასიის როჭო. ზოგი ფრინველი (ოვსადი, მთის გრატა) შედარებით დავიანებით ბუდობს, რაც ნაწილობრივ მათი საბუდარი ადგილების სიმალლით აიხსნება.

განყოფილებაში დაცული მასალების მეცნიერულად შესწავლის საფუძველზე დამუშავდა სამი თემა მწერებისა და ფრინველების გავრცელების არელების რუკების დართვით, სახელდობრ:

მეცნ. კანდ. ვ. ლეჟავა—„მასალები ქართლის ენტომოფაუნისათვის“ (ხარაბუები), ა. ვაშაკიძე—„მასალები ქართლის ენტომოფაუნისათვის“ (ქერცლფრთიანები) და ლ. ჩინჩალაძე—„ქართლის ბელურასნაირნი“.

ქიმიურ-სარესტავრაციო ლაბორატორიაში მიმდინარე სარესტავრაციო სამუშაოების პარალელურად წარმოებდა მეცნიერული კვლევაც.

ქიმიკოსი თ. გვალია მუშაობდა ლითონის ექსპონატების ქიმიური დამუშავების მეთოდებზე—სპილენძისა და მისი შენადნობების ნივთების გასუფთავებაზე. მან შეისწავლა საჩხერისა და თრიალეთის არქეოლოგიური გათხრებით მოპოვებული კოლექციებიდან 11 ბრინჯაოს ნიმუშის შემადგენლობა; მიღებულია დასკვნა, რომ უძველესი ბრინჯაო წარმოადგენს თითქმის სუფთა სპილენძს 2—2,5% მინარევით (კალის, ტყვიის, ნიკელის და სხვა).

საანგარიშო წლის განმავლობაში მუზეუმის ოთხმა მეცნიერმა თანამშრომელმა დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია: მ. ფოფხაძემ თემაზე „საქართველოს ცარცისა და პალეოგენის მხართფენიანები“, ვ. პაპავამ თემაზე „კავკასიის კოწახურები“, ტ. ანჩაბაძემ თემაზე „ბამბუკის მიკოფლორა საქართველოს სსრ პირობებში და მისი ზოგიერთი მთავარი დაავადება“ და ე. მეტრეველმა თემაზე „რამდენიმე საკითხი ნიზამისა და რუსთაველის ლიტერატურული ურთიერთობიდან“.

1946-წელს გამოიცა „საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა“ ტომი I და დასაბეჭდად გადაეცა ამ აღწერილობის III ტომი.

იბეჭდება აკად. ივ. ჯავახიშვილის წიგნი „სინას მთის ქართული ხელნაწერების აღწერილობა“ და მუზეუმის „მოამბის“ ორი მორიგი ტომი XIII და XIV.

მომზადდა დასაბეჭდად საქართველოს საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების 25 წლისთავისადმი მიძღვნილი სხიუბილეო გამოფენების მაჩვენებელი, შედგენილი აკად. წევრ-კორ. გ. ჩიტაიას და მეცნ. კანდიდატების ვ. ვ. ბერიძისა და ა. აფაქიძის მიერ.

წლის განმავლობაში მუზეუმის განყოფილებათა სხდომებზე წა-

კითხულ იქნა 12 სამეცნიერო მოხსენება; ამას გარდა მოეწყო ორი საჯარო მოხსენება და მუზეუმის გარეშე მისმა თანამშრომლებმა წაიკითხეს 3 პოპულარული ლექცია.

წინა წლების მაგალითით ხელნაწერთა განყოფილებამ მნიშვნელოვანი დახმარება გაუწია ი. სტალინის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოლოგიის ფაკულტეტის IV კურსის სტუდენტებს სამუზეუმო მუშაობის პრაქტიკულად გაცნობაში.

ძველ ხელნაწერებზე მუშაობის გასაადვილებლად ხელნაწერთა განყოფილებამ დაამუშავა სქემა პოპულარული ნაშრომისათვის „ძველი საქართველოს საზოგადო მოღვაწეები სურათებსა და ავტოგრაფებში“, რომელიც საშუალებას მისცემს ფართო მკითხველს გაეცნოს საქართველოს გამოჩენილ სახელმწიფო, კულტურულ და სამხედრო მოღვაწეების სურათებს და ხელნაწერის ნიმუშებს—ავტოგრაფებს.

ნუმისმატიკის კაბინეტის გამგის დ. კაპანაძის ინიციატივით აღიძრა საკითხი ძველი ქართული ფულის ლითონის მულაჟების ტაბულების ანუ პლანშეტების დამზადებისა და გავრცელების შესახებ სკოლებსა და სამხარეთმცოდნეო მუზეუმებში; ეს საქმე პრაქტიკული განხორციელების გზაზეა.

მუზეუმის თანამშრომლები კონსულტაციას უწევდნენ სხვადასხვა სამეცნიერო დაწესებულებებსა და სასწავლებლებს—ქართველ მწერალთა მუზეუმის და პიონერთა სასახლის თანამშრომლებს, საშუალო სკოლის-მასწავლებლებსა და სხვა.

მუზეუმმა გაუგზავნა მარშალ ჩოიბალსანის სახ. ულან-ბატორის ახლად დაარსებულ უნივერსიტეტს, ომის დროს დაზარალებულ კიევის სახელმწიფო უნივერსიტეტს და კიდევ რამდენიმე სხვა დაწესებულებას მათთვის საინტერესო თავისი სამეცნიერო გამოცემები.

საქართველოს სსრ სანარკოტო ძალების შემსწავლელი სპეციალური

თავმჯდომარე აკად. ნამდ. წევრი ა. თვალჭრელიძე

1946 წელს მოხდა საბჭოს მუშაობის მიმართულების შეცვლა და მისი შემადგენლობის გაფართოება. საბჭოს ამოცანად დაესახა ბუნებრივი საწარმოო ძალების კომპლექსური შესწავლის ორგანიზაცია უმთავრესად აკადემიის სამეცნიერო დაწესებულებათა ამ მუშაობაში ჩაბმის გზით. თვით საბჭოს კი დაევალა შეაჯამოს მის მიერ წარმოდგენილი გეგმით ჩატარებული მუშაობის შედეგები და შეამზადოს ღონისძიებანი ქვეყნის ბუნებრივი საწარმოო ძალების სამეურნეო ათვისების მიზნით.

გასულ წელს გადახალისდა საბჭოს შემადგენლობა. იგი 14 წევრისაგან შედგება და მათ შორის 10 აკადემიის ნამდვილი წევრია.

საბჭოს მუშაობაში მონაწილეობის მისაღებად გამოყოფილნი არიან აგრეთვე საქართველოს სსრ სახელმწიფო საგეგმო კომისიის, სოფლის მეურნეობის სამინისტროს, საშენ მასალათა მრეწველობის სამინისტროს, საქართველოს გეოლოგიური სამმართველოს, ტრესტი „საქნახშირის“ და საქართველოში სსრ კავშირის სახელმწიფო საგეგმო კომისიის რწმუნებულის სამმართველოს წარმომადგენელნი.

წლის განმავლობაში დამუშავდა ხუთი თემა.

თემას „ნახშირის რესურსები საქართველოში“ მიზნად ჰქონდა დასახული კომპლექსური შრომაში ქვანახშირის მრეწველობის მდგომარეობის ეკონომიკური ანალიზის მოცემა, საბადოთა გეოლოგიური თავისებურების გაშუქება და ჩვენი ნახშირების მოპოვებისა და გადამუშავების უახლოესი პერსპექტივების გარკვევა; თემაში განსაკუთრებული აქტუალობა მიიღო, რადგან ამიერკავკასიის მეტალურგიული ქარხნის ამუშავებით საქართველოს ნახშირის ბალანსს მეტად დაძაბული ხასიათი მიეცემა.

სსრ კავშირის დასავლეთი რაიონების ქვანახშირის მრეწველობის სამინისტროს თხოვნით საბჭომ დაამუშავა საკითხთა კომპლექ-

სი, რომელიც დაკავშირებულია უშუალოდ საქართველოში ნახშირების რესურსების შესწავლასა და მათ სამეურნეო ათვისებასთან. ეს შრომა ოთხი ნაწილისაგან შედგება — ეკონომიკური, გეოლოგიური, სამთოტექნიკური და ტექნოლოგიური.

სამუშაო შესრულებულია სპეციალისტთა ბრიგადის მიერ აკად. ნამდ. წევრების ა. თვალჭრელიძისა და გ. წულუკიძის ხელმძღვანელობით.

თემა „ჩათახის რკინის მადნის გამოყენების შესაძლებლობა ამიერკავკასიის მეტალურგიული ქარხნისათვის“ დამუშავებულია საბჭოს მიერ თვით მეტალურგიული ქარხნის დაკვეთით. არსებული მასალების გულდასმითი და ყოველმხრივი შესწავლის შედეგად საბჭო იმ დასკვნამდე მივიდა, რომ ჩათახის რკინის მადნის საბადო დღემდე მთლიანად შესწავლილი არ არის და პრობლემის გადასაჭრელად აუცილებელია ამ საბადოს პირველ რიგში გეოფიზიკური გამოკვლევა, გეოლოგიური საძიებო რაზმის თანხლებით.

თემა „შავი ზღვის მაგნიტური ქვიშა, როგორც თიხის ხსნარის „დამამძიმებელი“ მასალა“ შესრულდა სსრ კავშირის ნავთის მრეწველობის სამინისტროს თხოვნით.

მაგნიტური ქვიშის შესწავლა აღნიშნული მიზნისათვის მიმდინარეობდა ტექნიკური და ეკონომიკური თვალსაზრისით, ხოლო მისი გამოცდა წარმოებდა ჩვეულებრივ ხმარებაში მყოფ თიხებზე. ამასთან ერთად შესწავლილია სხვადასხვა რეაგენტის გავლენა დამამძიმებელი თიხის ხსნარების თვისებებზე.

გამოირკვა, რომ შეიძლება შავი ზღვის მაგნიტური ქვიშის გამოყენება თიხის ხსნარის „დამამძიმებელ“ მასალად და მას ბარიტის შეცვლა შეუძლიან, რაც „დამამძიმებელ“ მასალათა ბალანსის დაძაბულობას შესაძინევად შეანელებს.

როგორც „დამამძიმებელი“ მასალა შესწავლილ იქნა აგრეთვე დიაბაზი (ყაბზეგეტი) და ალავერდის პირიტი; პირველი არ გამოდგება თიხის ხსნარის „დასამძიმებლად“, ხოლო ალავერდის პირიტი, თუმცა თიხის ხსნარის კარგ „დამამძიმებელს“ წარმოადგენს, მაგრამ საჭიროა მისი ხსნარებიდან რეგენერაციის საკითხის შესწავლა.

ამ თემით მუშაობას ხელმძღვანელობდა პროფ. ს. ფილატოვი, ხოლო მუშაობაში მონაწილეობდნენ მეცნ. კანდიდატები ნ. ლუცენკო და ბ. ბარნოვი.

თემა „ქარის ენერჯიის რესურსები საქართველოში“ წამოი-

კრა საბჭოს წინაშე საქართველოს ენერგეტიკის საკითხის კომპლექსურ შესწავლასთან დაკავშირებით. 1944 წ. საბჭოს მიერ დადგენილ იქნა ქარის ენერჯის საერთო თეორიული მარაგი რესპუბლიკაში და ამ მარაგის განაწილება რაიონების მიხედვით. 1945—46 წ. წ. მუშაობა წარმოებდა ქარის რეჟიმის შესასწავლად ნავთლულ-რუსთავის, დილომისა და სამგორის რაიონებში, რათა შემზადებულიყო მასალები ქარის ენერჯით მომუშავე დანადგარების დასაპროექტებლად.

მუშაობის შედეგებმა პრაქტიკული გამოყენება ჰპოვა—მათი მონაცემების საფუძველზე 1946 წელს საქართველოს სსრ კვების მრეწველობის სამინისტრო შეუდგა ქარის დანადგარის დაპროექტებას დილომის საბჭოს მეურნეობისათვის; ამ დანადგარის პირვანდელი სიმძლავრე—15 კვტ. შემდეგში გაფართოებული იქნება 100 კვტ-დე (მეც. დოქტ. ა. ბალაბუევი და ინჟ. ნ. მესხი).

თემით „ახალცხე-ადიგენ-ასპინძის რაიონებში სამეურნეო მშენებლობის მიმართულების გამოვლენა“ 1946 წელს შედგენილია აღნიშნული რაიონების ნიადაგების რუკა; შესწავლილია მათი ჰიდროენერგეტიკული რესურსების პოტენციალური მარაგი და ელექტრომომარაგების არსებული სისტემა; მოცემულია კლიმატური დახასიათება, სოფლის მეურნეობის ზოგიერთი დარგის (მებოსტნეობა, მევენახეობა და ნაწილობრივ მეხილეობა) განვითარების პერსპექტივა და საირიგაციო სამუშაოთა მდგომარეობა.

ზოგ სამუშაოს საბჭოს დავალებით ასრულებდა სსრ კავშირის გეოლოგიის სამინისტროს მინერალური ნედლეულის საკავშირო ინსტიტუტის საქართველოს ფილიალი; გამოიკვავა, რომ ელიაწმინდისა და ბალაჯურის საბადოს თიხები კარგ ნედლეულს წარმოადგენს აგურის, კრამიტისა და თიხის ჭურჭლეულის დასამზადებლად; ვარძიის რაიონის ვულკანური ტუფები და ბრეგჩიები გამოდგებიან ჰიდრაულურ დანამატად კირისა და თაბაშირის წარმოებაში და, დასასრულ, პეხშტინი შეიძლება გამოყენებულ იქნას მინის ჭურჭლეულის წარმოებაში.

თანამედროვე ქართული სალიგარაჯურო ენის განმარჯვებითი ლექსიკონის კომისია

თავმჯდომარე აკად. ნამდ. წევრი ა. ჩიქობავა

ლექსიკონის კომისია შედგებოდა ხუთი წევრისაგან—აკად. ს. ჯანაშია, აკად. ნამდ. წევრები: გ. ახვლედიანი ა. ჩიქობავა, გ. წერეთელი და აკად. წევრ-კორ. ვ. მ. ბერიძე. წევრებს გარდა ლექსიკონის მუშაობაში უახლოეს მონაწილეობას იღებდნენ მეცნ. კანდიდატები ს. იორდანიშვილი, ს. ვაჩნაძე და ს. მენთეშაშვილი.

საანგარიშო წლის განმავლობაში შეივსო I ტომის სიტყვანი და ნაწილობრივ დაგროვდა მასალა შემდეგი ტომებისათვის (ზმნური ერთეული—47,407 და ექსპედიციებში მოპოვებული 8.000 სიტყვა).

რეცენზია გაუკეთდა II ტომის სიტყვანს მხატვრული სიტყვის ოსტატების მიერ (აკად. ნამდ. წევრი ი. გრიშაშვილი, ი. ზურაბიშვილი, დ. კასრაძე, თ. სახოკია).

ამოიწერა საილუსტრაციო მასალა—481538 საინდექსო და 337953 საილუსტრაციო ბარათი.

მთელი ეს მასალა გაიწყო ანბანზე, ხოლო 1945 წელს ამოწერილი ზმნის საილუსტრაციო მასალა 74011 ც. ბ. რაოდენობით ფუძეზე სქემად დალაგდა.

განმარტებაზე 16* კაცი მუშაობდა (მოწვევით). განიმარტა და მომზადდა სარედაქციოდ 13.078 სიტყვა-სტატია (გეგმიტ გათვალისწინებული იყო 12.000 სიტყვა-სტატია); განმარტებული მასალა უდრის დაახლოებით 65 საავტორო თაბახს.

მუშაობდა სამი სარედაქციო ქვეკომისია: I. აკად. წევრ-კორ. ვ. მ. ბერიძე (თავმჯდომარე), მეცნ. კანდ. ს. მენთეშაშვილი (მდივანი) და ა. მაყაშვილი; II. აკად. წევრ-კორ. გ. წერეთელი (თავმჯდომარე), მეცნ. დოქტ. ქ. ლომთათიძე (მდივანი) და ი. ზურაბიშვილი; III. მეცნ. კანდ. ს. ვაჩნაძე (თავმჯდომარე), ნ. საყვარელიძე (მდივანი) და თ. სახოკია. სამივე ქვეკომისიის სხდომებს მეტწილად ესწრებოდა კომისიის თავმჯდომარე აკად. ნამდ. წევრი ა. ჩიქობავა.

რედაქცია გაუკეთდა 3.600 სიტყვა-სტატის, დაახლოებით 16,2 თაბახს.

საბა-სულხან ორბელიანის ლექსიკონის შესამოწმებლად და ახალი სიტყვების შესაგროვებლად აკად. ნ. მარის სახ. ენის ინსტიტუტის სალექსიკოლოგიო განყოფილების თანამშრომლები და ასპირანტები გაიგზავნენ საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში: ფშავს (მეცნ. კანდ. რ. გაგუა), ხევსურეთს (ნ. საყვარელიძე), არაგვის ხეობაში— დუშეთის რაიონში (ბ. საბაშვილი), ალგეთის ხეობაში (მეცნ. კანდ. ს. მენტეშაშვილი), ატენის ხეობაში (ო. კახიძე), ბორჯომის ხეობაში (ლ. ასათიანი), ზემო იმერეთს (ნ. საბაშვილი და ბ. წერეთელი) და ქვემო რაჭას (მეცნ. კანდ. ს. იორდანიშვილი).

მოგროვდა და შემოწმდა 8.000 სიტყვამდე.

თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმათა და დგენი მუდმივი სახელმწიფო კომისია ჩამოყალიბდა საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს 1946 წლის 25 მაისის დადგენილებით შემდეგი შემადგენლობით: აკად. ს. ჯანაშია (თავმჯდომარე); წევრები: აკად. ნამდ. წევრი გ. ახვლედიანი, აკად. წევრ-კორ. ვ. მ. ბერიძე, შ. გამყრელიძე, ვ. ეგნატაშვილი, აკად. ნამდ. წევრი ვ. თოფურია, მეცნ. კანდ. ს. იორდანიშვილი, აკად. ნამდ. წევრები კ. კეკელიძე და ნ. კეცხოველი, ბ. ნანიტაშვილი, გ. ქიქოძე, მეცნ. დოქტ. ს. ყაუხჩიშვილი, აკად. ნამდ. წევრები ა. შანიძე და ა. ჩიქობავა, ს. ჩიქოვანი, აკად. ნამდ. წევრი გ. წერეთელი. კომისიის მდივნად მოწვეულ იქნა მეცნ. კანდ. ი. გიგინეიშვილი.

თავმჯდომარე აკად. ს. ჯანაშია

კომისია მუშაობას შეუდგა 1946 წლის 1 ივნისიდან წინასწარ შედგენილი კალენდარული გეგმის მიხედვით. კომისიის სხდომები ტარდებოდა რეგულარულად. 1946 წლის განმავლობაში ჩატარდა 14 სხდომა, რომლებზედაც განხილულ იქნა შემდეგი საკითხები:

1. თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმათა დადგენის პრინციპები;
2. ვითარებითი და წოდებითი ბრუნვების დაბოლოებანი;
3. მსაზღვრელის შეთანხმება საზღვრულთან (წითელი დროშის თუ წითელ დროშის?);
4. ნანათესაობითარი მსაზღვრელის შეთანხმება საზღვრულთან (წიგნს ამხანაგისას თუ წიგნს ამხანაგისა?);
5. -მე, -ვე, -ლა, -ლაც (ა) ნაწილაკიან სახელთა ბრუნება;
6. სადავო საკითხები დროთა პირველსა და მეორე ჯგუფში (-დნენ თუ -დენ? -ნენ თუ -ენ?);
7. სადავო საკითხები დროთა მესამე ჯგუფის წარმოებისას (ვშობილვარ თუ შობილვარ? გაუტეხია თუ გაუტეხნია? გაუბედავს

თუ გაუბედნია? ვყოფილიყავ თუ ვყოფილვიყავ? შევკითხებოდი თუ შევკითხებიყავ?);

8. სუბიექტის -ს ობიექტის მრავლობითობის -თ-ს წინ (გთხოვს თუ გთხოვთ ის თქვენ?);

9. -ურ და -იურ ბოლოსართთა ხმარებისათვის ნასესხებ სიტყვებში;

10. ქართული კომპოზიტების დაწერილობა;

11. უცხო სიტყვათა ქართულად გადმოცემის საკითხები;

12. ე და უმახვილო ი-ს შემცველ რუსულ სიტყვათა გადმოცემა ქართულში;

13. გერმანული ei დიფთონგის გადმოცემისათვის ქართულში;

14. ევროპის ენებიდან მომდინარე la და lu ჯგუფებიანი სიტყვების გადმოცემა ქართულში.

ყველა ეს სადავო საკითხი გადაწყვეტილია და მიღებულია სათანადო დადგენილებები.

მუშაობის პროცესში წამოიჭრა სადავო საკითხები, რომელთა შესახებ აგრეთვე ნიღბულია სათანადო დადგენილებები. ასეთებია:

1. თბილისის ქუჩების სახელწოდებათა დაზუსტება (მშრომელთა დეპუტატების თბილისის საქალაქო საბჭოს აღმასკომის მომართვის საპასუხოდ);

2. სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭოს დადგენილებათა ქართული თარგმანების შემოწმება (საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს მომართვის საპასუხოდ).

3. შემოსულ საკითხთაგან:

ა) ნაცვალსახელთა ხმარება თანდებულებთან (ჩვენ მიერ თუ ჩვენს მიერ?);

ბ) სახელისა და მამის სახელის დაწერილობა (თამარ ივანეს ასული თუ თამარ ივანეს-ასული? გიორგი პეტრეს ძე თუ გიორგი პეტრეს-ძე?);

გ) მათემატიკური გამოთქმა: სათვლელზე ჩავიდეთ რას თუ რა? (საქართველოს სსრ განათლების სამინისტროს მომართვის საპასუხოდ);

დ) თვისა თუ რიცხვის სახელწოდებათა ერთად ხმარება (25 თებერვალს თუ თებერვლის 25-ს?);

სხვა დასმულ სადავო საკითხთა შესახებ მოპოვებულია მასალები კომისიაში წარმოსადგენად:

1. თანხმოვანთა კომპლექსის შექცეულ ბერძნულ და ლათინურ სიტყვათა ვადმოცემა ქართულში;
 2. ბერძნულიდან და ლათინურიდან მომდინარე სიტყვათა ინდექსი;
 3. რიგობითი რიცხვითი სახელის ადგილისათვის მსაზღვრელთა შორის (ვაჟთა მეორე სკოლა თუ მეორე ვაჟთა სკოლა?);
 4. დროთა მესამე ჯგუფის წარმოებასთან დაკავშირებული საკითხები: 1. - აჟ სუფიქსიანი ზმნების წარმოება თურმეობითი I-ის I და II პირში (დამიხატავხარ თუ დამიხატეხარ?), 2. გარდაუვალ ზმნათა თურმეობითი I-ის ფორმათა წარმოება (უცხოვრნია თუ უცხოვრია? უთამაშნია თუ უთამაშია?);
 5. - მა ელემენტებიან ბერძნულ სიტყვათაგან ზედსართავის წარმოება - ურ სუფიქსით ქართულში (სქემა: სქემატური თუ სქემური?);
 6. - ია და - იკა დაბოლოებებიანი უცხო სიტყვების ვადმოცემა - ურ სუფიქსით ქართულში;
 7. ზმნიზედების ხმარება მიცემითსა და სახელობით ბრუნვაში (ბრძოლა გაგრძელდა სამ დღეს თუ სამი დღე?);
 8. სახელთა ბრუნვები სამპირიან ზმნებთან (დასძლია მას თუ დასძლია იგი? დაპატიჟა მას თუ დაპატიჟა იგი?);
 დამუშავებულია სადავო საკითხთა პროექტები და წარმოდგენილია კომისიაში განსახილველად (ზოგი მათგანის შესახებ მოსმენილია მოხსენებები და მიმდინარეობდა მსჯელობა):
 1. შემასმენლის ადგილი მარტივ და რთულ წინადადებაში;
 2. სიტყვების დალაგების წესი რთულ ქვეწყობილ წინადადებაში;
 3. სიტყვების დამარცვლისა და სტრიქონიდან სტრიქონში გადატანისა და პუნქტუაციის წესები;
 4. შემასმენლის შეთანხმება ქვემდებარესთან რიცხვში (ხეები დღას, თუ ხეები დგანან?);
 5. მსაზღვრელის შეთანხმება საზღვრულთან რიცხვში;
 6. ჰ- და ს- პრეფიქსების ხმარება ქართულ ზმნებში.
- კომისიის მიერ მიღებული ყველა დადგენილება მზადდება გამოსაქვეყნებლად.

საგაეულო ომის შეხსნაველი კომისია

თავმჯდომარე აკად. ნამდვ. წევრი გ. ხ ა ქ ა პ უ რ ი ძ ე

კომისია განაგრძობდა დოკუმენტებისა და მასალების შეკრებას საქართველოს სსრ მონაწილეობის შესახებ გერმანელ-ფაშისტ დამპყრობთა წინააღმდეგ საბჭოთა ხალხების ბრძოლაში. კერძოდ იკრიბებოდა მასალა: ქართული დივიზიების ისტორიიდან, საბჭოთა გმირ ქართველებზე, ქართველ პარტიზანებზე, რომელნიც მონაწილეობას იღებდნენ ფაშისტების მიერ დროებით დაპყრობილ საბჭოთა ტერიტორიების განთავისუფლებაში და ბრძოლაში ფაშისტების წინააღმდეგ საფრანგეთსა, იტალიასა და ჰოლანდიაში, დაჯილდოებულებზე, კავკასიის დაცვასა და ფრონტისათვის ზურვის მუშაობის თაობაზე და სხვა.

1946 წლამდე კომისია კმაყოფილდებოდა მასალების შეკრებითა და მათი პირველადი მეცნიერულ-ტექნიკური დამუშავებით. 1946 წლიდან იგი შეუდგა ცალკეული მასალების შემოწმებას, მათში აღნუსხული ფაქტების სინამდვილის გამოსარკვევად. დაიწყო აგრეთვე წინასწარი ნარკვევების შედგენა სამი ქართული დივიზიის ისტორიისათვის და ქართველ პარტიზანთა საბრძოლო მოქმედების შესახებ ჩრდილოეთ იტალიასა და ჰოლანდიაში. დამთავრებულია სამამულო ომის განმავლობაში საქართველოს სსრ-ში მომხდარი უმნიშვნელოვანესი ამბების წინასწარი ქრონიკის შედგენა.

კომისიას მოეპოვება გაზეთების კომპლექტები, რომელთაც ქართული დივიზიების პოლიტგანყოფილებები სცემდნენ ფრონტზე, ქართველ მეთაურთა, პარტიზანთა და საბჭოთა კავშირის გმირთა ძვირფასი ცნობები, საბრძოლო მოქმედებათა დღიურები, საბრძოლო ოპერაციების რუკები, პოლიტგანყოფილებათა მიმოხილვები და სხვა დოკუმენტები. მასალებისა და დოკუმენტების შეკრების საქმეში კომისია მჭიდროდ იყო დაკავშირებული ქართული დივიზიების პოლიტგანყოფილებათა მუშაკებთან და ამიერკავკასიის სამხედრო ოლქის პოლიტსამმართველოსთან.

1946 წლის გეგმით გათვალისწინებული იყო ორი მონოგრაფიის გამოცემა (მეცნ. კანდ. ნ. ჩახაშვილი) და „ქართველი პარტიზანები ჩრდილოეთ იტალიაში“ (მეცნ. კანდ. ნ. ჭეიშვილი). ეს ნაშრომები ძირითადად დამთავრებულია.

კომისიის სწავლულმა მდივანმა დ. ზავრიევა დაიცვა დისერტაცია მეცნიერებათა დოქტორის ხარისხის მოსაპოვებლად თემაზე „ყარსი, არტანი, ართვინი ქემალისტთა ხელისუფლების ქვეშ“.

ბ ი ბ ლ ი ო თ ე კ ე ბ ი

აკადემიის ყველა დაწესებულებას აქვს ბიბლიოთეკა. ყოველი მათგანის დაკომპლექტება ინსტიტუტის სპეციალობისა და მისი მუშაობის მასშტაბის შესაბამისად ხდება. მათ შორის რამდენიმე ძველი ბიბლიოთეკაა (საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის, ბოტანიკის ინსტიტუტისა და სხვა), რომელთაც ათეული წლების განმავლობაში კავშირი ჰქონდა მრავალ სამეცნიერო დაწესებულებასთან და აწარმოებდა მათთან ლიტერატურის გაცვლას. ასეთ ბიბლიოთეკებს შედარებით უფრო დიდი წიგნობრივი ფონდები აქვს. წიგნების რაოდენობის მხრივ და სპეციალური ლიტერატურით დაკომპლექტების თვალსაზრისით განსაკუთრებით განირჩევა საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის ბიბლიოთეკა (42.265 წიგნი), აკად. ი. ჯავახიშვილის სახ. ისტორიის ინსტიტუტის ბიბლიოთეკა (56.788 წიგნი), ვახუშტის სახ. გეოგრაფიის ინსტიტუტის ბიბლიოთეკა (19.000 წიგნი), ა. რაზმაძის სახ. მათემატიკის ინსტიტუტის ბიბლიოთეკა (15.254 წიგნი), ფიზიკისა და გეოფიზიკის ინსტიტუტის ბიბლიოთეკა (15.424 წიგნი), ქიმიის ინსტიტუტის ბიბლიოთეკა (19.000 წიგნი), გეოლოგიისა და მინერალოგიის ინსტიტუტის ბიბლიოთეკა (13.647 წიგნი) და სხვა.

აკადემიის ცენტრალური (ფუნდამენტური) ბიბლიოთეკა აკადემიის ახალი დაწესებულებათა, მაგრამ სწრაფად იზრდება და ვითარდება. მას მოსდის მთელი სსრ კავშირიდან წიგნების სავალდებულო ეგზემპლარები, რაც ბიბლიოთეკას წამყვან როლს ანიჭებს. ცენტრალურ ბიბლიოთეკას დაკისრებული აქვს აგრეთვე უცხოური ლიტერატურის მიღება აკადემიის ყველა სამეცნიერო დაწესებულებისათვის და მათ შორის ამ ლიტერატურის განაწილება.

სულ 1947 წლის იანვრისათვის აკადემიის სისტემაში შემავალი ბიბლიოთეკების წიგნობრივი ფონდები შეადგენდა 540.936 წიგნ-ერთეულს; უმთავრესად ეს არის ლიტერატურა ქართულ და რუსულ ენებზე, მაგრამ დიდ ნაწილს შეადგენს ლიტერატურა სსრ კავშირის სხვა ხალხთა ენებსა და აგრეთვე უმთავრეს ევროპულ ენებზე.

1946 წელს შექმნილია მეცნიერული ლიტერატურა სსრ კავშირის ხალხთა ენებზე—15880 წ., მიცნიერულ-პოპულარული ლიტერატურა—2120 წ., უცხოური წიგნები—3187 ც. და ჟურნალები—8558 ც. უფასო სავალდებულო ეგზემპლარის სახით ცენტრალურ ბიბლიოთეკას 18.000 წიგნამდე მოუვიდა; სხვადასხვა წყაროებიდან (შემოწირვა, გადაცემა და სხვა) ინკორპორირებულია 986 წ.; მეცნიერული შრომების გაცვლის წესით მიღებულია 1202 წ.

ამრიგად წლის განმავლობაში ყველა ბიბლიოთეკის მიერ მიღებულია 49933 წიგნ-ერთეული. ამის გარდა ბიბლიოთეკებს შეემატა გაზეთების 310 წლიური კომპლექტი. მათ მიერ დაკვეთილი და მიღებულია 49 როტოკოპია.

ბიბლიოგრაფიულ მომსახურებას ბიბლიოთეკები აწარმოებენ როგორც გეგმით გათვალისწინებული თემების მიხედვით, აგრეთვე მეცნიერ თანამშრომელთა შეკითხვების პასუხად; გაცემულია 1899 ბიბლიოგრაფიული ცნობა (თითო მათგანი რამდენიმე სახელწოდებას შეიცავს).

ბიბლიოთეკები მომსახურებას უწევენ მეცნიერ თანამშრომლებს როგორც თვით დაწესებულებებში, აგრეთვე წიგნებისა და გაზეთების საშინაოდ გაცემით. სულ 1946 წლის განმავლობაში მომსახურება გაეწია 1073 პირს და გაიცა 42983 წიგნ-ერთეული.

**საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის განყოფილებათა
რისხობრივი შემაჯავნელობა**

განყოფილების სახელწოდება	განყოფილების წევრთა რიცხვი				
	აკადემიის წევრი	აკადემიის ნამდვი- ლი წევრი	აკადემიის წევრ- კორესპონდენტი	პროფესორი	ს უ ლ
1. საზოგადოებრივ მეცნიერებათა განყოფილება	—	19	6	—	25.
2. მათემატიკისა და ბუნებისმეტყველების მეცნიერებათა განყოფილება	—	7	1	—	8.
3. სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა განყოფილება	—	3	6	2	11.
4. ტექნიკის მეცნიერებათა განყოფილება	—	4	2	—	6.
5. ბიოლოგიისა და მედიცინის მეცნიერებათა განყოფილება	1	8	4	—	13
ს უ ლ	1	41	19	2	63

საქართველოს სსრ მუხრანის აკადემიის განყოფილება პედაგოგიური უნივერსიტეტი

საზოგადოებრივ მეცნიერებათა განყოფილება

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრები:

ახვლედიანი გიორგი სარიდანის ძე (ენათმეცნიერება—ზოგადი და შედარებითი ინდო-ევროპული)

ბერძენიშვილი ნიკოლოზ ალექსანდრეს ძე (ისტორია)

გამსახურდია კონსტანტინე სიმონის ძე (მწერალი)

გრიშაშვილი იოსებ გრიგოლის ძე (მწერალი)

თაყაიშვილი ექვთიმე სიმონის ძე (ისტორია)

თოფური ვარლამ ტრიფონის ძე (ენათმეცნიერება—ქართული და მთის კავკასიური ენები)

კეკელიძე კორნელი სამსონის ძე (ქართული ლიტერატურის ისტორია)

კუფტინი ბორის ალექსის ძე (არქეოლოგია)

ლეონიძე გიორგი ნიკოლოზის ძე (მწერალი)

ნუცუბიძე შალვა ისაკის ძე (ფილოსოფია)

ტაბიძე გალაქტიონ ვასილის ძე (მწერალი)

უზნაძე დიმიტრი ნიკოლოზის ძე (ფსიქოლოგია)

შანიძე აკაკი გაბრიელის ძე (ქართული ფილოლოგია)

შარია პეტრე ათანესის ძე (ფილოსოფია)

ჩიქობავა არნოლდ სტეფანეს ძე (ენათმეცნიერება—ქართველური და მთის კავკასიური ენები)

ჩუბინაშვილი გიორგი ნიკოლოზის ძე (ხელოვნებათმცოდნეობა—ქართული ხელოვნების ისტორია)

წერეთელი გიორგი ვასილის ძე (აღმოსავლური ფილოლოგია—სემიტური ენები)

ხაჭაპურიძე გიორგი ვასილის ძე (სსრ კავშირის ისტორია)

ჯანაშია სიმონ ნიკოლოზის ძე (ისტორია)

**საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის
წევრ-კორესპონდენტები:**

ბარამიძე ალექსანდრე გიორგის ძე (ქართული ლიტერატურის ისტორია)

ბერიძე ვუკოლ მიხეილის ძე (ქართული ფილოლოგია)

დონდუა კარპეზ დარისპანის ძე (ქართული ფილოლოგია)

მაცულევიჩი ლეონიდე ანტონის ძე (ხელოვნებათმცოდნეობა—ქართული ხელოვნების ისტორია)

ნიორაძე გიორგი ყაფლანის ძე (არქეოლოგია)

ჩიტაია გიორგი სპირიდონის ძე (საქართველოს ეთნოგრაფია)

მათემატიკისა და ბუნებისმეტყველების მეცნიერებათა განყოფილება

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის სამდვილი წევრები:

ვეკუა ილია ნესტორის ძე (მათემატიკა)

დავითაშვილი ლეო შიოს ძე (პალეონტოლოგია)

თვალჭრელიძე ალექსანდრე ანტონის ძე (მინერალოგია)

კუპრაძე ვიქტორ დიმიტრის ძე (მათემატიკა)

მუსხელიშვილი ნიკოლოზ ივანეს ძე (მათემატიკა)

ჯავახიშვილი ალექსანდრე ნიკოლოზის ძე (საქართველოს გეოგრაფია)

ჯანელიძე ალექსანდრე ილარიონის ძე (გეოლოგია)

**საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის სამდვილი წევრები,
რომლებიც შედიან აგრეთვე სხვა განყოფილებაში:**

ქუთათელაძე იოველ გრიგოლის ძე (ფარმაცოქიმია)

**საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის
წევრ-კორესპონდენტები:**

კაჭარავა ივანე ბესარიონის ძე (გეოლოგია)

**საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტები,
რომლებიც შედიან აგრეთვე სხვა განყოფილებაში:**

ქომეტიანი პეტრე ანტონის ძე (ბიოქიმია)

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრები:

გულისაშვილი ვასილ ზაქარიას ძე (მეტყველება)
კეცხოველი ნიკოლოზ ნიკოლოზის ძე (ბოტანიკა)
კვარაცხელია ტარასი ყარამანის ძე (აგრონომია)

**საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის
წევრ-კორესპონდენტები:**

დეკაპრელევიჩი ლეონარდ ლეონარდის ძე (სელექცია და
მეთესლეობა)

კალანდაძე ლეონიდე პოლიევქტოს ძე (ცენტომოლოგია)
ლომღური იულონ ნიკოლოზის ძე (მემცენარეობა)
საბაშვილი მიხეილ ნიკოლოზის ძე (ნიადაგმცოდნეობა)
სოსნოვსკი დიმიტრი ივანეს ძე (ბოტანიკა)
ყანჩაველი ლევან ალექსის ძე (ფიტოპათოლოგია)

პროფესორები:

ბათიაშვილი ირაკლი დიმიტრის ძე (ცენტომოლოგია)
გედევანიშვილი დიმიტრი პანტელეიმონის ძე (ნიადაგთ-
მცოდნეობა)

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრები:

აგლაძე რაფიელ ილიას ძე (მეტალურგია და ქიმიური ტექნო-
ლოგია)

დიდებუღიძე ალექსანდრე იოსების ძე (ელექტროტექნიკა)
ზავრიევი კირიაკ სამსონის ძე (საალმშენებლო მექანიკა)
წულუკიძე გრიგოლ ანტონის ძე (სამთო საქმე) »

**საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრები,
რომლებიც შედიან აგრეთვე სხვა განყოფილებაში:**

თვალკრელიძე ალექსანდრე ანტონის ძე (მინერალოგია)
მუსხელიშვილი ნიკოლოზ ივანეს ძე (მათემატიკა)
ჯანელიძე ალექსანდრე ილარიონის ძე (გეოლოგია)

**საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის
წევრ-კორესპონდენტები:**

გედევანი შვილი გიორგი კონსტანტინეს ძე (ლითონთა ტექნოლოგია)

მუხაძე გიორგი მიხეილის ძე (სააღმშენებლო მექანიკა)

ბიოლოგიისა და მედიცინის მეცნიერებათა განყოფილება

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრები:

ალადაშვილი ალექსანდრე სტეფანეს ძე (შინაგანი სნეულებანი)

ბერიტაშვილი ივანე სოლომონის ძე (ფიზიოლოგია)

ზაიცევი ფილიპე ადამის ძე (ზოოლოგია)

მუხაძე გრიგოლ მიხეილის ძე (ქირურგია)

ნათიშვილი ალექსანდრე ნიკოლოზის ძე (ანატომია)

ყიფშიძე ნიკოლოზ ანდრიას ძე (შინაგანი სნეულებანი)

ქუთათელაძე იოველ გრიგოლის ძე (ფარმაკოქიმია)

წინამძღვარი შვილი მიხეილ დოროთეს ძე (შინაგანი სნეულებანი)

**საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრები,
რომლებიც შედიან აგრეთვე სხვა განყოფილებაში:**

კეცხოველი ნიკოლოზ ნიკოლოზის ძე (ბოტანიკა)

**საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის
წევრ-კორესპონდენტები:**

ასათიანი ვლადიმერ სამსონის ძე (ბიოქიმია)

გედევანი შვილი დიმიტრი მიხეილის ძე (ფიზიოლოგია)

ქლენტი ვლადიმერ ყაფლანის ძე (პათოლოგიური ანატომია)

ქომეთიანი პეტრე ანტონის ძე (ბიოქიმია)

**საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტები,
რომლებიც შედიან აგრეთვე სხვა განყოფილებაში:**

კალანდაძე ლეონიდე პოლიევქტოს ძე (ენტომოლოგია)

**საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის მეცნიერ
თანამშრომელთა რიცხოზობრივი შემადგენლობა**

№ რ.		1946 წ. 1-ლი იანვრის- თვის	1947 წ. 1-ლი იანვრის- თვის
1	აკადემიის საპატიო წევრი	2	1
2	" ნამდვილი წევრი	29	41
3	" წევრ-კორესპონდენტი	13	19
ს უ ლ		41	61
აქედან: ა) საქ. კ. პ. (ბ) წევრი და წევრობის კანდი- დატი		12	21
ბ) ქართველი		38	54
4	მეცნიერი თანამშრომელი (აკადემიის წევრთა გა- მოკლებით)	647	736
5	ასპირანტი	80	89
ჯ ა მ ი		769	886
აქედან: ა) საქ. კ. პ. (ბ) წევრი და წევრობის კანდი- დატი		159	290
ბ) ქართველი		608	768
გ) მეცნიერებათა დოქტორი		96	102
დ) " კანდიდატი		282	358

საანბანო მაჩვენებელი

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის საპატიო წევრებისა,
ნამდვილი წევრებისა და წევრ-კორესპონდენტებისა

პგლაძე რ. 4, 5, 6, 93, 154, 156, 157, 215.

ალადაშვილი ა. 5, 170, 216.

ასათიანი ვ. 5, 170, 185, 216.

ახვლედიანი გ. 4, 29, 42, 43, 44, 45, 189, 203, 205, 213.

ბარამიძე ა. 5, 32, 47, 51, 52, 214.

ბერიტაშვილი ი. 4, 163, 165, 170, 175, 177, 178, 216.

ბერიძე ვ. მ. 5, 32, 44, 203, 205, 214.

ბერძენიშვილი ნ. 30, 54, 57, 213.

ბამსახურდია კ. 213.

გედევანიშვილი გ. კ. 216.

გედევანიშვილი დ. მ. 5, 165, 170, 176, 178, 216.

გრიშაშვილი ი. 5, 32, 203, 213.

გულისაშვილი ვ. 5, 125, 130, 715.

ღავითაშვილი ლ. 214.

დეკაპრელევიჩი ლ. 215.

დიდებულოძე ა. 159, 215.

ღონღუა კ. 214.

შეკუა ი. 1, 4, 5, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 214.

ვორონინი ვ. 166, 174.

ზავრიევი კ. 154, 161, 162, 215.

ზაიცევი ფ. 169, 171, 172, 216.

თაყაიშვილი ე. 5, 32, 92, 213.

თვალჭრელიძე ა. 200, 214, 215.

თოფურია ვ. 29, 34, 37, 45, 205, 213.

ქალანდაძე ლ. 5, 215, 216.

კაჭარავა ი. 108, 190, 196, 197, 214.

კეკელიძე კ. 4, 29, 30, 47, 51, 52, 205, 213.
კეცხოველი ნ. 117, 119, 205, 215, 216.
კვარაცხელია ტ. 215.
კუფტინი ბ. 5, 32, 190, 195, 213.
კუპრაძე ვ. 3, 5, 93, 214.

ლეონიძე გ. 213.
ლომოური ი. 5, 215.

მაცულევიჩი ლ. 5, 33, 214.
მუსხელიშვილი ნ. 5, 6, 95, 96, 97, 98, 214, 215.
მუხაძე გ. მ. 169, 170, 182, 183, 216.
მუხაძე გრ. მ. 5, 154, 216.

ნათიშვილი ა. 163, 168, 169, 170, 179, 181, 216.
ნიორაძე გ. 5, 193, 214.
ნუცუბიძე შ. 4, 79, 80, 81, 213.

შლენტი ვ. 5, 169, 170, 184, 216.

საბაშვილი მ. 4, 113, 137, 215.
სოსნოვსკი დ. 119, 215.

ტაბიძე გ. 213.

უზნაძე დ. 32, 82, 83, 85, 213.

ქომეთიანი პ. 4, 93, 170, 177, 214, 216-
ქუთათელაძე ი. 5, 93, 170, 214, 216.

ჭანჩაველი ლ. 5, 133, 136, 215.
ყიფშიძე ნ. 5, 170, 216.

შანიძე ა. 29, 205, 213.
შარია პ. 5, 6, 31, 78, 79, 81, 213.

ჩიტაია გ. 31, 64, 67, 73, 198, 214.
ჩიქობავა ა. 4, 30, 37, 39, 40, 45, 203, 205, 213.
ჩუბინაშვილი გ. 4, 5, 31, 74, 76, 77, 213.

წერეთელი გ. 5, 30, 32, 33, 41, 203 205, 213.

წინამძღვრიშვილი მ. 5, 170, 184, 216.

წულუკიძე გ. 5, 154, 155, 158, 215.

ხაჭაპურიძე გ. 85, 208, 213.

ჯავახიშვილი ა. 94, 113, 114, 214,

ჯანაშია ს. 6, 7, 31, 54, 57, 59, 73, 203, 205, 213.

ჯანელიძე ა. 93, 94, 108, 109, 111, 114, 215.

საანბანო მაჩვენებელი

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის სამეცნიერო დაწესებულებებისა

აბასთუმნის სამთო ასტროფიზიკური ობსერვატორია 12, 93, 115.
აგროქიმიისა, და მელიორაციის ინსტიტუტი 5, 12, 117.
ანტისეისმური მშენებლობის ბიურო 161.
აფხაზეთის ასსრ სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი აკად. ნ. მა-
რის სახ. 16, 17, 186.

ბოტანიკის ინსტიტუტი 12, 117, 119.
ბოტანიკური ბაღი თბილისისა 12, 13, 125.
ბოტანიკური ბაღი სოხუმისა 12, 13, 128.

გეოგრაფიის ინსტიტუტი ვახუშტის სახ. 12, 43, 113.
გეოლოგიისა და მინერალოგიის ინსტიტუტი 11, 93, 108.

მწერგეტიკის სექტორი 15, 159.
ენის ინსტიტუტი აკად. ნ. მარის სახ. 7, 8, 29, 34, 204.
ეკონომიკის ინსტიტუტი 7, 10, 29, 32, 86.
ექსპერიმენტული მორფოლოგიის ინსტიტუტი 5, 15, 163, 179.
ექსპერიმენტული და კლინიკური ქირურგიისა და ჰემატოლოგიის
ინსტიტუტი 5, 15, 16, 163, 182.

მარძიის მუზეუმ-ნაკრძალი 7, 9, 24, 40.

ზოოლოგიის ინსტიტუტი 16, 45, 163, 169, 171.

თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის განმარტებითი ლექ-
სიკონის კომისია 203.
თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმათა დამდგენი
მუდმივი სახელმწიფო კომისია 7, 205.

ისტორიის ინსტიტუტი აკად. ი. ჯავახიშვილის სახ. 7, 8, 29, 30, 53.

კლინიკური და ექსპერიმენტული კარდიოლოგიის ინსტიტუტი 5, 15, 16, 163, 184.

ლითონისა და სამთო საქმის ინსტიტუტი 14, 156.

მათემატიკის ინსტიტუტი ა. რაზმაძის სახ. 10, 45, 93, 95.

მევენახეობა-მელვინეობის ინსტიტუტი 12, 13, 117, 139.

მევენახეობა-მელვინეობის საცდელი სადგური 12, 14, 143.

მემინდვრობის ინსტიტუტი 12, 14, 117, 148.

მემინდვრობის საცდელი სადგური 12, 14, 152.

მეხილეობის საცდელი სადგური 12, 13, 145.

მცენარეთა დაცვის ინსტიტუტი 12, 13, 117, 133.

წიდაგთმცოდნეობის, მელიორაციისა და აგროქიმიის ინსტიტუტი 5, 12, 13, 117, 137.

ზამამულო ომის ისტორიის შემსწავლელი კომისია 208.

სამხრეთი ოსეთის ავტონომიური ოლქის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი 16, 188.

სატყეო ინსტიტუტი 12, 13, 117, 130.

საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმი 17, 45 140.

საქართველოს სსრ საწარმოო ძალების შემსწავლელი საბჭო 200.

ზიზიკისა და გეოფიზიკის ინსტიტუტი 11, 93, 100

ფიზიოლოგიის ინსტიტუტი აკად. ი. ბერიტაშვილის სახ. 15, 93, 163, 175.

ფილოსოფიის ინსტიტუტი 5, 7, 8, 9, 29, 31, 53, 78.

ფსიქოლოგიის ინსტიტუტი 7, 9, 29, 32, 82.

ძართული ლიტერატურის ისტორიის ინსტიტუტი რუსთაველის სახ. 7, 8, 9, 29, 30, 47.

ქართული ხელოვნების ისტორიის ინსტიტუტი 7, 8, 9, 29, 74.

ქიმიის ინსტიტუტი 11, 93, 104.

შეტყობის ბასწორება

გვ.	სტრ.	და ბ ე ჯ დ ი ლ ი ა	უ ნ და ი ყ ო ს
4	15 ზევ.	„მარტივი საბაწმინდელი“	„მარტივი საბაწმინდელი“
5	21 „	(მემცენარეულობა)	(მემცენარეობა)
15	18 „	ფიზიოლოგიის, ექსპერი- მენტული	ფიზიოლოგიის, ზოოლოგიის, ექსპერიმენტული
22	7—8 ქვ.	ასპირანტურებისათვის	ასპირანტებისათვის
25	3 ქვ.	1945	1946
57	17—18 ზევ.	მიწათმფლობელურზე	მონათმფლობელურზე
61	1 „	ბოლაზონის	ბოლაზონის
68	6—7 „	ფშავები	ფშაველები
75	21—22 „	დაზომვა	აზომვა
89	1 „	უნიციფირებულია ქართული ტერმინოლოგია.	, რომელშიაც უნიფიცირებულია ქართული ტერმინოლოგია
„	5 ქვ.	წარმოება	წარმოება
„	1 „	მიამარა ეკონომიკის შე- სასწავლად	მიამარა ცალკეულ საწარმოებს მათი ეკონომიკის შესასწავლად
90	4 ქვ.	დაზომილი	აზომილი
91	5 ზევ.	დაზომილია	აზომილია
„	12 „	„	„
103	3 „	ბიულეტენი ტომი XII,	ბიულეტენი, ტომი XII,
„	4 „	წაკითხულია	წაკითხულია 3
116	5 ქვ.	(პროფ. პარენკო)	(პროფ. პარენკო)
121	7 ზევ.	რკვევა	ირკვევა
129	8 „	ტრიქსორეტანი	ტრიქლორეტანი
134	14 „	ბეჭეინთა	ბეჭეინთა
146	19 „	1946 წელს ინსტიტუტის	1946 წელს სადგურის
147	3 „	ინსტიტუტის	სადგურის
157	15 ზევ.	მანგანუმის	მანგანუმის
179	15 „	ძალები	ძალები
188	9 ქვ.	წარმოების	წარმოების
209	2 ზევ.	ჩახაშვილი	ჩახაშვილი
221	5 ზევ.		ხედმეტი

О Т Ч Е Т

Научно-исследовательской работы АН Грузинской ССР за 1946 г.